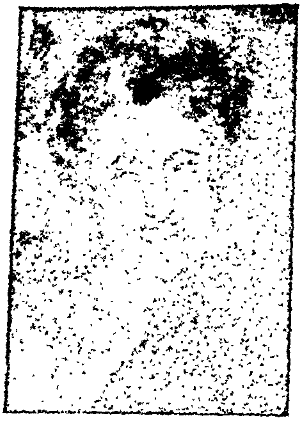

superb
fascinating
elegant
HARVEY
CAFI
TERENE
unsurpassed
quality unequalled
suitings, shirtings
of reputed
manufacture
SKUNI
S. Kumar
merchandise
8, Vithalwadi, BOMBAY-2. TEL: 315833

Director Information

Smt. INDRA GANDHI

प्रधान मंत्री सचिवालय
नई दिल्ली-११.
F 14/11/69 RMP
PRIME MINISTER'S SECRETARIAT,
NEW DELHI-11
August 19, 1969

Dear Sir,

The Prime Minister thanks you for your letter. She wishes success to the fourteenth annual issue of MUMAL being brought out on Diwali by the Central Railway Sindhi Sabha, Bombay.

Yours faithfully,
Sd/- H. Y. Sharda Prasad

Shri S. B. Ailani,
General Secretary,
Central Railway Sindhi Sabha
"Seema-Sadan"
602, O. T. Section,
Ulhasnagar-2.

مومل

(سنڌي ساهتيہ جو وڏي ۾ وڏو ساليانو رسالو)

ڏهين پريم ڀيري "مومل"

١٩٦٩-٦٨

جنرل سيڪريٽري:
سريچند آٺلاڻي

سمپادڪ:
رام - جي - ٽلواڻي

...ي سنڌي سڀا- بمبئي

سمپادڪيہ ونان

اَڄ تمام گهڻي خوشي ۽ اُتساھ سان سينٽرل ريلوي سنڌي سڀا جي هيءَ ڏهين سمک پوري سوکڙي سڀني پاٺڪن جي اڳيان پيش ڪئي وڃي ٿي.

مومل جي اڳين انڪن ۾ سنڌي ساهتہ جي نامور ليکڪن ۽ شاعرن جون لکيون گهڻي ڀاڱي ڇپيون ڏٺيون ويون آهن ۽ هن انڪ ۾ نون ۽ اڀرندڙ ليکڪن ۽ شاعرن جي رچنائن کي اڳرو وجهہ ڏنو ويو آهي ۽ اميد ڪئي ٿي وڃي تہ پڙهندڙن دوستن کي اهي پسند ايندا ۽ نون ليکڪن جي دل وڌائڻ سان همت افزائي ڪندا.

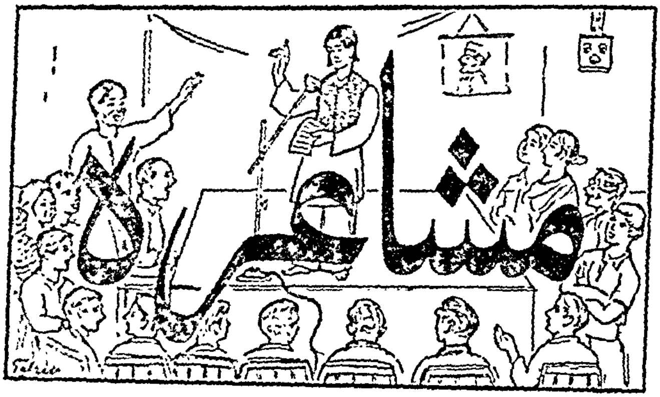
جڏهن ڀاءُ شري سوامچند آلالي (هن ڪٿ سڀا جو جنرل سيڪريٽري) مومل جي سمپادڪ جو ڪم سونپيو تہ منهنجي دل ۾ بيحد خوشي ٿي. مومل جي اڳين انڪن ۾ مان شري هري "پنڪج" سان گڏ گهڻي ڪم ۾ شريڪ هوس. هن ڀيري مومل جي سمپادڪ جي ڪاريہ لاءِ جوابدار هوس. منهنجي طاقت ۽ قابليت آهر مون پوري ڪوشش ڪئي آهي تہ اسان جي مومل سهڻي ۽ سڀني جي دل لڀائيندڙ بڻجي. ممڪن آهي تہ ڪي خاميون رهجي ويون هجن اُن لاءِ مان معافي طلبگار آهيان.

مان شڪرگذار آهيان اُنهن تمام ليکڪ دوستن جو جن پنهنجن رچنائن سان مومل کي سينگاريو آهي.

جن بہ ليکڪ دوستن کي هن انڪ ۾ ڪن سببن ڪري جڳهہ نہ سگهي ملي آهي، اُميد اٿم تہ دل ۾ نہ ڪندا.

رام ٿلواڻي
Block C/59.220
Ulhasnagar 3

C/o D. C. O. S. "Insp"
Rec. Sec. C. Rly.
Matunga. BB.19

١- ٻاوري لڇواڻي
٢- ايم رفيق
٣- آشا درگاپوري
٤- ٽيڪچند "مست"
٥- تاراچند ليکواڻي
٦- موهن شرما "دريدر"
٧- ڦننداس وڻجاڻي
٨- ديال آشا
٩- کيئلداس (فاني)
١٠- رام راولاڻي
١١- رتن دلبر
١٢- ديوراج گوڏيا "پياسي"
١٣- رام ڏرسنگهاڻي
١٤- ڪان آهوجا
١٥- پي. جي. ٻليجا
١٦- رام. جي. رنگيراماڻي
١٧- ارجن حاسد
١٨- هريرام چوئٿرام اوڏواڻي
١٩- روچو "خوابي"
٢٠- ساون ڪمار "اداسي"
٢١- ويڙهو "رفيق"
٢٢- ڪمل ڪيولراماڻي "پياسي"
٢٣- ڪشور. ايم. ناڪر
٢٤- پيهون هوتچنداڻي "گمراهه"
٢٥- سريتا "ساگر"
٢٦- سرڳواسي شري سروج ڪمل
٢٧- نيتوندرام (اڻپڙهي)
٢٨- رام. جي. ڏاواڻي
٢٩- اجيت ڪشور

"مونکي بيدار نه ڪر"

تنهنجي جسم نه ڪوئي
تنهنجي رحم نه ڪوئي
مونکي بيهوش رهڻ ڏي
مونکي بيدار نه ڪر
توکي پل پل ناز هجي
تنهنجي دنيا آسي، مگر
مان نه سمجهان تو آهين
تون نه شايد اي خبر
مون سنو آهه گهڻو
مون ڏٺو آهه ڏيٺو
جرم هميشه آهه وفا
پيار هميشه آهه وفا
هر نظر آهه خفا
هر قدم آهه جدا
زندگي بيزار هتي
زندگي خوار هتي
روح گهائل گهائل
جسم بيمار هتي

حسن مجبور سدا
عشق لاچار سدا
ڪوئي دلدار نه آ
ڪوئي غمخوار نه آ
ڪوئي همدم نه صنم
ڪوئي محرم نه آدم
هر طرف طوفان
هر طرف ظلم - بيان
هر طرف رنج - عام
هر طرف اشڪ روان
مون ڏٺو آهه گهڻو
مون سنو آهه گهڻو
مونکي جسم نه ڪوئي
مونکي ڪجهه بي نه ڪپي
مونکي بيهوش رهڻ ڏي
مونکي بيدار نه ڪر
مونکي بيدار نه ڪر
مونکي بيدار نه ڪر

باوري لکواڻي
وارشا ڪالوني، بڙودا ٦.

"تنهنجو تصور"

(١)

آهي هڪ ڏهاڙي اڄ ٻه،
ساز مرليءَ جو وڄائيندو رهين! سڏ رهي مونکي نه هرگز، ڪا لڳا،
يءَ جمنا جي زبان خاموش ٻه،
هڪ نئين جنبش مچائيندو رهين! ڏس نه تنهنجو شيام! تصور ڪڏهن نه تر

(٢)

جمنا تان پرڻ آئي هيس،
خيال منهنجو ٻر پلائي تو چڏ او!
مست مرليءَ مان نشيلي ليهرون جي،
منهن شبنم جيان وسائي تو چڏي!

(٣)

بيخبر مدهوش دل، دل مان ماي!
اڄ نه منهنجي دل پٽالي با اوائي!!

امر-رفيق

تيو گهڙيون جيئڻ ٻه چار

[١]

ڪي گهڙيون ڏسندي ڪنار
ڪي گهڙيون مشڪي اهار
ڪي گهڙيون رک چپ چاپ
ڪي گهڙيون ڪر انتظار
ڪي گهڙيون ڪر ياد يار
ليو گهڙيون جيئڻ ٻه چار

[٢]

ڪي گهڙيون لي خاڪسار
ڪي گهڙيون بڻ تابعدار
ڪي گهڙيون رک آب-تاب
ڪي گهڙيون ٿي محبوب دار
ڪي گهڙيون لطف-بهار
ليو گهڙيون جيئڻ ٻه چار

[٣]

ڪي گهڙيون ڪڇ ڪنڪناءِ
ڪي گهڙيون ڪو گيت ڳاءِ
ڪي گهڙيون دل جهڙ ساز
ڪي گهڙيون سڀ غم ڀلاءِ
ڪي گهڙيون موسم بهار
ليو گهڙيون جيئڻ ٻه چار

[٤]

ڪي گهڙيون لي يار يار
ڪي گهڙيون بوجها وسار
ڪي گهڙيون چنتا چڪاءِ
ڪي گهڙيون کلندي گذار
ڪي گهڙيون خود کي جيئار
ليو گهڙيون جيئڻ ٻه چار

[٥]

ڪي گهڙيون آهن عذاب
ڪي گهڙيون آهن ثواب
ڪي گهڙيون آهن سوال
ڪي گهڙيون آهن جواب
ڪي گهڙيون هلڪيون ڪي بار
ليو گهڙيون جيئڻ ٻه چار

[٧]

ڪي گهڙيون ٿي بي حساب
ڪي گهڙيون دل بي شراب
ڪي گهڙيون پل درد-سوز
ڪي گهڙيون وهندو شباب
ڪي گهڙيون مستي خمار
ليو گهڙيون جيئڻ ٻه چار

[٨]

ڪي گهڙيون بس راڳ-رنگ
ڪي گهڙيون دل چور چنگ
ڪي گهڙيون ٿي مست تار
ڪي گهڙيون پل درد ڏنگ
ڪي گهڙيون دل کي ڏلار
ليو گهڙيون جيئڻ ٻه چار

[٩]

ڪي گهڙيون ره روح ساٿ
ڪي گهڙيون ٻهڪي رهاڻ
ڪي گهڙيون آهر سنگيت
ڪي گهڙيون من موج ماڻ
ڪي گهڙيون دنيا وسار
ليو گهڙيون جيئڻ ٻه چار.

آشا درگاپوري

١٣٨، راجا پارڪ سندي ڪالوني
نئين ٽوبا، جهوري ٠

برسات!

بحر مضارع، مفعول، فاعلات (مسدس)

(۱)

وساڪ مهينو آيو- جهولا جهلي اچن ٿا،
گرميءَ کان سڀئي- پيا بکوڙ ۾ لسن ٿا،
ٻارا ٻهون سڙي ويا- اوستان ٻڌ سڙن ٿا،
ويءَ گاهه خراب، پاڻي- جاندار سڀ سڪن ٿا،
ساوڪ ۽ گاهه ڪي جو واڙو لڳي آهه ٽالو!
هرڪنهن جي واس ۾ آهه برسات جو ٿالو!!

(۲)

سوون دڪن جو دڙو، گويا اچي رهيو آ،
هارن جي دل ۾ هٺ عش ماڳر موچي رهيو آ،
گرميءَ کان ڏس ته پاڻي اُڪي اچي رهيو آ،
پنهنجي مثالي صورت، ڪيئن ناڪ لئي رهيو آ،
بادل! آڪاس ۾ آ، سهڻي قطار لائي!
هرڪنهن جي واس والي، برسات چاڪ آئي!!

(۳)

ڪجڪوڙ بادلن جي آهي جنهن ڏڪائي،
وچ آ وڏيڪ وڄ چمڪاٽ ڏس ڇتائي؛
اڏڙي هوا اُڏر جي پيغام ٿي پڄائي،
برسات جي اچڻ ۾ دير دير ڪان آئي،
آهو! نه اُڏر باران ڪڙڪا ڪندو ۽ آيو!
ڏوليءَ ٿي ايمت پنهنجو دارو اچي ڏ مارو!!

(۴)

ڪابا وڄون ڏهيڙا، ڏيڙا ڏڪي ليا هراڻ،
ڪاني ۾ گاهه ساوا ٿي پيا ميا متاراڻ،
بستان، باغ، بوٽا جهڪي سڙي ويا هراڻ،
پاڻي ملير الهه ڪي، جلد ٿيا سي ساواڻ،
مالهو، مردن، اڪي ڪن ٿا خوب شاد مانو!
سوون دڪن جو آخر ڪلدي ويو زمانو!!

(۵)

پاڻي اڏار ٿي جو آڪاش ۾ وڃي ٿو،
صورت مثالي ساڳي ڏوليءَ ٿي اچي ٿو،
ٿيرو اعولي ساڳيو، هر هر وري ٿئي ٿو،
ذرڙن منجهان ڏسو ٿا، ڇا ڇا اُٿي اوي ٿو،
"محتاج"! موج ۾ اچي مالڪ ٿو مينهن آڻي!
پنهنجي ڪمن ڪي اولي ڪرتار پاڻ ڄاڻي!!

(محتاج) تاراچند-جي-ليکوائي
هيڊماسٽر سنڌي اسڪول ڪرا

ڏن دولت وارا انسان

اي دنيا وارا اوهان پنهنجو اندر کولي ڏسو
ڏاوان ڪيتر ٿيو اوهان؟ انسان کان پنهنجو پڇو،
۱- غريبن جي خون مان ۽ مزدورن جي جان مان
محل جيءَ آهي اوهيو، اوهان جنهن ۾ ٿا رهو،
۲- الڪ اُڏوڙو آهه جن جو، ايمت اورو ڪين آهه،
ان ويچارن لئه ٻڌايو، آ اوهان ڇا ڇا ڪيو،
۳- لولا لنگڙا ۽ اپاهج. لـا رولـن بازار ۾،
لن ويچارن جي اکين جون آسون سڪائڻ ٿي سگهو،
۴- ناڻو ڪمائو آهه اوهان ڪڙ لڳي دولاب سان،
ڏن دولت ورتي سان ڪڏ ڪڇ. دنيا ۾ ٿي سگهو،
۵- انسان ٿي آئيو دنيا ۾ ڪرايو ڪم انهن سان
غريب ۽ "محتاج" لي پنهنجي جي سخاوت ٿا ڪريو.

مرسل

”ڀارت ۾ ايندين نهرو“

(١)

مولڪي آ وشواس وڏي اون ڀارت ۾ ايندان نهرو
ديش سڄو ديوالو لوڪ ور ور پيو واجهائي
جوان ٻڍو ۽ ٻار ملي اڄ ڳڻ لهڻجا تو ڳائي
رهبر دنيا جا اڄ توان رهبر ڪير سڏائي
ڪير جڳ ۾ ۽ جهيڙا روڪي هر دم امر پڙهائي
واه واه اڄ وڏي دنيا کي ڏاڍ ڪڍڻ ڏيندان نهرو........

(٢)

ديش اندر اڄ هاهاڪار آهي جنتا انڪ اي واجهائي
ٻالڪ ٻڪ ۾ پيو پيو ٻاڏائي غريب ويٺو ليڙ وهائي
امير ڏين دولت لو ناهي آزادي هيء ڪهڙي آهي
حڪومت لي ٻڪيون ڳالهيون ڪير پلا لهڻڪي سمجهائي
ڏسي دک ۽ درد ديش ۾ خوش ڪينڪ ليندان لون نهرو........

(٣)

روپ ونڌي ڪرشن اوتار جڳ جوت جڳائيندان
ٻهڪجي ٻياري ڀارت جڳ جو لعرو لڳائيندان
مان متي اون ڪندان ملڪ جو وار نه ڪين ونڄائيندان
اري نظر جو وطن لي واري لهڻڪي ڀائيندان
دشمن دشمن ڪان اون ٻوءِ ليمت اچي ايندان نهرو........

(٤)

انهي امر چوڙي اڄ دشمن نادان کي دهلائي او
ڪنس اٿي ڪليگ جو پاپي ڏرف خوب ڦهلائي او
جنتا جو اڄ من آ ماندو خطرو در ڪڙڪائي او
ڪوڙ ڪپت ۽ زور ظلم سان واري وڪ وڌائي او
”دردر“ خراب ٿڪ وارن کي ڏس ڪڍ ٿيندان اون نهرو........

بقلم:- موهن شرما
”دردر“
ٻئرڪ نمبر ١٨٣٢
سيڪشن ٣٨
الهاس نگر ٥

غريبت

(١)

ڪٽب انيڙو هيو ليڪن - وطن جو سڄال هئو
ڇڏي وڃ ديس پنهنجي جا - پرائي ديس آيل هئو
وطن خود مطلبي هئو - هئو ڪنهن جو نه ڪو هر دم
مصيبت ۾ پکڙيا هئا - ڪٽب سارو بکايل هئو
وڏن دل لي وڪيو پئو - مگر آهم ڪيون دااهون
أما روئي ڪٿي آهي - ڪڏي اچ جلد ڪرڻ ڪارون.

(٢)

پڏي ووڻاٽ اوڙي جا - ڏنو ماڻا لڏهون ورلي
ڇپي ليمڪر جي ليڪالي - چيائين ڪر نه ڪر ڪرلي
اتا جا لوڻ پڻ چاڪيا - ڏسي معصوم جي حالت
چيائين حال هيٺي ۾ - فقط وسٽو آهي هڪڙو
ڳلي ۾ ٻار جي جيڪو - پڏل لعواز هڙ آهي
آلي اون حلد ڪر مولڪي - اهو لعواز ڏي لاهي

(٣)

ڳلي لعواز ليمڪر جو - ليو اسارار هو واهي
عجب هو کيل قسمت جو - مصيبت هڪ لٿين آلي
واو ڪيسي مجهان اڪري - اهو لعواز چاڏيءَ جو
وواو واپس هو ونڊو - هتي هوءِ جان مرجهائي
ڳوڙي اڳ ڪوري لي جيهن - پتا ۽ ماءُ کان روئي
هاڻو واو هاو هيٺين جو - جتان آيو نه ڪو موٽي

(۴)

لعملي جو سهارو هئو - يا ڪنهن آس جو تارو
ڏٺي واو ڪر جدائيءَ جو - هيو جو حال ڪان پيارو
پيا هو لاش کي چنبڙي - مگر ڪنهن پڏاون لي دااهون

روئاري خون جون آسون - هليو وار "اف" وجهڻ وارو
غريبيءَ کي هڏي لعنت - وڇڙي ٿو جنهن جگر جاءِ
ٻڪار ٻڌائي وار ٻالڪ - اَما روئي! اَما مائي!

(٥)

وهائو ڇوله نه آسون - اڄڪي دنيا جي حالت تي
ڪلو ڇو نه اڄڪي موڪ - زماني جي زواليت تي
مٿاو ڇوله لسا ليڪا - غريبيءَ ۽ اميريءَ جا
غريبن کي مٿانئا کان - مٿاو هن جهاليت کي
وطن جو شان هو آهن - وطن جي جان هو آهن
عمارت ديش ٻا ٻهڪڻي جي - سدا مسڪين نه ٿاهن

(٦)

انڪا آهن ڪٿي رهبر - ڪٿي سي رهنمان آهن
ڪٿي آهن اهي سالي - ستايل کي جي اوچائن
ڪٿي ڏاوان سي آهن - غريبن سان ولندي ڪائن
وساري ڦرق پنسي جو - غريبن کي گلي لائن
وڏن جيڪو نه هي واڇا - ٻکر ٻنسو وڏائي او
ڏکي جيڪو نه لڳي ڪرڻي - مگر ٻنسو رلائي او.

(٧)

جواڻو اٿو مان جاڳو - وڪو احساس غرامت جو
ولي ڏيو حق غريبن کي - مٿاو پيد دولت جو
لوهان جي خون مان آهن - لوهان جو خون تي رهندا
پڄون داوار چالديءَ جي - مٿاو لفظ اثرت جو
اڄو سائي ملي هڪ ٿي - ٻٽاون ڪا لٿين استي
ٻوار جو هجي دوجو - مٿاون ظلم جي هستي.

قتلداس وٽجاڻي

برانچ سيڪريٽري

سينٽرل رائوي سنڌي ...

ٽنهنجي ياد

سدا ياد تنهنجي ٿي مونکي ستائي
وڃين اوڙو دل ۾ ڪوڙ داڙو جمائي،
لڳو جيئڻ ۾ آلدي اٿي روشنائي،
نراشا جي اونده اچي آ ستائي،
وڇڙي راه ۾ تو ڪئي ڇو جدائي!
اميدن جو ديپڪ وڃين تون اجهائي!
سدا ياد تنهنجي ٿي مونکي ستائي!

(۲)

هو زندگيءَ مان نه مونکي اچي ٿو،
ٿو واهڙن درد جو دل ۾ دانهن دکي ٿو،
نه دنيا جي ڪنهن ڪار ۾ من لڳي ٿو،
وڃي آهه ليڪن مان تنهن موڪلائي،
سدا ياد تنهنجي ٿي مونکي ستائي!

(۳)

ڳوڙهن ڪين موسان تو موجون ڪي ماڻيون،
پڙاڏا ڪڍن ڪين دل جون ڪهاڻيون،
اشارن سان سمجهي ڪيون تو وهاڻيون،
ستم جيءَ ۾ وڃين تون جادو لڳائي!
سدا ياد تنهنجي ٿي مونکي ستائي!

(۴)

سچي تو ڪئي وڃ ۽ رهي مان ساوڻ،
سدا عشق ۾ ٿي ٿئي ٿا نڀاوڻ،
ڪنهاليءَ ۾ هردم عيدن وڃي هاوڻ!
خطا ڪهڙي سمجهي وڃين مون ستائي؟
سدا ياد تنهنجي ٿي مونکي ستائي!

(۵)

خزان ۾ بهاري جسو تو ڪيمه ڳاڙهو
چمن زندگيءَ جو اچي تو سجايو
اڙيو پيار جو گل حسن مسڪرايو
وڃين باغ دل جو سمو ويران بنائي،
سدا ياد تنهنجي ٿي مونکي ستائي.

ديال آشا

دل جي دانهن

۱- اڪ ڪنا ڏس اڄ جو آڪاس
ڏسڻ ڏکي او راڻي اداس
ٻاڙ وڃي ڪٿن گل جو واس
ٻادلو راڪ بهاريءَ جو
ٻاڙ ٿلو ڳاڙهيءَ جو.
۲- حار ڪان جهي جاه پري
ٻاڙ جاڙو برباد ڪري
ڪسمس دل سمجهي ان ڪري
هر صبح جي هواي جهان
شبنم سازي اسمي جهان.
۳- ڪوئل ناتار هادر هاي
واهه ۽ وسار سمجهي ساهي
ڪمراهيءَ نا ڪٿرلا جهاي
سهڪار ڪشش ۾ عرفان
منزل جو ڪٿ ناهه ليکان
۴- دل کي ڪالهه ملي دلبر
تير ٻلي هڪ بر لڳدو!
دل نه وري ڇاهي زاهير؟
هيڏا ماڻهو ساغ آواز
بلبل ڏيندا ڪيئن ڳاڙ
۵- دانهن ڪان دل ڪا خالي ناهه
هري اڪ ڏس آلي ناهه
حال ڪان هي ٻوجالي ناهه؟
لوچ ڪان هرهڪ اڪ اچي
درد ڪٿي آ ڪير ڪچي
۶- آس ٻس لڪيجي ساٿي لي
ڪهسر ۾ دل اڪيلي لي
ارمي ياد آهاڻي لي
ڪمن سي ارڪمن وارا ڏسڻ
ٿاڦي ارحمن وار ڏسڻ

ڪيملداس (فاني)

سنڌوءَ جي نالي

[١]

سولهڻ سنڌ جي ۽ حسن جاه و جلال!
سنڌ جي هستي سوا تنهنجي مثال!
تنهنجي اڪس سان ڪٺي مان ڪيچ ٿين،
تون ڪري ڪاوڙ نہ ڪر سنڌ کي ڪنگال.

[٢]

زندگي تنهنجي آ هڪ شاهي سفر!
جهنگ، جهر، ميدان مان تنهنجو گذر!
تون پکاري ٿي اتو پاڻي ڪرين،
آهہ اڏو تنهنجي چوليءَ ۾ اثر!

[٣]

چال تنهنجي چا نہ مستاني ڏسان!
دل سنڌ ساوڻ ۾ ديواني ڏسان!
ڪو اڏيائون تنهنجي سيني ۾ براج،
ڪار ڪر نہ تنهنجي تو حيراني ڏسان!

[٤]

تون جڏهن ئي ڪار شيطاني ڪرين!
سنڌ جي گلشن ۾ ويراني ڪرين!
ئي لڙهي، اڪ ۾ ٻري انسان ذات،
تون جڏهن پنهنجي ئي من ماني ڪرين!

[٥]

فائدو اٿو نہ وٽ تون پيار جو!
ڪين وٽ ناڻو ڪڏهن انڪار جو!
اچ نہ تون پلجي نہ سنڌوا جوش ۾،
ڪجهہ نہ ڪر تون خيال ڪو گلزار جو!

[٦]

ڪر اِ نہ ئي چڙوائي، ڪاهڻ جو خيال!
ليڪ ئي هر ڳوٺ ڪاڻا جو خيال!
هند وجهي توکي اڄا ڌاڙو ڪراون،
ڪر هجي توکي ستائڻ جو خيال!

[٧]

ڪڻ نہ پاڻي جي ڪراوت ڏي قدم!
ڪر اِ تون پنهنجي نزاڪت لي ختم!
ئي نہ پنهنجي لي ڪناهن جو شڪار،
ڏي نہ تون ڪڏهين بہ آفت کي جنم!

[٨]

سنڌ سان اي سنڌوا رهہ تون سدا ٻر!
رهہ هميشہ راضي ۽ راز ۾!
ڪڻ سدياتي تون جوانيءَ ۾ قدم،
ليار، نڙت چڏ ٻري انداز ۾!!

رام راولاڻي

ترائيل

چنڊ جي توسان مشابهت مان ڪريان ڪيئن دل!
چنڊ سهڻو آ مگر، توکان نا گهٽ آ، سهڻي!
چنڊ جهڙو سهڻو هجي توکان، ڪٿي سان مثل؟
چنڊ جي توسان مشابهت مان ڪريان ڪيئن دل!
چنڊ هر وار اکي ٻو بہ ٻسانيندو شڪل،
چنڊ وڻو آ مگر، توکان نہ گهٽ آ، سهڻي!
چنڊ جي اوسان مشابهت مان ڪريان ڪيئن دل!
چنڊ سهڻو آ مگر اوکان نہ گهٽ آ، سهڻي!

رتن دلبر (بمبئي)

منهنجي مومل

منهنجي دل ترپي لئي آهه ۽ دلربا جي صورت
آلم رات ڏينهن من منهنجو ۽ محبوبا جي صورت
ڪرتار ڪئي آهي ڪمال ناهڻ سان ڪلاڪاري چهرو
جا زلف ظالم نيڻن جا جيسا مرڪندڙ مکڙو منهنجو
سرڳ مان ڪا اپسرا آسي هئي جهڙي موهن اکيان
جهر جهر جي آواز سان کينچي هئي جهڙي دل ٻليان
سهاڻي رات جو هو موهن سنسار لوڪي هڪوار
ستارن جي وچ چمڪي پئي لوهه چند چار
لڪيءَ لئي لٽا والڪي، ٻه منهنجو ۽ ڪيئن مچي
چيٽڪ چرا هيءَ چند ان وچ ۽ نه ڪيڏاهين وڃي
گل گلاب چمن مان، اڪيو هو آواز جڏهن
سمجهي ڪلن جي ورڪا، من مشڪيو هو تڏهن
ٻر لهنجي جو "پياسي"، ۽ چند ان ٻيو چاهي ڪٿ
۽ لون ان مومل هانڪ، من جيئڻ ۽ پالي ڪٿ
ديوراج گوڏيا "پياسي"

من آهه ماندو ملڻ لاءِ

من آهي ماندو ملڻ لاءِ دل آهي اڄ بيقرار
عاشق جي اڙهي عشق ۽ معشوق سري تو بار بار
نظر نيڻن جي پياري هئي جا ندو نروالي آلا!
بس چاهن نا نيڻ منهنجا آهو نروالي بسار
من مندر ۽ سنسار ولهي ڏاڍو هو مولکي ميلاح
ڪهڙيءَ جي غلطي ۽ ڪهڙ جي، موهن وڃايو آهي ڪرتار
ڪٿين نه آنند هو آندو جو آلوءَ عاليِ عشق ۽
اکين ۽ روپ رالول جو، دلي دوڙي ۽ هو دلدار
هيڪار هنجي حب جي هردم ڪهي لئي مولکي
ڪيئن چران هنجي ڪيا سڀ، ڪٿين ڪيان هنجو وسنار
او حضور حبيب منهنجا، او لن جا طبيب منهنجا
"پياسي" اڪار سڄ ڪا، مهر سان ڪرڪر اڌار
ديوراج گوڏيا "پياسي"

گنبت

ادارءِ سان ڪر پيار لون،
جو او پلالين اقرار لون
ڪولي لوڪي سامهن ڏيندو،
ڪوڙو سمجهه سنسار لون
١- دنيا جي ڪوڙي ناري،
ڪر نه ايندءِ پٽ ۽ ناري
لن جي موهه ۽ ڦاسي،
وڃائين او زندگي ساري
دنيا جا بندن توڙي،
جلدي ٿي هوشيار
٢- جو او ڪران لون اڀمان،
آهين ڏينهن ان جو مهمان
هڪ ڏينهن هلندا لون هتان،
جڏي سارو هي جيان
ڏاڍو اوم پڇتائيندا
جر جو سهندا آزار لون
دل جو جلدي درلن ڪول،
نام هريءَ جو لون ادل
ٻهنجي هردي ۽ موڪ،
ٻهنجو ابتر لون ڳولهه،
اجاڙ ولس نه وڃاءِ،
"رام" ڪر واپار لون.

رام ٽرسنگهاڻي
سينٽرل ولوي ڪنبرا

ساقي

سور سليمان مان، ڪنهن سان ساقي،
ڏني ڪان ڏار، اڄ ٿي آهه ٻاقي.
آباد اچن ٿا، ڏينهن پراڻا،
ساڃن سان گڏ، گهميل واڻا،
ٿيو چين جڳ، هر هر ساقي،
ڏني ڪان ڏار، اڄ ٿي آهه ٻاقي.
آهن اهي ئي، لڏيون ۽ لالا،
گهميا ٿي جت، چار پيو متوالا،
اُهي اڄ پٽڪن، ۽ ٻير ساقي،
ڏني ڪان ڏار، اڄ ٿي آهه ٻاقي.
اهي آهن گهٽيون، اهي ئي گهيرا،
جن تي ٻالا هياسين، گڏجي ڦيرا،
سڀ ئو ان پاسن، ڪنڌ هر ساقي،
ڏني ڪان ڏار، اڄ ٿي آهه ٻاقي.
پيئا ان پرايم، ڪهڙو آهه ساقي،
ڪان رهيو ڪين، ڏاڍو ان ٻاقي،
ٻنهي جي گڏ ٿي، هڪ ٿي سماڌي،
ڏني ڪان ڏار، اڄ رهي نه ٻاقي.

ڪان آهوجا

غــزل

هڪ ڳالهه، جنهنکي سمجهڻو آهي آسان
جا انڪ سان بدلي ڇڏيندي خزان
مرجهايل مکڙا ساوا ٿيا ڪندي
ٻهڪجو جيون چرپروان جيئن ڪئي ڪندي
رام ڏن ۾ مکن شل هرڪو رهي
سڀني جو شان شل اڄاڻ رهي
هڪ پرڪاشي ڏاڍو جو اجهانجي وار
ٿيل وڏا سان اهو پرڪاشي رهيو
مان مرٻادا سڀني جو اوچو رهيو
هو مهتي سڀني پلڊ رهيو
ڏس متان لڪي وڃي هن راز کان
ستيه وواي پرڀو جي جاپ کان
ڪٿ نه اوچو ٿيندا جي ڪران
رام ڏن جي ڳڻ، ڪان جي مڙان

پرادي ۾ آزادي ايندي ضرور
جي ڇڏينداسين اسان هونئر غرور
لمڻ نئون هر سال شل خوشبوء ڏني
(پراد) جو هي خيال شل روشن ٿئي (رهي)

شري پي - جي - بلپجا جبلپور

هاڻي نه سچ ڪنهنکي نه، ڪجهه ڪين ڪي چئبو
ڪجهه ڪين چئبو اُدا خاموش ئي رهبو
١- ڪجهه چوڻ سان دنيا ۾ عداوت ئي رهي ٿي
عداوت ئي رهي ٿي نه صداقت ئي رهي ٿي
هي رودن دل جو دل ۾ ئي دل ۾ پيو سهبو... ڪجهه ڪين ڪي
٢- جنهن ڪي ٿو سچ ٻانيان اُدا سوئي لڙي ٿو
ڪاش ۾ اچي ٻاهه ٻيان سوئي سڙي ٿو
جيڪو ٿو ڪهي لنهن سان سچ ڪي ڪين ڪهبو... ڪجهه ڪين ڪي
٣- دنيا "رام" دنيا جهڳڙو ئي آ جهڳڙو
جهڳڙو ئي، آ جهڳڙو اُدا رڳڙو ئي آ رڳڙو
ماڳهين ڪري ڪنارو ڇوانن ڪي ٿو چئبو...... ڪجهه ڪين ڪي

رام - ٻي - رنگيراماڻي

غـــزل

زندگي جيءَ نه معاملو ڪرڻي!
جيهن جو آهي نه فيصلو ڪرڻي!
ڪير ڄاڻي ڪڏهن ڪٿي ڪڏهن،
موت لئي آ نه ڀروسو ڪرڻي!
جي دلاسا ڏيئي ٿا روز لوڪ،
ان مان ليڪن نه سوجهرو ڪرڻي!
شهر ۾ ڇا، ديش ساري ۾،
ڪوڙ آهي رهيو مزو ڪرڻي!
وانڊ ڪرونڊ هالي ڏسجي ٿو،
ڪراڙي آباد ميڪدو ڪرڻي!
مئخاني پاڪ ۾ هوندي منزل آ،
اوهان وهندو آ ميڪدو ڪرڻي!
واعظ آهي واهه لئي آرام ڪان،
آهي گردش ۾ ڪالو ڪرڻي!
هٿان جا ماڻهو اوڙا ڳولها سڀ،
هوندو آهي اڪن سچو ڪرڻي!
آزاد ٿيڻ جي آرزو ڪوڙي،
آ جيءَ جو نه سلسلو ڪرڻي!
لهه مجبورن ڪاڻ سڀ ارجن حاسد،
جيءَ نه ڪر ٿاو ٻي رهبر ڪرڻي!

ارجن حاسد
٣٦٣ اي، سردار نگر
اي-او، سنڌي ڪالوني
احمدآباد

.... پيسو ....

ڪر ٿار ڇا رکي آ ڪلدار ۾ ڪراڙ
پئسي جي پير هان ٿا انسان ڪن عبادت
پئسي سان پرش پاڇي ڪن ٿون ۽ خوار
شيطان جان ڏرٻل آ پيسي اندر شرار
پئسو سکن کي ساري پئسو ڏکن کي تار
پئسي سان سر سلامت، پئسو رکي سلا
پئسي سان رلج راحت پئسوئي آ آ
پئسي سان پاڪ پوڄا، پئسو ڪري خوار
پئسو سکن جو ساٿي، پئسو ڪري ڪما
پئسو مٺو آ ماکي پئسوئي آ ڪڙوار
پئسي سان موج ماڻي، پئسوئي پيار آ
پئسو مٺائي محبت، هيڪڙ ڪري حتار
پئسي سان سيج سوڙ اون پئسي سان باغ بن
پئسو اڏائي اوچي آڪاس جان عمار
پئسي سان عيش عشرت پئسي سان موج مزو
هر ڪار ۾ ڪوهي لي "هري" کي
پئسي سنڌي اجازه

هريرام چوئٿرام اوتواڻي
مداچي، سنڌ پاڪستان

[illegible]

ڪڏهن ماڻهن پڇيو آهي......؟

ڪڏهن ماڻهن پڇيو آهي اسان مسڪين مردن کان،
ته ڪيئن دل ۾ صبح سانجهيءَ ڪرائون دانهون ۽ درد کان

١- اِها سرهي اسان جي آهه، تنهن کو ايسا وڄڻ ڪالي،
مگر، مجبور آهيون، جو، اوي تنهن ڪاله اوڙاهي،
اِهو سمجهون انهن سردار، سيٺيون ۽ اڪيا ميان،
سدائين ڪاله کا وهندي اِها ساري مهانگائي،
ڏسي وهندا اسان کي، ته اچي اڪڙان گردن کان،
ڪڏهن ماڻهن پڇيو آهي ... .

٢- وٺي واٽسي اٿي شايد رهڻ ڪنهن سي والرادن جي،
شرط نڌهين ته سياٽيون ليون ولن دادن ۽ دادن جي،
وٺن شڪليون ته پنهنجن شوهرن جون ڪيئن ليون جن کي،
چڙي کهرڙا، وڃي شيدا ليون ڪن ڏامهن رانيه سادن جي،
نهاران پيا اماڻين ڏي ميان ڪي ارش اردن ڪان،
ڪڏهن ماڻهن پڇيو آهي ... ...

٣- آداب، اولاد ۾ ڏاڍو رکن ليون مسوهه مالاڻون،
ڏان پنهنجن ٻچن کي ليون سچڙي ڏوهه مالاڻون،
تنا جي ڪنهن ۽ رستي سان اچن وس ۾ سمدن واٺياء،
ته اوه مجبور اي، ڦرسن سان ڪن ليون ڏوهه مالاڻون،
سبب آهي! ندا آهن چراون ملتوش نردن لسان،
ڪڏهن ماڻهن پڇيو آهي ... ...

٤- ٻڌاڻن هيڪڙو ته، گوهڻ لاءِ اسين ڏاڍا واسطا نا ٻاهي،
ٻڌن ٻارن کي اوچائي آڻڻ ٻڌڻي اسان وڙائي،
وڃي ٻڌڪ ٻڌڻ ۾ اوڙ لسي آولاڙ لسو ٻهڻڊو،
انا ڏاڍي سکڻ ڪڍڻ کي وڃي ٻاڙي ۾ اوچائي،
ڪرڻ هالن ٻيا ڪاڪا ٻهڻجا اڃا ٽالين ته ٻڌڻ کان،
ڪڏهن ماڻ ٻچڙو آهي ... ...

٥- اڌا، اٻڪو اسان ڪسي - اٽرو آهس جسو آهي،
ٻڌل وهندو ٻچو ٻهڻجي ٻڪڙي ۾ ڪڙ جو آهي،
آڻڻ چڙا ته راڻن جي، مکر، اُن کان ته وڌ ٻارو،
اڪر ڪالڄ ۽ اسڪول جي اِي سٺڙ جو آهي،
هڏن هر ٻڪڙاو ٻاڙ اسان هن. هوم - اوڻن ڪسان،
ڪڏهن ماڻ اڇو آهي ... ...

٦- اسين ٻاراو ماڻ ڪيلا، چڪرن سا آٽب نا آڻيون،
ڏسي هي مال، موڙسن کي ڏين جو ڏاب لهڻ والئيون؟
گهڙي گهر ۾ اسان جي نا سڃا سنگتي اچن ڏوري،
سنڌن وهندي، شوق ٻهڻجا ٻڙا کن ڪسپ اهڙن سمالڻن،
لڳالي اهڙن وهن ڳهڻي ٻچو ڏهڻ اوه ته موڊن سان،
ڪڏهن ماڻ اڇو آهي ... ...

٧- سڄاڻ نا اسان کي صاف شڌن ۾ ڏاڍين ٻساوا،
"اڪر، جاهل الو جوارن، ڪنداسين ٻيا اسين جاوا،"
فقط هڪ ٻيچ ٻٽسي لئه رڪس ٻيا ٻاڙا گهر ۾،
نڪي منڊو ۾ ماڻن لهڻ وڃن موڙا مهلا، ماوا،
اسين سان کان سڪندا ٻيا اچڻ صوڻن ۽ شوڊن کان،
ڪڏهن ماڻ اڇو آهي اسان سڪڻ موڊن ڪسان،
ته ڪيئن دل ۾ صبح ساڏهي، ڪراڻ داڙهڻ نا ٻڌڻ کان؟

روچو "خوابي"
٣٢/٣٠٠، چانڊ باڙوي، اڄمير

ڇرڪندو آهيان!

مٺي مومل ڪا ماڙيءَ تي ڏسڻ کان ڇرڪندو آهيان،
اٿر ڪنهن ان واريءَ ڏي - ڪرڻ کان ڇرڪندو آهيان.

١- اسي مونکي ماريءَ موان، ألائي ڇا ڇوري ٻيا ڪا!
ٻليان ڪنهن حسن واري اچي، هلڻ کان ڇرڪندو آهيان!

٢- وڃان واسينگ جي واجهه، مٿان مونکي وڃي ڪاٽي!
اڳيان اهڙيءَ هجاريءَ جي وڃڻ کان ڇرڪندو آهيان.

٣- ڏسي ڪنهن ڇوڪريءَ سان ڳالهه، ألائي ڇا ڇون ماڻهو!
وٺي ڳالهه ڪنهن ڪماريءَ کي هلڻ کان ڇرڪندو آهيان.

٤- آدا، ابڊٽون کي؟ تو اڪان مان روز دبدا،
اتر، او، بڻڻ اماريءَ کي اکڻ کان ڇرڪندو آهيان.

٥- اٿو ااهي مون ماڳل کي، ڏاي ڪيئن آهه ارڃاٽي؟
۽ اڳڙان تي بچاڙيءَ لي، وڃڻ کان ڇرڪندو آهيان.

٦- ٻڌي ماڙي ۾ ڪنهن جي موسم جو، جڳ مان موري وينديس!
سو سر لي سرڳ ڏاريءَ جي، وڃڻ کان ڇرڪندو آهيان.

٧- سٺي شادي جو سڏ، مونکي ۾ سڏ نيندي آ شاديءَ جي،
قضئي لي، او، قنداريءَ جي - وڃڻ کان ڇرڪندو آهيان.

٨- وڃن نيون دعوتون ملنديون، مگر، مجبور جو آهيان،
ڪٺي شاديءَ تي ڏاڙهيءَ کي - وڃڻ کان ڇرڪندو آهيان.

٩- ڏسي نقش صفا نڪو، اچي سچ شرم وينديو تر،
اکيون ڪنهن آڏ اڳهاڙيءَ ڏي - ڪڻڻ کان ڇرڪندو آهيان.

١٠- ڏسي يارن کي ڪالهندي، مان مهن قيري هليو وينديس،
اڳيان ڪنهن چار ناريءَ جي - وڃڻ کان ڇرڪندو آهيان.

١١- ڏسي ٻس مسڪرائيندي، آهيان اس ۾ اڌڻي رهندو،
وڃي ان ۾ ڪماريءَ جي - وڃڻ کان ڇرڪندو آهيان.

١٢- جڏهن ڇوماڙ لي چاچر ۾ پيار هوندو آ،
لڏهن اوله ۾ چاڙهيءَ لي - چڙهڻ کان ڇرڪندو آهيان.

١٣- اسان جي سوکڙي، پيهڻي ڪري، ڏيندو ٻارن کي،
ڪڇهه ۽ اهڙي ڪٻاڙيءَ کي - ڏيڻ کان ڇرڪندو آهيان.

١٤- ڪنهن لمڻدارن اڇي آهن ڪلب ۾ ترسي واڳن ڪيڻ،
ولي أسه ابراڻ - اباريءَ کي - وڃڻ کان ڇرڪندو آهيان.

١٥- وڻڻ جو آ ڪو ماڪل، ڏيڻ جتو آ ڏکيو ڏاڍو،
ڪٿي ڏوڪڙ ڏڪاريءَ کي - ڏيڻ کان ڇرڪندو آهيان.

١٦- لڱون پيسو هٿ نه ايندو، نه پيڪي کان ٻاي آهو،
اڪيان اللي اڪاريءَ جي - وڪڻ کان ڇرڪندو آهيان.

١٧- جڏي مهمان کي مٺن ۾ ايندس مان نه ليهن لي،
ڪٿي سامان لاڙيءَ لي - هاڻ ڪسان ڇرڪندو آهيان.

١٨- سڄيءَ ڪابيءَ مان جنهن ٽارل کي ڪا ڪوٽا پسند ناهي،
لظر اهڙي أڏاڙيءَ کي - ڏيڻ کان ڇرڪندو آهيان.

١٩- ڪماري ترسه واري ڪا ڏسي سامهون، پيو ترلدس!
مگر مقدم مڪاريءَ کي - ڏسڻ کان ڇرڪندو آهيان.

٢٠- لڳالي هٿ ورهي جسي، اچي ٽٽ مٽ ڪندو صاحب،
اڪيان پلڪو ۽ ٻاڙيءَ جي - کڻڻ کان ڇرڪندو آهيان.

٢١- کوهالي مهر جو هڙو مٿي لي ڪدوار جي ويندس،
"آپا ٽڄٽ" ۽ لچاريءَ کي - ڇوڙڻ کان ڇرڪندو آهيان.

٢٢- ڏنسا ڏيندو وٺان ساليءَ کي: "سنڪس ۾ اوس ايندس"،
مگر، هٿ مان لس، ڏاڙهيءَ لي وڪڻ کان ڇرڪندو آهيان.

روچو "حوابي"

٣٢/٣٠٠، چالد ٻاگروي، اجمير

ٻال سنسار

دادا جو ٽوپلو

١- دادا اُو ٻئڪ ٻا ٻازار ۾ وڃي،
پيدل ڪٿي وڃي يا ڪار ۾ وڃي،
سر تي سوار ٿئي هلندو هي لاڏلو،
دادا جو ٽوپلو! دادا جو ٽوپلو!

٢- دادا جڏهن به آ ويندو وهاڻي تي،
ٽڪيو لڪائي ۾ پر واري ڪاڻي ڏي،
پيدا ڪري ڇڏي چوطرف ٽرڦلو،
دادا جو ٽوپلو! دادا جو ٽوپلو!

٣- سر تي ٽسيدي ۾ ٻاٽي وڃي، اگر،
۽ پيا دماغ ۾ چڪر اچن، مگر،
چمبڙيو رهي سدا سر سان هي چارلو،
دادا جو ٽوپلو! دادا جو ٽوپلو!

٤- هي نٿ مهل ٻي هٿ لان اٿو لهي،
سر تي سوار ٿي ٽيسن لڳو رهي،
جيسين ڪري ٻوي ٻاٽهي نه اودلو،
دادا جو ٽوپلو! دادا جو ٽوپلو!

٥- چوني ڪلارڪي دادا کي ٻار آ،
اڄڏي وڏي سندس اهي ٻگهار ڪا،
ڏ به ٽو رکي ڏسو ڪيڏو نه هوڇلو!
دادا جو ٽوپلو! دادا جو ٽوپلو!

٦- ماڻهن جي ٻيڙ ۾، گهمسان ۾ ڏسو!
بارش، لڪي هواءِ، طوفان ۾ ڏسو!
ڪيئن شان سان ڪندو رهندو مقابلو!
دادا جو ٽوپلو! دادا جو ٽوپلو!

٧- ٻاٽڙ هي ٽوپلو دادا ڪان ٿي سکو!
دفتر ڏي ڪيئن ٻيو اُويندو اڪو اڪو!
هر ٻار کي ڪندو ويندو "هلو! هلو!!"
دادا جو ٽوپلو! دادا جو ٽوپلو!!

٨- ٽيبل تي ٽوپلو دادا رکي وڃي،
۽ ٻالڪن جي ٽُو جي ٽو چڙهي وڃي،
ٻوءِ ڪيئن نه اسار تا ڪن شور غلغلو!
دادا جو ٽوپلو! دادا جو ٽوپلو!

٩- هي ڪيهون نه ڪيهون جڳو،
رهجي ٿي روز واڻ،
دادا اسر هي ڪٽڙ ٻاجي تي روز واڻ،
ٻر ٻيو ٽئي اُدا آخر هي سلسلو،
دادا جو ٽوپلو! دادا جو ٽوپلو!

١٠- هڪ ڏينهن نه ٽوپلو غائب ٿي ٻار واڻ،
ڳولها ڪئي ويئي، ٻر ڪو ٻتو نه پيو!
آهي خبر، ڪٿي وسري ويو وسيلو؟
دادا جو ٽوپلو! دادا جو ٽوپلو!

١١- دادا کي، دوستو، روئي نه پئي ولي،
۽ ٽوپلي سوا دفتر ۾ ڪيئن وڃي؟
هيءَ ٻار ويو ڇڏي دادا کي هيڪلو،
دادا جو ٽوپلو! دادا جو ٽوپلو!

١٢- هن سيٺ جو پتو آخر اسان کي ڏيو،
دادا کي ڏون ٿي، ماڻهو ڪو موڪليو!
ٻروقت ٽوپلو آڻي جو ڏيو ٻالو،
دادا جو ٽوپلو! دادا جو ٽوپلو!

١٣- آواز ڏون ٿي منڙو هو مير جو،
دادر کي مير وٽ ويندي ٿي شير ٿيو،
لڏهين واڻ وٺ ڀاڙن جو دلاڻو،
دادا جو ٽوپلو! دادا جو ٽوپلو!

١٤- "مان ڪار ۾ ڪڍهن ڪڍندس نه ٽوپلو،
لاهي ڪٿي به مان رکندس نه ٽوپلو،
آهي ڪري ڇڏيو دادا هي فيصلو،
دادا جو ٽوپلو! دادا جو ٽوپلو!

روچو "خوابي"

: ٣٢/٤٠٠ چالد ٻاڙوري، آچير.

"پرين جي آس"

وٺي آهيان ساگر جي ڪناري ٻيٺي ٿي اڏو اڏامان،
ڀڳوندي سهڻي ساجن خاطر جيءَ ۾ جهاءِ جهرامان۔
١- لهرون ڀڳوندي خوشيءَ وچان لڏون ٿيون ٿون ۽ ڳائن،
مهمندي ٻاري ارانءَ ملڻ جيڻا ايليا ليون ٻاڪان،
ور ور واڪا ڪيون ٿا ٻڌجن، ڇولا ٻوه ٻيڊڙي ڦتالان،
ڀڳوندي سهڻي ساجن خاطر جيءَ ۾ جاه جهرامان.
٢- لڏارن لڏارن ساگر جون هرارن جيءَ ۾ جوش ارڻ لڏون،
ساجن جي ٿر ٿامه جا دل ۾ ٻڌهن ڪي ٻشتر ڪن ٿيون،
ڪ ٿر دل ۾ ضرور ايندو ڇولا ٻوه سيج سجالان،
ڀڳوندي سهڻي ساجن جي خاطر جيءَ ۾ جاه جهرامان.
٣- ڪاري ڪاري راته اونداري ليڪ لڪ گذري ويندي،
دکن ڪي دور ڪري سڪڙن جي راته ٻاٽوي ايندي،
سنج آخر سو سوير ٿيندو جنهن جي آس ۾ آهيان،
ڀڳوندي سهڻي ساجن خاطر جيءَ ۾ جهاءِ جهرامان.

ساون ڪمار "اداسي"
بلاڪ اي-٣٦، روم ٢٧١، الهاس نگر ١

من جون ڇوليون

اڄ جو يگ

سمنڊ ماٺيون لهرون خاموش
۽ ڪنارا مايوس!
چنڊ پيلو (جڻڪ ٽي-بيءَ ۾ مبتلا مريض)
ستارا هراسيل ٻار،
واسا هڪ وڪالي وڌوا،
سوچ ڪرڻ جي ڪوٺ ۾،
هڪ اداس ۽ ڪوهيل قيدي،
ڪائنات ڪويا هڪ سرايل عروسه!!
زندگيءَ جون حسرتون، اميد، آرزو،
۽ آدما آهن قبر ۾ داخل ٿيل مردا!!

؟
اڄ جو هي ماڻهون انسان آ
مٽيءَ جو هڪ اوزار!!!
جنهنکي پيدا ڪرڻ کان اڳ،
ابهوري، استعمال ڪري،
دل ۽ دماغ رهت بڻائي،
هڪ ابولي جيان قبو ڪيو آ
هن زمين تي!!!.........

ويڙهو "رفيق"
احمدآباد

.... ورسا آئي ....

ورسا آئي - پريان نہ آيو
ساوڻ مون لاءِ نيو اجارو

[١]

البيلي برسات سان بادل، واءُ ورچ راڳ ڳائي،
اڄلي ڇيڄ هٽي ٿي، اونداهون وڻن آس لڳائي،
پنهنجي هر هڪ سر کي ٽوڪي
ڳائي نسو ملهار!
ڪنوڻ سهڻس آڌار!
اڄ ڇو ٿي من هنڪارو
ڄاڻ نہ آيو
ساوڻ مون لاءِ نيو اجارو

[٢]

هير جي هر جهولڪي سان ٿو جيءُ پر ورڻي خمار،
مون متواليءَ ناريءَ جي لاءِ ساٿي من جو پيار،
رت متوالي پيا پيا چوڻ
سرن جو سينگار!
جيڪي مٿي آ هار!
من مهنجي کي ڇو پيلارو
ڄاڻ نہ آيو
ساوڻ مون لاءِ نيو اجارو

[٣]

مور نچن، وڻ ٽال ملائين، جهومي مينديءَ اُڏر
وسي وارو، بر من جي هر آهٽ جو، دل پر آهي اُڏر
پنهنجي ڪار چاهيان واهي
سڪ جو اچي اڀار!
ڪري سگهان اظهار!
بادل کي ڪو قياس نہ آيو
ڄاڻ نہ آيو
ساوڻ مون لاءِ نيو اجارو

ڪمل ڪيولراماڻي "پياسي"
سپرانٽينڊنٽ آف نرسس، ڪرڊراه

"راڙا!"

وڻ مٺڙي چارا، مگر آئين نه اون!
وڻ ڪڙي لارا، مگر آئين نه اون!
ائين، سارڻ جي ڪُٺا گهڻڪهور جهان.
اها مٺڙي ڪارا، مگر آئين نه اون!

[٢]

اڄ هئي مونکي نه اون ايندان ضرور،
۽ ڏکيو ليڪن آ منداڻو غرور،
موچ سڄايا ها جي سپنا! چُوڙو ليا،
۽ [illegible] هر بار ڏهرايو قصور!

[٣]

دل ۾ ايندي ملڻ لئه اقرار،
[illegible] ٿيو حاصل مگر دل جو ايار!
آه ٿڙيال مڪڙي وڃي مرجهائجي،
ائي ۽ اف! ڪئن ڪئي آئي ايار!

[٤]

منهنجي لئه شمشان ٿيو سارو جهان!
هاڻ رهندو ڪين "مومل" جو نشان!
هاءِ! جيڪري جو ٿئو شڪ ڪئن ڪي،
مؤنس مون ميٺي سڪهي سولي ڪمان!

[٥]

زندگي! شل ڪنهنجي انسانو نه ٿئي!
مؤنس! شل معصوم جو الداو نه ٿئي!
عشق پي هڪ آگ آ جنهنجو شڪار،
شال ڪو بدبخت پروانو نه ٿئي!!

ڪشور- ايم- ناگر

"ريل"

١- عجب آهي جوڙي نه انسان نال
وڇوڙا وجهي ٿي ڪرائي ٿي ميل
٢- ڪئي ڪارو دوانون ڪري ڪرڪ ٿي
اچاءِ ڪرڻن جي ٿي ناري نه نيل
٣- چڙهن ۽ لهن لئا مسافر گهڻا
لڳائي تماشو اچي جهڙن نه وال
٤- خوشيءَ مان چڙهن ڪي اداسي لهن
اچائي ٿي گهر ڪن کي ڏيکاري جهل
٥- ڪڏهين ايندي جلدي ڪڏهن ليٽ آهه
سدائين ٿي انڙا ڪري ڪيئي ڪهل
٦- وصل اسي هئي اچ هرارام سڪهور
اچي ڪين سڪهنو جي ايندي اوهل.

هريرام چوٿرام اوٽواڻي
مدئجي [پاڪستان]

غـــزل

زندگي غم سان ڪٽيندي نه ڪو آهي،
مليو مونکي شڪستن جو ثمر آهي.
١- انسان ڪان رسي واو هليو ٻهار آ،
هت خزان جولي سدا گذر آهي.
٢- أرمان دل جا ٻهارن اچا نا وات،
مگر ٿيو نه اڄو روشن ڪوڙو آهي.
٣- ڪيڏو جي مون وفائن سي ڪوڏ،
ڏ اکين، عجب ان ۾ زهر آهي.
٤- جد و جهد ڪئي مون تمام زندگي آ،
پل، چو حاصل نه ۾ منهنجو اي سحر آهي.
٥- لين ي اداسي ڪري ٻيٺي ٿي زلف،
اظر اشڪن سان پرال اڪثر آهي.
٦- شڪرو شڪايت ڪرڻ مان جا ايندو؟
درد خود اٿجي دوا، گمراه منتظر آهي.

پيمن هوتچنداڻي "گمراه"

.... گرو نانڪ اوتار ....

هن ديش جي انڌيري پاڻ اندر آيو نانڪ پيارو
هن ديش جي اندر

١- ڪٿي سکيا سار - جيون آڌار سنسار جو جاپ جپايو اٿئي
هو ظلم زور - دنيا ۾ شور - تنهن شور کي پاڻ دٻايو اٿئي
هن ديش جي اندر

٢- هيون ٽٽل دليون - مشڪل جي ميون تن دلين کي پاڻ ملايو اٿئي
جيون جي ڪلي ڪڏهن نه کلي - پاڻ تنهنکي تہ کلايو اٿئي
هو پاپ دنيا ۾ ڏاڍو وڌيل - تنهن پاپ کي پاڻ هٽايو اٿئي
هن ديش جي اندر

٣- گمراهه هيا جيڪي جڳ ۾ تن راهه ٻڌائڻ آيو گرو
ني واهه "رام" هو جڳ ۾ تنهنکي واهه ٻڌائڻ آيو گرو
ٿي ڌرم ڪلالي دنيا ۾ جڏهن ڪوڙ ڌرم اٿاڻ آيو گرو
هن ديش جي اندر

رام - بي - رنگيراماڻي
بلاڪ نمبر ١٢٦، الهاس نگر ١.

موهل

در وٽ ايندي!
اکين ۾ انتظار
اپن لي دعائون
۽ دل ۾ ڀاسيائون هيون
ڀاسون.........
گرو بابا
"هن جو وار به ونگو نه ٿيندو......
سڀ سمهي پيا
مگر هوءَ
ڪمري جي اکين دري وٽ
ويٺي رهي.......
رات جو هڪ اهڙي موڙ وٽان
"هو" ايندو نظر آيو
رات جو سناٽي ۾ رات سان
سيٽي هلائيندو
ڪو گيت گنگنائيندو
ٻئي آيو
"هن" اکيون بند ڪري
ڀڳوان جا شڪرانا مڃيا.........!
"هو" اچي ويو......!
"هوءَ" الاهي پيار مان ڏسندي
ايس جنبڙي ليٽي.........
ڪالا لي واس.........
ڪي ڪوڙيون هوءَ -
ان جون ڏڪڻ ٻڌندي رهي،
ان جي سيني ۾ منهن لڪائي.. ...!
سوءِ
ڙها اُڏهي

ڪنڌ هيٺ ڪيائين
— ڏاڍ سان ڇو آيا؟
— اڙي! سچ،
موڪلي صبح وري واو ايندا ته
اڄ مشاعرو ليٽو هو
اُتي دير ٿي ويئي!
— توهالڪي مشاعري جي لڳي
۽ هس پلي ڪنهنجي ڇيڙا ۾
جان ا
چوله هلي وئي!
— چري!
ڇو وئي ڪنهنجي جان......
۽ هو "هنکي" ٻانهن ڏانهن ڇڪي
آغوش ۾ تو ڪري
— هتر هاٿي
ڪير ڏسيو ته
۽ ٻانهن ڇڏائيندي
رانڊي ڏانهن وئي لي
اسٽو ٻاري
دال - چانور گرم ڪري:
سندس ذهن لي مشهور شاعر
"آنچل" جو نظر آيري تو اچي
۽ چپن ۾ چري ٿي -
شل نه ڪنهنجو "شاعر" سان
ٻاڙ آئڪي..........!

سريتا "ساگر"
سي ١٧٦٣-٨٩٧،
الهاس اگر ٥،

"سيند جو سندور"

ٿهو ٿدرت جو ڏسو اڄ جيئن لڳي ٿالو ليڙ،
ساٿ سالي‌ءَ جو ڇڏائي اوچتو ٻسل ۽ ڇڏار،
لي واو خاموش دل جو ساز هڪدم لي واو،
ٻو ڪري آرام سڀ آهي اڏاسي اڄ واسوا!
ڪل ڳهڙيءَ ۽ لي واو مهنجي اميدن جو چراغ،
ٿار ٻيا جي لٽي لي ٻند واو جهرن جو راڳ،
سيند مان سندور مٽيو مهنجو لٽجي واو سهاڳ،
آه مسڪ لي لڳو رنڊواڻي جو ڀاري داغ!
ڪل لٽو ڪلشن مهنجان ۽ آ واو ڪرمائجي،
دل وڻائي هي ڪيل ٿدرت جو ڏسي ڪهبرائجي،
ولڪ زماني جو ڏسي ڳوڙها اکين مان ٻيا ڳري،
جا هٽي اڄ مرڪ مهان لي مرڪائي سا وڃي،
اوچتو ٻڌايءَ ڪري مهنجو جلاڻو آشيان،
زندگيءَ جو ڪاٿو ليوءِ سهاري اي مڪان،
او اڙي ٻڳراڻ! لهندو هي سمنڊ ڪيئن مسان سهان
وس اچي هيڪر اچي اوسان مقابل مان اڏان!

سرگواسي شري سروج ڪمل

غـــزل

خدا جو نسر مان خطاوار ناهيان،
محبت ڪئي نسر ڪنهگار ناهيان،
وفاءَ جي بدلي جفائي ڏني ٿو،
جواب ڪيئن ٿو اوسان وفادار ناهيان،
ٿو دود دل ۽ جا ڪيان مان؟
نگاهه ـ ڪرم جو ڇا حقدار ناهيان؟

جڏهن جيئن ٻس چاهيو ڏسو آزمائي،
مان مطلب جو ڪڏهن اڄو يار ناهيان،
فقط موت نه چاهي آ هڪ مرڪ مٺڙي،
مان ايءَ ڪڏهن به شيءِ جو طلبگار ناهيان،

پيمن هوتچندائي "گهراڻ"
ٻهرڪ نمبر ۷۹۷ (ر) ۱
اسلاوازي، احمدآباد.

گلاب جي گل جو ورلاپ!

مولکي نہ ڇو نون ملئا کن ان جي خوشيءَ لئہ
ڪر ڪين ختم "زندگي" ڇو ان جي خوشيءَ لئہ

١- ڪهڙو نہ سهڻو ٿو سونهان ٿن باغ وچون ۾
ڪليون مکڙان سان گڏ ٿن باغ صحن ۾
آهيان هڪيو اميو هوڙي رنگين گلشن ۾
آهي ٻرال سونهن ورتن ڏالهيءَ ۽ ٻن ۾
ڇهي ڪر نہ اون ڏار مولکي ٻهڻجي ڪندب کان
ختم "زندگي" ڪري مهنجي لون رهہ نہ اب سب سان

٢- رنگبرنگي گلن جي وچ جڏهن سرمور ٻڻان آ
ڦڙال گلن جي واريءَ ۾ ڳهرو لي لڳان آ
ٻره قتيءَ هير مان ماڪ جا مولي ڪڻان آ
آهيان جڏهن ٻرلي لي، ڇاءِ اوکي نہ وڻان آ؟
مون جهڙي گل ٻڌن جو ڇو آ گردن مروڙان
ڪيڏو ٿئي دردا آ ڇو ڪين ٻڙوڙان

٣- ٻاڳ سڳهي موج مان آ ٻئي ڪي سدگهالين
ٿين کان وري ڇولين کان خوشبوءِ خالي ڪرالين
ڪهڙو آلئي رهيل جو آ ادا ڇڪالين
من ۾ الئي ڇا؟ ڇو نہ آ صاف ٻڌالين
جهڙي آ ڪران لعدي، لو سان نہ لئي شل
قسمت ڇا حياليءَ جي؟ اوکي اولدي لڏهن ڪل!

مولکي نہ ڇو نون ملئا کن ان جي خوشيءَ لئہ
ڪر ڪين ختم "زندگي" ڇو ان جي خوشيءَ لئہ!

ليوندرام (ائپٽي)

"مالڪ دل پڪار"

مان پنهنجي دل جا داغ مٽائي ٿو سگهان
ڪونه خيال دل مان هٽائي ٿو سگهان

۱- ڪر ڪر ڪرم تون مولي آهين ڪريم تون
بد بخت آهيان بخت بنائي ٿو سگهان ... ڪونه خيال دل مان

۲- لاچار آهيان ني وس وس ڪين تو هاي
جند جان پنهنجي مان نه بچائي ٿو سگهان ... ڪونه خيال دل مان

۳- ڏاڍو مولڪي ستايو هن ڪام ڪروڌ آ
نادان نفس کي مان ڀڄائي ٿو سگهان ... ڪونه خيال دل مان

۴- سمجهي ڪري نه سمجهي مورک هليو مان
مان "رام" من کي ماري مٽائي ٿو سگهان ... ڪونه خيال دل مان

رام-جي-ٽلواڻي
بلاڪ سي ۵۹-۲۲۰ الهاس نگر ۳.

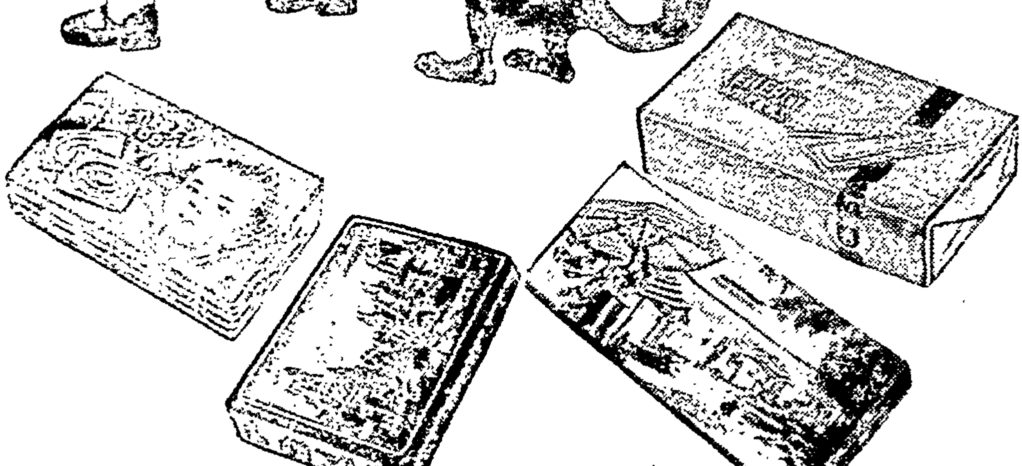
غــزل

ڏاڍو ڏک اسان کي اوهان جو شڪو آ
اوهان کي هميشه اسان جو فڪر آ
درد ۽ سوز کر ملي ان اسان کي
مشڪ آ لين ني، درد جو اثر آ
مشڪور آهيون جو رسوا ڪيو تو
دنيا جي زبان تي اسان جو ذڪر آ
وجهي ڙي نه ڀرڪيو مٽان اوڻ ان جي
اسين نه سهون، هي اسان جو جگر آ

ڏاڍو جهڪي ڏٺو اٿؤ جهول حاضر
اسان لئه ليو مولي اوهان جو ٿير آ
زماني ڀلا ناهه ڪڏهنڪي ستايو
هئي ڏک ٻه ڪي ني ڏيندو بهر آ
هر مرد منصور سنگسار ليو هئه
الدين سان اي ليو هئه هي ساڳيو حشر آ

اجيت ڪشور
سمپادڪ هير ماهوار مخزن
۱۵/۹۴۳، ووارا پوسٽ، الهاس نگر-۲.

افسانا

سماجڪ بندن

ليکڪ:- هوندراج بلواڻي

گاڏي اچڻ ۾ اڃا ڏهه منٽ ڪن دير آهي. وقت پاس ڪرڻ لاءِ مان اچي ريلوي
ڪ اسٽال تي بيهان ٿو. جيتوڻيڪ ملڪي ڪا مخزن خريد ڪرڻ ڪاڻي الڏهن ۽
ٻين مخزن جا پيج پيڪار اٿلايان پٿلايان ٿو. ڪن مخزن جا ورقا ڏسان ٿو. ڪجهه
مضمون اکين ڪرڻ بعد وچ ۾ ڏسان ٿو. باقي پنج منٽ. بڪ اسٽال کان هٽي مان ان سبب
ڻ لڳان ٿو. چڱي ڀيڙ ڪٺي ٿي وئي آهي. اڃا ۽ ڏاڍي ڀيڙ وڌي رهي آهي.
چيان ٿو، هر ڪنهن جو ڪوشي ته ڪوئي عزيز يا مٽر اچي رهيو هوندو؛ هو ڪين واڻ
اچي پليٽفارم تي ڳاهٽ ٿيا آهن.

جنتا ايڪسپريس، جنهن جي اچڻ ۾ باقي صرف پنج منٽ بچا آهن ان ۾ امبئيءَ
۽ منهنجو دوست هري اچي رهيو آهي. سندس پتني شيلا هتان جئپور ويندي، ٻنهي جو
ڪن ڏاڍهن. هو ڪيس ايڏانهن لاءِ هيستائين اچي رهيو آهي. هريءَ جي شاديءَ تي
ڙن وچي سگهيو هوم ۾ هريءَ جي شاديءَ بعد ٻارهن ڏينهن جڏهن امبئيءَ ويو هوم
هن شيلا کي ڏسي مون محسوس ڪيو هو ته هري بيحد خوشنصيب آهي. شيلا جهڙي
ٿي ۽ سباجهي پاڻي حاصل ڪري مون ٻاڻ کي ۽ گهٽ خوشنصيب ڪونه سمجهيو هو.
ترا ڏينهن ۽ مان هريءَ وٽ رهيو هوس، مون ڪڏهن ۽ اهو محسوس نه ڪيو هو ته
۽ ڌارئي گهر ۾ آيو آهيان. شيلا جيتري منهنجي سار سنڀال لڌي هئي اوتري شايد
ي پاڻي ۽ نه ڪري. مان خوش هوس، تمام خوش. اهي ”ڪجهه“ ڏينهن اک چنب
لڏري ويا. جڏهن رات هري منهنجو هڪ دوست نه پر ڀاءُ هو، لهڙيءَ رات مون
سوس ڪيو هو ته شيلا منهنجي ڀيڻ، منهنجي ڀاڀي، منهنجي ماءُ، سڀ ڪجهه هئي.
ي ملڪان عمر ۾ وڏو آهي ان ڪري مان کيس هڪ دوست تي نه، ڀهڻجو وڏو ڀاءُ
سمجهندو هوس هريءَ ۽ شيلا ڀاڀيءَ کان موڪلائيندي منهنجون اکين ۾ پاڻي ڀرجي

آءُ هو ۽ ڪمرو ايترائين ڏسندو رهيو هوس، جيترائين منهنجي نظرن کان اوجهل نه ٿيا هئا.

اڄ ٻيو ڏينهن بابيءَ سان ملي رهيو هوس. مونکي جنتا ايڪسپريس جو انتظار هو. انتظار نه ٻين سڀني کي به هوندو پر بابيان لاءِ ٻين سڀني کان اتنو نه هوندو، جيترو مونکي.

گاڏي آئي آهي. ماڻهن ۽ ڪُلين جي ڊڪ ڊوڙ لڳي رهي آهي. مان هڪ هنڌ بيٺو آهيان، موڪو ۽ ايڪسر. جڏهن ٻئو اوبر لو ته گاڏي پليٽفارم تي اچي چڪي آهي لڳهن منهنجي ليءِ موڪالب اي ڪل لي اچي وڃيو.

هري ۽ شيلا گاڏيءَ مان لهي هيڏانهن هوڏانهن نهاري رهيا آهن، شايد مونکي ڳولهي رهيا هوندا. هري ۽ مان، ٻاڪر پائي ملون ٿا. بابيءَ جي چهري تي مرڪ آهي. مان خوش آهيان ته هن کي منهنجي ٻروسان ڏسي.

”خواهش ٻون نه اچي ڪان پوري وٺو آهين؟“ بابيءَ جي ان جملي تي لڳيم ته بابيءَ کي ڪجهه ته اوڙو آهي منهنجو.

”اس، طبيعت ناساز هئڻ سبب ئي ڪجهه پوري واو آهيان.“

اوزي ڪشتي منهنجي دهلي ميل روانو ٿيڻ ڏي آهي. اسين ٽيهي ۳ نمبر پليٽفارم تي اچون ٿا. گاڏي تيار آهي. بابيءَ کي گاڏيءَ ۾ ويهاري هري ۽ مان پليٽفارم تي ٿا اچون. هو بمبئيءَ جا حال احوال ڏئي ٿو. مان احمد آباد جي حال احوال کان ڪيس واقف ڪريان ٿو.

ڪجهه منٽ پليٽفارم تي اچ وڃ ڪرڻ بعد اسين گاڏيءَ جي ٻر سان آيا آهيون بابيءَ جي گاڏي واري دريءَ وٽ بيهي رهون ٿا.

”خواهش، ڪيئن آهين نه مزي ۾ نه؟“ بابيءَ جو روايتي سوال.

”بس، ايشور جي دبا آهي“ منهنجو روايتي جواب. جواب ڏيندي ڏيندي بابيءَ جي چهري ۾ نهاريان ٿو، ساڳي سڪ، ساڳي پنهنجائپ، ساڳيو پيار، ساڳي ممتا.

هڪ واقعو ياد ٿو اچي وڃي امتيءَ جو. واقعو جو تمام ڏينهن سان مونکي رهيو هو، هريءَ جي گهر ڏانهن. هو لئن ايءَ امتيءَ ۾ جڏهن مالت وٽ رهندو آهيان، ان جي لاءِ هر دم آئي جڏهندو آهيان. سڄو ڏينهن دوستن سان گهمندي ڦرندي تمام واقعه جو مس واپس مونکي سگهندو آهيان. ان ڏينهن ته واقعه جو اٽڪل ۱۲ بجي هريءَ وٽ اچي رهيو هوس. مونکي پنهنجين اکين تي وشواس نٿو اچي رهيو هو. ڏٺو هوم، بابي گهر جي دروازي وٽ بيهي منهنجو انتظار ڪري رهي هئي.

”چو ٻڪيس، ايتري دير تائين ڪيڏانهن ٻيو گهمندو وتين؟“

”هتي ئي، هڪ دوست وٽ ويو هوم.“

گهر جا سڀ ڀاتي ته منهنجي ئي راه تڪي رهيا هئا. ايتري قدر جو اچا تائين ڪنهن به ماني ڪانه کاڌي هئي. مون تي من ۾ پڇتاءُ اچي رهيو هوم. ڏٺو هوم، ٻين ٻانين سان گڏ هري به ڪجهه قدر ناراض هو. مون سان گڏ ئي سڀني ماني کاڌي. ماني کائي مون

موهل

پاپيءَ جون اکيون اچي چيوءِ "پاپي، مونکي ڏک آهي جو هيئن سڀني کي حيران ڪ
الثر. هوي ۽ شايد ناراض آهي، منهنجي هلت تي. اگر اوهان کي ڏک ٿيو هجي
مونکي معاف......"
وڏ يڪ لفظ واسطي پر ٿي رهجي ويا. منهنجي واسطي اي همت نڪي پاپيءَ وڏ يڪ ڪجهه
چوڻ کان روڪي ورتو
"پاڳل آهين ڇا، اهڙين معمولي ڳالهين جي ڪو چنتا ڪبي آهي؟ هتي نون
مهمان ٿي آيو آهين ته، ڇا هي گهر تنهنجو پنهنجو نه آهي؟"
"ها، پاپيءَ سچ ٿي ته چيو هو. هن گهر سان منهنجو جنم جنم جو سنبند آهي.
پاپيءَ جي سنيهه ڀرئي وهنوار مونکي پنهنجائپ جو احساس ڪرايو هو.
هوريءَ چاهي پاپيءَ مونکي ڪيترو نه پئي چاهيو آهي.
گاڏيءَ جي ڪوڪ منهنجن ويچارن ۾ رخنو وجهي ٿي. سگنل ڏاڻون ٿي چڪو
آهي. گاڏي ڌيري ڌيري هلڻ شروع ڪري ٿي.
پاپي هوريءَ جو هٿ پنهنجي هٿ ۾ جهلي چمي ٿي.
"پوري وقت تي ماڻي ڪاٿجوءِ جلد ٿي آئيس مان مونکي ايندا ڪجو." پاپي هوريءَ
کي چوي ٿي.
"هر روز پنهنجي تندرستي وغيره جو احوال ڏيندي رهجو" هوريءَ جي آواز ۾
درد آهي. شاديءَ بعد پهريون ڀيرو پاپيءَ هن کان دور ٿي رهي آهي.
مان خاموش آهيان. مان ڇا چوان! مون وٽ چوڻ لاءِ ڪجهه ناهي.
گاڏي رفتار ۾ اچي چڪي آهي. هوريءَ مان پليٽفارم تي هڪ هند بيٺي رهون
تا. پاپيءَ وارو ڪاڌو اسان کان دور وڃي چڪو آهي. هوءَ دريءَ مان هٿ ٻاهر ڪڍي
الوداع ڪري ٿي. موٽ ۾ اسان ٻنهي جا هٿ به مٿي کڄي وڃن تا. هوريءَ جون اکيون
آليون آهن. مون وٽ به هزارين آنسون آهن پر الائي ڇو انهن کي اکين تائين آڻي نٿو
سگهان. هوريءَ جي آنسن کي مان ڇڱيءَ طرح ڏسي سگهان ٿو. شايد پهريون ڀيرو ٿي
ڪري "پنهنجو" ۽ "واڳهو" هن کان دور وڃي رهيو آهي.
جيستائين پاپيءَ جو هٿ ڏسڻ ۾ اچي ٿو، ليستائين اسين ائين ڪيس ڏسندا رهون
تا. گاڏي جڏهن دور تمام دور وڃي پهچي ٿي تڏهن هوريءَ طرف منهن ڪريان ٿو.
هو روئي رهيو آهي.
پنهنجي هٿ ۾ جهليل رومال آلو لڳيم ٿو. پنهنجو اکيون اڳهندي اڳهندي ٿڪجي
پسي چڪو آهي. سماجڪ بندن جي گهيري ۾ ورتل جي مان چاهيندي به ظاهري طرح
روئي نه سگهيو آهيان شايد. اندر ٿي اندر رجندو رهيو آهيان. ٻاهر ٻاڦ ڪيان ڇا، نه
ڪيئن ڪيان؟

هڪلي "ڀنڀوري" جي وڇوڙي ۽ ڦٽندڙ اڻ ماڻهن مان هڪ ظاهري طرح روئي
آهي ۽ ٻيو اهائين جيان الڏرڻي الڏو. ٻهي جو ڏوڏ ساڳيو آهي ۽ هيءَ ڏايا
ي لنگدل آهي!
سوچيندي سوچيندي ڪمند واري رومال کي موٽيان لڌو. رومال مان هڪ ٽڙو
ي هريءَ جي ٻيو مٿان ڪري لڌو هڙ ڇرڪ ٻري لڌو ۽ مان ٻئي طرف منهن ڪري
لڌو.

ٻراي جي هڪ اسڪول ۾ رسيس ۾ شاگردن اوهيمگ ڪالي سڄو ڪمرو ڪلن سان
گندو ڪري ڇڏيو هو. رسيس بعد ماستر هيءُ ڪمرو ڏسي اچي ڀڙڪيو ۽
و ڪري چيائين "سڀ اٿي ڪري هيءُ اوهيمگن جون ٽاڻون ميڙيو."
استاد جو حڪم ٻڌي سڀ شاگرد صفائيءَ ۾ لڳي ويا. ۽ هڪ شاگرد بينچ تي
لهي ويٺو رهيو. هن طرح جي گستاخيءَ تي ماستر کي سخت ڪاوڙ آئي. شاگرد
ي آڏيي ڏسي ڪيس مار ڪٽڻ لاءِ ميز تان بيد جو لڪڻ کنيائين. ۽ اهو شاگرد
جو ليڪن بيپرواهه ٿيو ويٺو رهيو. ڇا جوڙ، ڇا جو هراس؟ ماستر ڏمڪائي چيس،
، ٽون جو لواب ٻٽي ويٺو آهين؟" ٻڌهن تي ان شاگرد اهو سان جواب ڏنو،
ن! مون اوهيمگ ٽرووڻي ڪاڏا آهن؟ جن ڪاڏا آهن سي ميڙان." سندس هرڪلاسين
ا ڳالهه نه وڻين نه هيءُ ڪلن ميڙڻ کان انڪي ويهي. سو وڏي واڪي چيائون "سائين!
ٽووا ڪاڏا آهن."
حڪم جي نافرماني ۽ ٻيو مٿان ڪرڙ، ماستر غصي ۾ لال ٿي ويو ۽ ڪالهن مٿي ڪري
اولاريائين، ۽ شاگرد ليکي سڀ آلد هو. نه ڏاڍو ۽ نه ڇرڪ پرايو. سندس ٽرپڻا،
رادو ۽ اکين مان نڪتندڙ سچائي ڏسي ماستر کي خيال آيو نه مٿان شاگرد سچ
هجي. مٿي کڄيل لڪڻ هيٺ لهي ويو. ٻوءِ جاچ مان معلوم ٿيس ته اهو ٻيگو سڄو
ان سان ڪڏ ڌرڌاڙ. اهو ڇوڪر هو ٻال ڪڏڪاڏو لڪ، جو وڏو ڌاس ٻگيم
ٻو آهي.

پريم ۽ سنبنڌ

ليکڪ:- تيرٿ سباڻي

دُرگا جو ٻالپڻ کان اِيشور ۽ ڌارمڪ ڳالهين ڏانهن لاڙو ڄاڻ تان وڌيڪ هو. ڇهن سالن جي مس هئي جو جپ صاحب ۽ سکمنيءَ مان عجيب آنند ۽ رس اچڻ لڳس. سندس ڏاڏي نِت نيم سان صبوح سانجهيءَ پاٺ پوڄا ڪندي هئي. دُرگا به نيڪ پوري وقت تي سندس ڀر ۾ وڃي ويهندي هئي. اُن وقت سامهيڙن والد وڻ لاءِ ڪوٺڻ اچنس ته هن ڏانهن ٻوڙو نهاريندي به ڪين هئي. سندس زور ڀرڻ تي به ننڍو اکر واريندي هئي. ماڻس نيرن لاءِ سڏيس ته پڏو اٿي پڏو ڪري، اُمرلڪ وچن پڙهڻ ۾ مڪهن ٿي ويندي هئي، جڏهن سڏ ٿي ڪونه ٿيو هوس. ٻيا ڪي پوري ويندي هيس. ٻين ٻارن کي ٽول مال کائيندو ڏسي به واهه ٻاٽي ٻاٽي ڪونه ٿيندو هوس. ڪيڏا به دلپذير ۽ دلڪش رنگبرنگي والد يڪا ۽ کيڏونا سندس ڌيان ڪين ڇڪائيندا هئا.

وڏي ٿي ته سندس ڌارمڪ ويچار به وڌيڪ پختا ۽ پڪا ٿيا. مئٽرڪ پاس ڪرڻ بعد ڪاليج پڙهڻ لاءِ به دل ڪين وڌاس. پِتس ڏاڍو زور ڀرايس، ماڻس گهڻوئي ليلايس؛ پر سندس من چيو ڪين ڪيو. گهر ۾ ڌارمڪ پستڪ ويٺي پڙهندي هئي؛

ماڻس مڱڻي واهه جي ساڻس ڳالهه ڇوڙيندي هئي ته ولي منهن موڙيندي هئي. ڳالهه ڪنهن نه ڪنهن نموني ٽاري ڇڏيندي هئي. ڇوڪري عمر ۾ اچي ته ماءُ جي لاءِ نئين ڦٽي پوي. هر دم هر وقت اهوئي ويچار هوندس، ڀڳوان ايشور در آراڌنا ڪندي رهندي ته شل جلد ئي وڃي نياڻي شيءِ ڪاهي چڙهي. ڇورا ڪورا لڳي رهندس. پر هتي ته ڇوڪري ”ها“ ئي ڪانه ٿي ڪري، تنهن ته ماءُ کي وڌيڪ حيران پريشان ڪري ڇڏيو.

هڪ ڏينهن دُرگا ڪو پستڪ پڙهي رهي هئي. اُچانڪ سندس ڪن تي مڌر آواز جو پڙلاءُ پيو. ڪن ڏنائين، پاسي واري گهر ۾ ڪير ڀڄن ڳائي رهيو هو. ڇا ته سندس آواز ۾ مٺاج ۽ مڌرتا هئي، سندس هردي ۾ پرام سٽيل هو، سندس سُر ۾ رس ۽ رڙ شيري هئي!

دُرگا جي من ۾ اٿل پٿل اچي وئي. ڇولين وانگر چاٺ لڳس، پاسي وارن سب مکن لهه هوس، دل ڪاڏ رهيس، پاڻ جهلي ڪين سگهي، ننگهي وئي اوڏانهن

ڳاڌيءَ جي ڪڙن ۽ اونوال، سادو سوڌو، سراڙ ۽ رشمي ايشٽ، ڪڏهن ڪڏهن
مدون ۽ مليا، اڪون ٻوڙال، اڪتاري جي موج مچائي رهيو هو. ڪبس "ڳائڻو ڪري"
ڪري ڪرلندا هئا. ٻڌندا رهيا ۽ ڪلام ڳائيندو هو. سندس ڪوٺا ۽ عجيب
آڪرشڻ، عجيب اُمنگ ۽ عجيب اُچل ٿولندي هئي.
درگا سندس ڀالو آگسٽ ڀڳو هو. ٻه ڪيس ڏسڻ ۽ ٻڌڻ جو مرڪو ڇاڻي مليس،
هو مڇي ٻاهر اچيو هو. ڪٿهه ڏنهن لاءِ پهچي، پنهنجي ساٿ گڏجي ڪهڙي ترڪ آيو ۽
ان ڪور ۽ رهيل هو.
درگا هرائن ۽ ٻاسي واري ڪور ۽ گهٽو ٿلو وڃندي هئي، هاڻ ته راتو وڏو ڪري
وڃڻ لڳي. ڪور ۽ واهڻ وڏي ٻوڙ لڳس. آهستي آهستي ڪوريءَ سان اهو وچڻ ۽ اچڻ
لڳي. ساڳس سنهه ۽ سانبت واس پهچندو؛ اندر ۾ ٿئي، لاءِ شرڌا اُمن لي. واس، ولس
وڃندي هئي ته ڪل ڦرل ڪٿي وڃندي هئي. ٻئي هڪ ٻئي جي وڏاڪ ۽ وڏاڪ واچو
ايندا وئا.
ڪوري جهڙو اُلڻ مهي، ٻه ايندو هو هفتو، ڪڏاري واس هلي، وڃندو هو. درگا
اهي ڏينهن مبارڪ سمجهندي هئي. اُلبت، آنند ايندو هوس.
ڪوريءَ کي وقتي وڇار ايندو هو ته درگا شادي جو ڪمن اي ڪري. درگا جي
ماتا ۽ سندس ڪمن لي اها ڳالهه آندي هئي ته درگا مڱڻي ڪان آنا ڪالي ڪري رهي آهي.
ڪوريءَ جا وڇار هوندا هئا ته وڏوڙ جوڪريءَ کي ووراهه ٻيا ۽ واهڻ ڪمن ڇڪالي.
وهه، والي درگا سان ڳالهه ڇوريائين. هوءَ پنهنجي وچارن لي اُسترو ۽ اُڏول هئي.
ڏوالائين ته شادي ڪرڻ سان ٻهرو ڏاڍهن لڙي ۽ اُمنگ اُنجي وڃندو. گرهستي
ڪتراڳ ۽ جهنجهٽ من کي سساوري ڳالهين ڏاڍهن گهليد وڃن.
ڪوري ۽ ڪيس اُلٽا دليل ڏيندو هو. سنسار ٻه جي ٻرسڌ ماڻن جا مثال ڏئي،
ڪيئن وڏاهي جهڙن ڪهارڻ لاءِ اُلساهه ڪندو هو ۽ پنهنجي وچارن ڏاڍهن ڇڪڻ جي
ڪوشش ڪندو هو.
ڪوريءَ کي هڪ جوان ته سنڌي آيو. ناڻو هوس اهل، سندس متر هو. ساڻس ڇگي
ڏينهن وڃي. ماڻ سچائي هئس ۽ سياڻ مڙ هوس. ڇگيءَ ڪرڻ ڪار ڪسي لڳل هو
۽ ڇوڪريءَ لاءِ لائق ور لڀندو. درگا سان ڳالهه ڪيائين. ساڳئي
ڪٽو ڪرڻ لبو، آس اُميد ڪمن لاٿائين، پنهنجو ڪاره ڇالو ڪيائين
من وڪس ڪاساسا ضرور ايندس.
س اُلر اُتاهه هو. هو ڪيس پنهنجو آدرش ڪري ڀائيندي هئي. اندر
دي هئي. سندس اُڪر اُڪر اُملهه سمجهندي هئي. آهستي آهستي
ايندو ويو. دل ۾ آس ته پنهنجي آدرش جو چيو مرڻائڻ ڪم

جڳائي. هڪ ڏينهن "ها" ڪيائين، واڌايون وري ورتيون، مٺڙي جي ٻڪ ٻڪائي تي، خيرن سان ٿورن ڏينهن کانپوءِ شادي ٿي ٿي.

وواهه بعد ٻنهي ڄڻيءَ سان قرب ڀري جيون گذارڻ لڳي. ڄڻيءَ مٿان گهور گهور ويندي ويندي هئي، هنجو سک پنهنجو سک ڀانئڻ لڳي. ڪويءَ ڏانهن به صدق ۽ شرڌا ساڳي ئي قائم هئس. ڪوي سندس گهر پيو ايندو ويندو هو. ٻئي ڄڻا کيس عزت ڏيندا هئا، خوشيءَ ۾ ڦوليو نه سمائيندا هئا.

اَچانڪ لعل جي واپارن ۾ ڦيرو اچي ويو. بدگمان جا بادل ڦرڻ لڳا. ڪويءَ سان درگا جي سمبنڌ ۾ شڪ شبهو اٿڻ لڳو. حسد ۽ ايرکا جي آگ سندس اندر ۾ ٻرڪڻ شروع ڪيو. ڀانئڻ لڳو ته ڪوي گهر ۾ نه اچي ته چڱو. پاڻ ظاهريءَ طرح ساڻس ورتاءُ ساڳيو ئي ڪندو هو، پر سندس پٺيان درگا کي اچارو سڄارو پيو لوئيندو هو. کيس چوندو هو ته هن کان منهن موڙي ڇڏ، جيئن اسان وٽ اچڻ بند ڪري ڇڏي.

درگا جو جيئن ٻنهي ڄڻيءَ لاءِ پريم ۽ سنمان وڌندي ئي ويئي تيئن ڪويءَ لاءِ وري صدق ۽ شرڌا وڌيڪ گهري ٿيندي ئي ويئي. نمرتا ۽ نماڻائيءَ سان پنهنجي ڄڻيءَ کي وينتي ڪندي هئي ته ڪنهن به شڪ گمان کي پنهنجي اندر ۾ جڳهه نه ڏيو. ڪويءَ سان پوتر سمبنڌ جو پڪو ۽ پختو سڀڪو ڪيئن نٿي سگهندو؟

پر مڙس هڪ ئي ڪونه، پنهنجيءَ تي ئي بيٺو. شانت ۽ گهرو جيون ۾ هلچل، گهوٽي ۽ کٽ پٽ اچي ديرو ڄمايو. طعنا تنڪا، ڏک ڏورابا، اُلٽا اُبتا اکر، چڀڙون ڇرٻون، دڙڪا داٻا روز مره جو نيم ٿي ويا. جتي ٻئي ڄڻا هڪ ٻئي کي ڏسي ٽهڪندا هئا، مشڪندا مرڪندا هئا، اتي هاڻي مڙس جي منهن ۾ گهنڊ، سندس آواز ۾ ڪڙائي، اکين ۾ جوش، گفتار ۾ گمان ۽ لب لب تي نوڪ ۽ طعنا تنڪا. مغز ۾ اچي اهو ويٺس ته ڪنهن به مرد جو پراستريءَ سان سمبنڌ پوتر ٿي ڪونه سگهندو. پترورتا استريءَ ڌارئي مرد سان خاص سمبنڌ هئڻ ڪين گهرجي.

درگا اهو سڀ سٺ ڪري سهندي هئي. ڄڻيءَ لاءِ پريم ۾ ڪاٻه ڪمي ڪين ڪئي هئائين. کيس اٽل وشواس هو ته ڪويءَ سان سمبنڌ اَمر ۽ اوجل هئڻ ڪري، گمان روپي ڪڪر ڪارونڀار اوس هٽي ويندا ۽ ٻئي ڄڻي سمبنڌ روپي آڪاس صفا صاف ٿي ويندو.

ڪجهه عرصي بعد لعل چڱو ناچاڪ ٿي پيو. بيماري بيشڪر هئي. هڪ وڏيءَ اسپتال ڏانهن کيس نيو ويو. ڏاڍي تيزيءَ ۾ انيڪ ڏينهن لڳي ويس. اسپتال جي نيم انوسار درگا وٽ شام جو وقت ٿي ڪلاڪ ويهي سگهندي هئي، باقي وقت اسپتال جون نرسون سندس سار سنڀال لهنديون هيون. هڪ رات چڱي تڪليف ٿيس. رڙ هيٺ رڙ متي هئي. ڊيوٽيءَ تي نرس پنهنجي وس ڪين گهٽايو. فوراً ئي ڊاڪٽر کي گهرايائين. سمورو وقت سندس حاضريءَ ۾ اچي هئي، سندس سور ۽ درد هٽائڻ لاءِ سڀ ممڪن

اُڙيءَ جو شهر

ليکڪ
گردز ساڌواڻي
ايم-اي

پولومل گهرن چمڪائڻ ۾ چوُر ٿي ڪري اوڻهي خيال ۾ ٻڏجي ويو، تان جو اچي شام ٿي. هڪ سڀائل آواز پوليمل کي خيالي سمنڊ کان ٻاهر آندو.

آواز- ڀائي پولامل خوش آهيو، ڪهڙن ويچارن ۾ ويٺا آهيو؟

پولومل- او منهنجو دوست مکي جهڳڙالومل. ڀلي آيا، خوش آهيو، دوست ڪڏهن اچڻ ٿيو. اسان جي خوشقسمتي جو درشن ڪرايو اٿو.

جهڳڙالومل- دوست هاڻي سڌو اچي رهيو آهيان. ڪيترا ڏينهن ٿي ويا هئا، چيم ته دوست جو ديدار ڪري اچان ۽ خبر چار به لهي اچان.

ٻارڙا ۽ ٻارڙيون خوش آهن؟ پوليمل ڪنڌ ڌوڻي ها ڪئي.

وڏهين جا وڇڙيل دوست گڏيا ڏاڍا دل کولي حال احوال ڏنائون. ٻارن کي سڪ گهڻي سو ڳالهين مان پيٽ ئي نه ڀرجن. جهڳڙالومل وڃڻ جي ڪئي، پر ٻار ڇڏاس ئي نه. ۱۲ ڏينهن کن ٽڪائي ڇڏيائينس. ٻار ۽ سندس پتنيءَ آڌر مهمان جي وس آهر سڀ سيوا ڪئي. ايتري قدر جو جهڳڙالومل جي هاڻي وڃڻ لاءِ دل ئي نه ٿي. آخر دوست جي غربت خيال ۾ آڻي مڙس موڪلائي پنهنجي شهر روانو ٿيو ۽ وڃڻ مهل پنهنجي دوست کي اچڻ جي ليڪ به ڏيندو ويو ۽ اُڙيءَ جي شهر جي ائڊريس به ڏنائينس.

نديءَ ڳوٺ ۾ ٻاروي ڌنڌي نه هئڻ سبب پوليمل جي حالت ٺيڪ ٿي وئي. هاڻي زال مڙس ويچار ڪندا رهيا ته ڇا ڪرڻ گهرجي. آخر زال مڙس کي چرڻ لڳي ته اوهين اُڙيءَ پنهنجي دوست وٽ وڃو ۽ اُنهيءَ کان ڪجهه مدد حاصل ڪريو. پر پولومل جواب ڏنو ته "مان نه ويندس" ڇو ته دولت دوستيءَ جي ڪئنچي آهي. آخر روز جي بحث مباحثي ۽ زالاڻي ضد هٿي وڃي هٿ ڪيو. ويچارو پولومل اُڙيءَ وڃڻ لاءِ تيار ٿيو. هڪڙي کن جو سيڌو سامان وٺي زال کي ڏنائين، جوان آٽو ڪڏهين وڃڻ لڳو. زال کي چوندو ويو ته ٻه ٽي ڏينهن وڌيڪ لڳن ته خيال نه ڪج.

ياد ۾ هنجون هاريندي رهي ۽ اُنهه غم ۾ صرف آسون ئي سندس ساٿي هئا. وڇاڙي ايشور در آلاپ ڪندي هئي ته مهنجي پولي کي سک ساڻ آڻ.

هڪ ڏينهن مکي جهڳڙالومل کي اچي شوق ٿيو ته شهر جو ديدار ڪجي. مکي صاحب گهمندي جڏهن چونڪ ۾ آيو تڏهن خيال آيس ته اڄ محمد ڪاسائيءَ وٽان اُسي گهمي اچان، سو رخ رکيائين ڪاسائيءَ جي اوطاق ڏانهن. ڪاسائي به شهر جي چڱن مڙسن مان هڪ هو.

مکي جهڳڙالومل- محمد دوست ڪهڙو حال آهي؟

محمد ايهڙ حب مان اٿي ڏاڍيءَ عزت سان مکيءَ جو سواگت ڪيو ۽ ٻوڪيهه آڻي لي وهاري، ادب سان چيائين سائين توهانجي ۽ خدا جي رحم سان وقت پيو گذري. پر اڄڪلهه ڪو مونجهل سونهل هٿ ڪونه ٿو اچي.

مکي- اڄڪلهه جهڳڙائي گهٽجي ويا آهن ماڻهن ۾ ماٺ لڳي پيئي آهي.

چا ڪرڻ گهرجي؟ ٻه ڪچهه اوپارون ٿوراڙون ڳالهيون ڪرڻ بعد جل پان ڪيو ويو ۽ مکي موڪلائڻ لڳو. موڪلائڻ مهل مکيءَ جي نظر پوليءَ تي پيئي پر پولي پنهنجي ڪم ۾ مشغول هئي. مکي چپ چاپ اُٿي هليو ويو ۽ ٻاهر وڃي هڪ دڪاندار کان دريافت ڪيائين ته هي اُهو ماڻهو ڪير آهي؟ دڪاندار سڄي حقيقت مکيءَ اڳيان پيش ڪئي ۽ اِهين به چيائين ته هي ماڻهو شهر جي رواج موجب چوڪ ۾ وڪامو آهي.

مکي ٻوئين ڀيرو واپس ڪاسائيءَ وٽ آيو.

ڪاسائي- سائين واپس آيا ڪهڙو حڪم آهي؟

مکي- جڏهن ڳالهه لاءِ آيس سا وسري ويم. ڳالهه هيئن آهي ته سڀاڻي چڱي راڄا جي محل ۾ هڪ شاندار محفل ٿيندي ۽ ڪيترا ٻاهر جا مهمان اچڻا آهن. انهيءَ ڪري هڪ مڙيءَ جي ضرورت آهي. قيمت ڪيتري به هجي.

ڪاسائي- سائين حاضر. سڀاڻي ڏهه پهرو ٻائي رکندس انهن مان توهين دل پسند چونڊي هڪ مڙي کڻجو.

مکي- چڱو خدا حافظ مان سڀاڻي صبوح جو ايندس. ۽ جيئن چيو اٿم تيئن ٿيڻ گهرجي. ڪاسائيءَ ادب سان ها ڪئي. مکي هلڻ لڳو. هاڻي پولي جي نگاهه وڃي مکيءَ تي پيئي ۽ ڏک ٿيس ته هاءِ هاءِ جڏهن دوستي لاءِ گڏهه سميت وڪامي ويس انهيءَ هڪ اکر به نه ڳالهايو.

ٻئي ڏينهن صبوح جو مکي ڪاسائيءَ وٽ ٻهڄي ويو.

مکي- ٻائي اسان جي چيز تيار آهي.

ڪاسائي- ها سائين- اچهو ڏسو، پسند ڪري کڻو.

مکيءَ مڙيون ڏسڻ بعد چيو هي ته پسند نٿيون اچن.

... ڪاماڻي [illegible] ... ۾ [illegible]
مون ڪوڙ آهي [illegible] منڊون آهن.
ڏاڍي شوق [illegible] ڪري [illegible] آهي، ڪري
توهان کي پسند [illegible] ... خير
توهان کي حاضر [illegible] نسد ڪريو ته [illegible] منڊيون
قيمتي ڪارا [illegible] جي ڪراڙي ۾ ونئي آهي. مکيءَ لٺ
[illegible] پسند نه اچي، موٽي دڪان تي آيا.

مکي- [illegible] جهڪ آهي، شيءِ دل پسند [illegible] ملي جهڙي
واعدو ليل [illegible] ته .....

ڪاماڻي- [illegible] عرض ڪرڻ لڳو ته بندو حضور
خدمت ۾ حاضر آهي [illegible] ڪجي.

مکي- منڊي [illegible] آهي ڪيتري؟

ڪاماڻي- [illegible]

مکي- اهڙي منڊي [illegible]!

ڪاماڻي- [illegible] منڊيون حاضر ڪيم

مکي- [illegible] ڪوڙ [illegible] ته هي ڪمند
ڪاماڻيءَ منهنجي [illegible] حيرانيءَ هڪي [illegible]
[illegible] آرام نه [illegible] منهنجي پسنديءَ واري منڊ
ڪئي. ڪاماڻيءَ جيو نيڪ آهي. مکيءَ چيو ته موٽي لهڻي منڊي پسند آهي.
اڙيءَ جي شهر ۾ جيئن راجا جي دستور موجب بتواري ڪر ۾ ناڻو جيڪر گوران
ڏياره. ڪاماڻي حيران ٿي ويو ۾ تهڙو ڪري مکيءَ ڏانهن نهارڻ لڳو ۾ عاجزيءَ سان
مکيءَ جي پيرن تي ڪري نزاري ڪرڻ لڳو ته موٽي هيءَ دان ڏي، جيڪي حد
ڪرار سان رقم ڏيڻ لاءِ تيار آهيان. گهٽي ليلائڻ بعد مکيءَ چيو چگو لهڻو عرض اٿها
تو وٽي اوڻ ١٥ هزار ڏي ۾ تو وٽ جيڪو پولومل ڪلهه سميت وڪائل آهي، اهو
ڏي. ڪاماڻيءَ اڪدم منظور ڪيو. مکي جهڳڙالومل ۽ ١٥ هزار ۾ دوسمت گڏهه سميت
ولي اچي گهر پهتو. پولي مل جي خوب خاطرداري ڪيائين ۾ چوڻ لڳس دوسمت معاف
ڪجو. موٽي هر ڪا هي ته توسان جيءَ ڪار ٿي آهي. پوءِ پولي مل کي شاهاڻو لباس
پهرائي شهر ۾ گهمائڻ لڳو جتي ناڻابرڪارن جا مقدما هلي رهيا هئا. پولي مل حيران ٿي
چيو واهه لهڻو اڙيءَ جو شهر ۾ اڙيءَ جا فيصلا، پکران سک سان امائي. هاڻي مرڪ
ڏي ته تهڙو ٻجاءِ.

جهڳڙالومل چيس ته ٻئي وڃ دوسمت ۾ ڪڏهن، وقت ڪري. هن اڙي شهر جي شاندار
رونق ڏسي ۾ مجهڙ جيءَ عهديدار به ڪندو وڃ. پوءِ مکيءَ هڪ عاليشان ذرامد

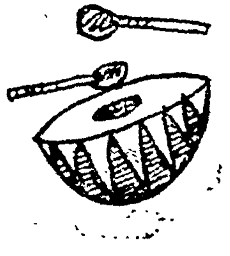
جي دربار ۾ آيا. ٻولي مل کي خوب سينگاري هڪ عاليشان عربي گهوڙي تي سونا سنج وجهي قسمين قسمين ميوا مٺايون ۽ ٻيون سوغاتون کڻائي اچي دربار ۾ حاضر ڪيو. ڇڙيدارن سلام ڪري هن کان گهوڙا وٺي طبيلن ۾ ٻڌا ۽ جهنگڙالومل ۽ ٻولي مل کي راجا جي ڪچهريءَ ۾ حاضر ڪيو.

قسمين قسمين سوکڙيون ۽ ميوا ڏسي راجا بيحد خوش ٿيو ۽ آيل مهمان جي سڃاڻپ گهريائين. جهنگڙالومل ٻولي جي سڃاڻپ ڏيندي راجا کي ٻڌايو ته ٻولومل ڏانڊي شهر جي راجا جو وزير آهي.

بعد ۾ هڪ ماڻهوءَ کي حڪم ڏنو ويو ته ميوا ونڊي. انهيءَ ماڻهوءَ ڪپ جي طلب ڪئي. حاضرين مان ڪنهن وٽ به ڪپ ڪونه هو. آخري ۾ ٻوليمل عرض ڪيو ته جيئندا قبلا هن غريب وٽ هڪ ڪپ آهي جي حڪم ڪريو ته......راجا ڪنڌ ڌوڻي ها ڪئي. ٻوليمل هڪ عاليشان ڪپ ڪڍيو جيڪو جواهرن سان جڙيل هو. راجا کي ڪپ هٿ ڪرڻ جو خيال آيو وزير کي اشارو ڪيائين. وزير اٿي چيو ته هي ڪپ راجا جو گم ٿي ويو هو ۽ جيئن ته هن ماڻهوءَ وٽ آهي لهذا هن کي چوريءَ هيٺ گرفتار ٿو ڪجي ۽ درٻارين کان صلاح پڇي وٺي.

جهنگڙالومل هٿ ٻڌي عرض ڪيو ته حضور مون اڳيئي عرض ڪيو آهي ته هي ماڻهو ڏانڊي شهر جي راجا جو وزير آهي. ڏانڊي راجا جي چوري ٿي وئي جنهن ۾ هي ڪپ ۽ ٻيا قيمتي جواهرات گم ٿي ويا هئا. هن شخص کي هن اڄ ئي شهر ۾ هيءُ ڪپ هڪ وڏي ماڻهوءَ وٽان مليو ۽ پڇا تي خبر پئي ته هيءُ ڪپ راجا جو چوري ٿيل آهي لهذا هيءُ ڪپ ڪرڻ لاءِ هتي آيو ته جنهن وٽ ڪپ هوندو انهيءَ وٽ سڄي ملڪيت هوندي ۽ هاڻي حضور خود قبول ڪيو آهي ته هيءُ ڪپ اوهان جو چوري ٿيل آهي. هاڻي هيءَ خبر آيل مهمان پنهنجي راجا کي ٻڌائيندو.

راجا گهٻراهٽ ۾ اچي ويو ۽ سڀني درٻارين چيو ته هي عزت جو سوال آهي، تنهن ڪري صلاح ڪري ٢-٣ لک روپيه مهمان کي ڏئي راضي ڪيائون پوءِ جهنگڙالومل گهڻيءَ رقم سميت پنهنجي دوست ٻولي مل کي پنهنجي گهر روانو ڪيو.

پاڻ آهن، جن کي هن وڪڙين ٻڌيون هونديون، پر مان ڪيئنڪي وڪڙي ٻڌان؟" راڄو چپ چاپ سلوءَ کي ٻڌي رهيو هو. هن جي معصوم چهري تي گمبير تا جون ٻکائون ٻوڙي آيون. اوچتو هن جي اکين ۾ چمڪ آئي! چهري تي مرڪ ڇانئجي ويئي. هن خوشيءَ پري آواز ۾ ٻڌڪندي چيو: "سلوءَ!...... ماڻ...... تنهنجو پاءُ ڪونه آهيان...... تون مونکي ڪٿي وڪڙي ٻڌ...... هون!!" سرلا عجب وچان راڄوءَ جي منهن ۾ ڏسڻ لڳي. راڄو وري سرلا جي ماءُ ڏانهن منهن ڪندي چيو: "امان! مان سلوءَ جو پاءُ ڪونه آهيان......؟" راڄوءَ جي انهيءَ اوچتي سوال تي سرلا جي ماءُ جي خيال جو سلسلو ٽوڙي ڇڏيو ۽ چرڪ پرندي چيو: "هون......"

"چا، مان سلوءَ جو پاءُ نه آهيان؟" راڄوءَ وري پڇيو.

"ها، ها...... چو ڪين. تون ته سلوءَ جو پاءُ ئي ته آهين."

"سچ! امان......!" "سچ امان!!" ٻنهي هڪ ٻئي ٻول چيو. خوشيءَ وچان سندن چهرا ٻهڪڻ لڳا، ڄڻ ته ٻنهي کي ڪو خزانو هٿ آيو هجي. بس! انهيءَ طرح سلوءَ ۽ راڄو پاڻ ۾ پاءُ-ڀيڻ ٿي ويا. وقت گذرندو رهيو. هر سال سرلا راڄوءَ کي وڪڙي ٻڌندي ايندي هئي. هاڻ هو ٻئي وڏا ٿي ويا هئا. راڄ بي-اي ۾ پڙهندو هو ۽ سرلا انٽر سائنس. راڄ ڪاليج جي اين. سي. سي. گروپ جو ڪمانڊر هوندو هو. هن کي قواعد لاءِ ڪافي شوق هوندو هو ۽ انهيءَ لاءِ هن ڪيترن ڇاپين ۾ انعام کٽيا هئا.

اوچتو پارت جي شانت فضا بدلجي طوفان جو رخ اختيار ڪيو. سنه ١٩٦٢ع ڌاري چين پارت تي حملو ڪيو. چوطرف نفرت جي آگ ڀارتواسين جي دلين مان ڀڙڪو کائي اٿي. تمام جوان سرحد تي جنگ جي ميدان ۾ لڙي رهيا هئا. پارتي فوجن کي اڃا تائين پوري ڪاميابي حاصل ڪانه ڪا ٿي هئي! هر دفعي سان سخت حملي جو مقابلو ڪندي شڪست کائي پارتي فوجون پٺتي هٽي اينديون هيون! هزارن جي تعداد ۾ پارتي جوان لڙندي، لڙندي شهيد ٿيندا ٿي ويا. پارتي فوجن کي جيڪي به هٿيار مهيا ڪيا ويا، جيڪي به ٽائيرن، ڪارتوس وغيره ڏنا ويا سي گهڻي قدر بيڪار ۽ بيسود ثابت ٿيا. ويچارن جوانن کي نه پوري کاڌي پيتي جو سامان هو ۽ نه پورا ڪارائتا هئا هٿيار، پر تڏهن به دل شڪستا ڪين ٿيا. ڪن ڏاس دورهين جي ڪارڻ سرحد لي جيڪا پارتي جوانن جي دڙڪتي هئي سا نچاءَ تي دل ڪاندار ڀڙ ۽ هيبتناڪ هئي! مگر هو پنهنجي ديش جي خاطر...... پنهنجي سونترتا جي رکيا لاءِ شڪستن ٻنيان شڪستون کائيندي به خوب بهادريءَ سان جوهر ڏيکاري رهيا هئا! ڪاليج جي واتاورڻ ۾ پڻ ڪافي جوش ۽ جذبات جي لهر ڦهلجي ويئي.

راڄ جي مرضي ٿي ته مان سرحد تي وڃي پنهنجي ساٿين سان ڪلهو ڪلهي ۾ لائي، دشمن جو منهن ٽوڙيان! مگر جڏهن ٻول هن جي امان هن جي پيڙي ماءُ ۽ ننڍي جا

هوا لوڙي ٿي ۽ سرءُ جا سانده ٿي ۽ آسپاس ائين محسوس ٿي رهيو هو ڄڻ ڪائنات جاري ڪري ٿي ڇڏي.

هڪ راڻو جو جهان پهچي آيو، پاڻ به ليٽيو پيو هو ۽ وڏي آواز ڪان ڳوٺ ڪيس ٿي آيو. ان ڪيس ۾ ڪجهه درد هو، اهڙو ته للڪار هئي ائين جهڙي ڪي، جيڪي مرندڙ جي ڪنن لاءِ واسطي ڀاڙ هئا. انهن جا لفظ هئا......

”وطن ٿي هو ڀلا هوگا،
آسر وڃ تڙجاڻي هوگا،
وچڪي جب اڪ داپا،
اي انسانا ٻيان هوگا......“

راڄ جا وار ڪڙا ٿي ويا! ڪيس جو هڪ هڪ لفظ ٻڌ هن کي سڌ ڪري رهيو هو. راڄ ٻڌ ٻڌ ڪندي چيو: ”اسين...سانپ بُوس جا امام جوان ڪنهن جي ڪڻا ڪنداسين... اسين لهرڻا ياسان شاسين...سان...سائين جوڙو ڏوڄ ۾ ٻولي ليندس......“ راڄ جهڙي ۾ ٻڌ ٻڌ ڪرڻ لڳو.

”اوڻو عو ٿول سي ڪهڙو ڪيو جاني وڻ انڪارا“

ڪيس جو للڪار ٻڌڻ سوز ڀريو آواز هئي ڪن ۾ گونجي رهيو هو. راڄ جو مٿو چڪرائڻ لڳو. هو زور زور سان مٿي کي هٿن جي ٿڦ ۾ ڏيڻ کي پلنگ تان اٿي وري ويهي رهيو، ليڪن اهو آواز، اها للڪار هئي ذهن ۾ هئي ڪنن ۾ رقص ڪرڻ لڳي. اها ڪيس راڻو هن ڀاسا وراڻيندي ڪذاري. صبح ليندي ئي هن پنهنجي ماڻهن کي هڪندي هڪڪندي چيو: ”اما! مان اوڪان ڪنهن ڏوران ڏ ڏيندين؟......ها.....اما! اها منهنجي اوران ۽ اهڙي مراهش آهي ۽ اوڻ ڪڏهن به لوڪان ڪين ڪاڻ ڪهڙندس......جو اما!.. اتهام ڏيام ٿا، اوڻ مولڪي اراش ڏ ڪندين......“ راڄ جي ٻڌ ڪيس وڃان ڏاڍهن اتارڻ لڳو، راڄ محلان ۾ اترو اڌيو ڪال لڳو هو. ماڻس ڪنهن سڏ آواز ۾ اتري ...... ۽ اڪون ۾ الاڪ ڪال ڏلي هئي، اچ راڄ جو آواز ڪيترو ئي ٻڌ ڪيترو... هوا اچ راڄ جون اڪون الهي ۾ اورالي هيون. هوءَ تمام عجب وڃان راڄ ڏاڍهن اتارڻ لڳي، اتري ۾ راڄ جو اي! ٻڌ لڌ مان الي ڪڙو ٿيو ۽ سڏن ترسان وڏي آيو. هيءَ ٻاڌي هن جاڙڻ هن حالت ڏسي ڪڏهن ۽ سمجهي نه سگهيو. راڄ اي! ڏاڍهن منهن مصالحي جهڙو ”آءُ مان اڄ ۾ اي ٻڌ جاهان لو......؟ ......“

ٻ ڄاڻو؟ اوڻ راڄ“ ماڻس ڪنس اڌ ۾ ڪندي چيو.

”هي اما!“

”ها اس راڄ......جاڻان! مولڪي ارمان اهالي اميد هئي“

”سچ اما......سچ......اوهين موڪل ڏيو ٿا ڏ؟“

"توهين ڇو ڇا پيا...... اڄ ليڪ نه آهيو نه! راڄ جي ماڻهن جهڄلا ڪندي چيو: "راڄ فوج ۽ پولي ليڊدو...... ...... نه...... هڪڙو ني نه لعل الر......"

"راڄو ماڻهو! ڀاڻاني نه بدنصيبي الر جو پڳوان ڏنو ... نه صرف هڪڙو...... صرف هڪڙو لي بت...... ماليوميءَ لاءِ سرحد تي لڙو هي. ڪيڏي نثر جي ڳالهه آهي! راڄو نه ماڪ لاءِ اڙندي [illegible] ڪيتر و خوش نصيب آهيان، جو اڄ [illegible] راڄو [illegible] جي قربان [illegible] واو نه خبر اليٽي ماٺهو ڇا چولدا؟ ماٺهو چولدا "ڪيترا [illegible] وارا اهڙا أهي ماڻهو [illegible]، جن پنهنجي [illegible] ڪري مرڪندي مرڪندي ديش لاءِ ڪندي ڏنو. [illegible] اوڏيءَ مهل ڪيئن نه اسين ڪندل هئي ڪٽي تمام نثر، وچان چوندا سين نه ها، ها، اساڻو راڄو...... اساڻو راڄو بڻ سرحد تي اڙي رهيو آهي! ڪاش! اڄ مولکي سمع [illegible] ...هڪ ها نه أهي ۽ ديش مٿان گهوري ڇڏيان ها. [illegible]! جڏهن نه ڪا ديش مٿان [illegible] اچي...... ڪر ڏارو ماڪ اساڻي ماڪ لي اي سبب هلان ڪري اچي، لاڏهن هر ديش واسيءَ جو سب کان پهريان اهو فرض آهي نه ڪهڙا [illegible] تعصبي [illegible] آهسي [illegible] وساري [illegible] لي دشمن جي آن اڱراليءَ جو اهڙو نه سر ڏو مقابلو ڪري

[illegible] مومل ٽالهالمدي ٽالهالمدي ڏلد ڪرلي

[illegible] سنڌس جي ڪالهه، ڪالهوڙه، سرڪور جد ۽ جهد [illegible] آزاديءَ لاءِ قربان ٿي وڃڻ وارن تمام شهيدن [illegible] ملڪ قربان ان آزاديءَ جي ٻڪم ۽ [illegible] [illegible] سماج کي ڪتاري رهي آهي! هماليه [illegible] [illegible] جهان ٻلي رکيا ڪئي آهي... [illegible] جي ڪتاري رهيون آهن. هاڻ مان [illegible] [illegible] هماليه جي ... اولر [illegible] [illegible] رهي رهيو آهيان... ساڙ... ساڙ...... [illegible]....!" راڄ جو چهرو ڪڏهن ارغمي اڙو [illegible] راڄ کي ٻڌي رهي هئي! سنڌس اکين ۽ [illegible] آواز ۾ چيو: "راڄڙا لون الي سرحد تي وڃ... [illegible] رکيا بدلي ڏينهن [illegible] ڪي نه وساري! ماءُ [illegible]......!" هوءَ وڌيڪ ڪجهه به چئي نه سگهي! راڄ جي [illegible] مشڪراهٽ درڙي آلي. هن ساڙ جي مٿي تي هٿ رکندي چيو: "[illegible] انعام لو ڪريان نه رکيا بدلي ڏينهن مان لو رسد [illegible] رکي [illegible] ڪئي ۽ عجاب. ان ڏينهن [illegible] وٽ ضرور [illegible]!" راڄ ماءُ پيءُ کي چرن ولدنا ڪري آشيرواد وٺي [illegible] منتظر لڳاهون ڪجهه دوري تائين هن جي [illegible] رهيون، جيستائين ڪ راڄ اکين کان غائب ٿي ويو!

راڄ [illegible] سنڌس هوشياريءَ ۽ قابليت جي باوجود [illegible] [illegible] سرحد تي موڪلي ويو. سرحد تي [illegible] تمام [illegible] ڪندا رهيا. ڪڏهن ڪڏهن [illegible] اڳرا تي [illegible] جو [illegible] هو...... هماليه [illegible] هوندا هئڻ! [illegible] ۽ [illegible] [illegible] ڪير لڙي رهيا هئا. پر افسوس! [illegible] [illegible] جو [illegible]

[illegible] جو [illegible] هئي. [illegible] ۽ ڪال تي هئي پر [illegible] ۽ [illegible] راڄ ان ڏينهن [illegible] جهان کي

دوزخ ڏانهن اماڻيو هو! اڄ هُو اهڙو خوش هو، هن جي چهري تي مُرڪ مُشڪراهٽ
رقص ڪري رهي هئي! تمام لڪل هوندي به اڄ هو سرهو پئي لڳو. هو پنهنجي ننڍو
۽ آرام سان ليٽي لائونس بنيون جي انوٽري ”فار دي فالن“ پڙهي رهيو هو.

Solemn the drums thrill, Death august and royal
Sings sorrow up into immortal spheres.
There is music in the midst desolation
And a glory that shines upon our tears.

”سر......!“ راڄ ڪنڌ ورائي ڏٺو ته ڪو سپاهي هٿ ۾ لفافو کڻي، اٽينشن ۾ سڌو
بيٺو آهي. راڄ هڪدم اٿي بيٺو ۽ ان سپاهيءَ کيس اهو لفافو ڏنو. سپاهي نوڙي
پنهنجي سان سلام ڪري ننڍوءَ مان ٻاهر نڪري ويو. لفافي تي سرنامي (Address) وارا
اکر ڏسندي ئي لفافي کي سڃاتو. وڃان پنهنجن اکين تي رکيائين......”منهنجي دلڊيءَ
جو خط......“ هن چوڻ ۾ پڻ ڪندي اهو لفافو کوليو ۽ پڙهڻ لڳو:

منهنجا ننڍڙا پاڻو،

شل سدائين خوش ۽ آباد هجين! تو ايڏانهن وڃي اسانکي بلڪل وساري ڇڏيو
آهي. پنهنجيءَ ساوُءَ کي ياد به ڪندو آهين؟ پاڻو، مان ته ڏاڍي اڪيلي ٿي پئي
آهيان. ڪاليج ۾ به هاڻ وڃڻ تي دل ڪانه ٿيندي اٿم. ڇو جو هن به ڪاليج وڃڻ ڇڏي ڏنو
آهيان، ٻڌهن سڀني جي زبان تي تنهنجو نالو هوندو آهي! اسان جا ڪاليج ساٿي توکي
خود فخر وٺي رهيا آهن! ڪاليج ۾ تنهنجو فوٽو ٽنگي هيٺان لکي ڇڏيو اٿن ته ”اسانجو
پيارو ساٿي مادر وطن جي رکشا لاءِ سرحد تي اڙي رهيو آهي......شال اسان جي سڀ
ساٿيءَ سان ملون......!“ ان وقت منهنجي دل فخر
لئي ۽ اکين وري پنهنجي محبوب
وڃان جهومڻ لڳندي آهي!

ها پاڻو، تو انجام ڪيو هو ته تون رکشا بڌڻ تي هتي ضرور ايندين. خبر اٿيئي
ته ان پياري ڏڻ ۾ باقي هفتو ٻه آهي! مان تو لاءِ رکڙي ۽ مٺائي ڪيو ڊ جي چالاڪ
وٺي ٻئي تنهنجو انتظار ڪندي! اما ۽ بابا جي آسيس اٿيئي. اسين سڀئي ڀرماتما د
تنهنجي سڀ جون روز دعائون پيندا آهيون. شال ڪاميابيءَ جي ڊاري......سڀ ڇ
جهرو لوهان جوانن کي سرائيو ۽ دشمن کي دفع ڪري!

پيار مان
تنهنجي ڀيڻ ”ساوُ“

راڄ اٿي ڪيترا ڀيرا اهو خط پڙهي وري پڙهيو! رات جو وقت هو. سڀئي جو
پنهنجن ننڊن ۾ آرامي هئا، پر راڄ کي ليٽڻ ۾ ننڊ ڪانه هئي. هو سوچڻ لڳو: ”جنگ
ختم ڪانه ٿي آهي، دشمن اچا به اسان تي ڪاهيندو پيو اچي......۽......مان......“

ڪينهن ڳوٺ جي ويل، اونهاري سيلاب کي جهلي سگهندس؟..... واه، انهن ڌرتيءَ جي هو ۽ اوچتو ئي خطري جو بگل وڳو.... سپاهي، جوان، اوهين لمحن ۾ پهچي آيا.... واه اها هڪ اهي ڪري ٿي ۽ ٻوڙيندڙ باهه آيو.... جوان، چند گهڙين ۾ گڏ ٿي ويا، سپاهي جي چهرن تي، انتظاري، جوش ۽ پڪائون نمايان هيون، هو سپاهي سدا تيار رهندا هئا.

چانڊوڪيءَ جي ڪمانڊر.... اين - چيف زوردار آواز ۾ گرجدا ڪندي چيو "جوانو! اسان کي خبر ملي آهي ته اڄ رات چانڊوڪيءَ تي دشمن زبردست حملي ڪرڻ جون تياريون ڪري رهيا آهن، جيتوڻيڪ دشمن اسان کان گهڻا ڪافي ڀيرا آهن.... سپاهين کي چانڊوڪيءَ جي سپاهين اسان جي جلد اچي پهچڻ وڃڻ گهرجي، جو نه آهي، صرف ٿورا جوان آهن، پر ڪين جانبازن جا اٽالين ۽ جانباز آهن، پر انهن اوچتو حملي ٿي سگهي ٿو، ليڪن ڪري اسين جوانن جا ٿالهه ڪارون سي ترجمو تيار ٿي اڪرون.... ڪمانڊر.... اين - چيف ٿالهه جي ڪارڪ لڳو.... "سرور سنگهه، اشوڪ سنگهه، ترلوڪ سنگهه، سپاهي ارجن داس، سپاهي جيٺ ورمن، وغيره...... وغيره...... "سڀئي جوان جدا جدا ٿي ويا، سي جلد تيار ٿي اچي بيٺا. ڪمانڊر اين - چيف آخري تقرير ڪندي شير جيان گرجندي چيو: "بهادر جوانو! اسان جي جاسوسن پتو لڳايو آهي ته دشمن جو تعداد گهڻو وڌيڪ آهي، پر اسين پهچي ويا، ليڪن همت ۽ حوصلي سان مقابلو ڪنداسين. جيستائين اسان جي جوانن جي رڳن ۾ خون جي آخري بوند هوندي، اوستائين دشمن جو مقابلو ڪنداسين، ڪڏهن به پٺتي نه هٽنداسين...." سڀني هڪ آواز ۾ چيو: "جئه هند...." "انڪوائيلاب زنده باد" جي نعرن سان آسمان گونجي اٿيو. چئني طرف اونداهي ڇانيل هئي، هوا طوفاني، ورهيه جا وڏا ڦڙا ڪري رهيا هئا.... "جئه هند.... جئه بارت.... جئه جوان....." جا نعرا لڳندا، آسمان کي ڏاريندا، جوان اڳتي وڌيا، جيئن.... طوفان جي ٽڪر وانگر دوڙندا اڳتي ۽ اڳتي وڌي ويا. رستي ۾ ڪافي اٽالين تي ورهيه وارا هئا، سي جي ته اهڙا گهڙيل، پهچڻ لاءِ ٻهڪندڙ هڪ هڪ جوان هڪ هڪ ڌرتيءَ کي اڳتي اٽالڪن ڏکيو. ڏاڍو سخت جنگ جي مورچن جيان اچل ڏنو، وڌي ويا، سيني ۾ قدم اڳتي وڌائي ۽ دشمن سان ٽڪر وٺڻ لاءِ اٽالين هئا، نعرا هڻندا هلندا اچي چانڊوڪيءَ وٽ پهتا. اچي پهچي، جوانن سپاهين کي سپاهين ڌار اوچتو اچي لڪا ڪري شروع ڪيو! دشمن به جلد پهچندا، ليڪن سپاهين کي منجهائي وڌو..... آه! اسانجا جوان دشمن جي ٽڪرن ۽ گولين جا شڪار ٿيندا ويا!!! ڪن جي ڪن ۾ ڪيترن مائرن جا لعل..... ڪيترن ڀينرن جا ڀائر..... ڪيترن سهاڳڻين جا سهاڳ ختم ٿي ويا..... خون جون نديون وهڻ لڳيون.... رام ٽوڪائيءَ سان جڏهن جوانن کي سنڀاليندو ٿي طرف ڪاهه ڪري وڌو ۽ آخر هن جوانن دشمن تي زبردست حملو ڪيو. بس! پوءِ ته ويا هڪ ٻئي جي مٿان چيتن جو خاتمو ڪندا!، گويا رڻ ڇڏي

مها ڪالي خود وڃ پوءِ تي لهي آئي هئي! اڳاٽيءَ جو رخ هڪدم بدلجي ويو. پارلي جوانن ۾ نئين سر اُتساه آيو ۽ تمام اُمنگ ۾ اڳتي وڌا ۽ دشمن کي ختم ڪندا! پر دشمن جو لشڪر اصل کٽي ئي نه!!! رات جو وڏو هو. خبر ئي ڪانه ٿي پيئي ته هيڏو سارو لشڪر درياه وانگر اُڇلون ڏيندو الائي ڪٿان ٿي آيو! ليڪن پارلي جوانن دل ڪانه هاري! هڪ هڪ جوان الائي ڪيترا چينائي ماري پوءِ پاڻ شهادت جو شاهي جام ٿي پيتو! جنگ اڳاڙي هلندي رهي. باقي مٺ جيترا جوان وڃي بچيا هئا. سڌن وارو ڪمانڊر - ان - چيف به شهادت جو جامو پهري اهنسم ڏانهن اُسهيو! هاڻي ڪمانڊر شري راج باقي جوانن جي اڳواڻي ڪري رهيو هو. پيا جوان ڪافي همت ۽ بهادريءَ سان اڙي رهيا هئا. پر دشمن سڌن مٿان چڙهي ٿي پيو. راج اڙندي اڙندي سخت زخمي پيو ۽ بيهوش ٿي ڪري پيو. ڪن جوانن وجهه وٺي هڪدم چڪي پاڻ طرف ڪيو ۽ پيو ڪر چاڙهو لــ ڏسي ڪيس ڪٽي اڪڙو اڪڙو لڪندا لڪندا پوئتي هٽيا.

باقي جوان لڙندي ماتر پوءِ تان قربان ٿي ويا.

ڇهن ڏينهن ڪانپوءِ راج بيهوشيءَ مان سجاڳ ٿيو. هن چوڌاري نهاريو. سڌس رسان فوجي سول سرجن ۽ ڪي نرسيون ۽ ٻه چار جوان بيٺا هئا. فوجي سرجن کيس هٿ جي اشاري سان ڪيس دلداري ڏني. راج آهستي آهستي پنهنجي ٻانهن اوري مٿي ڪندي ۽ اشارو ڪندي پنو ۽ پينسل گهرائين. هن کي هڪدم پنو پينسل آڻي ڏنائون. هن تمام ڏاڍي ڏکين ڦڏن اکرن ۾ لکيو، ”ڪشايتن جو ڏينهن ڪڏهن آهي...؟“ سڌس انهيءَ اُنوکي سوال تي سڀئي حيران ٿي ويا! پر ڪنهن جوان هڪڙي اکر مٿي ڪندي چيس، ”باقي هڪڙو ڏينهن پيو آهي!“ اهو ٻڌي، هن جي چهري جو رنگ اڏامي ويو! هن وري پني تي لکيو.“ مونکي منهنجيءَ ڌيءَ وٽ وٺي هلو! مان...... مان......ضرور......واپس......ا......ن......د......س“ راج جو هٿ ڏڪڻ لڳو ۽ پنو ۽ پينسل هٿ مان ڇڏائجي ويس! هو وري بيهوش ٿي ويو! هن جي رات مان خون وهڻ لڳو. ڊاڪٽر هن کي هوش ۾ آڻڻ جي نهايت ڪوشش ڪئي پر هو سجاڳ ڪونه ٿيو. ڊاڪٽر هڪ ڀيرو وري هنجي اُنهن جيتوڻيڪ رات مان خون وهڻ بند ٿي چڪو هو. ڊاڪٽر هن هڪدم ڪمانڊر - ان - چارج کي ڏکين ڦڏن اکرن ڏانهن نهاريو ۽ ڪجهه سوچي هن هڪدم ڪمانڊر - ان - چارج کي ٽيليفون ڪيو ۽ ڪافي رد بدل ڪانپوءِ ڪمانڊر تمام مشڪل سان قبوليو ته پلي کيس پنهنجي ڳوٺ ڏانهن نيو وڃي.

ان رات هيليڪاپٽر بيهوش راج کي کڻي هماليه جون شاهي واديون لتاڙيندو اُڇي ان ڳوٺ جي ٻاهران لٿو. چار جوان سٽريچر ۾ راج کي کنيو لڪڙا لڪڙا هنجي گهر ڏانهن وڃڻ لڳا. اُچانڪ ڪنهن جوان جي راج تي اکاه پئجي وئي. راج جون بند اکيون ڪليل

اهي هن ٽان ٻه ٽي اکري وارو "ديو سنگهه...... ڪمالدر سجاڳ ٿيو آهي!" جوان
ديو سنگهه، جو ڳالهه ٻڌي مرڪندي ڏٺو ته واچ جون اکيون کليل پيئون آهن ۽ واٽ مان وري
ڪون وٺي رهيو آهي. هن اسٽرا ڪڍي زمين تي رکيو. ديو سنگهه هن ڏانهن وڌي
آيو، ڪاوڙ اٿس ڏسندي هن کي ڪجهه تسلي ٿي. واچ تمام جهيڻي آواز ۾ ڪجهه
رهيو هو. هو وري ستر ڪٽي ستون پاڻيءَ ڏانهن هليا.

وڪها ٻڌڻ جو ڏانهن هوا ساڻ صبح سوال اٿي ٻرجا پاڻ ڪري ٿڌي ساڙهي
ٿاڻي، اڄ ساره جو پار راهڙ ايندو...، ۽ اڃا ٻهڻجي ڏسندي، ڪاڻ وڪڙي پڪاڻيندو...
ساڻ اهو خيال ڪري ڪڪڙن ۾ ٿي ته اٿي ماڻي! ٻر اٿي پسل الائي ڇو هنجي دل جي
ڌڪ ڌڪ جهل نه رهڻي ٿي وئي!.... ڪنهن اڻڄاڻ ڀئه کان.... خيال کان هنجي هردي
۾ ولوڙ ٿي پيا. اڄ هوءَ مرڻ جهڙي وڪڙي ولي آئي هئي. هوءَ ڪيتري نه خوش
هئي! سرلا اڄ ٻرجا جي ڳالهه ۾ ڪجهه مٺائي ۽ وڪڙي رکي رهي هئي جو دروازي
تي ڪنهن ٺڪ ٺڪ ڪئي. هوءَ هڪدم ڊوڙي دروازي ڏانهن وئي. هن اڃان پاڻيو
نه واهه اڃي وارا جهڻ ٿي هن دروازو کوليو ته ڇرڪ ڀري پٺتي هٽي وئي! دروازي
تي جوان ديو سنگهه بيٺو هو.

"سرلا ديويءَ جو گهر هيءُ آهي؟"

"جي ها. مان سرلا آهيان."

"اوهه! توهين سرلا ديوي آهيو. مان سرحد کان......" پيا لفظ ڄڻ ته هنجي اڙيءَ
۾ اٽڪي پيا. سرحد جو نالو ٻڌي سرلا جي دل اڪڙي هلڻ لڳي. هوءَ ڪنهن
ڪهڙي نه اڻ اڻسيءَ کي غور ڪري ڏسڻ لڳي، پر پاڻ سنڀاليندي هن هڪدم پڇيو
"پيا راجو ڪهڙو آيو آهي؟"

"ڪمالدر شري راج سرحد تي لڙندي......" ۽ هو وري رڪجي ويو. هنجي
آواز ۾ اڌوراڻ پيا نه اٽڪي آيا. سرحد جو نالو ٻڌي راج جو ٻڌڙو اچي، جو اڄ ان وقت
اتي هو انهن جي شرير ۾ نه ڄڻ رهڻ اچي سگهي وارو. هو ڏڪندو ڏڪندو ديو سنگهه
جي ٻرسان آيو

"ٻابا! سرحد تي ڪجهه ٿيو آهي: ...؟" ديو سنگهه ڪاٺي ڪجهه همٿ رکي چيو:
"ٻابا! ڪمالدر شري راج سرحد تي دشمن سان لڙندي سخت گهايل ٿي پيو ۽ اسان هن
کي هت آندو آهي......"

"راجو گهايل ٿي آيو آهي......" سرلا ڊوڙندي گهر کان ٻاهر نڪتي، پيا نه سندس
ڏيان ويا. سرلا ڊڪندي ڊڪندي ان موڙ طرف وئي. تمام ماڻهن جي ميڙ وچ ۾ لنڊڙي
ڌاراوءَ تي راجو جو اسٽرا اچر هو. هنجون اکيون کليل هيون ۽ واٽ مان اوور لوور
ڪون وٺي رهيو هو. هو تمام جهيڻي آواز ۾ ڪجهه رهيو هو. واچ جي اهڙي حالت

ڏسي سرلا کان بي اختيار ڪيڪ نڪري وئي. ”پاثو...... اف...... اف پنهنجي ديش
کان وڪڙي نه پڇاءِ......“ هوءَ هڪدم ڊوڙندي واپس گهر ڏانهن وئي. اتان پوڄا جي
ٿالهي، جنهن ۾ وڪڙي ۽ مٺائي پيئي هئي، سا کڻي آئي. وڪڙي ڪيڏندي ئي اڇي
اوچنگارن ۾ پيئي.

اچانڪ راڄ جون نظرون هيڏانهن هوڏانهن ڦرڻ لڳيون! هنجون نگاهون ڦري اچي
سرلا جي چهري تي اٽڪي بيهي رهيون! راڄ ايڏي جهيڻي آواز ۾ چيو ”ديدي..“
سرلا ”ديدي“ اکر ٻڌي خوشيءَ ۾ ڄڻ ته پاڳل ئي وئي! ”ساڻوءَ هڪدم هن ڏانهن
جهڪي هنجي اکين ۾ نهاريندي چيو، ”پائو! ڏس...... ڏس...... مون تنهنجي لاءِ مولين
جڙيل وڪڙي آندي آهي!“ ۽ هوءَ انهن چئي وڪڙي ٿالهيءَ مان ڪڍي راڄوءَ ڪي
ڏيکارڻ لڳي، راڄوءَ جي چهري تي تمام هلڪي مشڪراهٽ ڊوڙي ائي! هن ڏيهي
ڏيهي پنهنجي ساڄي ٻانهن مٿي ڪئي! سرلا راڄ جي ٻانهن کي پنهنجي گوڏي تي رکي
سندس ڪرائيءَ ۾ وڪڙي ٻڌڻ لڳي! سرلا راڄ کي وڪڙي ٻڌي، ٿالهيءَ مان ٿوري مٺائي
ڪڍي هن ڏانهن منهن ڪري سندس وات ۾ ئي وڌي، ليڪن هنجو پاثو...... ساڻو پاثو
راڄوءَ پنهنجي ديديءَ کان وڪڙي ٻڌائيندي هميشه-هميشه لاءِ الوداع ڪري ويو......!
سرلا کان خوفناڪ چيخ نڪري وئي...... ”پاثو......!“ ۽ هوءَ بيهوش ٿي ڪري پيئي
جڏهن سجاڳ ٿي، تڏهن ساڻوءَ جي پاثوءَ جو، ڳوٺ جا ماڻهو آخري ڪريا ڪرم ڪري
ـ اچي رهيا هئا. راڄ جهڙن پنهنجي ديش جي رکيا لاءِ وڙندي شهادت جو
ـ جام پيتو! جتي هن ديش جي بهادر سپاهيءَ جو اڪيلي سسڪار ڪيو ويو، اتي ڳوٺ
ـ گڏجي هڪ عاليشان سمادي جوڙائي! ان سماديءَ تي ڳوٺ جا رهواسي رکشا ٻڌڻ
ـ ڏينهن تي سال ۾ سال گلن جون مالهائون چاڙهيندا آهن...... ۽...... ساڻو ديوي
ـنجي مڙي پاثوءَ راڄوءَ جي سماديءَ تي ”مولين جڙيل وڪڙي“ ڪڻي اچي رکندي ۽
ـي! ان گهڙيءَ فضا ۾ الاهي لنهائي هوندي آهي! ڳوٺ جا ماڻهو آلين اکين سان
ـعت ۾ ان شهيد جوان جي آتما لاءِ شانتي گهرندا آهن!!!

عورتن کي حسابن ۾ گهڻي دلچسپي ٿيندي آهي. هو پنهنجي عمر کي ان سان ونڊ
ڪنديون آهن، پنهنجي ڪپڙي لٽي جي قيمت کي ان سان ضرب ڪنديون آهن،
پنهنجي مڙس جي ڪمائيءَ کي ان سان ضرب ڪنديون آهن ۽ پنهنجي سڀني سالين
ساهڙين جي عمر ۾ ٥ سال جوڙ ڪنديون آهن.

چوڻون فقير

ليکڪ:- تاراچند - جي - ليکواڻي
هيڊ ماستر سنڌي اسڪول، ڪر

ماڪ پوندي پئي ڪي اُنهي ڪرائي لاءِ آهستي آهستي لولي ڏئي رهي هئي. مگر نه آهي نه اُها لولي پراڻي زماني جي ڪنهن مسافر واڳو ڪتان آيل هئي. سنڌس ساهو، پکڙيون کاهه جوءِ رهندا هيون، ويتي سمنڊ جي ڪناري تائين پکڙيل پئي ڏسڻ ۾ آئي

جيڏو ڪه آسماس واري زمين سرسبز نه هئي، تڏهن به ڪيس وڻي ٿي. جاڪار نه اُتي سنڌس ڏور هو. اهڙيءَ جڳهه تي جيڪو ڪير به نه رهي سگهي. جيڪڏهن اُتي پٺاڻ جو نصل نه هجي ها. جا؟ سگهي رهڻ لاءِ اُن کان وڌيڪ ٻيو ڪجهه گهرجي جا هن سمجهيو تي نه. اُتوا هن ڪڏهن اُن ڳالهه تي ويچار نه ڪيو هو. ڪيس اُهو واريءَ ڪنارو پيارو هو. جارتي پڻ پيارا هئا. ڪيس پنهنجو اهي پيارو هو. جڏهن ته هن غريب هرلدي ۽ اڪيلائي ڪيو هو. هو جيءَ جان سان محنت ڪندو هو ۽ اُن ۾ ڪيس وڏو پڻ مدد ڪندو هو. هنڌاڻن "جولين" هليل، پنهنجي غريب نڌرن تي دُيا ڪندي هئي. اهڙيءَ طرح "جولين" جي دل پيار سان ڀريل هئي.

شام جو وقت هو آسمان بادلن سان ڇانيل هو. اُن ڪري سورج ٿورو ڏسڻ ۾ ٿي آيو اوروَ اُورو مينهن به پئي پيو. پوسان واري باغيچي جي ڦاٽڪ ڪاٺ جي آواز تي "جولين" چرڪي وئي. هن ڏيان سان ڪنهن ماڻهوءَ جي پيرن جو آواز اُتيءَ ڏي تي پڌڻ ۾ ٿي آيو.

هن چيو هو نه آهي.

لڪڻ جي هڪ سري تي هڪ ٻڍڙي لڪائل ڪنهن ماڻهوءَ جو پاڇو دروازي مان ڏسڻ ۾ ٿي آيو. ڪسان جي اسٽري نچي وئي. هوءَ اڪيلي هئي. هن پاڻ ڏاڍي ۽ لعل اکيون ڪهرو پندي ڏايون.

ڏکوي ڏاڙهي ۽ جتاڪون.

هن چيو ڇا گهرجيئي؟

ٻاهران جواب آيو- رات جي سمهڻ لاءِ جڳهه.

جولين کي اُٿڻ سان ئي معلوم ٿيو ته هن فقير کي اڳي به ڪٿي ڏٺو آهي. جولين جو گهر بستيءَ کان ڪافي دور هو، اُن ڪري ٿڪيل ٽٽل مسافر ۽ فقير اچي شرڻ وٺي رات جو وشرام ڪندا هئا.

جولين کيس چيو- هن ٻاهرينءَ ڪوٺيءَ ۾ وڃي آرام ڪر. پلال ٿي استرو وڇي وڃاءِ. مالڪ توکي کائڻ لاءِ ڪجهه پهچائي ويندو، هو هميشه اچڻ ۾ هوندو.

فقير جي وڃڻ کان پوءِ هوءِ وري به اولي ڏانهن لڳي. هوءِ هن واران گهر ۾ به شانتيءَ سان رهندي هئي. اهڙي شانت چت عورت، جو پتي سچو ڏينهن سمنڊ جي لهرن جون لڙهون کائي جڏهن گهر ايندو هو ته هن گهر جو واءُ مندل ڏسي ٻالڪل پرسن ڏسڻ ۾ ايندو هو. پينگهي کي ڇڪڻ واري رسيءَ وارو هٿ آهستي آهستي روڪجڻ لڳو. ٻاهر واءُ جي هوُ-هوُ جو آواز وڌي رهيو هو. ”جولين“ ٻڌي ويئي. دل کي آٿت ڏيڻ لاءِ هوءِ گهر جو ڪم ڪار ڪرڻ لڳي. اڌ ڪلاڪ پيو ته گذري ويو، انڌارو وڌي رهيو هو. ڪاڪڪ سچال آواز ٻڌڻ ۾ آيو، ڪٿي آهيو، اسين ڏاڍو ڪاڪل آهيون. اڄڪو ڏينهن تمام خراب نڪتو. هڪڙو ڪسان گهر ۾ داخل ٿيو ۽ انڌاري ۾ جولين کي ڳولڻ لڳو. جولين رنڌڻي ۾ ٻاجي رڌي رهي هئي. هن مٿي ڪنڌ کڻي ڏٺو پتيءَ سان گڏ پٽ کي ڪي ڏسي پرسن ٿي؛ پٽ ماءُ کي ڏسي چيو، اما رام رام. جولين قداور پٽ کي ڇاتيءَ سان لڳايو ۽ سندس ڳل چميو. اُن بعد هن مومل جي ٻاري جا هن اڃا ٽانڊن نه ٻاري هئي. موم بتيءَ جي روشني پيت سان ڪري ٺوڪريءَ جي اندر وڃي پهتي. جڏهن ۾ ٽي ندين هن چهرن ۾ ڪيترا ڦڙڪي رهيا هئا.

ڪسان چيو- هيءُ سياٽي ڪم ۾ ايندا.

پٽ چيو- ڏاڍو طوفان هو اما! ڪاڏو ڪٽي اچ.

ٻئي کاڌو کائڻ ويٺا. اتري ۾ ٻاهرين دروازو جڏهن کي ٺوڪريءَ طرح ٿڪ ٿڪ ڪيو هوائون کڙهن ٻاهران ڪولي ڇڏيو، گهڙيال آواز ۾ ڪنهن چيو ته اسان کي سمهڻ لاءِ ڪٿي جڳهه ڏيو اُن سان گڏ ٻئي چيو ڪٿي سمهڻ لاءِ جڳهه ملي سگهندي؟

ڪسان چيو ملي ڇو نه سگهندي. ٻاهر ڪڏهن ڪوان ۾ بدتميز هليا آهن جڳهه ڳولڻ. ٻالهائڻ جي تميز ڪانه ٿي ۽ سمهڻ لاءِ جڳهه گهرجي. هتي ڪا ڌرمشالا ڏني آهي، اٿين ڇتي هو دروازي ڏانهن ويو. اڌ کليل دروازي مان ان ماڻهن جو ٻاجو ٻوٽي هلندو ڏسڻ ۾ آيو. ڪسان جو رشت پشت بدن ۽ ڪروڌ ڏسي هو ٻڌي ويا. هڪ ليزاريءَ سان چيو: هن آنديءَ ۽ طوفان ۾ اسانکي دڙڪو ڏئي ڀڄايو ٿا.

ڪسان چيو- ته ته ڇا ڪريون؟ هتي جيڪي به اچن ٿا ڌڪار-بخش ڪرو. اسان

موري موري ڪمائون ۽ الهڪي ڪارائون. هلو، وڃو سمنڊ جي ڪناري تي وڃي آرام ڪريو. اتي ڪوبه نه روڪيندو.

جولين جيون هڪڙي ڪي موڻ ڪرلي ۽ پرڀاتو آهي ان پر ئي ڇڪي، طرح رهي سگهندا.

ڪسان ڪرڪ پر واس مرلي آيو ۽ جيب جاب اچي ڪانو ڪاڻ لڳو.

طوفان جو آواز اُڏڻ پر لڳي آيو ۽ ان سان ڪڪ لهرن جي. ڪوڙن جو آواز پس سان لڪرجي پڌڻ پر لڳي آيو.

جولين جيون ويچارا غريب آهن.

ڪسان جيون هڪ پر هجي نه لهه رو جو اڪڙو آهي، رهڻ لاءِ جڳهه ڏيو، سمهڻ لاءِ پلال ڏيو، جهڙڪي اوهه پيو. نه لتا ڪالن. ڏيا ڏنا! امام گهٽو ڏيو.

جولين لوم آواز پر جيون وڃو بابا! هن گهر جي پليان ڪرلي اٿو ان پر وڃي لرسو، مان لوهان لاءِ ڪاڏو ڪٽي ٿي اچان.

جڏهن ڪسان ۽ سندس چار ٽي پٽ ڪاٺي سمهيا، ڪيتي ۽ مڇي ۽ جسي باري پر پاسه چپس ڪرڻ لڳا، تڏهن جولين ۽ اررو وقت ساڻن الهن ڳالهين پر شامل ٿي. ان ۽ پٽ جو هي ۽ سال ڏاڍو ڏکيو گذريو هو. فصل ڪاٽڻ ڪانوره ۽ مهيا مڇيون قاساڻا واندا هئا، پر ڪڏهن بہ سلمون مڇيون ڪين هٿ نہ آيون هيون.

ڪسان جولين کي جيون پڌان ٿي! جيڪڏهن اهو حال رهيو نہ هن سال جي ڍل ڀري نہ سگهبي، زميندار اساڪي تي دخل ڪري ڇڏيندو. لون لهرن ۽ غريبن لاءِ مرلدي ٿي پرهين. مون نہ اهو فيصلو ڪري ڇڏيو آهي تہ سياڻي ڪانولي ڪهڻن کي ۽ اچڻ ڪرڻ ڏيندس. جيڪڏهن ڪر آيو ۽ نہ اسين پٽي ۽ پٽ ان کي ڏڪا ڏيئي ٻاهر ڪڍي ڇڏيندا سين.

پٽ ۽ جي ڳالهه پڌي ڪلي ڏار ۽ لهوڄي مضبوط ڪرائن ڏاڍهن ڏسڻ لڳو.

جولين ڪين ڪريه جواب نہ ڏنو ۽ اداس نظر سان ڏسي، اراور ساهه ڪڍي اٿي کڙي ٿي. ٿيل ڪاڏو ۽ لالٽين کڻي ٻاهر روانو ٿي، جا ڏسي تہ پس سان ٻڪ ڏنو ڪر ماڻهو پيارو آهي. ڪيس ڏسي هن ۽ اهڙي رهي. سرڇاٽين نہ ڪر لهر هرانده. اهو خيال ڪري هن لالٽين مٿي کڻي ڏٺو، سچ پچ هڪ پڌو آدمي ڪيس ڏسڻ پر آيو جنهنجي ڏکوئي ۽ ڏاڙهي ۽ جا وار هوا پر هيڏانهن هوڏانهن لوراڻي رهيا هئا. مٿي تي قاڻل نوبي ۽ پدن تي ڪپڙو رالڪ جو جيو پيل هرس. اررو وڏي هن جيون اندر جي واسطي مرلڪي رالوڪي واسه رهڻ لاءِ لوري جڳهه ڏيو.

جولين جيون لهوڄي پاسه چپس عام لهرن جهڙي نہ آهي، ان ڪري مان لوڪي لرسڻ لاءِ جڳهه ڏيان ٿي ۽ اڄ ڪر آهران ڏاڍهن سمجهو جاڪاڻ نہ مالڪ اهو فيصلو ڪري

چڙيو آهي ته اُتي ڪنهن کي به رهڻ لاءِ جڳهه نه ڏني ويندي.
توهانجو نالو؟

فقير- منهنجو نالو غريب آهي.

جولين- ڏاڍهس ڌيان سان ڏٺو. پارن جهڙاون ڪومل اکيون ڏسي اچرج ۾ پئجي ويئي. آلديءَ ۽ اوساڻ سبب به ڪيس اُنان چرڻ جي همٿ نه ٿي. هن پڇيو: معلوم نه آهي ته تو سچ پچ نالو ٻڌايو يا نه. غريب لوڪ ڪٿي ڪٿي ڦرندو رهندو آهين؟!

فقير چيو- سڀ جڳهه.

جولين- عام ماڻهو توهانجي آڌ ڀڳت ڪندا آهن؟

فقير- ڪجهه نه ڪجهه.

جولين- توهان پڪندو چوٿو رهين. اهو چاهيندس ته توکي ڪو رهائي يا نه رهائي.

فقير- اُن لاءِ ته پاڳيوان جا دروازا بند نه ٿي وڃن. جتي مان ويندو آهيان، اڪيلو ويندو آهيان ۽ جتي موڪلي رهڻ لاءِ جڳهه ملندي آهي پرماتما اُنجو پار ڪندو آهي.

جولين ڏاڍهس غور سان نهاريو. ڪيس ڏسي جولين کي مهاتمائن جو ڌيان آيو. هن چيو چڪر مون سان گڏ هلو. هن ڪوٺيءَ جي ساڄي پاسي چيڪڙهن پلال نه هجي ته هن ڀهواڙيءَ مان ڪڍيو. جڏهن لالٽين جي روشني ۾ چارئي فقير ڪاڏي جي چوڌاري اچي ريا. آنڌيرو ڪافي ٿي چڪو هو ۽ سمنڊ جون لهرون اهڙاون پيدا ڪرجهانون ڪري هيون هيون جو سمجهه ۾ اٿين پئي آيو ته جڻ مڪان جاڻ ٻڌي اچي ٽڪ ٿي اڏندو ٿو ڏڍهن ته جولين ڀرسن چپ سان گهر ڏانهن موٽي. هن سوچيو ته واچارا چار لڳ آهن. جهڙا منهنجا چار پٽ. پرماتما جو ٻيءَ پٽ ٻڙن کي ڪاراڻ ۽ سمنڊ جو ڪنارو ڏسڻ لاءِ اُٿيا. ته سمنڊ ۾ وڃڻ لائق ڏينهن آهي يا نه. هو گهر جي ڏيڏيءَ کان ٻه پاهر نه نڪتا هوندا ته ڪين جولين جي روئڻ جو آواز ٻڌڻ ۾ آيو "هاءِ هاءِ مان ته لٽجي ويس."

ٻيءَ پٽ ٻوڙندا ٻوڙندا اُن ڪمري ۾ پهتا. هوءَ ڪنڌ ڌوڻي روئي رهي هئي. سندس پيٽي ٽٽل حالت ۾ پاسي ۾ پئي هئي، جنهن ۾ سندس سال جي ڪمائي رکيل هئي. هيٺئر اُن ۾ ڪجهه به نه هو. ڪسان آئي کان پاهر نڪري وارو. هن پنهنجي استريءَ کي گهڻ وڏ ڳالهائڻ شروع ڪيو. ستورو ڏوڪ جولين جي متان وجهي ڪيس ڪري ڪوني

بدائڻ لڳو. ڪمبخت

هيءَ توهانجي ڪُٽيءَ جو ڦل آهي. جو ٽون چورن کي گهر ۾ ٿي رهائين. روءِ! هاڻي ٻوڙ! انهنجي پٽيان. توهانجي ڪارڻ اسين لٽجي وياسين. چورن، لڳن ۽ ٺڳن

کي اچا ٻه گهر ۾ رهاءِ.

پٽ پنهنجي ماءُ کي روئندو ڇڏي پيءُ کي آڪ، ٻولا ڏسي گهرانجي وارو

لوريءَ ڌاڙ بعد ڪسان کي چورن جي پتيان وڃڻ جي مت آئي. اگر بار ڪري ڪڙه

مان لنگهه ڪٽي ڪري، ڏانهن وڌيو. سندس ڳالهه ۾ پڇڻ ۾ سندس ڳليان ڊوڙندا وڃي اُتي پهتا، پر اُتي ڪُوڙن فقير سمهيو پيو هو. ٻيا غائب هئا.

ڪسان ڪڙڪيدار آواز ۾ چيو- اي حرامزادا ٻڌاءِ ته ڪيڏانهن ويا تنهنجا ساٿي؟

غريب اکيون پٽيون ۽ ڏاڙهي واري اُهڃاڻ لڳو.

ڪسان ڪروڌ ۾ اچي چيو- اُڇاڻ وارو اهڙي ويٺو آهين. چورا ڪٿي آهن تنهنجا ساٿي؟

هن فقير جي درشٽي شانت ۽ گنڀير هئي جا ڏسي ڪسان پاڳل ٿي ويو پر اُن جي ۽ ڪيس غريب کي هٿ هلائڻ جي همت نه ٿي. وري به ڪاوڙ جي چيائين: مان تو کي چوري نه ڪئي آهي. مان توکي ڪجهه به نه چوان، پر ٻڌاءِ ته ٻيا سڀ ڪيڏانهن ويا. اُهي چور هئا جن منهنجو سڀ ڪجهه لٽيو آهي.

غريب چيو- غريب اُڌ ڪلاڪ ٿيو مون اُٿڪي دروازي کان ٻاهر ويندو ڏٺو پر اُهي جڏهن ٻيءَ سان ٻڪا آهن اُٿڪي اڪڙ ڇاڻ ڪئي آهي.

سهڻل غريب روئيلي آواز سان پڇيو- تنهنجا ڪٿي ويا آهن. سڀ ساٿي!

ڪسان- ها!

غريب- تنهنجو اولاد؟

ڪسان- ها...

غريب- تنهنجي سچائي، تنهنجو ڌرم.

ڪسان- ها اسانجا ۱۵ روپيا ڪٿي ويا آهن، جي پيتيءَ ۾ رکيا هئا.

غريب چيو- پوءِ ته تنهنجو اهڙو ڪجهه نه ويو آهي جو وري واپس نه اچي سگهي. مولڪي ڇا ڏيندين؟ جيڪڏهن مان اوکي وڃايل شيءِ واپس هٿ ڪري ڏيان.

ڪسان چيو- جيڪي چئو.

غريب چيو- ٺهيءَ ڪري.

ڪسان چيو- هن ۾ ڇا رکيو آهي. اوهان کي وهڻ لاءِ گهرجي ڇا؟

غريب چيو- فقيرن ۽ غريبن جي وهڻ لاءِ جيڪڏهن توهان ڪوٺي ٻڌ ڪري- ڇڏيندين ته وڏيڪ احسان ٿيندو. پنهنجي جاري ڪٺ، وڏي ۾ وڏي جاري ۽ مون سان ٺلهه هل.

هو اُنهن چئي اُٿي کڙو ٿيو. ڪسان جو ڪافي ڏکيو هو. فقير کي ڏسي چيو ٿو ته مولڪان ۽ ڏکيو آهين. اُنهن چئي پنهنجي پٽ ۽ ڳالهه جي سياڻا سان وڏي جاري ڪٽي هلڻ لڳو.

سينڌي سمنڊ جي ڪناري ڏانهن هليا. لهرن کان اڇاليندا، ڇڪو ڏيندا اُتي وڌيا. غريب اُن هنڌ پهتو جتي پاڻي بلڪل صاف هو. هن جاري وجهڻ جو اشارو ڪيو، ڪسان ۽ پٽس پاڻيءَ ۾ گهڙي ۽ سڙ ڪري ڏکوئي جاريءَ کي پاڻيءَ ۾ وجهڻ لڳا. اوري ڪوشش بعد جاريءَ جو گهيرو ننڍو ٿيڻ لڳو ۽ مڇيون ڦٿڪڻ لڳيون. هن ۽

مومل ... ڏسي خوشيءَ کان ڪالهه وڏ لڪري
ٿو لڪڙ ۾ ڄاريءَ کي سميٽي ڪناري تي اچي پهچا هو.
وڻي: ڄار ۾ تمام گهڻيون مڇيون هيون. ڪاهي اڄ هيتريون مڇيون اسان کان ڪٿي
ڪسان ڄال کي ڇڪيو ۽ روڙ گهران گاڏي
ڪهي سيکهندا هون. واه! اڄوڪو ڏينهن تمام سڀاڳو آهي، ان ڏڙي تي ڪين ڪوه ڏسڻ ۾
ڪسان ۽ پنهس خوشيءَ مان غريب ڏانهن هليا .ار ان ڏڙي تي ڪين ڪوه ڏسڻ ۾
ڪوه آيو. سورج جي پرڪاش ۾ صرف ڏوليءَ تي هي اڪيلا بيٺا هئا.
ان ڏينهن ڪانوه ڪسان ان ڪوليءَ جو در کولي ڇڏيو، ڪنهن ۽ اندر دروازو
نه ڪيو. ڪسان ڪڏهن ۽ اهو نه چاهيو ته سندس عورت ڪيترن فقيرن کي رهائو
ي. اهڙيءَ طرح اُهو وارو وقت گذري ويو. ليڪن آخر ۾ پيار سان
هاڻي جڏهن جولين اها ڪهاڻي ڪنهنکي ٻڌائيندي آهي ته ڪڏهين آخر ۾ پيار سان
ٻن چوندي آهي. منهنجا ٻچڙا! غريب تي ڪلڻ ۽ چڙڻ نه ڪراو. سندن اُيمان نه
ڪراو ته ڇا هجن ته ۽ ڪين سهائتا ڪراو، انهنکي سڃاڻڻ اسانجو ڪم نه آهي. اهڙا ون
راب آهي پيو ۽ نيون ۽ انهن تي سکهي او ۽ آڪثر ڇراوڻ فقير سڄو هوندو.

گلاب جو گل

ماڻهو مونکي گلاب جو گل سڏيندا آهن؛ ڪي گلن جي راڻي سڏين ۽ ڪي سندرتا
جي سروپ. ان ۾ ڪو شڪ ڪونهي ته قدرت منهنجي سونهن ۽ سڳنڌ سڀني گلن کان
سرس بڻائي آهي ۽ پر ساڳئي وقت منهنجو ابهاج ڪنڊن ۾ ڪيو اٿس، ان لاءِ نه انسان
سمجهن نه سندرتا کي اڄ ۽ حياءُ جو اوڏهو ضروري آهي. ان ڪري ڪرڪان ڪنڊهان
ڪين ڪيءِ ۽ ڪنڊن کان ڪنارو ڪري پنهنجون ڪومل پنکڙيون اڀاريءِ، سنسار کي
سيکڙ ۽ سرشت جيون جو اُهو سبق ڏيان. دوست ۽ دشمن سان هڪ جهڙو آهيان
منهنجو نيم ڏوم آهي سندرتا نروار ڪرڻ ۽ هرڪار ڦهلائڻ. اها پرواه نه الم نه ماڻهو
جو ڪهڙو قدر ٿا ڪن. سونهن جي سارا ٿا ڪن يا نه. مان پنهنجي آنند ۾ مگهن
ن ۽ خوشالي منهنجو ڌرم آهي. منهنجي حياتي آهي ٿورڙي. پرڀاتيءَ جو مکڙيءَ
گل ٿيان ۽ صبح جو مالهي اچي مونکي ٽٽي وڃي مارڪيٽ ۾ وڪڻي. ڪي دارا
ٽالن جي ٿي پيا چڙهن، ڪي سيتن سادن جي ڳلي ۾ هار پڄجي اون ۽ ڪي گهورئي
ند پڄن ۽ ڪي ڇڪهي عرق لين؛ ڪن مان عطر ٺهڻ وڃي؛ ڪي ته انهن تي
ن ۽ شام تائين ڪومائجي وڃن. ته سر تي چڙهي حرش لين نه بت تي پٿجي ر
ن. ڇا ٻڌي سا واه! واه!! نه جيڪر سنسار سک
شال انسان ذات هن گل مان سبق پرائي ۽ هن جيان رهي
ي پوي!

س نائلان

هوءَ هيءُ نالو ايلا ڪلياڻي هو. هن اسان کي مس نائلان
ڪلياڻي ڪري سڏيندا هئاسين. انهيءَ جو ڪو سبب هو. هيڪي اڪثر
نائلان جي ڪپڙن ۾ ملبوس ڏسبو هو. نائلان سان هن جو ڏاڍو پيار
هو ۽ سچ ته نائلان جي پوشاڪ ۾ ايلا به ڄڻ نائلان جي ڍيل هڏ
گڏي لڳندي هئي. هوا جي زور تي نائلان جا ڪپڙا جڏهن ڦڙ ڦڙ
ڪندا آهن تڏهن مس ايلا پڻ ڦڙڪڻي هئي يعني منهنجو مطلب
آهي ته هوءَ ڏاڍي چالاڪ ۽ ڦڙتيلي هئي. ڪڏهن ڏينهن جي
مس ايلا جي آفيس ۾ ته ايندي هئي ته آفيس به ڄڻ ٻهڪي پئي
ڀاسندي هئي. هوءَ هلندي آفيس ۾ هڪ قسم جي رواج
لڳي پئي هوندي هئي ۽ سندس ساهمڙا ان جا ڪي مر
نائلان جي سنگت ۾ ڏاڍو خوش محسوس ڪندا هئا.

روز به روز نائلان جون نيون پوشاڪون، نائلان جون ساڙهيون،
نائلان جون ڪونٽون، نائلان جا فراڪ ۽ نائلان جا سئنڊل پرس ۽
جاڪ جا خبر ته آهي هن ايتري پگهار مان ڪيئن پورو ڪري
سگهندي هئي. هيڪي ڏسندي ئي اسان ڄڻ نائلان جي سنسار
وڃي پهچندا هئاسين. جتي نائلان کانسواءِ ڄڻ ٻيو ڪجهه نظر نه
ايندو هو. هن قدر مس ايلا جو بدن به شايد نائلان جو ئي
ٺهيل هو جو هيڏي بدن تي نائلان ڏاڍي سٺي جڳي پئي
هئي. سندس جامه چلمه نائلان جهڙي نازڪ ۽ نرم، ڳالهائڻ ۾
رنگ نائلان جهڙو هئس. سندس ڳالهين ۾ واڙو منهنجو به ڄڻ
ڳالهين نائلان جو سهڙو پڙدو معلوم ٿيندو هو. ڪارا ڪارا وار ڄڻ
ريشمي نائلان جون ڄڻ ڏڪيون ڏوريون، سندس ڪمر سهڙي
ايتري جو ڪڏهن نائلان جي ناڪئي جي وچان هيٺ وڃي ڪٽي
سوڙهو ڪيو هو. ان چولهه جي لچڪ ڏسندي سندس ڪمري
جي بدن ڏري کي ڏال هوا ۾ لوڏائيندو نائلان ڳاڙهي وارا
هلڪا سهڙا پڙدا چاڙهي لچي ويندا هئا، هن مان اڪثر ٻهڪي
ڪوڙ ڏاڍيون ويندي وات تي ڏسبو هوس......

ڪوڙي ڳالهه ڪئي هئي نائلان ڪمارن جي. هو مس نائلان
ليڙا پر مس ڇوڪرن، مس وايل يا مس ڪيمخاب پڻ ٿي سگهن
ٿيون. هيڪي لڪر تي ڪوڙي ڳالهه جو آهي. مهني جي اوران

تاريخ ٢٢٥ هندڪي ڳهارملي ٿي ٥٠ رپيا ته ماڻهن کي ڏنا هون ته وڏي ڳالهه ٿي. باقي پئسا پنهنجي بدن تي، عيش عشرت وغيره وغيره لاءِ مشڪل ٿي پورا ٿيندا هوندا. انهن ٢٢٥ روپين مان هڪ مرد گهٽ ۾ گهٽ ٥ پيا پ. ماڻهو ٻالي سگهي ٿو ڪمارن هٽي تصورلي اڻيو ڪري ڇڏيو آهي. ڪاروڪاري هون ڪوڻ وڏي. ها - وري عجب جي ڳالهه اها ته هيئن آجايا سجايا پئسا خرچ ڪري ڇاڏيندا هون ۽ جي ڪو پبلڪ يا سماجڪ يا ساهيتڪ ڪم لاءِ ڪجهه هون کان مدد گهرجي ته ڇٽ پيو ڊاکار ڇڏ هندن، جي اسان جو ته انهن ڳالهين ۾ انٽرسٽ ئي ڪونهي. هاڻي پاڻ هون کي ڪلبن جي ڏاڍن، ريسٽارنٽن جي ڪان ۽ انگريزي فلمن جي اڳيان هيءَ رکيون ۽ خشڪ ڳالهيون ڪيئن وڻنديون.

جيڪي وار ڪٽائي هندوستاني سماج جي ريتن رسمن کي الوداع ڪري مغربي نقشن وارا ٿيون ٿينيون سي هندوستاني سماج ۽ ساهتيه ۾ ڪيئن اهڙو وڻنديون. اها ڳالهه انهن لاءِ شرم جي باعث نه ٿيندي! جن جي گهرن ۾ وڃو ته محسوس ٿيندو ته ڇٽ هندوستان ۾ نه پر انگلستان جي ڪنهن گهر ۾ ويا آهيو. اهي ڪيئن سادي پارلي پوشاڪ ۾ رهي سگهنديون. وڃي ٿا وڃي وٽ رانگٽ کي. سمجهه ۾ پئي هڪ اکر به نه اچي پر فلم انگريزي ڏسڻي آهي جي هندي فلمن ۾ آهي ئي ڇا. اول ته انگريزي پڙهيا. پوءِ جيڏو ٽيڪ پڙهنديون اکر به ڪونه ۽ گهٽ ۾ گهٽ هت ۾ ڪٽي ڏيکاءُ ته ڪن ٿيون. دنيا ته اٿين چوندي ته مس لعلان انگريزيءَ ۾ هيڏو چاهه رکي ٿي.

مس لعلان ٿهڪٽي ٿهڪٽي هئي. آفيس ۾ به اٿين چسڪ ۽ اي ڏاڍي، ڪنهن سان به ڳالهائڻ ۾ حجاب نه ڪندي هئي. آفيس کان ٻاهران دنيا ۾ هنجي هلت چلت ڪيئن هئي تنهن جي خبر ڪانه هئي. پر ايترو ضرور معلوم ٿيو مس لعلان جو ٽيهن ڪٿي اڪيل هو. اهو ڪهڙو خوش نصيب هو جنهن کي هن راشمي چوڪريءَ جو پيار مليو هو. هڪ ڏسڻ لاءِ منهنجي دل ٿيا ڏيندي هئي ۽ مان ويچار ڪندو هوس ته اهو نوجوان به ضرور مس لعلان وانگر ميٺڙو لعلان ئي هوندو. شوقين ڦوڪڻ سگريٽ ٻار ۽ هوٽلن ۽ ڪلبن ۾ ويندڙ پلا رواجي ماڻهوءَ کي هوءَ ڪيئن پسند ڪندي. آخر هنجي Lover کي ڏسڻ جو موقعو مون ورتو.

... لبرٽيءَ ۾ ... هلي رهي هئي. جنهن جو شو ٿي آفيس مان چونڪارو مليو. ڪيئن اڳواٽ Reserve ڪرايل هيون. مان ۽ منهنجو دوست لبرٽيءَ ڏانهن روانا ٿياسين. اسان پنهنجو نمبر ڏسي وڃي ويٺاسين. پاسي واريون ٻه ڪرسيون خالي پيون هيون. اڃا ڪجهه ڇا ٿي جي گهنٽي وڳي ته اچا انهن ڪرسين تي وهڻ وارا ڪونه پيدا ٿيا هئا. ٻي گهنٽي وڳي ۽ هال ۾ اونداهه ڇانئجي ويو. اسان محسوس ڪيو ته ڪي ٻه ڄڻا شايد ڪو جوڙو هو. اونداهه هئڻ ڪري اسان ڏسي ڪونه سگهياسين ته ڪير آيا هوا. انٽرول ٿي ۽ هال ۾ بتيون ٻريون وارن ۾ ڏٺم ته پاسي ۾ مس لعلان پنهنجي

ٻاهر نڪرندي ساڻ وٺي هئي. پنهنجو هلندي ڏاڍا ٺهڪ پئي ڏيائين ۽ ٽڪ پئي ساڻ وستي
پئي ڪيائون ته مومل جي اُن پاسي ڪوه. خيال ڪيو ته مس نٽلان پنهنجي پرتر ساڻ
پنهنجي پاسي ۾ ورتي آهي. مس نٽلان کي هن هلندي پڪڙي ڏسي، ماڻ عجب
لڳي، واس. هن ۽ پهرين مومل ڏٺو ته لوڙ هيڪي ۽ اوڏو جلدي پنهنجي سپاهه موجب
مٽڪي مومل کي ڪاپالين. مون ته ڪيس ڪيڪار جو جواب ڏنو ۽ اوڏو هن اُن نوجوان ساڻ
پنهنجي واقفيت ڪرائي. اُن اتحول اوري لي. ماڻ دل ۾ خيال ڪري لڳس ته مس
نٽلان جي پيار جي ڳالهه ۽ اهڙي پيرهن لئي جهڙي هيءَ شروعات اٿس. ڪٿي
دوکو ڪالي نه ڏئي. ڪڪيون پاڻ کي ڪيڏو نه چالاڪ ۽ خبردار سمجهن ٿيون ڏاڍو ڪاو
نه ته ننگر ڦاسي پوي.

پنهنجو ۽ اُن پيو ٻچو لڪيو. اُن ٿي مهيني ڳالهه ۽ ڄمر اُٿي ته مس نٽلان جو ٻوٽو
ڏهه هزار ڏيتي ليتي ولي ڪيهن لي ۽ ڪماري ۽ کي پنهنجي دل جي سگهاس لي وهارا
هو. مس نٽلان هيئن پنهنجو واچ ويندو ڏسي ۽ ايمان ليندو ڏسي دل ٿي دل ۾ سڙي
ڪامي وئي. پنهنجي ڪٽي جو ٻ ڪو واچ نه ڪر طبيب. اڪس پنهنجا چاچي هلڻا ڪالسرا
اڄهو اهڙا اڪرا نتيجا ٿا نڪرن. مس نٽلان کيس پنهنجو سڀ ڪجهه اولاد ڪيو ۽
هو نوجوان پيو ڳالهه ليو ۽ پئي کي پيارو سمجهيائين.

هئڙو ڪن ته نٽلان آئيس ۾ ته ڪوله آئي. سوچي رهي هئي هاڻ پنهنجي سهيلن
اڳيان ڪوڙو ڪيئن ڪٿي سگهندس جنڪي پنهنجي پيار ۽ پرتر جون وڏايون ٻڌاڪو
هئي ڳالهيون ڪري ٻڌائيندي هئي.

ٻڙ اڄو ڳوڙ ۾ ته ڪيترو وقت لي واهي سگهي. اميد هڪ ڏينهن آئيس ۾ آئي
ٻئرم ڪان ڪيڏا هيس ۽ مهڻ ماڻ ولگس غالب. اهڙا نزلي ۽ چالاڪي مومل وٺي
هيئن. ڏاڙي ڏيري وٺي پاڻ سڀاليندي ٻه هيئر اڳيئن پڪي ۽ اڃالي ڏيک ويک
کي ڳهٽي پاڳي چڙي ڏٺو عالين ٻه نٽلان ساڻ لهڻ اڃا اڪيل هوس.

هر سال ڪيئن آدمي رلوي ۾ مٿي لي ڪهڙن ٿا. هڪ ڏينهن ٿي لوان ڪلاڪ
اسان جي آئيس ۾ ٻرلي لي آيا. انهن ۾ هڪ سندي هو. سندي ٻري ڪان ٻڌرو مهر
جو موچارو شڪل شبيهه جو شهابٽ. ڳالهائڻ ۾ عزت ۽ نضيات وارو هو ۽ ٻڌ ڪيس نٽلان جي
سپڪيشن ۾ ڏکيو وار اهرين نطر ۽ هيڪڙي خوش مزاج ڪٽي مس نٽلان کي موهي وڌو
هن جهڙو ليڪ سادگي پسند چوڪرو هن ڪڏهن ڏٺو هو. پير اڳيئن آزمودي ماڻ سبق
سکيل هئي نهڪري هن خبرداري سان قدم پئي وڌايو. اهڙيءَ طرح هڪ سال ڳذري
ويو ۽ هينئتي ٻرلر جو ليچ اڳتي لي واڌ. هن هڪ سال ۾ نٽلان ۾ ڪالي ڦيرو اچي شروع
ٿي ويو. مس نٽلان جا هيوء آئيس ساڻ شادي ڪرڻ جا سوڀا لهندي هئي سا هيئن هڪ
ملاوڪ ساڻ ترتر ڪري سا ته عجب ۾ وجهندڙ ڳالهه هئي. شايد اڪري جو اڳرلي

هڪ آفيسر ڏوڪو ڏنو هوس. سندس به حيثيت ڪهڙي هئي جو هو پاڻ کي ڪوري پاب هوس ته نه جيڪر هن نوڪري ڇو ڪري.

هن دفعي هن سڀ ڪجهه مختصر ڪئي هئي هيئنر دلين جو ميل هو. اڳ صرف پاڻ ڏيک ۽ لالچ لئي هوڪي هئي. هيئنر هن مخصوص ڪيو ته سڀ سک سادگيءَ ۾ آهي ۽ اڃائي آدمي ۾ ڪو ماڻهو ڪلارڪ ٿيو ته ٻيو ڇا. اهو ڇو اڳ اونهو آهي ۽ نوجوان آدرش وارو آهي ته هو به ڪڏهن آفيسر ڪان ڇا ۾ گهٽ ليکبو.

مس اڻلان جو ۽ ان نوجوان جو مڱڻو ٿي ويو. ان نوجوان ڏاڍي ليٽيءَ جي ڪار ٻول ڪاڻ ڪئي. ٽن مهين ڪانپوءِ ٻنهي جي شادي ٿي گذري اسان کي بلڪل خوشي ٿي جو شادي بلڪل ونڊڪ نموني ۽ وڏيءَ سان ٿي گذري.

ٻنهي جڻن مهدو موڪل ورتي هئي. ٿورو ڪجهه وقت پاڻ گذارڻ لاءِ هليا ويا. ليڪ به نئين شادي هئي. جڏهن هو موٽيا ته مس اڻلان کي ڏسي مان عجب ۾ پئجي ويس. ڪيڏانهن هوءِ مغرور فيشن واري نري ۽ ڪيڏانهن هيءَ ڏسي ويس ۾ مس اڻلان بلڪل بدلجي ويئي هئي. سادي پوشاڪ ۽ ڊگها ڪارا وار جي سندس چيلهه تائين ٿي پهتا. هندستاني پوشاڪ ۾ هوءَ ديوي پئي لڳي. سندس سڀ سونهن ۽ هيئنر ظاهر ٿي هئي جا اڳ ۾ پائوڊر ۾ ڍڪجي ويندي هئي. گهڻو ڳالهائيندڙ مس اڻلان هيئنر شرم ۽ حياءَ جي پتلي اڃي بڻجي هئي. شايد انهيءَ سبب سندس پتي هو. اسان ڪيس نئين زندگيءَ جو مبارڪون ڏنيون. هيئنر هوءَ اسانجي لاءِ مس اڻلان نه پر شرماٽي ليلا ديوي هئي.

چار ماڻهو ويهي ڪري ڳالهيون ڪري رهيا هئا. هڪ چيو: "هڪ دفعي مان هڪ گهاٽي جهنگل ۾ ويس، اوچتو ڏٺم ته هڪ خوفناڪ شينهن مون ڏانهن اچي رهيو هو. مان گهٻرائجي ويم جو مون وٽ ڪو به هٿيار وغيره ڪونه هو."

"پوءِ ڇا ٿيو؟" هڪڙي پڇيو.

اڙي ڀائي! پوءِ ڇا ٿيڻو هو! شينهن مون تي ٽپي پيو ۽ مونکي ماري وڌائين."

"پر تون ته اڃا جيئرو آهين."

"جيئرو آهيان!! اڙي هيءَ به ڪو جيئڻ آهي!"

ساڳيا ۽ ڳوڙهي نڪر ۾ گڏوا. تنهن وچ ۾ سندس "گنجل"، "جيوتسنا"، "ايڪانت"، "ايڪ واڻي"، "گراميا" نالي ڪاوا سنگره شايع ٿيا. "جيوتسنا" هڪ روپڪ آهي جنهن ۾ ڏنارن انهن انساني جيون جو انهايت شاندار چتر چٽيو آهي. ڪرپتا جڳت ۾ "ايڪ واڻي" جي اشاعت سان زبردست هلچل پيدا ٿي وئي، ڇاڪاڻ ته ان وچ ۾ پنت جي طرز ڪلام ۾ هڪ زبردست ڦيرو ڏٺو ويو. سندس جنهن سرد مزاجي، شيرين گفتار، ڪومل ڀاوناڻن ۽ مڌر پداولي ۽ ڪان ڪاوا ارامي ڪي ڇاڻ هئي ۽ جنهن شاندار اظهار "جيوتسنا" جي ڪيتن ۾ ليل هئو، اهو "ايڪ واڻي" ۾ غائب هئو. پنت جي خود لکيو آهي ته، ان ۾ ٻاڻ ايڪ جي ڳڏا (نثر) ڪي "واڻي" (زبان) ڏيڻ جي ڪوشش ڪئي آهي. "ايڪ واڻي" ۾ ايڪ هر "پد" (نظم) - ۾ ڪافي هئي، پر هيئت اهو صاف پڌرو ٿي چڪو هئو، پنت جي واڻيءَ جي جاءِ تي مفڪر (وچارڪ) جو روپ، ڏيري ڏيري اختيار ڪري رهيو هئو. اها ڳالهه ڏيان ڏيڻ جوڳي آهي ته اهو ڦيرو يا تبديل سندس واڪاڻ يا ايا قت ۾ ڪنهن گهٽتائي سبب ڪين آيو هئو. پنهنجي ذهن سان جي ڳوڙهي نڪر ۽ ابياس بعد هو ان نتيجي تي پهتو هئو ته "هيئتر "واڻيءَ" ڪي اهڙن وچارن يا ڀاوناڻن جو وسيلو - واهڻ بنائڻ جي ڪوشش لاءِ لاڀدائڪ آهي جنهن سان پارترامي ۽ انسان ذات جو ڪلياڻ ٿئي.

پنت جي خيال جو اظهار ڪري ٿي ته ڪٿڪي هڪ پڌي واهڻ وارو مڙس نه هئو: "جيوتسنا" ۾ جنهن انساني آنندن جو هن سپنو ڏٺو هو ان جي لاءِ ڪجهه ڪرڻ ا سا ڪئي، پر ديرڍولس جي سامراج ۾ ان وقت ڪنهن ڪول ڪيس همٿايو. ان بعد پنت جي ارليه للر ۾ پنهنجو سهڪار ڏنو، جيڪا مدراس ۾ تيار ٿي هئي. الان ٿي هو واڇهڙائي ۾ هولڻ ڪري، پالنڊيچريءَ جي رمٽيڪ وارو منڊل ڏانهن ڇڪجي ويو، جتي مهرشي اروندو گهوش جو آشرم آهي. ڪي سال اڳي هو اروندو گهوش جي فلسفي کان واقف ٿي چڪو هئو ۽ هيئتر ساڪاد درشن ڪري سندس سنگ ۾ آشرم ۾ ڪي مهينا گهاريا. الي هن رشي اروند جي درشنيءَ کان وادن - ابهشدن جو گيان حاصل ڪيو ۽ خوب ابياس ڪيو. اروند جي اشاوادي، اڌيالمڪ، وڪاس - درشن (فلسفه) پنت جي ڏاڍو متاثر ڪيو. "جيوتسنا" ۽ ڪلپنا ۽ سپني جيڪي ڪجهه ڪيس ڏٺو سو ان لاءِ "دليل" جو پختو ۽ ٺوس بنياد ڪيس ملي ويو. آشرم واري عرصي ۾ جيڪي هن وچاران ڪيون سي ١٩٤٧ ۾ "سورڻ ڪرڻ" (سونهري ڪرڻا)، "سورڻ ڌوڙي" (سونهري مٽي) جي نالي سان شايع ٿيون. "سورڻ ڪرڻ" تي ته "اروند درشن" جي ڇاپ لڳل آهي. ڪوي واڻيءَ مان "وچارڪ" (مفڪر) ٿيو، هاڻ ته هو دارشنڪ (فيلسوف) ٿيڻ وارو آهي. جن

سوالن تي هو لکڻ چاهي ٿو اهي نهايت سوکيرا آهن، اهي ڪي دل سان گرهڻ ڪري
سگهبيون ٿيون؟ نه ته وري دماغ سان. ٻالڪ آتما ۾ ئي اُپٽي ڪري سگهجن ٿيون. ڪوي (شاعر)
سدائين ٻالڪ رهن، نشانن جو سهارو وٺندو آهي. غير واقف کي واقفيت جي ڏورئي تي آڻڻ
ذاتي ڏکيو ڪم آهي. انڌهن ۾ اهو دعويٰ سان چئي سگهجي ٿو ته ڪوي پنهنجي ڪي ان
ڪار ۾ جيتري سقلتا ملي، ڪداچت ٻئي ڪنهن ڪريءَ کي ملي هوندي.

آشرم واري جيون ۾ ٻڌ جي دوشٽي الدرني نه ٻاهر ته هئي. "سورڻ ڏواري"
جي ڪيترن وچنن جو اس معظر سماجڪ ٻا واشٽرا (قومي) آهي. انڪل آڌ پستڪ ۾
نه ويدن جي پرسڌ منترن جو ترجمو آهــي. وڪاس جي سلسلي ۾ "پرلئه" (قيامت)،
"سرجن" (سرشٽي)، "سنگهرش" (زندگيءَ جــي جهد وجهد)، سڀ ڪهڙا سمائل
آهي. سنه ١٩٥٠ع جي اشاعت "انرا" ۾ انسان جي من ۾ جيڪا هلچل متل آهي انجي
گهرائيءَ کي زبان ڏيڻ جي ڪوشش ڪيل آهي. انڌ ٻالمڪ سنگهرش (روحاني هلچل)؟
وڪاس، ابدا ڀڳوان جي ڪرپا، ڪرونا جي اُکيتي ڪين اُسري سگهندو. انسان ڪوشش
ڪري متي چڙهي، ته ڀڳوان به ٿورو جهڪي ڪري هٿ جو هٿ ڏيکاري؛ انڌهن ڪاميابي
ملي سگهندي آهي. ان لاءِ پيش ٻوڻ جي ضرورت آهي. "انرا" جي آخران شعرن ۾
ان قسم جي "پيش ٻوڻ" (آتم سمرپڻ) جي ڪوشش ڪيل آهي. هــاڻ انهن گيتن ۾
سنگيت پنهنجي شباب ۾ پهچي ٿو ۾ اڪاڳرتا جي ٻاوانا ڪجهه گهٽ آهي. "جيوتا"
ڪاڻپوءِ چمت جي پنهنجي جاڳرتيءَ ۾ "دماغ" (هڏيءَ) کي مهمان ٻنائي وهاري، ٻاهڻ
نه هو هن ۾ گهر ڪري مالڪ ٻڻجي ويٺو آهي.

هوندراج بلواڻي

چــالاڪ واڻـيــو

هڪڙو هو واڻيو، ٻهد چالاڪ، شاهوڪار ته هو. هڪ رات جو سندس گهر ۾ ڪو چور
گهڙي آيو. چور وٽ هڪ بندوق به هئي. بندوق ڏيکاري هن واڻئي کي چيو- "سوري
ملڪيت مونکي ڏئي ڇڏ، نه ته توکي گوليءَ سان اڏائي ڇڏيندس" واڻيو ڏڄي ويو.
هن چپ چاپ پنهنجي سڄي ملڪيت آڻي چور کي ڏئي ڇڏي. ســو جڏهن چور هلڻ
لڳو ته واڻيي ليزاري ڪري چيو- "منهنجي جيون ڀر جي سڄي ڪمائي تون کڻي وڃي
رهيو آهين؛ مون تي هڪ ڪرپا ڪر."

چور کي واڻيي تي دٻا اچي وئي. چيائين- "ٻڌاءِ، ڇا ڪهڻي؟"

اُٺيي پنهنجي قميص لاهي ڪاٺيءَ تي ٽنگي ۽ چيو "صبح جو سڀڙ ڳوٺ مون تي
کلندو. ماڻهو چوندا ته مان ڪانئر آهيان. مون سڄي جيون جي ڪمائي چپ چاپ ڏئي
ڇڏي- سڄو ڳوٺ منهنجي مذاق اڏائيندو، ان ڪري تون منهنجي قميص کي گولي هڻ.
صبح جو مان قميص ماڻهن کي ڏيکاري چوندس- مان ڪانئر نه آهيان، مون چور جــو
مقابلو ڪيو هو."

مورک چور ته آءُ ڏٺو نه تاءُ، ٢-٣ گوليون قميص تي ڇوڙيائين- ٺڪاٺوڪيءَ جي
آواز تي سڄي ڳوٺ جا ماڻهو لٺيون کڻي ڀڄندا آيا. هتي چور کي پڪڙي ورتو.
ان رات مورک چور پڪڙجي پيو ۽ چالاڪ واڻيي جو ڌن بچي ويو.

آراڌ ڪ:
گوردڙ ساڌواڻي ايم.اي

لڪل خزانو

بلاڪ نمبر ۴، روم نمبر ۱۲۵،
ڪريري ڪالوني، ٿاڻا

هڪ انڌيري رات جو مان آسمان ۾ تارن ڏانهن نهاري رهيو هوس. سڄو شهر ننڊ واري ٻوڙيءَ جي گود ۾ آرامي هو. انهن سمهيل انسانن لئي ملڪي ڏاڍي دنيا اچي رهي هئي. اهي ويچارا ڏينهن ڀر جي اڌورن واسنائن جي پورتيءَ جا نئين سپنا ڏسندا هوندا. سپن ۾ ئي هو جاڳندا آهن ۽ سپن ۾ ئي هو سمهندا آهن. نه هو سورج کي ڏسندا آهن، نه چندرما کي نه ئي تارن کي. جيڪي اکين سپن ۾ ئي سمايل رهن ٿيون اهي سچ کي ڪيئن ڏسي سگهن. سچ کي ڏسڻ لاءِ اکين تان سپن جي جاڙا متاڻڻ لازم ضرور ري آهي.

رات جيئن جيئن ڳهري ٿيندي ٿي وئي، تيئن تيئن آسمان ۾ تارا وڌندا ٿا ويا. آهستي آهستي سڄو آسمان تارن سان جهرمگائي اٿيو، ۽ اُن ساليڪيءَ چندرما ۾ مان ڪولهي وڃي آهيان. آسمان جي تارن کي ڏسندي ڏسندي آئيا جو آسمان ۾ جا تارن سان نه پرجي ويندو آهي؟ حقيقت ۾ انسان جو ڏسندو آهي اُن سان ئي پرجي ويندو آهي. اونداهه کي ڏسڻ وارو اونداهه سان پرجي ويندو آهي ۽ روشنيءَ کي ڏسڻ وارو روشنيءَ سان. اکيون آتما جا دروازا آهن.

مان هڪ وڻ کي ٽيڪ ڏيئي آسمان ۾ گم ٿي ويو هوس نه ڪنهن ليکان اچي منهنجي ڪلهي تي پنهنجو هٿ رکيو ۽ مرده هٿ رکيو. هن جي پيرن جي آهٽ به مون ٻڌي. اها ۾ الين نه هئي جيئن ڪنهن زنده انسان جي هٿ کي ۽ هٿ هٿ نه انڌير ڦرجو هو جو انڌيري ۾ به هنجي اکين ۾ ٻرندڙ باهن کي سمجهڻ ۾ مونکي دير نه لڳي. هنجي شرير جي چوڌاري هنجي من جي هوائن کي به مون ڪائين ٿهائي ڇڏيو. اهو انسان هو نه زنده ۽

نوجوان ٻر جيئن ڪڏهن جو هن کان موڪلائي چڪي هئي ۽ جواني نه هنجي وستي ۾ آئي ئي نه هئي.

اسين ٻئي ستارن ڀريل آسمان هيٺان ويٺا هئاسين. هنجي مرده هٿن کي مون پنهنجن هٿن ۾ جهڪڙي ورتو، جيئن ته اهي ٿورا گرم ٿي سگهن ۽ منهنجي جيئڻ شڪتي جي ڌارا انهن ۾ وهي سگهي. ڇاڪاڻ ته هو اڪيلو هو ۽ پيار هنکي جياري ٿي سگهيو.

حقيقت ۾ ان وقت ڪجهه ڳالهائڻ جي ضرورت نه هئي ۽ ان ڪري مان چپ هوس. سانت ۾ ٿي هوندي، جا ڀاشا وڌيڪ سمجهي سگهجي ٿي ۽ جن ڳالهين کي اکر پوري نٿا سگهن، سانت انهن کي چٽائي ڇڏيندي آهي. شبد ۽ ڌونيون ته اڻپورن سنڪيت ۾ وکون ۽ انڪ آهن.

واقعي سانتڪي هئي ۽ سانتيڪي ماحول ۾ شولية سنڪيت اسان ٻنهي کي گهيري ڇڏيو. هو هينئر مون لاءِ اڻ سڃاتل نه هو. هن ۾ مان ئي هوس. پوءِ هنجي هٿن جي جڙتا ٽٽڻ لڳي ۽ هنجي ڳوڙهن خبر ڏني ته هو پگهرجي رهيو آهي. هو روئي رهيو هو ۽ هن جو سڄو سرير ڪنبي رهيو هو. هن جي هردي ۾ ڄڻ ڪو شور مچي رهيو هو ان جون لهرون هنجي سرير جي ڪڻ ڪڻ ۾ لرزش پيدا ڪرڻ لڳيون. هو روئندو رهيو...... روئندو رهيو...... روئندو رهيو ۽ پوءِ چيائين ”مان مرڻ ٿو چاهيان—مان تمام ٿڪل ۽ اداس آهيان. مون وٽ ڪجهه به نه ڪرڻو آهي.“

مان ٿورو وقت اڃا به چپ رهيس ۽ پوءِ آهستي آهستي مون کيس هڪ ڪهاڻي ٻڌائي. مون چيو ”دوست! مونکي هڪ ڳالهه ياد اچي رهي آهي. هڪ فقير کي ڪنهن نوجوان وڃي چيو هو ”پرماتما مونکان سڀڪجهه ڇني ورتو آهي. موت کانسواءِ مون لاءِ ٻيو ڪوبه رستو کليل نه آهي.“

ان فقير نوجوان کي چيو هو ”مان ته تو وٽ ڇپيل هڪ وڏو خزانو ڏسي رهيو آهيان! ڇا اهو وڪڻندين؟ ان کي وڪڻي ڇڏ، تنهنجو ته سڀ ڪم راس ٿي ويندو ۽ پرماتما به پڇتائي کان بچي ويندو.“

ڇا اهو نوجوان تون ئي ته نه آهين؟

تون اهو نوجوان آهين يا نه؟ خبر ناهي. پر فقير مان اهو ئي آهيان ۽ لڳي ٿو ته ڪهاڻي وري دهرائجي رهي آهي.

اهو نوجوان وائڙو ٿي ويو هو، ۽ شايد تون به عجب ۾ پئجي ويو آهين. نوجوان پڇيو هو ”خزانو؟ مون وٽ ته هڪ ڪاڻي ڪوڏي به ڪونهي.“

ان تي فقير کلڻ لڳو هو ۽ چيو هئائين: ”ها! مون سان هنجي گهري نظر رهندي آهي. هو ضرور ئي تنهنجو خزانو خريد ڪندو. مان اڳ به ڪيترن ئي قيمتي خزانن وڪڻڻ وارن کي هن وٽ وٺي آيو آهيان.“

هن نوجوان کي ڪجهه به سمجهه ۾ نه اچي رهيو هو. هن لاءِ ته فقير جي سڄي

ياسمين ڇپ ٻڌولي ۾ هئي. هو ٻڌي ته هو هن سان گڏ بادشاهه جي محل ڏانهن وڃڻ وسطي
۽ شير نوجوان کي چيو ته ”ڪي ڳالهيون اوهان لئي طئه ڪرڻ ضروري آهن، ته جيئن
بادشاهه جي سامهون ڪو جهڳڙو نه ٿئي ۽ اهو بادشاهه وڏو اهڙو آهي جو جيڪا چيز
پسند ايندس، سا کڻي ته قيمت ئي ولي وٺندو. ان ڪري اهو ڄاڻڻ ضروري آهي
ته اوهان اها چيز وڪڻڻ لاءِ راضي آهيو يا نه؟

ان جوان چيو ”ڪهڙو خزانو ڪهڙي چيز؟“

شير چيو ”جيئن ته لڳهين اڳيون! اوهان جو ماڻهو جا ولندان؟ مسان ايتري هزارن
ڳالهين بادشاهه کان ولي ڏيئي سگهندو سان. جا اها ڪو ليڪ ته آهي؟ يا جيئن ته لڳهين
هر دو، يا مستڪ اوهيڙو ته هڪ هڪ لڪ ته ملي سگهندو؟“

اهو نوجوان واڙو لي وار ۽ حالي سمجهائين ته شير پاڳل آهي. نوجوان چيس ”جا
اوهان پاڳل لي وار آهيو؟ اڪيون؟ هر دو؟ مستڪ؟ توهان جا چئي رهيو آهيو؟ مان اوهان
کي ته ڪنهن به قيمت ئي وڪڻي نه سگهندس ۽ مان ئي چوڻ ڪير آ. وڪڻي نه سگهندو!“

شير ڪاٺ لڳو ۽ چيائين ”مان پاڳل آهيان يا اوهان؟ جڏهن او وٽ ايترو ورن مها قيمتي
جيڙون آهن، جن کي اوهان لڪن لي ۽ وڪڻڻ لئو چاهيو ته ٻاڙ کي اوڏين چو او ڪولين؟
اوهيڙو ابيوڪ ڪر. جيڪو حوالي جو ابيوڪ لئو ڪجهه سو پيال هرلدي ا. خالي او رهي
جيهڙو ابيوڪ لو ڪهڙي اهو خالي هوندي ا. پرچي او وجهي. پرماڻها خزانا ڏئي لسو،
اڪيڻ خزانا او ڏئي، او اوهين کي ڳوليهو ۽ ٻاهر ٻاڙ کي لي ٻڌي او. جيڪو خوبي هڪ
وڏو خزانو آهي ۽ جو ان کي خزانو ڪري لئو سمجهي اهو پئي ڪئي جيا پالينڌو؟“

ياسمين ڪان وڏڪ گڏوري وڃي هئي. مان اليس ۽ ان نوجوان ڪسي چيو ”وچ ۽
وڃي سڀئي لئه ۽ صبح جو هڪ پئي انسان جي روپ ۾ اتارو. جيئن اهالي آهي جيئن
اسين ان کي ڳالهيون ٿا. اها مشڪ جي پنهنجي مرحيل آهي. اسين جيڙون ڪسي مرلير
پيالي ٿا سگهون ته اموت به ۽ سڀڪجهه ٻاڙ ڪالسراءِ پئي ڪنهن لي مدار لئو رکي ۽ موت
ته پنهنجو پالڻهي ايندو ان کي ليڪ ڏٻاڙ جي ڪاهه ضرورت ڪراهي. ليڪ ڏي اموت
ڪسي پڪار ۾ جيڙون کي. اها لسه مجسم سان، شڪتي سان، سڪلپ سان ۽ ساڌنا
سان ئي ملي سگهندي.

واهه فئشن تنهنجا رنگ

ليکڪ:- شري آنند - ايل - دودائي

ايس-اي-او (ايس اينڊ ڊبليو) سينٽرل ريلوي، ماٽونگا.

هن وقت جڏهن اسانجو ديش ڪيترين مشڪلاتن ۾ مبتلا آهي تڏهن مولڪي اهو چوندي ڏاڍو ڏک ٿو ٿئي ته ان ڪهڙا جو اسانجي ديش جي استرين تي ڪو خاص اثر ڪونه پيو آهي. هن جو فئشن، هنجي چال ڍال اڃا جيئن جو تيئن آهي، ڪنهن به قسم جو خاص فرق ڪونه آيو آهي. هن مشڪلاتن جي وقت ۾ جيڪو هنجو فرض آهي ان لحاظ کان اڃا هنجون اکيون بند آهن.

جيترو ڌن ۽ وقت فئشن تي وڃايو ٿو وڃي اهو جيڪر ديش مٿان قربان ڪجي يا پنهنجي گهر ۽ جالي کي سڌ، ٻارڙن جي مٿان لڳائجي ته هن مشڪل وقت ۾ ديش کان شايد ٿورو بوجو گهٽجي پوي. هو فئشن ۽ لٽ شٽ ۾ مشغول رهڻ ۾ پنهنجو شان ۽ ديش جو واڌارو سمجهن ٿيون. سادگيءَ کي طلاق ڏئي ٻاهريان ديکا ديکي کي ڪٺي اپنايو اٿن. چوندا آهن "هر سڪٺي، اوڏ گهٽي" هتي به ساڳي ڪار آهي. اِن ڪٺي لاءِ محتاج ته به هوڪر چن جا چٽ چٽي ٻاهريان شان ضرور رکي. باندرا جي پالي هل روڊ تي ڏسو يا ملبار هل جي چوٽيءَ تي ڏسو، سنيما جي هال ۾ ڏسو يا ڪتا ڪيران ۾ ڏسو، مجلس ۽ محفل ۾ ڏسو يا شادي جي هال ۾ ڏسو، مطلب ته هر ... فئشن جي چٽاڀٽي ضرور ڏسڻ ۾ ايندي.

اڄڪلهه ڏٺو ويو آهي ته ڪي جوان گهڻي قدر فئشنبل ڇوڪرين کي ٽي ر ٽنگ ڪندا آهن ۽ سيٽيون وڄائي انهن جي ڪيل فئشن تي ٽنگلبازي ڪندا آهن. ۽ اهڙا جيترا ٿي گهٽ هوندا اوترا ٿي ڇوڪرين کي ستائڻ جا واقعا گهٽ ٿيندا.

ان باري ۾ هڪ ڳالهه ياد ٿي اچي ته ڪي ڏينهن ٿيا ته ڪولابا بس اسٽاپ وٽ ڪي جوان هڪ فئشنبل ڇوڪريءَ کي ٽنگ ڪري رهيا هئا ۽ هن تي ڪي گندا گندا ريمارڪس پاس ڪري رهيا هئا. وقتي چئي رهيا هئا ته اڄڪلهه مس ساڌنا ڪٽ وارن جو فئشن جتي ڪٿي ڪافي مشهور ٿي ويو آهي ۽ وقتي دل ٿام ڪري چئي رهيا هئا ته ڇا ته سونهن ۽ فئشن آهي جو مس سٽراپانو جهڙي ايڪٽرس کي شهه ڏئي ڇڏيو اٿن. اتفاق سان اتان اچي هڪ بزرگ لنگهيو جنهنکي ان فئشنبل ڇوڪريءَ انهن جوانن جي خلاف وڃي داڻهن ڏني، ٻه ڇوڪري هن جو جواب ٻڌي دنگ رهجي وئي. هن بزرگ

ماڻهو جيسين ٻولي ٿي ڄاڻي. ٻڌو ٻه هو ڪن سان ڪڏ پادشاهه جي محل ڏانهن واري وسٽي
۽ شهر اوڄراڻ کي چيو ته "ڪي ڳالهيون اوهان لئي ڄاڻڻ ضروري آهن، ته جيئن
پادشاهه جي سامهون ڪو جهيڙو نه ٿئي ۽ اهو پادشاهه وري اهڙو آهي جو هر ڪا چيز
پسند ڪندو آهي، ڪا ڪهڙي ۽ ڪهڙي ٻولي ڳالهائيندو. ان ڪري اهو ڄاڻڻ ضروري آهي
ته توهان اها چيز وڪڻڻ لاءِ راضي آهيو يا نه؟

ان جوان چيو "ڪهڙو سوال" ڪهڙي چيز؟"

شهر چيو "جيئن ته ٻڌايو اٿم! اوهين هو ماڻهو جا ولندين؟
ڳالهه پادشاهه کان وٺي ڏيئي سگهندو سان، جا اها ڪير ليڪ ته
عرض يا مسٽڪ اڳتي ته هڪ هڪ لک به ملي سگهندو؛

اهو نوجوان وائڙو ٿي ويو ۽ ڳالهه سمجهائين ته "
توهان ڳالهه ٿا ڪيو آهيو؟ اکيون؟ عرض ڏ؟ مسٽڪ؟"
ڪي ته ڪيئن به ماڻهو وڪڻي ته سگهندس ۽ مان ٿي

شهر ڳالهه لکو ۽ چيائين "مان ڳالهه آهيان ۽
جيڏو آهي، جن کي ٽون لکي ٿي ته وڪڻ ".
اڳتو ايئن ڪر. جيئن حرالي جو ايئن
جهڙو ايئن ٿو ڪئي اهو خالي موٽندي
اکيون خرا ٿو ڏني، ٻر اهي ڪي ڳولهيو ۽ ٿا
وڏو سوال آهي ۽ جو ان کي سوال ڪري ".

ماڻهو آڌ ڪان وڏيڪ ڪڏوري وڃي ٿي.
وڃي سڀني پڇ ۽ صبح هر هڪ پڇي انسان.
اسين ان کي ناهيون ٿا. اها مشڪ هي پهڻ
ٻڌائي ٿا سگهون ته آمونه ۽ سيڪڙهه باڻ
ته پهريون پاڻيهي ايندو ان کي نيند ڏيڻ جي
ڪنهن نڪا ٻر حيون ڪي. اها ٿس مجمد سان
سان ٿي ملي سگهندي.

واهه فئشن تنهنجا رنگ

ليکڪ:- شري آنند - ايل - دودائي

ايس-اي-او (ايس اينڊ ڊبليو) سينٽرل ريلوي، مانونگا.

هن وقت جڏهن اسانجو ديش ڪيترن مشڪلاتن ۾ مبتلا آهي تڏهن مولکي اهو چوندي ڏاڍو ڏک ٿو ٿئي ته ان گهٽتا جو اسانجي ديش جي استرين تي ڪو خاص اثر ڪونه پيو آهي. هنن جو فئشن، هنن جي چال ڍال اڃا جيئن جو تيئن آهي، ڪنهن به قسم جو خاص فرق ڪونه آيو آهي. هن مشڪلات جي وقت ۾ جيڪو هنن جو فرض آهي ان لحاظ کان اڃا هنن جون اکيون بند آهن.

جيترو ڏين ۾ وقت فئشن ڏي وڌندو ٿو وڃي اهو جيڪر ديش مٿان قربان ڪجي يا پنهنجي گهر ۾ جاني کي سنڌ ۾ حالتن جي مٿان لڳائجي ته هن مشڪل وقت ۾ ديش کان شايد ٿورو بوجهه گهٽجي پوي. هو فئشن ۾ لٽ پٽ ۾ مشغول رهڻ ۾ ئي پنهنجو شان ۽ ديش جو واڌارو سمجهن ٿيون. سادگيءَ کي طلاق ڏيئي ٻاهران ڏيکا ڏيکي کي ڪٽي آهنا ويون. چوندا آهن "هر ڪٽي، اوڏ گهٽي" هتي به ساڳي ڪار آهي. اُن ڪٽي لاءِ محتاج ته به هرڪو چين جا چٽ چٽي ٻاهران شان ضرور رکي. ٻانڌرا جي ٻاڻي ڪل وڌ ٿي ڏسو يا ملبار ڪل جي چوٽيءَ تي ڏسو، سئنيما جي هال ۾ ڏسو يا ڪتا ڪيرن جي انڊال ۾ ڏسو، مجلس ۽ محفل ۾ ڏسو يا شادي جي هال ۾ ڏسو، مطلب ته هر جڳهه استرن جي فئشن جي چٽاڀيٽي ضرور ڏسڻ ۾ ايندي.

اڄڪلهه ڏٺو ويو آهي ته ڪي جوان گهٽي قدر فئشنبل ڇوڪرن کي ٿي رستي ۾ تنگ ڪندا آهن ۽ سيٽيون وڄائي انهن جي ڪل فئشن تي ٽڪلبازي ڪندا آهن. فئشن ۾ اهڙا جيترا ٿي گهٽ هوندا اوترا ٿي ڇوڪرن کي ستائڻ جا واقعا گهٽ ٿيندا.

ان باري ۾ هڪ ڳالهه ياد ٿي اچيم ته ڪي ڏينهن ٿيا ته ڪولابا بس اسٽاپ وٽ ڪي جوان هڪ فئشنبل ڇوڪريءَ کي تنگ ڪري رهيا هئا ۽ هن تي ڪي ڪندا ڪندا ريمارڪس پاس ڪري رهيا هئا. وقتي چئي رهيا هئا ته اڄڪلهه مس ساڌنا ڪٽ وارن جو فئشن جتي ڪٿي ڪافي مشهور ٿي ويو آهي ۽ وقتي دل ٿام ڪري چئي رهيا هئا لسي چا ته سهڻو ۽ فئشن آهي جو مس سترا ٻانو جهڙي اڪٽريس کي شڪ ڏيئي ڇڏيو اٿن. اتفاق سان اتان اچي هڪ بزرگ لنگهيو جنهنکي ان فئشنبل ڇوڪريءَ انهن جوانن جي خلاف وڃي داهه ڏني، پر ڇوڪري هن جو جواب ٻڌي دنگ رهجي وئي. هن بزرگ

چوس ”توهان اڄڪلهه جون ڇوڪريون. اهڙو ته عجيب لباس جو پيون فيشن ڪرڻ جو
سان ڪي شرم اچڻ وڃي.“

ڇوڪرن جي فيشن جو اڄڪلهه جيڪو رواج هلي رهيو آهي سو بي مطلب ۽ بي موقعي آهي. اهو سماج کي ساڳي راهه ڏيکارڻ وارو ٿي نٿو سگهي، ڪنهن راهه ڏيکارڻ وارو فيشن آهي. بنا وارن جي ڇڏڻ لمبن وارن جو بالڪل ۽ سڄي ڇاتي اگهاڙي يا بنا وارن جي ڇاتي سوڙهو ڪرتو ۽ سوڙهي چوڙيدار سلوار پهرڻ بابت ته صرف ايترو ئي مشڪل ٿو ڏسجي ته سڄي بدن جا عضوا به ظاهر ٿيا لڳن. ڇاڪاڻ ته اهڙو هيئت ساڳي اهڙي ئي هو فيشن سمجهيو ٿو.

هن اگهاڙن ڪپڙن جي باري ۾ پنهنجي مولوي هڪ ڳالهه ياد ٿي اچي:- هڪ ڏينهن بالڪل ۾ ڳالهه هلي رهي هئي ته هڪ نئون فيشن ڇوڪري وڃي رهي هئي. ڪيس اهڙو ته خراب بالڪل پيو هو ۽ ساڳي اهڙي نموني سان ٻڌي هئاڻين جو ڏوري گهٽ سڄي اڌ اگهاڙي پئي ڏسڻ ۾ آئي.

اوڀر ان جي اڳيان بيٺل هڪ ٿالهيت بدمست بالڪل نوجوان اچي رهيو هو. هن ته هيٺ پئي اهڙو ۽ نه وري مٿي پئي ڪنهن طرف ٿي نهاريو. هن جي نظر صرف ان فيشنيبل ڇوڪريءَ تي لڳي هئي. اوچتو ان جوان جو پير ڪيلي جي کل تي وڃي پيو ۽ ڇوڪريءَ سان ٽڪرائجي ڪري پيو. ڇوڪري ته اوڙو اڳيرو ڏڪجي وئي. اس ٻاره ته ڇوڪري لوڻ ياد ٿي وئي. يڪدم ان ڪريل جوان کي پنهنجي چنبي جي ان انهن وارو هٿ ۽ سينڊل جي ان انهن واري ڪڙي ڏيکاريندي چيائين: ”بيشرم، ڏسي ڪونه هلي سگهين، شايد سينڊل کائڻ تي دل ٿي اٿئي.“

ويچارو جوان ڇوڪرو گهڻو ڪجهه وڃائيندي، ڇاڪاڻ ته هڪ هٿ ڏيندي ۽ ٻيو هٿ ٻيل ٿالهيت بدمست جي بدن اٿل ڇڪ ٿي وڪندي ۽ پاڻ سنڀاليندي اٿي ڪڙو ٿيو، چوڻ لڳو: ”ڪمبخت هن اگهاڙي فيشن ڪري ئي ته جيڪر پاڻ اچو ته هوڙي مصيبت ڏسڻي نه پوي.“

سو دوستو! اهي آهن فيشن جا رنگ. هاڻي توهان ئي ٻڌايو ته فيشن اسانکي ڪيڏانهن کڻيو رهيو آهي؟

... پنهنجي وشواس ٿي اڏول رهو، پل ڪهڙيون به آفتون ۽ مشڪلاتون آڏو اچن:
اها ئي زندگيءَ اها ساوڌاني ئي ساڌنا آهي، تپ آهي، اهائي سلامتيءَ جي راهه آهي.

... ساڌڪيءَ سان جيون گهاريو، آدمير لسي ڏاريو، جن وچ رهو لس سان وارن
روچي کائو، هٿ هٿ ۾ وڌايو.

اسين ڪيڏانهن......؟

ليکڪ: نيڪچند "مست"

٨٤٥، نيل پوني، الهاس نگر ٣.

هڪ انگريزي ودوان چيو آهي،

If wealth is lost – nothing is lost,
If health is lost – some thing is lost,
If character is lost – every thing is lost.

يعني جيڪڏهن مايا موڪلائي وئي ته ڇا ڪجهه نه ويو، صحت سالم نه رهي ته ڇا … ڪجهه ويو ۽ جيڪڏهن اخلاق الوپ ٿي ويو، ته سمجهو سڀ ڪجهه هليو ويو. هون ته … سچ اچ اخلاق ئي آهي، جنهن ذريعي انسان جي انسانيت جو ديدار ڪري سگهجي ٿو. … اخلاق انسان جي اها ڪسوٽي آهي جنهن سان منش جي مهانتا جي پرک ڪري سگهجي … ٿي. چرتروان ۽ چرترهين انسان ۾ اترو فرق آهي جيترو سون ۽ پتل ۾. پتل ڪيترو نه صاف … ڪري اجرل جي پاڪسن ۾ بند ڪري شو ڪيس ۾ رکجي، ته به پارکو ڪيس پتل ئي … چمڪندا. ٿوري وقت لاءِ دنيا جي اکين ۾ ڌوڙ وجهي سگهجي ٿي، پر سدا لاءِ نه. … سچ سدائين سچ آهي ۽ ڪچ سدائين ڪچ.

اخلاق پيدائش آهي عقل جي، عقل پيدائش آهي علم جي ۽ علم پيدائش آهي عالم … (ودوان) جي. عالم ئي علم سيکاري سگهندو آهي، جنهن علم مان ئي عقل پيدا ٿيندو آهي … ۽ عقل مان ئي اخلاق جو اظهار ٿيندو آهي.

اخلاق سڀيتا جو سرچشمو آهي، اخلاق ۾ ئي انسانيت، ايشور احساس، وغيره سمايل … هڪ اخلاق جي وڃڻ سان مٿين سڀني ڳالهين الائي ڏانهن ڏوڪڙو ٿو پوي.

پراچين آريه ورت (ڀارت ديش) ۾ عالمن پنهنجي علميت عطا ڪرڻ لاءِ گروڪل … جي شهري ڪولاهل، شور وغل کان ڪافي دور رکيا ويا. سبب ته من جيئن … ٻاهرين ڳالهين کان آجو ٿئي، ليسين ڪاڻ لئين ڳالهه ذهن ۾ اوري پڙهه ۽ … سان چاهجي ته سگهندي، ان ڪري ئي وڏڪ ڪل ۾ اهڙا گروڪل کولي، … انسان ۾ علم جي جوت جڳائي ويندي هئي، نه فقط ايترو پر هڪ انساني عمر کي، … حصن ۾ ورهايو ويو هو، جي هئا:

برهمچريه، گرهست، وانپرست ۽ سنياس. جيئن ته انسان جي عمر اڪثر سراسري … هڪ سؤ سال هئي، ان ڪري هر هڪ آشرم ۾ ٢٥ سال رهڻ، لازمي طور اهڙال … انهن پابندين ۽ پڙان ڪري، اهڙو انسان، نه فقط اخلاق وارو پر پنهنجي … جا سؤ سال پورا آنند ۾ گذاريندو هو، پر اڄ،

اڄ جو انسان، پنهنجن وابستائن جي اونهيءَ لاءِ، اخلاق ۽ انسانيت کي پيرن هيٺان ڪچلي، اڳتي وڌي رهيو آهي. ماڻهن کان منهن موڙي منزل جي تلاش ۾ ڀٽڪي رهيو آهي. هو انهيءَ ڳالهه کان بلڪل بيخبر آهي ته ماڻهن کان منزل بلڪل دور نه آهي. هو چمڪندڙ ريتي کي ئي پاڻيءَ جو چشمو سمجهي، پنهنجي پياس اجهائڻ لاءِ اُڃايل هرڻ جيان ڊوڙي رهيو آهي. داناهن جي دليل طرف ڪو ڌيان نه ڏيئي، اڳتي وڌي رهيو آهي. ان ۾ ڪنهن حد تائين هو خود قصوروار ڪونهي، قصور آهي سندس ماحول جو، سماج جو ۽ سندس تعليم جو.

اڄ جي تعليم ته سچ پچ ڪمال ڪري ڏيکاريو آهي، مقصد ته رهيو آهي ادب ۽ اخلاق. اڄ جون سڪولون ۽ ڪاليجي ڪارخانا، انسان کي تيار ڪري ڏين ٿيون مشغل ڪڍا ۽ ڪڍن ٿيون. ڪاليجن ۽ سڪولن ۾ پڙهندڙ، وديارٿين جو گهڻو وقت تعليم بدران، ناچن، گانن، ناٽڪن ۽ اجاين ڳالهين طرف لڳڻ ڪري وڃي ٿو. اڪثر جي نوجوانن ڪمري کي اڳڪالهه سيکاريو وڃي ٿو، جنهن مان شاگردن جي نه فقط علمي اوج گهٽجي وڃي ٿي، بلڪ ڪيئي رومانس ۽ جرمن هيتا جو شڪار اسان ڪچو ٿيو ٿو. اڄ جي ڪڏهن تعليمي سرشتي ته ڪالي اخلاقي ڪراوٽ آندي آهي. نوجوان ڇوڪرن ۽ ڇوڪرين جي اوباشا قصا، ماسترن سان، ماستراڻين سان ۽ شاگردن جي اوباش جون شاديون عام ماڻهن کان ڳجهيون نه آهن، جي اڃا سيڪڙو ڪامياب نه ويون آهن، ان ۾ شڪ نه آهي ته هليل تعليمي سرشتو سماج لئي هڪ ڏينهن داغ ثابت ٿئي ۽ اهو داغ صدين تائين اسان ڌوئي سگهي.

ڏيتي ليتي کهاڻي يا اهڙي جو علاج هرويرو پيار جي شادي نه آهي. انسان جي اخلاق ۽ سچائيءَ ايمان اڄ انهن دولت جي ڪوڙي ناٽڪ پاڻ جي هار ليندي رهي آهي. اڄ جي نوجوان ترقي پسند جي هر انسانيت پرست انسان جو اهو اوائلي فرض آهي ته آواز بلند ڪري ۽ پنهنجي قوم جي بيهودگيءَ لاءِ جهدو جهد جاري رکي، جنهن ڪري اهي اخلاقي ڪراوٽ ڏانهن ڌوڪيندڙ انسان کي مجبورن سوچڻ تي اوندو ته اسين ڪيڏانهن وڃي رهيا آهيون...... ؟

... جوت کان ووٽ وچ، سچ جو ناڙ سرڳهو اڪڙو، ساراهه لاءِ نه سگهو. هوڪا جي ڏسي ۾ ساري ڪرم جي آدرلي ڏيو.

... هي سراپا ٻين جي شيرا لاءِ ئي جڙيو آهي. نرهان جي ڪول شيرا سان جڏهن ٻين کي سک ملي ٿو تڏهن اهو نرهان جي ئي سک جو چتر آهي. ان ٻاجهه ۾ ڪو ماڻهو ٻه نه رکو.

* نه...... آءُ ڪانه ويندس؟ *

ليکڪ:- ڪشور ڀوڄا

٦٨١، هاسپيٽل فالوئر روڊ، الهاس نگر ٣.

"نه...... آءُ ڪانه ويندس!" شيلا جو اهو جواب ايترو عجيب نه هو جيترو سندس چوڻ جو ڍنگ. اهڙي قسم جو جواب سندس ماءُ کان، سندس غير حاضريءَ ۾ ٢-٣ ڀيرا ٻڌي چڪو هوس. آءُ مون ڪڏهن به ڪنهنجي اندر کولڻ جي ڪوشش ڪانه ڪئي هئي. ڪريان به ڇو؟ ڪنهنجي به شخصي ڳالهين ۾ دخل ڏيڻ مونکي نه وڻندو آهي. آءُ خبر اهي ته ڇو مونکي به ڪٿيءَ ڪيو جو ماڻس کان شيلا جي رواروئي پڇي ويٺس." عجب آهي، آخر...... شيلا...... پنهنجي ساهري گهر وڃڻ قبولي ڇو نه ٿي!!"

منهنجي ان سوال تي، هميشه جيان، ماڻس نه ڇڻ ڪي چولو لڳائي ڇڏيو ۽ ٻرساٽس ڪي گهڻي اچي وئي.

"هينئڪي ڇا آهي، ماڻهو ٺڪون ته منهنجي مٿس ۾ تا هڻن نه......!"

ٺڪون...... ؟

مٿس ۾ ٺڪون!!

ڪڏهين سماج ۾، ڪنهن ائي کي ٺڪون ۽ هميون آهن ڇا؟

نه...... ڪڏهن نه...... گهٽ ۾ گهٽ اڄ جي سماج ڀانئي ۾ ڪڏهين به نه. اهو اوڻ جو مبالغو آهي- شيلا جي ماءُ جو مطلب صرف اهوئي هو ته سماج ۾ ڪي نه ڪي ڏاڍا چڱا مڙس به آهن جنکي شيلا جو ايڪي ڏهر وسي واهڻ لئي وٺيو- حيرت...... سرمڻ ۽ ڇڻ ته سماج ۾ ڏهيو ٻيو آهي- ۽ پالپا ڪڏ هوندا نه ڪڙڪندا ضرور. مس اندر وچر هڪڙو ۽ ڏيراٽين وچر ساڙ ۽ حسد...... لوان ۽ پاڇائيءَ وچر...... مطلب الڳ ۽ قوت سبب...

شيلا کي ڪير به ارچائي نه سگهيو- ماءُ رووالو واهه جو ڪرم ٿي ڪٿيا......!

"نون- ڀٽي! تو ته منهنجي زندگي ئي زهر ڪري ڇڏي آهي." هو ڏيءُ ڪسي تو نه ڇٽي پنهنجي زال تي ڏمرجي چوندو- "ڌيءُ کي سمجهائين نه ڪانه ٿي، واتر ٻهبڙ ٻنڪ ٿي ڪٽائين؟!"

"اوڪ آهي اوڪا!" شيلا- ماءُ گهوٽ کي جواب ڏيندي- "ڌيءُ منهنجي آهي ائي ڪنهنجي؟"

"ڌيءُ نه اوا ٺهنجي آهي" مڙس قبول ڪندو- "پٽ ڇجي ها نه ۽ نڙون هئي تو نه ڪريائس ها!"

”مون چيو......اڄ رات مان جي ڇٽي ٿي وڃي.“ زال مڙس کي سمجهائڻ جي ڪوشش ڪندي- ”ڌيءَ جو ڏک مولڪان سٺو نه ٿيندو!“

”ڏک سک پنهنجي هنڌ تي آهي!“ مڙس ترڪ ڏيندو- ”پنهنجا جيڪڏهن چاهي نه ساهرن کي پنهنجي ملڪ ۾ ڪري سگهي ٿي- ساهرن ۾ تڪبر آهي جو ڪيس ڪڙو ڏهلندو آهي! پڙاءِ نه......ڪيئن جواب ڏي؟!“

”هائو......ٻيا ڪيئان!“ زال چوندي- ”ڪي اهڙيون ڳالهيون اسان ٻڌنديون آهن، جي مردن جي ٻڌڻ لائق نه ٿينديون آهن ۽ اهڙيون جو پنهنجا جي اهڙيان ڪاهي نيون آهين. اولي ٻار آهي ڇا؟ نواي- ٿڙي ماڻ پنهنجو ايتر ڪٿي ڪندي ٿي......اوهه نه......!“

اهڙيءَ ريت زال مڙس وچ ۾ وڏو اجهڙپ ٿيندي ڏسي مولڪي اسان عجب لڳندو هو. سوچيندو هوس: آخر اهڙو ڪهڙو ڪارڻ آهي جنهن سبب پنهنجا پنهنجي ساهرن کي اوڪتا ڪري ڇڏيو آهي. هندو سماج ۾ عورت پنهنجي پتيءَ جي گهر ۾ سڀني سهڻي لڳي ٿي. پتي ئي سندس ڳلي جو هڪ قيمتي هار آهي؛ پتي ئي سندس سينگار جو مرڪز آهي؛ پتي ئي سندس جيون جو رکوالو آهي؛ پتي ئي سک ڏک جو سچو ساٿي آهي. پوءِ پنهنجا کي ڇا اهڙي ڪرڻ ڄڳائي. هوءَ......ان ۾ منهنجو ڇا؟ سندس شخصي ڳالهين ۾ مون دخل ئي جو ڏاو؟ نه دخل ڏيان ها، نه ڪاٿس سخت ۽ ڪڙو جواب- ”نه......آءٌ ڪالهه ويندس!“ ٻڌڻو پوي ها. اسر صرف جواب هجي ها نه، ته اهوئي......متان هن هڪ سوال نه ڪيو هو- ”اوهان کي اهو سوال پڇڻ جو حق ئي ڪهڙو آهي؟!“

۽ حقيقت ۾ ان جواب کان وڌيڪ اهو سندس سوال ٿئي ها جنهن مولڪي ايڏو پريشان ڪري ڇڏيو هو. آءٌ نه سندن ڪو مٽ مائٽ ڪونه هوس. مان صرف ونن روٽي کائيندو هوس ۽ روٽيءَ لاءِ ئي ڪين واسي ڏيندو هوس. ونن وٽي صرف روٽي کائي پنهنجي جڳهه تي اچي آرام ڪندو هوس. صرف لاڳاپو ايترو ئي هو. چار سال اڳ اسان جو سڄو ڪٽنب هن شهر ۾ ئي پنهنجا ماءُ جي پاسي ۾ رهندو هو؛ پنهنجا ماءُ ۽ منهنجي ماءُ جي وچ ۾ ساهڙپ ئي واٽي هئي؛ مولڪي هن شهر ۾ روٽي آلي صرف پنهنجا ڏينهن ٿيا. پنهنجا ماءُ جي زور ڀرڻ تي ئي، آءٌ ونن روٽي کائڻ لڳو هوس. بس ايترو ئي هو هتي. هڪ نه پورا معاني ونڻ جي خيال کان آءٌ سندس گهر جي ايتي نه اچتو هوس. پنهنجي موڳس تي دل ۾ هڪ آواز آيو هو- ”ڇا پنهنجا جي خوشي لهنجي خوشي ناهي؟ ڪيس پنهنجي ور سان واٽي چوڪو ماڻيندو ڏسي، لهنجي آتما خوش نه ٿيندي؟ اوهه......پنهنجا کي پنهنجي پتيءَ وٽ وڃڻ ئي گهرجي، او پنهنجا کي آءٌ ڪاٻه سهڻي صلاح ڏئي ٿئي سگهيس جو نه منهنجون لڳاهون جڏهن ته هن جي لڳاهن سان ٽڪرايون ڏهن

ٻُڌڻ ۾ آئي هئي ڏٺم آءٌ ڪالهه ملڻ لاءِ آئي ڪنارو ڪري ڇڏيو، ونڌ روئي ڪالهه ۾ بند ڪري ڇڏي!

هڪ ڏينهن واقعو جو آءٌ گهٽو ڏيو سان ٿونيو هوس. ڳوٺ ۾ ٻاهرين سبب آءٌ ڏاڍو اڪيلو هوس. ڪير ڪم ڪري ٿيل لي رکي، آءٌ پلنگ تي ڪوڙين ٻالاڻ ٻاهر ليٽي پيس جو مولڪي هڪدم لنگهه ڪٿي ويئي. ڪيڏي مهل ڪمري ۾ ڏڪڻو ليو جو آءٌ ڇرڪ ڀري اٿي ويٺس ان جي مولڪي سمڪ ڪانه ٿي. مون ڇرڪ ڀرڻ بعد اهين سمجهيو ته شايد ڪا ٻلي آئي هوندي ۽ ڪنهن کي مارو ڪيو هوندائين ته ائين نه هو. دريءَ کان ڪو سڏي رهيو هو- "نازڪ... نازڪ... دروازو کول!"

مون ڏٺو: پشپا جو ايءَ گهٻرايل حالت ۾ سڏي رهيو هو- "نازڪ، دروازو کول... جلدي ڪر!"

آءٌ گهٻرايل حالت ۾ دروازو کوليو ۽ هو اندر گهڙي آيو- "پشپا، تو وٽ ته ڪا آهي؟!"

منهنجي اکين تي ڪيپ چڙهيل هو ۽ دماغ ايترو ته ڳوڙهو هو جو ان سوال ٻاڻ مولڪي واڙو ڪري ڇڏيو.

"پاڻي، پتاءِ ته... چپ ڇو آهين. ماءُ-ڌيءُ اهڙي مولڪي پريشان ڪري ڇڏيو آهي- منهنجي عزت مٽيءَ ۾ ملي ويئي آهي." ۽ اها جواب ڏيڻ بجاءِ هو منهنجي گهر جي ڪنڊ ڪوڙي اوسڻ لڳو. مون پاڻ اندر ڪمري ۾ ويو. پلنگ هيٺان ستو جهالي پاڻي ڏناڻين. وڏنڍي ۾ ... پرسان حردي ... نه ڇڏيائين. جڏهن مون ڪالسواءِ گهر ۾ ايو ڪير ۾ ڪيس نظر نه آيو ته ڏٺم منهنجي ڪلهن کي ڪڙي چلائڻ لڳو- "پتاءِ ته ڪٿي آهن ماءُ-ڌيءُ؟ توکي ضرور خبر هوندي، پشپا توکي ضرور ٻڌايو هوندو، سندس سهرو ڪيس وٺي آيو آهي. ۽ هي اٿي ماءُ-ڌيءُ گهر کان غائب آهن، گهر کي تالو لڳو پيو آهي، آءٌ ڪيئن ڪيترن هنڌ ڳولهي اچي آهيان، هاڻ ڇا ڪريان، منهنجي ته عزت......"

هاڻ، ان کان وڌيڪ ليرس جي اڳي ڪهڙي ڳالهه ٿي سگهي ٿي؟ مون ڏٺو، ان ۾ ٿي ڇڏي اڃا هئا، جن ٿيڻي ڏالهن واري واري اشارو ڪندي پشپا-ايءَ چيو- "هون، ڪاريءَ ٿوٻيءَ وارو پشپا جو سهرو آهي ۽ هو...... ڪالهه ٿوٻيءَ سان سندس ڏيو...... ۽ هو سندس گهوٽ آهي!"

صاف ظاهر هو ته پشپا جي ماءُ سندس ساهرن ۾ ڪافي ڪشادي جڳهه هئي. هڪ ... هو ڪيس ٿي ڇڏي عزت سان وٺي آيا هئا. ۽ ڏٺم ۽ پشپا گهر کان غائب هئي! آخر ڇو!... اهڙو ڪهڙو سبب هو جو ماءُ ۽ منهنجي ڌيءَ کي ان ڏس ۾ سامهون ڏني رهي هئي. ماڳهين گهر کي تالو ۽ سيٺي اسار غائب! مولڪي همٿ پشپا-ايءَ سان همدردي ٿيڻ لڳي.

آءٌ جڏهين صبح جو سجاڳ ليس ته ڏٺم منهنجي ... نظر جا دريءَ کان ٻاهر ڪڍي

وئي، ننڍي ڏار- پشپا اڳ ۾ اهڙي ڳالهه رکي هئي ۽ ماڻس ايئن ٽالي رکي هئي، پشپا، جيتوڻيڪ هن سان گهڻو صاف رهي ڪري هئي ۽ سندس لڪاءُ رکي رکي هن طرف ڏسڻ لڳي، ڏاڍو، ڇو ته اها اهڙي رهيو هئي۔ ”ڇوڪري ڪهڙو حق آهي منهنجي شخصي زندگي ۾ دخل ڏيڻ جو؟“

ننڍڪڙي هوندي، دوپهر جا ٽاڪ ٽي بند ڪري ڇڏيا، مگر دل ۽ دماغ جا ٽاڪ بند ڪري نه سگهيا. سندس شخصي زندگيءَ بابت هڪ ڄاڻ حاصل ڪرڻ لاءِ من ۾ چاهه وڌڻ لڳو، ڪجهه ڏينهن ۾ هوءَ ڄاڻي ورتو، پشپا جي پيءُ جي ڪاٽ جي مِلَ آهي ۽ ڪمائي ڏاڍي آهي. پشپا جا ساهرا ڳالهي شاهوڪار آهن ۽ اڙدا ۾ ڪين سگهڻ جو وڏو ڪاروبار آهي. ڳاڻي ڪمائي هئڻ سبب ڪاڏي ايتري جي ڪار گهمي گهرائي ۽ اهڙي سبب پشپا ساهري گهر وڃڻ لئي قبولي. پهڪن ۾ سڀ ڏينهن سير ڪري ٿي، محنت مزدوري ڪري ٿي ۽ ساهرن جي اڏين وڃڻ لئي چاهي.

پشپا جو ڄمڻ ۾ بند آهي. ڪنهن ۾ اهڙي نوجوان سان هوءَ ڪيس ڪلندو ۽ ڪا ڏار آهي، ڪيس نه ڳوٺ جو شوق آهي نه ليت شهت سان چاهه. اس سڄو ڏينهن گهرو ڪم ۾ رڌل رهي. ماڻهو ڄڻ هوءَ ساڃهه هٿ آهي.

”نڏهين اوه...؟ منهنجي من ۾ هر ڪهڙي سوال لئي اڀريو،“ اهڙي ڳالهه ٿي ڪهڙي آهي؟ ڇا، پشپا ٿي گرهست آشرم کان ٿي اڻرچي آهي؟ ڇا ڪيس اهي عورتون جيان ماءُ ٻچن جي آيلاڪا ڪاهي؟ ڇا هوءَ هميشه جوان رهڻ جي ڪيس اولاد جو سهارو نه ڪهي؟ ڇا......؟!“

مطلب نه اهڙي قسم جا ايڪ سوال دل ۾ آيا ٿي ۽ منهنجي دماغ جواب ٿي ڏنو، جواب لاءِ منهنجي دماغ ٿاڪجڻ نه آهاڙ هو. ننڍڪڙي اهي ڇپ چاپ ڪنارو ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي.

۽ هڪ ڏينهن، ساڍهين ٿي، جڏهن منهنجي ٿي گهر ۾، پشپا منهنجي اکين اڳيان ساڪيائيءَ اچي ويٺي نڏهين مرڪي عجب لڳو. ڳالهه ڳالهين ٻروس وچان ٿوارهندو ڏني هن سوال ڪيو ”اوهين مون ٿي ناراض آهيو؟“

”مون کي ناراض ٿيڻ جو حق ٿي ڪهڙو آهي؟“

”شايد حق آهي، نڏهين نه منهنجي بابت ڄاڻ رکڻ لاءِ ڳالهه پورڙيندا رهيا آهيو!“

”مان سمجهان ٿو اها منهنجي غلطي آهي. ٻئي جي شخصي زندگي ۾ مون کي دخل ڏيڻ نه گهرجي!“

”هيو... مون کان اڳيئي منهنجو ۾ اهو خيال هو. مگر مان اڄ ڳالهه ٿي چاهيانسي ته اوهين دخل ڏيو!“

پشپا جي ان گفتي مولکي لڄي ڪري ڇڏيو، جيتوڻيڪ هوءَ ڏاڍو گنڀير هئي ۽ مولکي اڃان لڳو هوءَ مذاق ڪري رهي هئي.

مولکي چپ ڏسي، هن چيو، "اڄ منهنجو سهرو وري آيو آهي،" پشپا هيٺ ماٿرون ليل پلنگ تي وهندي چيو، "منهنجي ماءُ بيمار آهي. ان بيماريءَ جو فائدو ٿي منهنجو پيءُ منهنجي ڀاڻين سهري کي سوانڻ چاهيو!"

"اهو پڌي مولکي تمام گهڻي خوشي ٿي." مون اڇل ڏيئي چيو، "اوکي ڇڏ ٿي گهر جي!"

"خير، خوشي نه مولکي نه ٿيڻ گهرجي!" پشپا جي چپن مشڪ وري آئي، 'ڪابه شادي شده-عورت، منهنجي پتيءَ جي گهر ۾ ئي عزت ۽ مان واري زندگي گذاري سگهي ٿي. ۽ اهو ياد ڪريو...... سانورن وچڻ ڪسان اڳ آءٌ پنهنجو آپگهات ڪري ڇڏيندس!"

"آپگهات!" منهنجي منهن مان بي-اختيار چيز نڪري وئي-آخر، ڳالهه ڇا آهي جا......؟!"

"ڳالهه ٿي اهڙي آهي، جو مولکي ٻولندي شرم ٿو اچي." پشپا جون اکيون اڄ ڪان هيٺ جهڪي وييون. "مگر مان جڏهن ڏسان ٿي ته منهنجي ماءُ به هيٺ منهنجي رکشا ٿي ڪري سگهي ۽ اسوءِ ڪي حقيقت جي جاڻ هوندي به هيڪي شرم اچو اچي ٿو هين......"

"روڪجي ڇو وئينءَ......" مون انتظار وچان پڇيو...... "سچ پچ ته آءٌ اها حقيقت پڌڻ لاءِ بلڪل بيڪل آهيان...... ڪيترن ڏينهن کان منهنجي دل بي آرام آهي...... اهو جاڻڻ لاءِ...... توهين سچ پڌايو...... مولکي خاطري آهي ته ضرور ڪا اهڙي واجبي ڳالهه هوندي جو تون ساهري وڃڻ نٿي قبولين...... ٿي سگهي ٿو...... شايد آءٌ ڪجهه...... مدد ڪري سگهان!"

"جيڪڏهن منهنجي...... ڏردشا ...... سماج کي ٻڌي ته توهين نه ڇا ۽ هر ڪو مدد ڪري...... ...... کان ...... ٿي وئي." "۽ ڪي اهڙيون به ڳالهيون اميدوار آهن، ...... ڏيندي، پاڻ ٿي، ساري عمر ڪڙهڻ قبول ڪري ٿي ۽.

"۽ ...... جو قسم آ ...... ڪرد ...... هين سمجهو ٿا ته اها

...... س ڪري دنيا جي ...... ۱۹"

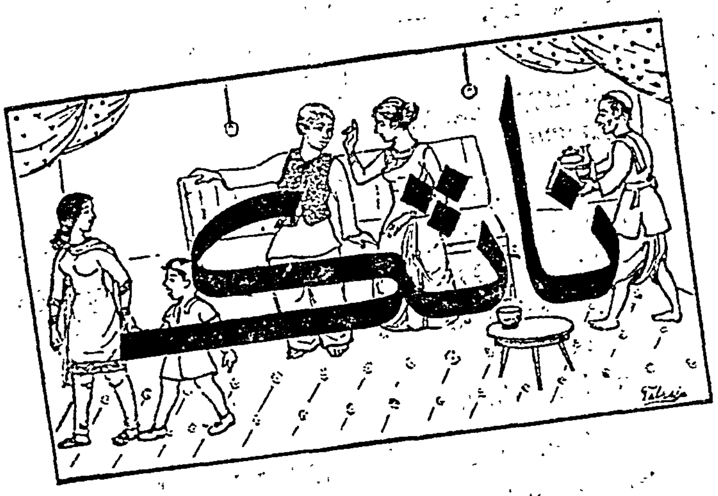
پشوا آيا وڏيڪ ڪهڙ چري، ان کان اڳ ۾ مون ڏٺو، پشوا جو اي ۽ سندس ستو مدهوش دروازي ڏانهن ڀيا هئا. ڪن ڏسيدي مدهوش اکين ۾ خون اڀري آيو. طرف ڊوڙيو، ۽ مدهوش لٺ کي وار ڪرڻ جو ڪوشش ڪيو سهو، اين ٽپي ويا جتي ڪاري، هيلان ڪيا! پشوا جو اي ۽ سندس

* عجيب قرض ادائي *

ليکڪ:- لڇمڻ - جي - ٽلواڻي

بلاڪ نمبر سي - ٢٢٠-٥٩، الهاس نگر، ٣.

ڪيهن واپاري کي اڄي ڀلسي جي ڪوچ لئي؛ جيهن کان لئي قرض گهرڻ لاءِ ساڳيو واچ لئي گهرياس. آخر ڪيهن هندان ڪو پيس نه ملڻ ڪري جو ڪير نه ڪانئس ادا ڪرڻ سا ولي. اڪو ڪالس لڪائي ولن، اڪو واچ گهرين ۽ اڪر جال سچائي اچن. اما ٻالهه ٻڌي ڏاڍو خوش ٿيو. مترلون ڪندو اچي الهيءَ ملڪ جا ماڻهو اعزا آهن هوران. هڪڙي ٻي لطر آس. واڌهو وجي ڏااهن نه ليءَ بت آهن جي هر ٻيا ڪاهين. اوچتو ناڻڪ اچي اڪڙو جيهن ڪڙميءَ جي حوالي ڪي چڪ هڻيو. چوڪرو ٽڪي ٽڪي مري وار. اي اڪو وار ۽ ماڻهو مڇاڙو، ۽ اما ڪيهن کي پهالڻا جي بت کي ڪٽي پرسان وهندڙ الديءَ ۾ لوڙي، وري هر ڪاهڻ ليلو. پهرين اولهءَ جي هٿان گهر سوالي موڪلايائين نه ٻيو هلي رهيو، ان جي مالي نه ڪهڙو. لوري وقت ۾ چوڪري جي زال، اصلي ڪڙميءَ جي لهڻ ستوري جي مالي ڪٽي، جي اڪي. اڪر دل ۾ غم هوس ۽ اڪو مدهن ۾ مارسي هيس. ستوري کي ڪارالي ڪاري موتي واني. واپاري اها سموري حالت ڏسي اڄوج ۾ پنهنجي وار نه هي ماڻهو ڏڙي قسم جا آهن، جو مٿي جو ڪري غم ڪرڻ الن. اهو خيال ڪندڙ بازار ۾ آيو ۽ اچي هڪ وڏي دڪاندار ڪالدار لو. اهو ڪلڏي ڏاسر. اڏهن واپاري اچيس نه ادا، خبر نه ڏي نه هن ڏاس جي ڪهڙي آهي؟ واپ ان ڪڙميءَ کي ذڪر، نه پنس مري وار نه ٻاڪ وڌائين ۽ نه سندس لهڻ ڪو ٻرڙهو اکين مسان ٻاڙاو. سو چو؟ دڪاندار ايترو ٻڌي اکدم چيس، ڪالهن ڪو مدهوشا پتسا. اوهين اعزا اهو جو قرض ڪٽو نه خوشيءَ سان موٽائي ا. ڪرڻ سان جي ڏاس جا ماڻهو امڪ حلال ۽ سچار آهن. اولاد ۾ هڪ قسم جو قرض آهي. اين آسان کي ڏنو آهي. جڏهن هو موٽائي ولي نه آسين اوها جو ليون ؟ ڪڙمي، مرڻ لي چو روئي يا اهڙيس چو، افسوس ڪري؟ ٻڪران جي ڏال موڙي، ٻڪران لي، اوءِ الهيءَ ۾ اوڌالي چاڇي؟" اين چئي پتسا واپس ولي وکي چڙهائين.

صحيح:- پيج نمبر ١٢١ کي پيج نمبر ١٢٠ ڪري پڙهو.
۽ پيج نمبر ١٢٠ کي پيج نمبر ١٢١ ڪري پڙهو...

تڪليف لاءِ معافي

سمپادڪ

رام. جي. ڏلواڻي

فـــــرض

ليکڪ:- هرليڪر وشنداس لاڙڪاڻي

بئرڪ نمبر ١٦٨٠، روم نمبر ٦، سيڪشن ٢٥، الهاس نگر ٤.

اداڪار:-

رميش	ڪاليجي جوان
ڪانتا	رميش جي هم ساٿي
چندرام	رميش جو پيءُ
دياوتي	چندرام جي زال
راجو	چندرام جو ننڍو پٽ
سونا	راجوءَ جي ڀيڻ
ليلارام	چندرام جو پاڙيسري

ٻيـــــا

پردو کلي ٿو.

ٽائيم:- اڄڪلهه صبح جا ٨ بجا ١٢ ڊسمبر ١٩٦٨ع

[ديوان چندرام هميشه جي ليکي اشنان ڪري، اوطاق ۾ سکمني واچي رهيو آهي. اوطاق جي هڪ پاسي ساڻ صوفا رکيل آهي، جنهن ان پٺين جي ٻنهي جي آمهون سامهون ٻه صوفا سيٽ جون ڪرسيون رکيل آهن. هڪ پاسي جي کهوڙيءَ تي ريڊيو ڪور رکيل آهي جو بلڪل خالي آهي. باقي هڪ پاسي جي پاسي ۾ هڪ ٽيبل رکيل آهي، جنهن جي پاسي ۾ ڪرسي رکيل آهي، جنهن تي ويٺو چندرام سکمني پڙهي. چندرام جي پاسي ۾ سندس ڌيءَ سونا ويٺي پنهنجي ننڍي ڀاءُ کي ياد ڪرائي. اتري ۾ ليلارام جيڪو چندرام جو پاڙيسري آهي، اندر اچي ٿو ۽ چپ چاپ صوفا تي ويهي سونا کي ياد ڪرائڻ ۾ مدد ڪري ٿو. ٿوري وقت ۾ چندرام به سکمنيءَ جو اڌياءُ پورو ڪري ٿو ۽ ليلارام کي نمسڪار ڪري ٿو.]

چ- اچو ڀائي، ڪيترن ڏينهن کانپوءِ ٿا درشن ڏيو، چئو ڪيئن سڀ خوش پرسن آهيو نه؟

ل- ها ڀائي! خوش پرسن ته آهيون، باقي ۾ ويٺا آهيون انڪري ته اڄڪلهه نوان سوال پيدا ٿيا آهن ٻاهران آيو آهيان. پڇندءِ ته چوان، هر ڪو پنهنجي ڌنڌي ۽ نوڪريءَ ۾ اهڙو ته مشغول لڳو پيو آهي جو ڪنهن جو ڪنهن سان ملڻ ئي مشڪل آهي. ٧ بجي وڃون ڌنڌي تي ۽ رات جو ١١ بجي موٽون. اڄ ٿي ڏسو مشڪل هڪ ڪري آزاد هند آهي ان ڪري ئي ملڻ ليو آهي.

ڇ- ٺيڪ ٿا. مان ته ٨ بجي واري جو موڪلان ٿو. ٻڌو توهان کي خبر آهي ته اڄڪله
گاڏين جي مسافري آهي ۽ ٻيڙ جيڪڏهن ٿي ليٽي. جيترو لڪ ٿا ان کي ڪرڻ ٿي
او ان کان اهڙو ٻيون جي مسافري ڪرڻ ۾ او ٿي ۽ اهو. واري جو اچي ووٽي گاڏي
ليٽي مسو ٿو ته ڪهڙو وڃي.

ل- چنڊرام، مان سمجهان ٿي توهان صبح جو گهنڊٽي وڄڻ کان اڳ ٿي اٿندا هوندا؟

ڇ- (نه سمجهندي) گهنڊٽي وڄڻ کان اڳ؟

ل- ها، ۽ اڄڪله مان توهان جي ڪري ٿڪ مان ڏاڍو سان اٿندو آهيان.

ڇ- (عجب مان) اسان جي ڪري؟

ل- سائين، عجب نه کائو. ڳالهه بلڪل صاف آهي. ان ڏينهن کان توهان جو ريڊيو
کولي ٿو هلي، هر روز ته صبح اٺين ڇهين بجي اهڙو ته وڏي آواز سان ريڊيو هلائيندو
هو جو ننڊ ٿي ٽٽي پوندي هئي ۽ اسان کي گهنڊٽي ٿانءُ جي ضرورت ئي ڪونه
پوندي هئي. توهان جي گهران ريڊيو جو آواز آڻ سڀاڻي ٦ لڳا. (ٿوري کان پوءِ
لڙ اڪري) ٻر توهان جو ته ريڊيو ڪمرو خالي لڳو پيو آهي؟ اڄ ڏسو مان خبرون
ٻڌڻ آيو هوس.

ڇ- ٿيون ڏينهن اسان جي اوڪو گڏوه جٿي ريڊيو صاف ڪرڻ لاءِ کڻي ٿي ڪيو
ليٽي ٿي هيٺ مان ڪيسڪي واس ۽ هيٺ ريڊيو مڪتڪ وڃي پيو آهي.
باقي جو اڄ ڪا خاص خبر اچڻي آهي ڇا، اڄ ته توهين ڪلهن خبرون ٻڌڻ لاءِ ٿا
آيا آهيو؟

ل- (گهٽير ڪي) توهان ٻڌو آهيو، ٻڌ واري جو حيڪي ۽ ڊوڙي ۽ ڇا ڏوڙا آيسا آئو
آلائي جو سمجهي من کي ڏوڙي چڙهو آهي.

ڇ- ها ٻڌو، موڪلان خيال مان ٿي ٿي واپس ٻڌان ته ڪري ڪٿي ڪڇهه ليو ته هجي،
ريڊيو جي خبرن مان ته توهان کي اوس ليڪو پيو. باقي اخبارون ته رهيون ويل واسو
آهي ان مان ٿي ٻروو پتو پنجي ويندو، ليسالين واهو چالهه ٻاٽي پيو. [اوڪو گڏوه
کي چالهه اهڙ لاءِ چئي ٿو. ايتري ۾ رميش ته ٻه اخبارون ۽ هڪ ٿالهه کيو اندر
اچي ٿو. انگريزي اخبار اي ٤ کي ۽ سنڌي اخبار ليلارام کي ڏئي ٿو باقي ٿالهه
راڄو کي ڏئي ٿو جو ڪالنا کي ڏئي اچڻ لاءِ تاڪيد ٿو ڪري جنهن ۾ شايد ڪجهه
هڪ ملڻ لاءِ لکيل آهي ۽ اهو اچي اوطاق ۾ ويهي ٿو.

ل- (اخبار جي هيڊلائين پڙهندي) چنڊرام، ٻڌڻ سچ اڄ ڪوئالتي سان ڪهڙ ڪري
چڙهو آهي. ڏس ته سچي اخبار ڏولي ۽ جي پراڪسين جي احوالن سان ڀريل آهي.

ڇ- ها، ليلارام ڀائو سچي اخبار ڪوڙي احوالن سان ڀريل آهي. هزارين ماڻهو پراڪسه
پراڪسه جو شڪار ٿيا آهن، سوين جانيون ڪري پيئون آهن. هن لوٽي ۾ ته ڏس

ڏرليءَ کي کهڙو نه وڏو ڌار پئجي ويو آهي. اُلائي ڇا گذري هوندي واچارن
ڪونڌا جي ماڻهن سان. ڪيئن اٿيم ليا هوندا، ڪيتراون وڏوانون ليون هوندئون ؟
ڪيترن ٻچڙن جي لڇ جو سهارو ويو هوندو.

ل - پڪوان شايد اسان جي پارٽي جي پرکشا وٺي رهيو آهي، جو ڪڏهن سوڪ ڪري
اناج نه ٿئي نه ڪٿي وري ٻوڏ ڪري اناج ناس ٿئي ۽ هميشه وري هي قهر. ٻر هن
ٻوڪمپ ۾ نقصان شايد ايڏو نه ٿيو آ. ڏسجي ٿو شايد سرڪار لاءِ ٻــوڙو ٻــوڙ
مشڪل ٿئي.

ر - سائين، جيڪڏهن سرڪار لاءِ مشڪل ٿيندو ته اسان پبلڪ جو به ته ڏيس ڌاڻهن
ڪجهه "فرض" آهي. ڇا اسان جو اهو فرض نه آهي ته ٻاڻ ڪجهه مڙئي اچائي،
پين ڪان مدد وٺي اوڏانهن موڪليون.

ل - وميش پٽ، اهو نه برابر آهي ته اسان جو به ڪجهه فرض آهي، ٻر ڇا سڀ پبلڪ
تو وانگر سوچيندي هوندي! اڄ نه هرڪو پنهنجيءَ ۾ پيو ٻوڙو آهي ٻئي ڏانهن
ڪير ٿو ڌيان ڏئي.

ر - جيڪڏهن هجڙن ڪهڙي احوال ۽ ٽونن جي ڏسڻ سان به ماڻهو نه جاڳي اٿيا ته
ڪڏهن انهن جي دل ۾ ديا ايندي. اسان کي گهرجي ته انهن ماڻهن جي اســن
۾ ديا ۽ شيوا لاءِ ڀاءُ پيدا ڪرائون ۽ انهن کي آڌارتا ليڪچر ڪري ٻڌايون ته انهن
ستايلن جي مٿان ڇا گذري رهي آهي ۽ انهن ستايلن لاءِ ڪهڙي، ڪاڌي خوراڪ
۽ روڪڙ وغيره جي امولي انهنجي مدد هٿ ڪرائون.

ل - شاباس پٽ! ان لاءِ ٻهراڻين تون پنهنجي ڪاليجي نوجوانن ۾ اهو اُنڪ پيدا ڪر ته
ديا ۽ شيوا ڇا ليندي آهي، جن کي شايد ڪا ڄاڻ هجي ۽ مان به آفيس ۾ اعزان
نولين ناهڻ جي ٻوري ڪوشش ڪندس جــو جيترو ٿي سگهي اوترو وڌ ۾ وڌ مدد
ملي سگهي.

ر - (ڇا ٻڌي جون ڳالهيون ڌيان سان ٻڌي رهي هئي) مان به اسڪول ۾ وڃي
ساهڙن کان ستايلن لاءِ مدد گهرندس ۽ ٻوءِ اچي ٻاٻوءِ (وميش) کي ڏيندس.
(جو هيٺري دير کان چپ ڪيو ويٺو هو اُٿي بيهيءَ جو الساهه ڏسي.) ۽ اسان جي
به جيڪا دڪان جي انسوسيئيشن آهي گهڻي ڪوله وٺندي ۽ مونکي اميد آهي ته
اهي به فراخدليءَ سان دان ڪندا.
(ٻاهري ۾ چندرام جو لوڪو گدوءَ ٿي ڪرپ چاهه جا رکي ٿو اچي، نيئي چاهه
پيئن ٿا)

چگو سائين چندرام هاڻي مان هلان ٿو ٿوهان جي آفيس جو وقت به ٿي ويو هوندو.
چگو سائين ٻر هڪ ڳالهه ڌيان ۾ رکجو، هاڻي کان ئي وقت اچائي ملڻ جي ڪوشش
ڪجو ۽ ستايلن جي سهايتا جي باري ۾ ٻيا خيالن جي ڏي وٺ ڪجو.
(اپلارام النجام ڏانهن هلي ٿو وڃي)
پردو ڪري ٿو.

ئي ۽ هر ڪنهن اهو فيصلو ڪري ڇڏيو ته هو پنهنجي مهني جي سڄي خرچي اوڌالهن موڪليندا.)

شيلو- سرلو، مون ته اهو فيصلو ڪيو آهي ته مان پنهنجي سڄي مهني جي خرچي ۽ اڳ جا ميڙ ال پئسا جي اٽڪل ۱۰ رپيا ٿيندا اوڌالهن موڪليندس ۽ ٻه ڪهڙيءَ اندرا س لئي موڪليان؟

سرلو- منهنجي پاءُ اها ذميواري پاڻ کڻڻ آهي. هو پين ماڻهن کان ٻه ڀيڻ ڪلو ڪري هڪ ٽولي ٺاهي ڪپڙا ڏالهن وٺندو ۽ دڪين کي وڃي پاڻ همٿ سان سهايتا ڏيندو. جيڪڏهن توهان مونکي ڏيندا ته مان پنهنجي پاءُ کي ڏيندس.

(اها سهڻي صلاح ٻڌي سڀني ساٿين پنهنجي خرچي ڏيڻ جو واعدو ڪيو.)

شيلو- سرلو، اهو ته اسان جو فيصلو ٿيو پر مونکي هڪ ٻي ترڪيب سجهي آئي آهي. منهنجي مرضي ته اسان ساٿيون ٻه پاڻ ۾ ٽولي ٺاهي انهن گهرن ۾ وڃون، جن کي هن مهل ڪائين خبر ڪونه آهي ته دنيا ۾ ڇا ٿو وهي واپري. انهن کي وڃي ان ستل ننڊ مان جاڳايون ۽ سڄو حال ٻڌائي مدد ڪٺا ڪريون.

سرلو- واه، شيلو واه! ڇا ته سٺي ترڪيب ڳولهي ڪڍي اٿيئي. اها اڳ دماغ ۾ ته آئي ڇا، سٺو ٿيو وري ٻه دماغ ۾ ته آئي نه. اسان اڄ ئي موڪل ملڻ کان پوءِ روٽي کائي اٽڪل ۴ بجي هتي اسڪول ۾ گڏجنداسين.

(سڀ ان راءِ سان شامل راءِ ٿين ٿيون. جلدئي رسيس پوري ٿيڻ جو گهنڊ وڄي ٿو ۽ هرڪو پنهنجي ڪلاس ۾ وڃي ٿو.)

(پردو ڪري ٿو)

پردو ٿيون - وقت اٽڪل شام جا ۴ بجا.

(اسڪول ۾ ملڻ جي واعدي مطابق سڀئي ساٿيون اسڪول ۾ اچي گڏجن ٿيون ۽ پوءِ ٽولي ٺهي گهرن ۾ وڃي اُٿوڙهيل رالن ڪسي ڪونيا اگر جو سڄو احوال ٻڌائي چندا ڪٺا ڪن ٿيون. هلندي هلندي اچي چمن ماءُ جي گهر پهچن ٿيون، جنهنکي ٻئي سڄو احوال ٻڌائي چندي جي گهر ڪن ٿيون.)

چمن ماءُ- پيئرون! توهان جو احوال ته مون بالڪل همدرديءَ سان ٻڌو ۽ دل اٿم ته مان ٻه جيڪر سٽالن جي سهايتا ڪريان پر توهان کي ته خبر آهي تہ جڏهن کان چمن پيءُ هن دنيا مان ڪوچ ڪري ويو آهي ته مان پاڻ ڏوماٽو ڪانيندي آهيان ۽ سلائيءَ مان جيڪي مهني ۾ ۳۰-۴۰ رپيا ملن ٿا انهن مان هڪ پائي ٻه ڪوڙ ٿي اچي، هاڻي توهان ئي ٻڌايو ته مان ڇا ڪريان.

سرلو- دادي، توهان کي جيڪڏهن پئسو ڪونه آهي ته توهين اهڙيءَ طرح ٻه مدد ڪري سگهو ٿا. جيئن ته توهان سلائيءَ جو ڪم ڄاڻو ٿا ڪري اسان توهان کي ڪي ڪپڙا سبڻ لاءِ ڏينداسين جي سبي ڏجو پوءِ اهي ڪپڙا ڏالهن موڪليا ويندا.

چمن لال- (مرڪي ٿي) پيارو، توهان مونکي اها صلاح ڏيئي مون تي هڪ قسم جو
احسان ڪيو آهي. پڪ اٿم ٻه مهينن اڳ اهائي ارادو هئي ته مان به ڪنهن جي
ڪم اچان ۽ هيئر اها خواهش توهان مهيني پوري ڪئي آهي. مان توهان
کي وچن ٿي ڏيان ته ڪڏهن به ۽ ڪيترا به ڪم ڇو نه هجن تنهن مونکي ڏاڍي
سيوا ڪرڻ جو موقعو ڏجو.

سيتا- اسان کي توهان مان اهائي اميد هئي. چڱو هيئر هلون ٿا، دير ڪافي ٿي
وئي آهي.

(اٿي ڪري جيئن ئي گهر ۾ پهچي ويٺو ته سامهون اُن ڏهن ڇوڪرن جو ميڙ
ڏسڻ ۾ آيو. ڪن کي هٿن ۾ ٿالهيون هيون، ڪن کي ڪيلا ته ڪن کي وري
پوٽ ڳالهه جون ڏاهون، جي هو راڄوءَ جي اڳواڻيءَ هيٺ وٺي رهيا هئا.
سرلا وڏي پاڻ وٺ اچي ٿي.)

سرلا- هي ڇا جو گوڙ آهي راڄو؟

راڄو- سرلا، جهڙيءَ طرح توهان ڳوٺن ۾ وڃي چندو گڏ ڪري ٿا اچو، اهڙيءَ طرح
اسان به پولڪيمپ جي ستايلن لاءِ هي شيون وڏي اُڪير سان وٺي رهيا آهيون
جي ماڻهو وڏي خوشيءَ سان وٺي رهيا آهن. هي ڏس هڪ ڪلاڪ ۾ وڌا
ويا به ڪيئنا ٿي ويا آهن. (سرلاءِ جا ٻه ڳوڙها وٺن ٿا) سرلا اسين اوهان روئي
جو رهيا آهيون؟

سرلا- نه راڄو، اهي خوشيءَ جا ڳوڙها آهن. ڪير چوندو ته اسان هندستانين جي ٻارن
۾ ايڪتا نه آهي. جيڪڏهن هر ڪو ٻين ڏکين لاءِ مدد جا هٿ ڊگهيري ته
جيڪر ستايلن کي پنهنجي سورن جو احساس ئي نه ٿئي ۽ پاڻ جيڪر هر ڪنهن
مشڪلات کي منهن ڏيئي سگهون.

(ٽئي ٻوليون مرڪلائي وڃن ٿيون)

پردو ڪري ٿو.

پردو چوٿون - وقت اٽڪل شام جو ٦ بجا

(ڪانتا هڪ باغ ۾ رميش جو انتظار ڪري رهي آهي ۽ پوري سوالين ڀرين نيڻن
رميش اچي ٿو.)

رميش- ڪيئن ڪانتا خوش ته آهين نه؟ تون اداس ڇو ٿي ڏسجين لڳين؟

ڪانتا- صبح کان وٺي اخبارن ۾ وڏي پئي ۾ ڪرناٽڪ جو احوال پڙهو اٿم تنهن دل
اداس ٿي پئي آهي ۽ انهن معصومن جو خيال ٿو اچي، جيڪي ان پولڪيمپ
جو شڪار ٿيا هوندا. پر تون ڇا سوچي رهيو آهين رميش؟

رميش- (ٿڌو ساهه کڻندي) سوچي رهيو آهيان ته مان وڃي ڪاليج ۾ هيڪر شاگردن
کي اپيل ڪريان، انهن لاءِ جيڪي روپيءَ جي هڪ هڪ ڊالي لاءِ لڙي رهيا

آهن ۽ جن جو آئينده اونداهو ٿي پيو آهي. ڇا توهان مونکي ان نيڪ ڪم ۾
مدد ڪندئو؟

ڪانتا- رميش، ڇا تو مونکي اهڙو سمجهيو آهي؟ توهان مونکي حڪم ڪريو سر اکين
تي آهي.

رميش- شاباس ڪانتا، مونکي تو ۾ پورو وشواس آهي، مونکي مرضي آهي. ته سڀاڻي
ڪاليج جي شاگردن کي هڪ هال ۾ ڪٺو ڪرڻ لاءِ وينتي ڪريو. مان سمجهائيندو
ته پوليس وارا ان ڪم ۾ اسان جي مدد ڪندا.

(پوءِ ڏيکارون رميش پوليس وارن جي مدد سان ان ڳالهه ۾ ڪامياب وڃي ٿو ۽ سڀ
هڪ هال ۾ ڪٺا ٿين ٿا، جتي رميش تقرير ڪري رهيو آهي.)

رميش- پيارا پاڻو ۽ ڀينرو توهان سڀني کي خبر آهي، ته اسان ڏيهه ڪونالگر ساڻ
ڏکڙي حالت ۾ آهي. ان مشڪلات کي منهن ڏيڻ لاءِ سرڪار ڪانسواءِ اسان
تي به ڪجهه جوابداريون آهن ۽ اسانکي اهي جوابداريون پوريون ڪرڻ
گهرجن.

اسان جي انجنيئرنگ ڪاليج جي انجنيئرن کي گهرجي ته ڪونالگر ڏانهن وڃي
اتي پگهار ڪم ڪن ۽ ماڻهن ليلن لاءِ گهر ٺهرائن، جن لاءِ پئسو سرڪار منظور
ڪيو آهي.

هيءَ وقت آهي سرڪار کي ڏيکارڻ جو ته جڏهن پنهنجي راڄن ۾ فقط ٻوليءَ جي
سوال تي خون ۽ مارامار، قرات ۽ ٻيون نندڻ جوڳيون ڪارواين ڪري ديس
جو نقصان ڪري رهيا آهن. تڏهن مهاراشٽر جا وڏا رٿي ته صرف انهن هڪ
ڪاروان ڪان ٻري آهن- اڪ سرڪار سان ڪلهو ڪلهي ۾ ملائي هلڻ لاءِ تيار
آهن ۽ تيار رهندا.

وٺ اڪ ليڪچر ڏيڻ جي ضرورت نٿو سمجهان، اس اتر ضرور چوندس ته
پونکمپ جا ستايل توهان جي راهه ڏسي رهيا آهن، ۽ انهن کي توهان جي
سخت ضرورت آهي. امان مونکي پارت توهان جي ڪڏهن ا... وساري
نه سگهندو.

(رميش جي اڳرانتي تقرار ڪرڻ ڪري اڪ نوجوان ۾ شيوا ڀاؤ پيدا ٿو ٿئي.
جاڳيو ۽ رميش جي اڳوانيءَ هيٺ هڪ ٽولي ٺاهيائون. سڀ وري سڀاڻي ڪڏڻ
جو واعدو ڪري موڪلائي وڃن ٿا.)

پردو ڪري ٿو.

پردو ٻيون - وقت اٽڪل سوا هڪ.

(چندرام جي آفيس ۾ شايد سيٺي لنچ ڪائي پوري ڪئي آهي، ۽ هينئر ڪوئي
چانهه پئي پيئي ڪوئي چڪر هڻڻ، ڪوئي اخبار پيو پڙهي، ته ڪوئي والدر لاءِ

والد ڪوٺ پائي واري اسر چندرام سوچي کان اڳ هڪ ڪتاب ورقائي ڪجهه
سوچي رهيو آهي.

شايد سوچي رهيو آهي ته هي ماڻهو ڪيئن نه مزي سان وقت ڪاٽي رهيا آهن
۽ ڪوئنا ۾...... انهن جو شايد ڪنهن کي خيال ئي ڪونه آهي. انهن آئي خيال
۾ ويٺو هو ته سندس، دوست هاسانند ڪلهي تي هٿ ٿو رکيس.

هاسانند- ڇو يار اڄ ڪالهه تون بلڪل ويا ڪل لڳي رهيو آهين، ۽ هيئنر ته مان ڪجهري
وقت کان وٺي ٿو ڪي ٿوري ساڄ ۾ اڌل پيو ٿو ڏسان، آخري ڪا ڳالهه ٿي
آهي ڇا؟

چندرام- ها يار، ڪائي ڳالهه نه ٿي آهي، پر مونسان نه، اسان سڀني سان، اسان جي
مهاراشٽرا سان......

هاسانند- مون سمجهيو چندو، تون شايد ڀڄڪمپ جي ڳالهه ڪري رهيو آهين. پر اسان
هاڻي ان لاءِ ڇا ٿا ڪري سگهون؟ اليڪشن جي چوڻ سان ته اسان هڪڙا مون
ڏهه ڏهه ويا ڪتابا آهن پر ڏڪ ڇا ٿو ڪري سگهجي؟

چندرام- ڇا هاسا، تو صرف اليڪشن جي چوڻ سان ڏهه ويا ڪتابا آهن ۽ تو انهن دکيلن
۽ ستايلن جو احساس ڪجهه به نه ڏاريو آهي؟ نه چيمو ته تو جيڪي ڏٺو آهي
اهو زوريءَ ڏاڍو آهي ۽ اهو نه جيئي برابر آهي.

هاسانند- هي مهاراشٽر آهي چندو. مهاراشٽرا جتي مهاراشٽرين يعني مرهٽن
جو راڄ آهي ۽ هنن هو پنهنجي جاليءَ لاءِ سڀ ڪجهه ڪري رهيا آهن پوءِ
اسان جي ڏٺو جو ڪوڙ ضرور آهي ۽ اسان جي ان ڏٺو سان ائي ڪا ڪوٽ
اڙولي پنهنجي وهندي.

چندرام- ها هاسا، هي برابر مهاراشٽرا آهي ۽ هي اهو مهاراشٽرا آهي جتي اسين رهون
ٿا، جتي اسين ڪمايون ٿا ۽ جتي جو اسين ان-جل واپرايون ٿا، ۽ ان مهاراشٽرا
سرڪار کان پي اسين حقن جي طلب ڪريون ٿا. هاڻي مونکي ٻڌاءِ ته جڏهن سرڪار کان
اسين حقن جي طلب ڪريون ٿا ان سرڪار لي ۽ ان مهاراشٽرا ڏانهن اسان جو
ڪو به فرض نه آهي؟ اڄ نه صرف هندستان جي ٻين راڄن مان اڪ ٻين ملڪن
مان مدد اچي رهي آهي........

هاسارام- بس چندو بس، هيئنر تو مونجهون اکيون کوليون آهن ۽ مان اهو فرض سمجهان
ٿو ته اسان کي ضرور نباهڻ گهرجي. مان توسان واعدو ٿو ڪريان ته مان پنهنجو
اسسٽنٽ رهي ڪري هر ڪا مدد ڪندس. هيئنر مان به ٻين سنڌين کي
جاڳائي انهن کان ستايلن لاءِ سهايتا گهرندس. (انتري ۾ ڪوڙا ال ڏيئي وڃڻ لي
هڪ ٽڪاءُ هٽي او ۽ هر ڪوئي آفيس جي ڪم ۾ مشغول ٿي وڃي ٿو.)

پردو ڪري ٿو.

پردو ڇهون (رات جا اٽڪل ٩ لڳا آهن.)

ليلارام پنهنجي دڪان بند ڪرڻ جي تياريءَ ۾ آهي جو هميشه کان ڪلاڪ کن اڳ بند ڪري رهيو آهي. اوچتو ان جي پاڙيسري دڪاندار گوردنداس جو هن ڏانهن ڌيان وڃي ٿو.

گوردنداس- ڇو ليلارام اڄ دڪان سوير ئي بند ڪري رهيو آهين؟

ليلارام- ها، گوردن، اڄ مونکي ضروري ڪم آهي.

گوردنداس- ضروري ڪم ۽ هيتر رات جو؟ ڪهڙو ڪم؟

ليلارام- ها هيتر رات جو ئي ڪم ۽ ٻين سڀني دڪاندارن ۾، نه صرف منهنجو پر سڀني پاڙي جو ۽ ڪونڊا لڳو جو. (ڪونڊا لڳو جو نالو ٻڌي گوردنداس اوچتو چپ ٿي وڃي ۽ ڪجهه سوچي رهيو هو.)

ليلارام- ڇا سوچي رهيو آهين گوردن؟

گوردنداس- سوچي رهيو آهيان ته ڀڳوان جا ورتي ۽ شڪرانا منهنجي گهرجن جو ڪونڊا جو بند نه ٿيو آهي، ۽ نه آلائي ڇا ٿئي ها.

ليلارام- ها، ڀڳوان جا ورتي ئي ٿورائتا آهيون جو بند ڪي ڪجهه نه ٿيو آهي نه ته آلائي ڪهڙي ٻرلَه اچي وڃي ها. اهو سوچيندي ڏورني ڏڪي ٿي وڃي. ۽ گوردن هي جيڪو ٿيو آهي، اهو ۽ گهٽ ڪونه ٿيو آهي. هيتر اسان کي ڪجهه نه الهه کي سهائتا موڪليون ۽ هن ڪٺن اوکا مون الهه کي پار ڪرائون.

گوردنداس- هيتر ٿي ڇو ڪهڙي مدد ڪبي؟

ليلارام- هيتر نه ڪجهه، ۽ نه گهرجي ۽ مان چاهيان ٿو ته اسان ٻين دڪاندارن کي به آگاهه ڪرائون ۽ ان لاءِ هيتر ٿي اٽڪل ١٠ بجي پنهنجي دڪان ۾ ڪٺي ٿيڻ لاءِ اطلاع ڏئي اچون.

گوردنداس- ٺيڪ آهي مان هيتر ٿي دڪان بند ڪري هن ساڄي لائين ۾ ٿو وڃان ۽ تون هن کاٻي لائين ۾ وڃ.

(اٽڪل سوا ڏهين بجي سڀ دڪاندار پنهنجي دڪان ۾ ڪٺا ٿين ٿا جتي ليلارام تقرير ڪري رهيو آهي.)

ليلارام- پيارا ڀائرو، مون اوهان کي هن وقت هتي اچڻ جي تڪليف ضرور ڏني آهي ۽ مان هڪ ٻيو ۽ عرض توهان کي ڪندس. مونکي پوري اميد آهي ته توهان منهنجو عرض همدرديءَ سان ٻڌندا ۽ اُڪلائيندا.

ڪشنچند- توهان هن ايسوسيئيشن جا پريزيڊنٽ آهيو ۽ توهان کي پنهنجي خيال ظاهر ڪرڻ جو پورو حق آهي.

ليلارام- مهرباني. ٽيون ڏينهن جيڪر ڪونا ۾ پولڪمپ ٿيو هو، ان سڀني مهاراشٽرا

۽ نه چڱو ٿو سمجهي پاڻ سان ۽ هلچل مچائي ڇڏي آهي. ۽ هرڪنهن کي سمجهايان ٿو
هئي ته ڪجهه ٿيڻو آهي. سو مان فقط ايترو چوڻ چاهيندس ته اسان سڀني
پنهنجو ڪمائي نه ڄاڻون، خرچي نه ڄاڻون ۽ دان نه ڪري ڄاڻون. هينئر وري
وقت آيو آهي، اسان کي پنهنجو فرض ادا ڪرڻو آهي ۽ ان کي نڀائڻو آهي ته
سڀني نه صرف ڪمائڻ ۽ گڏڻ آهن، پر دان ڪرڻ ۽ ڏني ڪري آهن.
هينئر مان چاهيان ٿو ته آلوسيشن جي ميمبرن مان جيڪو هر هڪ چندو ڪٺو
ڪيو ويندو آهي، جو هينئر اٽڪل چار هزار روپيا ٿيندو ان مان ڪجهه ڪرڻا
لاءِ ۽ موڪلجي.

هوارام- ٺيڪ آهي. سائين، اسان کي اهو منظور آهي، پر اهو ته اهو صرف آلوسيشن
طرفان، اسان کي پنهنجي طرفان به ڪجهه دان ڪرڻ گهرجي.

ليلارام- مان توهان جي وقت جي آجيان ٿو ڪريان ۽ ان سڀني ميمبرن کي به عرض
ٿو ڪريان ۽ وڌيڪ سڀني ميمبرن کي به عرض ڪندس ته هو جلد ان فيصلي تي
پهچن ته ڪلهي لعل چندي مان ڪيترو اوڳاڙڻ موڪلجي ۽ ڪهڙي ليکي
اسان دان ڪجي.

(پڙدو مٿي کان ٿو)

ڪمليوند- سائين اسان ان فيصلي تي پهتا آهيون ته ڪلهي لعل چندي مان گهٽ ۾ گهٽ
۽ هزار روپيا اوڳاڙڻ موڪلجن ۽ هميشه جو هر مڪل لاءِ ٿوري پيو وهندي آهي
هن مڪل لاءِ چار وهندي ٿو ان ڏينهن جي سچي ڪمائي اوڳاڙڻ موڪلجي.

ليلارام- (سڀني کي) مهرباني سائين مهرباني. هينئر مان سمجهان ٿو ته ڪڏهن غم سڀني
اسان کي غم نه سمجهندو ۽ هر ڪو عرصي جي اڳئين سان ڏسندو. هينئر منهنجي
فرض آهي ته ڳالهه جي شڪار ليلن جي عرصي ۾ ۽ سڀ شانتي ڪري ٿيون.
(ان مٿين ڪاوره ممڪن ٿوري ٿي ٿي ۽ هر ڪنهن خاموشي سان هلڻ لڳو وڃي.)

پردو ڪري ٿو.

پردو ستون – وقت اٽڪل ١٠ بجه صبح

(ديواليءَ جي ڀاڄي واري ٻڍي ماءُ ديواليءَ جي گهر اچي وئي آهي.)

ٻڍي ماءُ- جو ديوالي، تون ڪالهه ڪاٿ بلڪل وڏي لڳي پيئي آهين جنهن لهجي
گهر جو سڀ ڪم ڪار اوڪر ٿيو ڪري؟

ديوالي- ها ٻڍي ماءُ، ڪالهه هئي (چندرام) آفيس مان آن ۽ ڏاڍا ولي آيا هئا جيڪي
هنن کي آفيس جي ماڻهن سڀني پڙهڻ لاءِ ڏنا آهن اهي سڀئي وري ڪرڻا
جي ستايلن ڏاڍهن موڪليا ويندا. الائي ويچارا ڪهڙن حالتن ۾ وقت گذاري
رهيا هوندا.

پوءِ تہ ھن منھنجي پڇاڙيءَ ۾ اسان ڪرڻا وچي الي جي ستارن جي ھٿ
سان شيوا ڪرڻ جو خيال ڪيو آھي. اڙي مولڪان تہ خيال ئي لھي ويو، توھان
شايد ڪنھن ڪم لاءِ آيا ھئا.

نرمل ماءُ- اڙي ھا، اڄ قلعيءَ وارو اسان جا پاسڻ نٽي ويو آھي سو جيڪڏھن تون ھڪ
ديگڙو ڏئين تہ سٺو.

ديا وتي- ڀلي ڪٿي وڃ نرمل ماءُ اھو تہ پاڙي جو ڪم آھي. جيڪڏھن وقت تي پاڙيوارا
ڪم نہ ايندا تہ ڪير ايندو.

نرمل ماءُ- مھرباني ديا وتي، سو جيڪڏھن ھڪ ٻي سو مھرباني ڪرين تہ تنھنجو
احسان ٿيندو.

ديا وتي- چئو توھان آڳيا ڪريو.

نرمل ماءُ- ڪالھہ توھانجي ڌيءَ سوتا ۽ ان جون ساھيڙيون گھر اچي جڏھن ڪرڻا جو سڀو
احوال ٻڌايو تڏھن منھنجي دل ڀرجي آئي، ۽ ھيئنر مان چاھيان ٿي تہ جڏھن
توھان جي ٽولي ڪرڻا ڪو ڏانھن رواني ٿئي تہ منھنجي پٽ نرمل کي بہ وٺي
وينداءِ ڀلي ھو بہ دکين جي شيوا ڪري ايندہ لاءِ ميوو کٽو ڪري.

ديا وتي- اھا تہ مان پنھنجي خوشنصيبي سمجھندس جو توھان نرمل جھڙي ٻالڪ ڏيئي
اسان جي ٽوليءَ ۾ ھڪ شيواڌاري وڌايو آھي. توھان ان جو ڪوبہ فڪر نہ
ڪريو اسان نرمل کي پاڻ سان ضرور وٺي وينداسين.

نرمل ماءُ- ڏاڍو آھي توھان جو ڪرم، جو گھر جو ھڪ ھڪ ٻالڪ دکين جي سار سنڀال
لھي رھيو آھي، ۽ انھن جي دکن ۾ ڀائيوار ٿيڻ قبوليو آھي. چڱو آئون ھيئنر
مان ھلان ٿي. سڀاڻي وري ايندس. (وڃي ٿي.)

پردو ڪري ٿو.

پردو اٿي ٿو- تاريخ ٢٥ ڊسمبر (رات جا اٽڪل ڏھ لڳا آھن.)

ديوان چندرام ھن موڙ تائين ڪرڻا لاءِ مليل سوکڙيا جي ٻاري ۾ ھڪڙو
حساب ڪتاب ڪري رھيو آھي. اتي ۾ رميش اندر اچي ٿو.

رميش- ڪل ڪيتري رقم گڏ ٿي آھي دادا؟

چندرام- ڪل اٽڪل ٣٤٧٠ رپيا ۽ اٽڪل سواءِ ڪيتراڻي اناج ڪپڙا، اسڪولن جا دوا،
ڪير جا ڏٻا وغيرہ. تو ڪيترو ڪٺو ڪيو آھي پٽ؟

رميش- مون بہ ٣٠٠٠ ھزار رپيا ڪن ڪٺا ڪيا ھئا پر منھنجو ھڪ دوست آھي جنھن کي
دوائن جو دڪان آھي ان کان ٢٠٠٠ ھزار رپين ڪسن جون دوائون ورتيون آھن
جيڪي ھن ھنا ڏيئي ڏنيون آھن. (ڇاجو ۽ سوڻو ٻيءَ وڃ اچن ٿا جي —

پنهنجو حساب ڪري ڏٺائين ته بس ڪيئن نه هڪ هڪ اٽڪل ٧٠٠-٧٠٠ رپيا
ڪمايا ڪيا آهن ۽ ان ڪالسواءِ ٻراٽا ڪپڙا ۽ ٻوٽ ٻاٽ ڪٺا ڪيا آهن.)

چندرام- ليلارام اچڻ ڪري آيو آهي. جڏهن اچڻ جو واعدو ڪيو هو هميشه ڏهه لي ويا آهن.

رميش- دادا، هي ڏسو ليلارام به اچي ويو.

چندرام- عمر وڏي الهي ليلارام، هميشه پئي اوکي ياد ڪيوسين.

ليلارام- جا ڪريان سائين، رڳو ذرا گهٽي هئي ان ڪري ارور وقت لڳي ويو، لڌهڪان
سواءِ سنڌ ستر ايسوسيئيشن جسا ميمبر آهن، اُنهن جا ڦالا درج ڪرڻ ۾ به تاخير
لڳي وئي.

چندرام- ها پوءِ ڪل ڪهڙا ڪٺا ڪيا اٿؤ؟

ليلارام- اسان ايسوسيئيشن جي چندي مان ٻه هزار رپيا ڪٺا آهن، اِهي ڪڏهن مڪمل
ئي اسان ٻڌا پيد ڪرڻ ڪٺي هئي ٻيو بادستور چالو هئي. جڏهن گراهڪن
کي پتو پيو ته بس هيءُ ڪمائي ڪرڻ لاءِ ۾ ويٺي آهي ته هن هر ڪولي اما
پڪائيءَ ۽ فراخدليءَ سان ونڊ لڳو. ان ڏينهن سيٺ جي ڪڏهن ڪمائي اٽڪل
اڍ هزار رپيا ئي هئي ۽ ان ڪالسواءِ جن جي گهر ٻراٽا ڪپڙا لٿا هئا، وڏي
خوشيءَ سان ڪٺي آيا.

چندرام- (سرهو ٿي) هميشه ڪير چوندو ته سنڌي مهاراشٽرا ۾ ڏاريا آهن.
اسان غير سنڌين کي ثابت ڪري ڏيکاريو آهي ته اسين به مهاراشٽرا جو هڪ
الڳ انگ آهيون ۽ مهاراشٽرا لاءِ ڪهڙي به قرباني ڪرڻ لاءِ تيار آهيون.
هميشه هر ڪولي اسان کي عزت ۽ ڀائيچاريءَ سان پيو ڏسندو.

ليلارام- اهو نه لوڪن جي ڪوشش جو ڦل آهي چندرام، اسين ايترو گهڻو ڪري
سکيا آهيون.

چندرام- نه ليلارام، اهو نه سڄي سنڌي جاتي جي ڪوشش جو ڦل آهي، جو اسين پنهنجو
"فرض" پاڙي سگهيا آهيون.

رميش- چڱو دادا، پلا اهو ته ٻڌايو ته ڪرڻاٽڪ ڏانهن هلڻ جو پروگرام ڪڏهن جو ٺاهيو
۽ ڪڏهن کان کي وڃي هلڻ جو خيال ڪيو اٿؤ؟

چندرام- منهنجو خيال آهي ته بس سڀاڻي سڀ سامان ٺاهي ٻڌي پرينهن ٽرڪ ۾ هليا
هلون ڇو ته لوڪن جي صلاح وٺڻ ضروري آهي. پر نه ڪنهن کي ڪٿڻ ۾ نه
ڪٿڻ جو نه سوال ئي ڪونه ٿو اٿي. هي شهرن جو ڪم آهي جيڪو خوشيءَ سان
هلندو ان کي ڪٺو.

ليلارام- اسان کي لوڪن جي راءِ قبول آهي ۽ اوهان هلڻ لاءِ تيار آهيون. چڱو مسان

سوال

هينئر هلان ٿو. ۽ ٺهيون ڪان وڃي اچان ته ڏکيئر ڪير هارڻ لاءِ تيار آهي، ۽ سڀاڻي وري گڏ ڄمنداسين. (وڃي ٿو)

پردو ڪري ٿو.

پردو لٿو – تاريخ ٢٧ ڊسمبر (صبوح جو اٺڪل اٺين لڳي)

چندرام جي گهر پوسان هڪ ٽرڪ بيٺي آهي. جنهن ۾ گهرو ٿي سامان پيو پئي وڃي، ۽ اٺڪل نوهه – ڏهين ماڻهو ٽرڪ تي چڙهڻ لاءِ تيار بيٺا، جنهن ۾ چندرام جو سڄو ڪٽنب به هو. پوري نوان لڳي ٽرڪ روانو ٿئي ٿي جنهن جي پٺيان هڪ پڙدو هو جنهن تي لکيل هو، "سنڌي شيوادارن جي ڪرتا ڌانهن پاران" جن ۾ اهو پڙهيو آهي سنڌين کي داد ڏيڻ ڪانسواءِ رهي نه ٿي سگهيا ۽ انهن جي مک مان اچي نڪتو "سنڌين ۾ پنهنجو فرض پاڙيو"

پردو ڪري ٿو.

(ٻلڙي اٿي هڪ هيڏانهن ڊوڙي ۽ ٻاهران آئي ان ڇوڪري: کي ڏٺي ٿي. ڇوڪرو اهي ڪپڙا وٺي اسٽيج کان ٻاهر وڃي ٻيهر اچي ٿو ۽ ٻڌي ٿو.)

”ڇوڪري ڪٿي آ؟“

”ڪارائيءَ ۾ ڏس: ڇوڪرو ڪپڙو نڪتل آ. ان جي پاسي ۾ لڪل واري ٿلهي ۽ اسڪول واري ٻڪي هوندي. ڇڱو هل ٻيهر ۾ ڏٺو ٿي. ٻلڙي ۽ ڇوڪرو اسٽيج کان نڪري ٿا ٿا.“

پردو ڪري ٿو

— ڏيک ٻيو —

ساهوڙن دربار جي ڪمري ۾ ڪٿي ڪڍن ڊاڪٽرن جي ديوان جي مشهوري اسپيڪ لڳل آهن. ٽيبل ۽ رنگارنگي ديوانن نظر اچي رهيون آهن. پاسي ۾ رکيل آرام ڪرسيءَ تي حڪيم صاحب چلم ڇڪي رهيو آهي. ڪيس هيٺ جي ڪرڏ ۽ ڪاهن تي رکيل ڪوڙي سان چانهي ٻڪي چڙهي اٿس. آهي ٽڙو مڪو ڏاڙهي ۽ مڇون اٿس. سنڌس ٻرسان سنڌس داري پاڻ ملي رهي آهي. ڪيس ساڻي سلوار، چاڪليٽي چولو ۽ پاڻي اوني ٽوپل آهن. ڪم ڪرڻ سان گڏوگڏ ڳائي رهيو آهي.

پنهنجي سڄڻ تان مان گهوڙان
ڇو نه گهوڙان، ٻئي گهوڙان،

پنهنجي سڄڻ تان مان گهوڙان ....

”حڪيم شاهه“

(آواز ٻڌي واپس ٽڪ ۾ چڙهي، ڪم ۾ ٽڪ ۾ چڙهي گهرائجي ڪنڌي اسٽيج تان هلي وڃي ٿي. حڪيم آواز ٻڌي ٽڙڪ ٻري چلم هٿان ڇڏي ٿو)

”ڪير آهين؟ هليو آ.“

(هڪ ڳوٺاڻو جوان اندر اچي ٿو جو ٻهران ڏڪي ۾ ڏٻرو آهي ڪيس ڏسندي، حڪيم چمڪي ٿو)

”هي وڏي ۾ ٻليو آهين. شايد مون ڪاڻ آيو آهين ڇا. سڪ. ڳالهائج اورو ۽ ڏانهان چوڻ مان اورو ٻوڙو آهيان ڇڱو جلد شروع ڪر اون پنهنجي....“

”شالين جانو بيمار آ، هلي آئون ان کي ڇڪاءِ.“

”اڙي پاڇاهه آهين ڇا جو حڪم ٿو ڏين. اون ڪو هيس نه ڪرڻ آهين؟“

”ڇڱو شالين ٻڌ جهٽ ڪر.“

”اڙي مان ڪاٿو ڪڏهن ڪڏي ماڻهو جي ڏانو بيمار ٿي نه وڃي ان کي پڙ ٿي ڳماءِ يا ٻاهر ۾ وڃي ڏيکيس نه نڪري ٿي ويندو.“

”شالين مان جانو نه ٻئي ڏانو [هيڪي] نه ٿي ڏانو نه ٻئي جانو ڇيو.“

ڳوٺاڻي

ليکڪ: شري راڌا ڪرشن "گهايل"

ڏيک پهريون

سامهون هڪ ڪمري جنهن ۾ ڳوٺاڻڪ جي تصوير ٽنگيل آهي. هڪ پراڻو کٽولو پيو آهي. جنهن تي ٤٥ سالن جو هڪ ڳوٺاڻو ڪنجهي رهيو آهي. کيس هيٺ ڌوتي، ٿڪل چولو ۽ مٿي تي ڳول ٽوپي پهريل آهن، اوچتو ڇپر مان هڪ اڙڪو ڪينئدي چاليءَ تي هٿ رکي زور سان "ڪون ڪون ڪون" ڪري ڪنگهي ٿو ائي پر وري ڇڪر اچڻ ڪري زور سان "آها" چئي، غش کائي، کٽ تي ڪري ٿو پوي. ستدس پير لڙڪڻ ڪري ڍڪو ڪري ٿو پوي. آواز ٻڌي هڪ ٻڍڙي ڳوٺاڻي اچي ٿي. کيس لڪ ۾ لٽ، ڪن ۾ ڊو ۽ ٻانهن ۾ اڄ ڪڻ چوڙيون پيل آهن، کيس پوشاڪ سنڌي امولي جي سٿڻ، ڪڙتو ۽ مٿي تي پوتي پهريل آهن؛ هوءَ اچڻ سان چلائي ٿي.

"الائي ڇا ٿيو چاچي جي طبيعت کي!"

(ٻڍڙي کٽ تي ويهي ۽ واهي ان جي اڱڻ کي زور ڏيندي ڳالهائي ٿي.)

"ننديءَا!! او ننديءَا!!!"

"اچهو آئس."

(جواب ڏيندو هڪ جوان ڳوٺاڻو اچي ٿو. کيس سادي سٿڻ ۽ خميص واري سنڌي پوشاڪ پهريل آهي. کيس ڏسندي ٻڍي اماڪ چوي ٿي.)

"بس ڪجهه نه پڇ. سگهو پڇ، آڻ ڊاڪٽر کي، ۽ ڏيءَ ڏاڍي ٻاڙ ڪرڻ واري تي ان کي وات تي ايئر ڏيندو وڃ."

(جوان ڳوٺاڻو ڪمري مان هڪ هنڌان شيشي کڻي وڃي ٿو. ان جي وڃڻ بعد هڪ سائين سٺن سالن جو ڳوٺاڻو ليکر اچي ٿو. کيس ڦاٽل چولي، مٿي تي ٽوپي، چاليءَ تي گنجي پهريل آهن. ڪن ۾ والهون پيل اٿس. کيس ڏسندي ٻڍي چوي ٿي)

"جيٺاڻد! اڄ ته ڪٿي وڃ اسڪول پڙهڻ، سڀاڻي جمعو ليو، ليڪن ڪر ته ڪو مهڻو مٿو ڪري پڙهڻي سڀاڻو وٺي ڏيندو سائين. انڪري خاطر تو سوال نه آئي ته؟"

"ته ٻاچي ڇا ڪندا اٿئي؟"

"ڏاڍو نه ولو آ ڊاڪٽر کي ڪرڻ. تون ٻاهر کي چيمانا آڻي (اورو ڪي) اڙي ها، هي صدري ۽ ڪالچ ته پاڻي وڃ."

"چاڙو لهندو؟"

"ها، ڏس، مون جي ڳالهه جو هيٺ سمجهه. منهنجي اِهي جي زال جي پٽ جي
جوءِ، ان جي ڏيءُ جو کهوڙ جيڪو آ سو جهڙ بيمار آ."

"بس بس بس! اوڙو تو چوان سڀ سمجهيم. واهه وي ڀلا واهه ڏ سهڻن! (ڏاڍيان
زال کي)

"او عاقل! کلهوڙي چاڻ ڪرسي ڪري آڻ، سيکهه سان."

(حڪيم اٿي ڪري هڪ هندان ڪپڙو ڪڍندي چوي ٿو.)

ليسن طوطي هو ڏ ڪم آ. (ڪاڻي اورو ڪري کلون ڏ پڪاريندي)

اي جيڪو ڪاٺي سو طاقت ڀائي."

ٽري ۾ عاقل چاڻ جي ڀاڻي آڻي ٿي رکي وڃي، حڪيم اها ڪوڙي سان جهلي
ندي چوي ٿو)

ڙي عاقل چاڻ ڏاڍي گرم آ، چمچ ٿي ڀري ٿي. اچاو تو وڪڻ وڃي. سڪوي
ي آءُ ڳنڍو برف جو."

ڪڙو جوٽس ڳنڍو آڻي ٿي حڪيم ڪڍيم چاڻ جي اڙي ڪٽي سندس ڀنيءَ لسي
ڪندي. "جوٽس اَلا اَلا" ڪندي وڃي ٿي. حڪيم تو فرمائي.)

رف جو ڳنڍو چيومالس ڏ اصر جو ڳنڍو ڪٽي آڻي، ڏهن ڪان اصر جو ڳنڍو آڻيا
، ها!"

حڪيم شاه ڀڄرال جب مان برف جو ٿالو هرروان اڪثر هولدو، يا اڪڙ ۾ دادي
ڀو اڌ ڳالهايئڙ ٻڌي وڃي هوادي، ۽ برف آڻي ڪيئن؟"

حڪيم آهيون جيڪي، برف رکندا آهيون. (اوڙو وڪي)

ڀلا پيئندا ان ٻڪ اون؟"

شائين حڪمن جو چوڻ ڪو موٽائيو جا؟"

چڱو ٻڪ جهل."

شائين هٿن لي ڦوڪنا لي ٻولدا."

لوڪي مقصد ۾ ڦوڪنا ملندا. چڱو چڙ ٻو ٻيو. اجان اهان ڪان چڱي چاڻ ڏ وٺندي،
ي اُٺ ڏ هلون."

الين چڱي ڪوٽ ڀائي، ڳوناٺي حسي هٿ ۾ ڳوڙي تو ڏيئي. هو هلڻ شروع
.

ٻڙدو ڪري ٿو.

ڏاڪ ٽيون

سامهون اسڪول جو ڪمرو، ديوار تي هڪ ڀارت جو ۽ هڪ سنڌ جو نقشو ٽنگيل آهي، ديوار وٽ هڪ ڪرسي ۽ ان اڳيان ميز پيل آهي. سامهون الڳ اوڻ ۾ لڳل آهي. هيٺ پٽ تي ڳوٺين جا ٻار ويٺل آهن جن ۾ ڇوڪرا ۽ ننڍا گوڙ ڪن. ايتري ۾ ماستر اچي ٿو، جنهن کي سٿڻ، خميص ۽ ڪوٽ پهريل آهي. هڪ هٿ ۾ چاڪ ۽ ٻئي ۾ لٺڙو اٿس، ڪيسي ۾ ڇڙي پيئي اٿس. سنڌس اچڻ سان گوڙ بند ٿي وڃي ٿو. هو ڪرسي تي ويهڻ سان چوي ٿو.

"هيئنر سوال جواب جو وقت شروع ڪريان ٿو. (اشاري سان) او جيئندا! تون ٻڌاء ته تون ڪير آهين؟"

"سائين مان ڇوڪرو."

"تنهنجو پيءُ ڪير؟"

"ماڻهو."

"چڱو ويهي رهه."

"او سانئڻ ٿوهي وارا! تنهنجو پيءُ ڪير آهي؟"

"سائين! اهو منهنجي ماءُ جو مڙس آ."

"هڪ چنگهه تي ويهي رهه."

"او ڪاري ڪوٽ وارا ٻڌاء، ڳڱن واري جو پيدا ڪئي؟"

"ڇورن جي سهوليت ڪاڻ."

"اولڊو ٿي ويهه ڪن ۾ هٿ ڏئي."

(ايتري ۾ گهنڊ وڄي ٿو، جو ٻڌي ماستر چوي ٿو.)

"انهن جا جواب مائٽن کان پڇي لکي ڪري اچجو."

پردو ڪري ٿو.

آخرين ڏاڪ

سامهون اهو ئي پهرئين ڏاڪ وارو ڪمرو جنهن ۾ کٽ تي بيڏڙي مريض کي زور ڏئي رهي آهي، ايتري ۾ حڪيم ۽ ڳوٺاڻو جوان اندر اچن ٿا. حڪيم کي ڏسي بيڏي چوي ٿي.

"آءٌ دوائن جا دانا! (مريض ڏي اشارو ڪندي) اجهو هي آهي، ڀلي چڪاسيس."

(ايترو چئي بيڏڙي ٻورو اُٿي ٻري ٿي ٿي، حڪيم مريض کي تپاسيندي چوي ٿو)

"توهان ماڻهن ڏاڍي دير ڪئي آهي شايد......"

(اهو ٻڌي ٻاڏي جوان ڇوڪريءَ کي چوي ٿي) "ڏاڍو مهان ۽ ساڃاهو آهي واو هنيون.
حڪيم وٽ ڏاڍو سان جو ويون؟"

(اهو ٻڌي جوان ڇوڪري مٿي تي ڏک ڪندي چوي ٿو) "حڪيم صاحب سڄڻ. ڏاڍو لڳائي مان ٻاهر ڪريان. ڇو ته هو ڏکوئي ٿو حڪيم آهي. ڇوڪري سڀ ان جو وس آهن. ڏاڍي وٽ به ڏاڍو ئي لڳي ٿو امان ٻاڏي ڇڏي."

(اندر ۾ جيٺمل ڇوڪري ڪٺي اچي ٿو ۽ چوي ٿو)

"حڪيم جا ڪهڙو اچي ٿو سمجهه ۾؟"

حڪيم- ها سمجهه ۾ آيو. مرض ڪنواري وار آهي. ناسور (Cancer) وڌي ويو آهي. لباس ڪمزور ۽ خراب آ.

ٻاڏي- "اڙي هان! هي جا تو چيئن، مٿس مان."

(اين چوندي ٻاڏي وڃي مرض جي مٿان تي ليٽي روئي ۽ وڏ ڪري ٿي چوي
اڙي ڏي ڏاڍي کي ڪاوڙ ۾ جيٺمل سڏ ته ڪر اهو ڏسي مڙهي ڪهڙو جو."

حڪيم- تو مڙهئي ٿي؟

جيٺمل- ناناڻ! هي روئي، تون اي ڪهڙان؟ ماڻهو جي نه ٿي! حڪيم جوان.....

ٻاڏي- اڙي جيٺمل چپ ڪر. شڪر ڪر روئي نه نه ٻيو ٻيا آهن، ڪڏهن مان نه ناهي ٿي ڏيان.

جيٺمل- نه هن حڪيم کي سڏ ڪجي. مان ڪهڙو اڙدي وڏي هوندي سڏ ڪجي تي ڏيکاريندس. (زور سان) ڏاڍي! او ڏاڍي.

(اندر ۾ حسن ٽاري ڏاڍي اچي ٿي، جنهن کي سڄي ۾ ڪڙو ٻوال آهي، هو روئن ڪندي اچي ٿي ڪٿ ٿي ڪري. ڪيس ڏسي حڪيم ٻڙ ٻڙ ڪندي هڙٻاڙ چوي ٿو.)

"ڏهوٽ ٻيو ۾ هي جراڙي، مايا جو الله هوندو، ٻيءَ ٿي شادي ليل هوندي واهه جو ميل آهي."

(اندر جيئي حڪيم ٻاهر ڪلي ٿو.)

جيٺمل- غريب ٿي ٻاٻي ڪلي ٿو.

حڪيم- (ڏاڍي ٿي ٽڙپي لگاهه، وڃندي جيٺمل کي چوي ٿو.)

"ٻچا پرواه ناهي ٿي جي، لباسن جو ڇوڪري."

(پردو ڪري ٿو)

.... سسن جي ڪانفرنس ....

ليکڪ:- وي - بي - شوداساڻي. پرڪاشڪ:- رام - جي - ڏاواڻي.

ڪو وقت هو جو سسن جي ساري سر هئي. اڄ اهو زمانو بدلجي ويو آهي. سسن کي اهي حق نه رهيا آهن. اڄڪلهه جون نوهر ڏاڍيون نالائق آهن، پر ڏاڏي ليکيءَ جو پرچو اڄ به هو، ۽ هاڻي به آهي. اڄ ڇوڪرا مائرن جي بدران زالن جي چوڻ ۾ هلن آهن- پر ٻڌهن ٿا، ڏاڍي ليکي ڇڏڻ لاءِ تيار نه آهن. اها حالت ڏسي مولي ماءُ کي اچي شوق جاڳيو نه ڇو نه پنهنجا حق حاصل ڪرڻ لاءِ سسن جي ڪانفرنس ڪوٺائجي. ٧ فيبروري، آرتوار جي ڏينهن ڪلياڻ ڪئمپ نمبر ٥ ۾ مٽ مندر جي پرسان ٽائي ٽلومل جي اڪاڻي ۾ سسن جي ڪانفرنس ڪوٺائي وئي. ٽهرئين نمبر مان پرسو ماءُ، لوامت ماءُ ۽ پڌوءَ ماءُ، ٻئي نمبر مان سيروءَ ماءُ، سچوءَ ماءُ ۽ ساوِل ماءُ، ٽئين نمبر مان ڦيروءَ ماءُ، ڦڳڻ ماءُ ۽ ڦتوءَ ماءُ، چوٿين نمبر مان چوڻت ماءُ، چمن ماءُ ۽ چيلي ماءُ، پنجين نمبر مان مولي ماءُ، موتوءَ ماءُ ۽ مينگهي ماءُ، لنهڪالسواءِ پڻ ٻه ڪيترائون شهر جون نالي وارائون سسون ۽ مکياڻيون منجهند جي ماني کائي، اڇو ٻڙو ۽ چادر پائي، سينڌ سرمو ڪري اچي پنجين نمبر ۾ پهتيون.

ڪانفرنس جي صدارت مينگهي ماءُ، ٽئين واري ڪري رهي هئي. سڀني اچڻ سان هڪ اٺي سان ڳالهائڻ شروع ڪيو.

مينگهي ماءُ- پياريون ڀينر، شانتي!! شانتي! هيڏو سڀو اٺو پر ان ڀ سمجهو ٽئيون. خبر آهي ڇڙوڇڙ ڪارن والکرن هلت ڀلاڻ ڪري اسان جا هي حال ٿيا آهن. هاڻي نسان مولي ماءُ کي عرض ڪندس ته آئي ڪانفرنس ڪوٺائڻ جو سبب ٻڌائي ۽ پنهنجا آهنج اوهان اڳيان رکي.

مولي ماءُ- پياريون ڀينر، ڪوڙائون ٿيون ڳالهيون پڇو. اصل اندر ٿي جابر رک ٿيو پيو آهي. ٽالک لي پيو پنهنجو جو لت پرڻام.

چيلي ماءُ- آديون اندر ته منهنجو ڀ جليو رک ٿيو پيو آهي.

مينگهي ماءُ- چيلي ماءُ، ٿوريءَ وچ ڳالهائڻ نه اسان کي وچاڙ آهي ته.. مولي ماءُ کي ڳالهائڻ ڏي، تنهنجو ان وارو ايندو.

مولي ماءُ- مٺو گهرس، نياڳيءَ لوٽيءَ ڪانءِ اهڙو ڪر ٽرنو هميو انر جو هٽي چيلهه ٿي پڇي ڇڏيائين. ها، سو ڀيڻر ڳالهه ٿي ڪيم ته مولي کي پڙهائي لهائي وڏو ڪيم، لهائي آس هيم ته پڙهيءَ ۾ سک ڏيندم. مالکي کهڙي خبر ته شررو (ڇورو) ڪو لـو مئي (Love Marriage) ڪري ايندو. لنهن ڪان ته ڪيمي ماءُ چڱي. لهن ڏينهن واس مجٽي (امبٽيءَ) ڪيمي جي شاديءَ لي. ڪنوار هئي سا ساڙوري پڙ فرليچر (Features) حد سنا هئس، پر ان پدلت (Presents) ايڏا ملوص جو ڪمپائونڊر (Compounds) پرجي وڃا.

هزار ورڪ، مٺيون، ڪوڙو ۽ ڪيني ماءُ کي اَب ڇوڙا ڏنائون. اهڙن کهرت مائن جا ٻارَ
ن: سس کي، سهري کي، ڀائن کي، سهڻ کي وڃا- هيڏانهن ٻاڻ ڦٽو مهنجو. ٿليءَ
۽ ڪيهن جو ڪدو چاڙهي وڃي آهي. ٿلن مٿان لي ڪٺي ڏيءَ ٻرڻا پائين. هوڏانهن
ن جا ڪوڙا حال آهن. جوءَ کي ڏسي جڳ ڳڪ لي وهيس. جيئن لي ڦيرالپس ليئن لو
ي. مهنجي ۽ عصمت (عزت) لي ڪئي ڪوڏيءَ جي ڪٽي الس. مان لي ڇوان ۽
ان سس جي هيڻو اَڪ ا. ٻني ٻ ڏٻتي ليتي، ڪان هڪ ٻاسي وهمت ليندا ولسين، ٻئي
ي اولاهن جي همت هوت لي وهڻو ٻولدو.

چيلي ماءُ- مولي ماءُ، ٻڙي ڇوان سچ لي. ميگهي ماءُ، مهنجو ۽ ومت ٻر نهڪي،
لکي ۽ ٻالهائڻ جي موڪل ڏاي وڃي.

ميگهي ماءُ- موڪل آهي.

چيلي ماءُ- مولي ماءُ، جي ٻو ٻمت جٺو ۽ مهانڊو چيار ڪو اَب مان ڪول ڪري
و آهي. اولاد کي ٻالجي ڪيئن ٻو ۽ ڪئن هي ڇوراڻن اساڻا جگر جا ٽڪر ڪٺي ليون
ن جڳ ٻاليو ٻاٻاڙي ٻاڻ هڻائون. اها وڃي آهي سهون سڄڙ. الس ڪو شرم، ڪو حياءُ
ڪٺي ڏيءَ کي ٻولبو هٺي.

ڦيرو ماءُ- ٻولبو هڻ ٻاڻ کي. ڏٻون جا ان لاءِ ليون جٺيون ۽ اچي سس جي
امي ڪن. مڙس جو سک ۽ هرڪٻهن لهٺو. جي مڙس سان ڪڏ ٻرو ڏهي آلي لس.
هڙو گناه ڪيائين. مهنجي ڏيءَ ڪا مٺس ٻر ڪول اَکهاڻي آهي. ورڪ ۽ مٺو ڪوڙو
اهير ٻر ڏو ٻڪو جا کهت مليو اليئي. ٻر اوهان کهرت مائن جو ٻمت ٻرجڻ جو ۽ آهي.
ملي ماءُ، ڪي ٻيريءَ ٻر سمجهه، ماٺا ڪٺي واهي جب. ٻاقي اون ڪيئن لنڊن ايئن هي
چير سولهند ٻنءَ.

چيلي ماءُ- ٻڏڻ واو آهي وسري لڏڻ آٻو آهي ٻاد. جيئن ۽ مهنجو لعل مولڪان
ساٻر البتي لئن شل لعل سائين لوڪان لهنجو ڦيرو ڪساليندو. ڳير لي لمت اچڻي لس
ٻر ٻرائي.

ڦيروءَ ماءُ- چيلي ماءُ، ٻنڻ ۽ لهنجو خانداني ورٿ آهي. مولڪي ٻتيند ٻنءَ ۽ ٻهنجو
ڻ ارڙيند ٻنءَ. مان ۽ اوهن کي ڏيءَ ڪري سمجهندي آهيان، ٻراٻون جاٻون ٻهنجون
ڪري سمجهيون، ۽ هو ٻه ماٻر ڪري سمجهند ٻون.

چيلي ماءُ- اڙي ڦيروءَ ماءُ، چو لي مهنجو واسط ٻنالين. هولي اچي، لڏڙي اچي،
ٻان ڏڻ گڏوي وڃن ٻر ٻون لنو اکو واري والي آهين. جا آسون هيرا اميدون هيرا!
ره ٻرهوءَ ماءُ ڏس، ٻيسوءَ ماءُ ڏس، اصل ڏاٻيون ٻئون آهن. جا سيڻ سندن سڪون
ليون آهن.

ڦيروءَ ماءُ- اس، ٻئن جو ٻيار اسان اچي سيڻڪي ٻاسي ٻر ٻيو آهي؟ جا ٻئن جو
ڏدو ڪيو آٻڙ؟

چيلي ماڻهو- سڙدو ڪيو اٿڏون؟ هي اکر ئي ٻُٽين. مان ئي چوان ان جبان (زبان) کي لغام ڏيئي ته ته مدبي ٻٽي وڪندي سانءِ.

ميمڪهي ماڻهو- پيٽر، هي ڇا ٿيون ڪيو. شانتي ڪيو، شانتي ڪيو.

ٿلهو ماڻهو- اُدَبُون جي ٻاڻ ۾ اڃين وڙهيولسين ته ٺيڪ پيو- اڄاڻ توهر فائدو ونسي ويندا ئون. مان اُئي چوان تہ اڳيو ئہ ڪو زمالو هو. ڇا سس جي سيٺن ۾ عجب هوندي هئي. ڇا هوليءَ تي خوشبودار گيهر ٺهندا هئا، ڇا اوروريءَ تي پوري ٺهندا هئا. ڏياريءَ تي مٺاڻ جا ٿالهه. اڄ اها سڪ ڪٿي، اها سيٺن جي عجب ڪٿي. مان ئي چوان ته ڏيٺي ليٽي ته ٻيٺي ڪڏ ۾، مٺا مارڻا جوان جا غلام ٿي پيا ٿيون. ڪيل ٿي وڃن ته جوءِ ڪهي، ڪڏهن جي مائي ڪن ته به جوءِ پاسي ۾ ڪهي. باقي اسين آهيون ٻڍڙي جون ڪمائيون جو سچو ڏٺهن ٻيون رلڻ ٿي ۾ وڃون. مان ٿي چوان ته اهڙو ظلم آخر ڪيستائين ٿيندو رهندو.

ساوَل ماڻهو- اُدي ڳالهه ٿي ته ٻيءَ. سڀون ٿيون آهن ٽولهر، توهر ٿيون آهن سڀون. نوڪرين ڪندي آهي نوڪري، سمجهي ٿي سڀي ساهري گهر کي ڪڏو ائين. نوڪري ڪرڻ مان مولڪي ڪهڙو فائدو؟ ڇڄي ڏڪجي ٿي نوڪري. اُڏ ٻڪهار وڃيس توهار سيمڪار ٿي. اڳي توهر سس ڪاڻ موڪل وٺندا ٿون هيون، ۽ اڄ سس کي ٿي توهان ڪان موڪل وٺڻي ٿي. ٿيهن ڏٺهن خيال ڪير ته ٻڌهن ٿيمر ۾ سڀ آيا آهن، سو دوشن ڪري اڇان- اڇا ڳالهه ڪيام مس ته ونئي وڙ ڪيائين، ڇي ٻارن کي ڪير سڀاليندو. ڇيم مان ڇو اڇي ٿالي آهيان، ٻالي اماڻي وڏا ڪياسين ۽ هاڻي الهن جا ڇٽيا ته سڀاليون!

سيرو ماڻهو- اڙي ڇوان سچ ٿي. ٻيڻ ميمڪهي ماڻهو، تو سيٺي جون آهون ۽ ڏالهون ٻڌيون آهن. اميد ته ڪو فيصلو ڪري اسان سڀن جو ڪر اڌارڪ ڪندا ئون.

سچو ماڻهو- (وچڙ) مارڻا ڪين تا سمجهون ته جوءِ جي هڪ وائي ته ٻي ملدي، ٻه اپي ماڻهو ڪٿان آڻيندا.

ميمڪهي ماڻهو- ٻيارا ٻيٽر، توهان سڀني جون ڳالهيون ڏٺيون ۽ وکي مان هميون توهان اوهان جي اڳيان رکان ٿي، جيئن جلد ئي جلد ڪو تدارڪ ڪيو وڃي.

ڇيلي ماڻهو- ميمڪهي ماڻهو، منهنجي رٿ آهي ته اسين سرڪار کي عرض ڪريون ته ڏيتي ليتيءَ جا اگهه مقرر ڪري.

(١) مئٽرڪ پاس ڇوڪري لاءِ ٥ هزار.

(٢) B. A. ۽ M. A. ڇوڪري لاءِ ١٠ هزار.

(٣) انجنيئر ۽ ڊاڪٽر لاءِ ٢٥ هزار.

(٤) ان کان سواءِ مٽيرو ۽ ڪپڙو ڌاڳو ۽ ٻي ڳالهه ته سيٺي ٻٽ ماڻهو جا مڙڙ ٿي وڃن. جيڪڏهن ٻٽ ماڻهو جي ڏوريءَ ۾ ته هلي ته سرڪار ٻٽن ٿي زور ٻڌي تہ هو ٻڌهڄن مائرن کي ماهيانو ٻڌي ڏيان.

مسز سنتاني- چيلي ماءُ هي جا چٽي رهي آهين. انهيءَ لڳاريءَ ڏيتي ليتيءَ ڪهڙو
ڪهڙن جا حال خراب ڪيا آهن. ڪيترن پنهنجو وڏو وهنجي وڃايو آهي، ڪيترن پنهنجو پراڻ
ذالن ۽ ٻارڙن وڃايو آهي. جي سنڌيءَ جاتيءَ کي اڳتي اٿو ته ڏيتي ليتي بند.

چيلي ماءُ- آئي ڏاڍو، آءُ هيولسين سيٺ جي سان حق واڻي. مگر ٻنهي جي ڏيتي ليتي
لي وڃي. ٻئي پاران ڏاڍو هي گهرن ۽ اپنداڻن لاءِ اوهو ڪو گهٽ ٿيندو. اچڪله
جي ڇورين جو خرچ ٿي هٽي چيلو، پوي ٿو چڙهي.

سنتاني- پنهنجي ٻلي آهين جيڪي ٻنا ڏيتي ليتيءَ اپنداڻن سي جا ٿي آکڙيون.
سنجيت سان ڪو هلانيندارن ؟ ڪو جهلي اڇهنداون.

ميگهي ماءُ- پنهنجون مسز سنتاني چوي سچ ٿي، اچو ته سڀ پنهنجو ڪڏهن فيصلو
ڪريون ته ڏيتي ليتي نه وٺنداسين ۽ نه ڏينداسين.

چيلي ماءُ- ساوِل ماءُ، او سيروءَ ماءُ اُٿو پاڻ اُٿو، هن مان ڪجهه ته ڪين وولدءَ،
اسان سمجهو ته اسين سڀني سور سان ٻنهي آهيون اپناءِ دور ڪرائينداسين. هتي ماڳهين
ٻنهي جي ڏيتي ليتي ۽ نه ڪنهي. (سڀ اڪري ليون وجن)

ميگهي ماءُ- ٻارڙن پنهنجو وچ ڏيو هن کي پرواهه ناهي. اڄ اسين اوراون آهيون
سياڻي ڪهڙون ليندڙ سين چولدا آهن لسي پس پارهان. جي مدڪر اڙادي سان اڳتي
وڌنداسين ته آهستي آهستي ٻانهي سڀ پنهنجو ساٿ ڏيندا.

اچو ته سڀ اهو ڪريون ته ٻنهي ٻنهي جي ڏيتي ليتي نه وٺنداسين ۽ نه ڏينداسين
۽ ڏينداسين. ڪيئن پنهنجو لوڪن کي هيءَ ڳالهه منظور آهي.

سيٺاڻي- ها، ها اسان کي منظور آهي.

هڪ ڏينهن Flora Fountain لسي بس جي لمبيءَ قطار ۾ بيٺو هئس. قطار جي
اولين جڳهه تي هڪ قداور سردار ملٽريءَ ڊريس ۾ بيٺو هو، جڏهن ته بس آئي ته
سردار قطار ٽوڙي ٽڪري بس جي دروازي اچي لڳو. سڀ ماڻهو رڙيون ڪرڻ لڳا. ”سردار
جي پوئتي هلو! سردار جي پوئتي هلو!“

سردار ٻنا پرواهه جي بس جي ڏاڪڻ تي چڙهيو ۽ سڀني ماڻهن طرف منهن ڪري
چيائين ”اڇا ڪوئي هسو پوئتي هلو! پوئتي هلو! جڏهن لڙائي جو سمو آئي تا ته
ڪوئي سردار جي اڳيان ٻڌي سردار جي آڏو ڪرو!“ ۽ بس هلڻ شروع ٿي.

لڇمڻ ناوڻي

* مان عمر ڀر ڪنواري رهندس *

ليکڪ:- وي-بي-شوداساڻي. پرڪاشڪ:- رام-جي-ٽلواڻي.

ڪملا- (فون جو ڊائل ڦيرائي، رميش کي سندس آفيس ۾ فون ڪندي) ڪير رميش، پر مان اڄ توسان ضرور گڏجڻ چاهيان ٿي. شام جو آفيس پوري ٿيڻ کانپوءِ بس اسٽينڊ وٽ ضرور گڏجانءِ.

رميش- اڇا ته ڪو پروگرام رکيو اٿيئي ڇا؟

ڪملا- پروگرام ته روز پيا ٺهن. اڄ توسان ڪي ضروري ڳالهيون ڪرڻيون اٿم.

رميش- ڇو؟ ڪا وري ڳڙ ٻڙ ٿي آهي ڇا؟

ڪملا- نه، نه. اهڙي ڪا به ڳالهه ڪانهي. پر تون ضرور اچج. ڇگو هاڻي فون رکان ٿي، جو سامهون هيڊ ڪلارڪ پيو اچي، ٻاءِ (Bye).

(ڪملا شام جو رميش کي بس اسٽينڊ وٽ گڏجي ٿي)

ڪملا- هتي رستي تي ايتري ڳالهيون ڪرڻ ٺيڪ نه ٿيندو. هل ته ڪنهن ريسٽورنٽ ۾ هلون.

رميش- ها، اهو پاڻ ٺيڪ ٿيندو. هل ته چانهه ۽ پاڪي آرڊر ڪريون.

[ٻئي سامهون ڪنهن ريسٽورنٽ جي Family Cabin ۾ وڃن ٿا.]

ڪملا- رميش اسين ڪيترا ڀيرا پاڻ ۾ گهميا آهيون. تو مونکي پرکيو آهي؟ مون توکي. رميش سچ ٻڌاءِ تون مونکي پيار ڪرين ٿو يا صرف Company جي خيال کان مونسان گڏجندو ملندو آهين؟

رميش- ڪملا، مان سچ پچ توکي پيار ڪريان ٿو. ڇا منهنجي پيار ۾ شڪ اٿيئي.

ڪملا- نه، نه. پر دل ۾ ڊپ هيم، سو هينئر لهي ويو.

رميش- ڳالهه ته ڪر آهي ڇا، اڄ هي سوال ڇو پيئي پڇين؟

ڪملا- سڀ ٿي پڇاڻءِ، توکي نه پڇنديس ته ڪنهن کي پڇنديس. ۽ هاڻي پڇان ته تو ڪڏهن شادي ڪرڻ جو ويچار ڪيو آهي؟

رميش- اڪڙ ڪهڙي پيئي آهي. هاڻي منهنجو Future ڏس، ٽيهن ٣٠٠ روپين پگهار مان ڪهڙي پورت پوندي؟

ڪملا- سچ ٿو چوين. پر مان جو وٺي آهيان. مونکي به ته ٢٥٠ روپيا پگهار ملي ٿو. جي سمجهه سان هلبو ته ٥٥٠ روپيا ٿورا ٿيندا ڇا؟

رميش- خير، جي تنهنجو اهو خيال آهي ته مان تنهنجي رٿ تي ويچار ڪندس.

ڪملا- ويچار ڪندين! ڇا اڃا پڪ نه ڪئي اٿيئي. ڏس رميش، هي منهنجي

جيون جو سوال آهي. ڪالهه منهنجي ننڍيءَ ڀيڻ جي مڱڻي آئي آهي. اصل هڪ ساهوڪار جي ۽ نوڪري پاڻ وٽ لاءِ تيار آهي.

رميش- اڇا، نوڪري ۾ ڪو عيب آهي ڇا جو اهي پاڻ لاءِ محتاج ٿيو آهي.

ڪملا- رميش، ڇو ان ڇا ٿيو؟ پاڻ لاءِ محتاج ڇو ٿيندو؟ پگهار ڪيس سو ڪي ڏاو آهي. سندس وڏا ڀاءُ هو ته ڇوا، ڪنهن غريب گهر جي ڇوڪري ولي ان کي سکيو ڪجي. پاڻ رهي پيندي - سو اوکي ته خبر آهي ته منهنجي ڀيڻ موهڻي شڪل جي اڇي ساڻي، پڙهيل ۽ ڪڙان آهي، سو ڏسندي اي موهجي واسو ۽ شاديءَ لاءِ گهر ڪياڻون. ڪيس جلد پهنجي ڏاڏي جي ڪم سالگي آمورڪا وڃڻو آهي سو خيال اٿس ته اڳواٽ شادي ڪري ڪنوار سوڌو آمورڪا وڃان.

رميش- پوءِ ڇا ته پاڻ ڪيا.

ڪملا- ها سڀ اڄ موهڻي پاڻ واري آهي. پر سڀو داڙو مدار اوهان آهي.

رميش- مون تي.

ڪملا- ها اوهان. وڏيءَ والي ڀيڻ جي شادي ڪيئن ٿيندي. دادا جو وڃڻ هو ته جي اوهين ها ڪريو ته اڳواٽ ٿاءِ پيءُ جي شادي ڪرائي.

رميش- اهو ڪيئن ٿو ممڪن ٿي سگهي. سمجهن ٿي ته مان ڇڙو آهيان. پر ڪملا منهنجي مٿان ته جوابداريون آهن. مولکي ته ڪنواري ڀيڻ ولي آهي، ان جو اڪلاءُ ڪرڻو اٿم. ڪملا دل ۾ ته ٺهي ته هڪ سوال اچانءِ؟ تنهنجي هڪ ڀيڻ ته مفت ۾ آکهامي، ڇا تنهنجو دادا ٻوکي ڏاجي ليتي ڏاجي سگهندو.

ڪملا- (وائڙي ٿي) ڏاجي ليتي، ڇا اوهين ڏاجي ليتي وٺندا؟ مون لاءِ جهڙن لاءِ ڇوان او ته ٻوکي تيار آهي.

رميش- ڪملا سمجهڻ جي ڪوشش ڪر.

ڪملا- سمجهڻ جي ڇا ڪوشش ڪريان؟ مولکي ته اعتبار ئي نه اچي ته اهي اکر اوهين چئي رهيا آهيو. ڇا هي سڀ ته ڪراهي؟

رميش- ڪملا، سمجهه جي سنسار مان ٻاهر اچي حقيقت کي پرکڻ جي ڪوشش ڪر. وڏو ڀاڻ ڏاڏون سوڙ ته ڏڪوڙ. ڪجهه ڀئي جو ته ويچار ڪر. مان جيڪر خوشيءَ سان ها ڏاجي ليتيءَ شادي ڪريان ته اوهه منهنجي ڀيڻ جو ڇا ٿيندو؟

ڪملا- رميش، ڇا تنهنجو پرماتما ۾ وشواس ڪراهي. سڀ ڪنهن جو ڀاڳ ڀاڻ سان آهي. سندس لاءِ ڪو اڳرائي ڇاڙ هوندو جن ڪان اوءِ ڪراءِ جمندو.

رميش- اوابو ڇالو هوندو. او الويءَ لاءِ ته ڇا ڏاجي ليتي گهراين سا ته ڏيڻي پوندي. اها ڪتان ڏيندس. ڪملا مان ته منجهيل پيو آهيان. هڪ طرف فرض اٿي طرف پيار. اهو انسان ڪوڙو جو فرض کان منهن موڙي ته

ڪملا- نه، فرض کان ڇو منهن موڙيان، وشواس رک ته اسين ڪڏهن انهيءَ فرض کي پورو ڪنداسين.

رميش- اهي سڀ زباني ڳالهيون آهن. زندگيءَ ۾ هميشه پريڪٽيڪل (Practical) ٿيڻ گهرجي. اهي زباني پلاءُ ڪاٺ نه سڙلا آهن. مان ڪڏهن به اهڙو قدم نه کڻندس.

ڪملا- ته ڇا منهنجي جيون سان کيڏيندين. تو سان ملڻ کان پوءِ ڪيڏيون نه منهنجي دل ۾ آسون پيدا ٿيون. ڇا اهي سڀ مٽيءَ ۾ ملائيندين.

رميش- ڪملا تون صرف پنهنجو ئي پاسو ڏسين ٿي پر منهنجي اڳيان جو به ويچار ڪر. جنهن محل پيءُ جي تماٽي صورت ڏسان ته منهنجا لڱ ڪانڀارجي ٿا وڃن. ڇا انهيءَ پيءُ جون آشائون مٽيءَ ۾ ملايان. هو ته پاڻ ۾ اميد نه رکندي نه ڪنهن ۾ رکندي. مان ئي نه گهر جو ڏيپڪ آهيان، گهر جو اجالو آهيان. مون پيار انهيءَ لاءِ نه ڪيو ته گهر کي ڌوکو ڏيان. موکي جتان ڪٿان پندرهن ويهن هزارن جي آفر (Offer) آهي. مان اهي سڀ ٺوڪاري سگهان ٿو. پر تنهنجا حالت به نه ڪجهه. پنج ست هزار ڏيان جو مان پنهنجي ڀيڻ جي شادي ڪرائي سگهان.

ڪملا- پر انهن وٽ هجي ته ڏين نه.

رميش- پوءِ مان ڇا ٿو ڪري سگهان. مون اوهان تو سان پيار ڪيو هو ۽ ڪريان ٿو پر مون توکي اڳ ڪڏهن نه چيو هو ته مان ڏاج ليتي نه وٺندس.

ڪملا- مان سڀ سمجهان ٿي- هيءَ مونسان ڌوکو آهي. ڇا توکي خبر نه هئي ته مان غريب گهر جي آهيان؟ ڇا توکي اسان جي اندروني حالتن جي خبر نه هئي؟ ڇا تون اڻڄاڻ هئين؟ هيءَ سراسر ڌوکو آهي- بيوفائي آهي.

رميش- ڌوکو نه، مجبوري آهي. پيءُ جي سامهون فرض آڏو آهي.

ڪملا- غلط، سراسر غلط. ياد رک تون هڪ ابلا جي آهه ڪڏهن پنهنجي گهر کي آباد نه ڪري سگهندين. جنهن دل توکي پيار ڪيو انهيءَ دل ۾ تو لاءِ ڌڪار آهي، نفرت آهي.

رميش- نفرت!

ڪملا- ها نفرت، نفرت، نفرت. صرف تو لاءِ نه، پر سڄيءَ پرش جاتيءَ لاءِ. توهان مرد استرين جي جيون سان کيليو ٿا ۽ پوءِ وقت اچڻ تي پنهنجن وچنن وسارڻ وارا اڳتي ٿا ڪريو. جي تون پنهنجي ڪٽنب لاءِ قرباني ٿو ڪرين، ته مان سمجهان ٿي ته قرباني ناهي ته مان به پنهنجي ڪٽنب تان قربان ٿيندي رهندس. مان اڄ کي صاف ٻڌائيندس ته منهنجو شادي ڪرڻ جو ويچار نه آهي. ڀلي هو ننڍيءَ ڌيءَ جي شادي ڪري ڇڏي. مان جيون ڀر ڪنواري رهندس- پر تو لاءِ نه، ساري استري جاتيءَ لاءِ.

مان گهر گهر ۾ ڏيتي ليتيءَ خلاف پرچار ڪندس. پنهنجن سڄڻ پيارن کي ڄاڻائيندس. سندن اڳڪارن لاءِ پنهنجو جيون ارپڻ ڪندس.

رميش- ڪملا هي ڇا چئي رهي آهين. ايڏو جوش، ايڏي ڪاوڙ.

ڪملا- رميش، هينئر ٽري وڃ. مهرباني ڪري وري منهنجي زندگيءَ ۾ نه اچجانءِ. جو وقت اسان گڏ گذاريو هو، سو سڀ خواب هو- سپنو هو. اهو ٿي چڪو، اهو پاڻيءَ جي بدبدي وانگر هوا جي ڌوڏي سان ڏڏي پاڻيءَ ۾ ملي ويو. وري مون سان منهنجي جيون ۾ ملڻ جي ڪوشش نه ڪجانءِ.

(اکري ٿي وڃي)

رميش- ڪملا، ڪملا........

.... هـنـدي هـنـدي ....

ايڪٽ:- وي-بي-شوداساڻي.

پرڪاشڪ:- رام-جي-ٽلواڻي.

رامعل- ڪيئن موهنلعل آهيو نه خوش نه؟

موهنلعل- ڀڳوان جي ديا آهي. ڪر ٻڌاءِ توهان ڪيئن آهيو؟

رامعل- مڙئي خير آهي. ان ڏينهن توهان ڏيتي ليتيءَ خلاف جيڪا تقرير ڪئي تنهن سڄي ٻاچ مهنجي من کي موهي ڇڏيو. ڪيڏا نه توهان جا اوچ ويچار آهن. توهان جهڙا ٿي مهربان ديش ۾ لکين سڄاڻي آڻيندا.

موهنلعل- ديش ۾ سڄاڻي اچڻ ٿي گهرجي. ڏاڍي ڏيتي ليتيءَ گهڻن جا گهر خراب ڪيا آهن. جيڪي ڏيتي ليتي وٺن ٿا اهي ڄڻ ٻارن جو سوڊو ٿا ڪن.

رامعل- ڪيڏا نه توهان جا اوچ ويچار آهن. توهان جو ڪڪو ٻ اڃا هيستائين لائقيءَ ... آهي. مان اوهان وٽ عرض ڪرڻ آيو آهيان. مهنجي ڌيءَ ٻ اڃا ساماڻي آهي. ... ڪل جي ۾ ڏسڻ والسڻي، پڙهيل ڳڙهيل ۽ ڪڙوان آهي. توهان جهڙن سڄڻن سان ... ئي نه ٻار کي ڀاڳوان سمجهندس.

موهنلعل- ڇو ڪين، ڇو ڪين- مونکي ڪهڙو اعتراض آهي. مان نه ... ڇوان ٿو نه ... اديءَ ٿي ٻ ايڏو خرچ ڪرڻ جو ڪهڙو ضرور آهي. هال ٿي ڪيڏو نه خرچ ڪيو ٿو وڃي.

رامعل- سچ ٿا چئو. جي توهان جا اهڙا ويچار آهن نه شادي ڪهڙن مدد ۾ ڪبي، ... ڻ اوهان جو راءِ ٻڌندو. هاڻ سو اوهان جو فرزند ڇا ڪندو آهي؟

موهنلعل- مهنجو فرزند، ڏسو نه بي-اي (B. A.) پاس ڪئي اٿس نه ٻ ڪٿي ... ڪري ڪرڻ جو ويچار نه اٿس. سندس خيال واپار ڪرڻ جو آهي ۽ توهين نه ڄاڻو ٿا ... ڪو، واپار يا Business پيسي بنا نه ٿي سگهندو ۽ مون وٽ نه ايڏي رقم ڪاٿي.

رامعل- اڇا، نه توهان جو مطلب آهي نه مان ڪيس ڏلڏي ڪرڻ لاءِ پيسو ڏيان. توهان کي ڏيتي ليتي ڪانه گهرجي صرف پٽ کي چاڙهڻ ۾ مدد گهرجي.

موهنلعل- بلڪل. توهان ٺيڪ ڳالهه کي سمجهو آهي. اسان کي ڏيتي ليتيءَ جي ٻائي ... ڪوئي باقي جي توهان ڪان نه رهيو لڳي ۽ سمجهو نه نياڻيءَ کي ڏنين اکهاڙي پيران ... ڻ ڪيون نه پوءِ وس وارا آهيو- مان اوهان کي ڪيئن روڪي سگهندس. جيڪي ... ا توهان جي ڌيءَ کي ٿي ڪتب ايندو.

رامعل- واه، ڏيتي ليتي نه گهرجي. سماج ۾ خرابيءَ کي دور ڪرڻ لاءِ ڪلا ٿاڙي

وڏا ليڪچر ڪرڻ سولا آهن، پر ان تي پاڻ عمل ڪرڻ ڏکيو آهي. پٽ جي ڏاڏي لاءِ پئسو ڪوبه اها ڏاج ليتي گهرڻ نه آهي. ڌيءُ کي مٿيو ڪهڙو ڏاڍون اها ڏاج ليتي نه آهي. واه جا سماج سڌارڪ ليا آهيو.

موهنلال- لوهاڻ، مهنجي ٻي ڌرلي ڪري وهيا آهيو. ڪهڙي مون لوهاڻ کان گهري ليتي ڏاج گهري. جي هولدي سولدي ڳالهه کي ڏاڏي ۾ مدد ڪيڻ نه اها ڏاج ليتي ڏاڻ آهي. جي مهنجي ڌيءُ کي چار وڳا ۽ مٿيو ڏاڻ نه ڇا اها ڏاج ليتي چئني!

راملال- نه، نه. ان کي ڪيئن ڏاج ليتي چئجي. مون لوهاڻ کي سچائي آهي. شڪر جو هيٺرلي خبر پئي نه پرهين ڪيتري ڳالهه ۾ آهيو. سگهه ڪري وهاڻ ها نه اپنائار اوري ها. مان وڃان ٿو. اجازت.

مضمون

* دلـــبـــر *

ليکڪ:- ڌاريجا برجلال بختاورام

ٻئرڪ ١٠٩٦، او - ٽي سيڪشن، الهاس نگر ٣

دلبر منزل مقصود تي رسيو. حيدرآباد اسٽيشن بعد هڪ ننڍي اسٽيشن اچڻ تي
دلبر واڱڻ جيان پليٽفارم تي لٿو. نظر کي ساڄي کاٻي ڦيرائيندو ۽ من ۾ ويچار ڪندو. ته
هيٺ ا. ٽڪيٽ بابوءَ کان اڳي نڪرڻو آهي. اڳتي وڌڻ لڳو ته ٽڪ وچ پليٽفارم تي
ٻيل ٻئي سان ٽڪرايو. اس دلبر جو ٻئي سان ٽڪرجڻ ۽ ساڳيو ٻاڻ سان ڳالهائڻ چالو ڪرڻ.
انهيءَ ٻاڻ کي چوڻ لڳو ته، "دلبر اکيون انڌيون آسمان ۾ ۽ گهمين ٿو ڌرتيءَ تي ؛
ٻوءِ ٻئي کي ڌڪ ڏئي، لڳندءِ ته پيو ڇا ٿيندءِ. تنهنجي نصيب ۾ ٿي خدا ڌڪ ۽ ڌڪا لکيا
آهن ۽ ان ۾ ٻئي جو ڪوبه قصور نه آهي. اکيون کولي هلين هان ته اها ماجرا ڪرڻ ٿيئي
هان. ٻاڻ کي ٻاڻ عذاب ڏيندا ان ته ان ۾ اسو ڪوئي ڇا ڪندو.

ٿوري دير بعد ٻئي کي هٿ ۾ ڪٽي ڇپيائين. ڇپندي چيائينس، "يار، مٿان دل
۾ ڪران! مون ٿوڪي چاٽي واٽي لت ته هٿين آهي ته ڪ ٽڪرايو آهي. آدل، دل ۾ اصل
نه ڪجانءِ. تون ته مونکي پيارو آهين ڇو جو تون ته خدا جي ڪانڌاس چيز آهين. تون
باهه ٻارڻ ۾ نه ڪر ٿو اچين، اڄهو ڏاڻ جي ٻه باهه رستي اسان جو طعام آسو تيار ٿئي.
طعام رستي اسان جو بيت ٿو ٻرجي. سو يار منهنجا معاف ڪجانءِ جو مان آنڌن جيان هليو
آهيان ۽ ٿوکي ڇوٽ رسائي اٿر. الله جو قسم ڪٽي چوان ٿو ته منهنجي من ۾ ڪجهه ته
پيائي ڪوڻ آهي. ٻر هڪڙي ڳالهه ٿوکي ته ضرور چوندس ته تون هرويرو ته رستي تي
ڇو واٽي رهين. ڇا تنهنجي اها مرضي هئي ته اسان مسٽن جي واٽ روڪين، هي ٽ ...
ون ٿو سان روح رهاڻ ڪئي آهي، ته، ته، ته تون پين ڪسي ضرور تڪليف پهچائين ها.
ٻاڻ مان ٻئي ضرور ڪندس جو ٿوکي باسيو ٿو اڇلائي ڇڏيان جيئن پين کي ڌڪا ته
ان. الين ڇٽي وٺي جو ٻئي اڇلايائين ته ٽڪ وچ ڪنهن وڏاري کي لڳو. هيٺ وڏارو
ڏتي ٿو هڪي ڇڏي. هڪڙي آءِ اوليس ٻاٽي تي پهچايائينس. دلبر الي چوڻ لڳو،
ڏر ته هاڻ سلام سيڌي کي. وانا اليٽي صوبيدار صاحب ۽ فوجدار صاحب. ٻر ڏلب ۽ ڪاڻ
ل جي هوا. ڏسين ڇا ٿو! ٻر سڄدو، مٿان گهوري ٿهارن! اصل ساهه ڪڍي ڇڏيندءِ
و ٿين اليٽي ته ڏوهه ٻاس.

وري جهت ٻاڪ ٿرسي چوڻ لڳو ته، ڇرو ٿيو آهين ڇا؟ ٿو ڪو ڏسي واسي ته
ته هنيو. ماجسٽريٽ ٻه ڪهڙي ڦاسي ڏيندءِ. ڪو خون ته ڪرڻ ڪيو اليٽي.
تنهنجي وڏاري سان ڪا دشمني ٿوروئي هئي جو جاٽي واٽي ٻئي هنيوسين. اهو
خدا سان لڳي واس. ان ۾ دلبر تنهنجو ڏوهه ڪهڙو؟ مٿان دل لائي اليٽي. آهين ته،

هوائين مائٽن جا ور لاهڻ وارو، نس- ڦرائي ٿي. ٻي صوبيدار - پرائيدار ڪهڙي ڳالهه جي موري آهن ۽ لڙڪي ڪيڏا ٿي ڇا؟" وڏيري جي ضد ڪرڻ تي ڪيس ڪورٽ ۾ وارو ۽ دلبر تي پٽ جي سڙائي تي سمن ڄمائيل ٿي. دلبر ٽئون گهيٽلو خريد ڪيو حاضري ۽ واري ڏينهن گهيٽلي جا ڇيڪاٽ ڪيلدو اچي ڪورٽ ۾ حاضر ٿيو. دلبر کي ڪورٽ جو سڏ ٿيو. ڇيڪاٽ وارو گهيٽلو ٻاڻي دلبر ٻاڻ کي چوڻ لڳو ته، "دلبر اڄ ڪورٽ جو سڏ ٿيو اٿئي، لهيجو ڇيڪاٽ وارو گهيٽلو ڏسي سيٺي جي لطر اسر ڏانهن ڇڪبي ۽ هرڪو واٽ واه ڪندو ۽ چوندو ته واه جو انسان آهي، ڪورٽ ۾ ادب سان آيو آهي."

اٿوي ۾ ڪورٽ جي پٽوالي دلبر کي سڏ ڪيو. هن جو گهيٽلو ڏسي پٽوالي چيس ته گهيٽلو لاهي ٻاهر ڪورٽ ۾ اندر گهڙ. اٿي دلبر ٻاڻکي چوڻ لڳو ته، "ڏٺئي، پڪ ٿالي جو خرچي ٽئون گهيٽلو خريد ڪيم ته هي موڪ پٽوالو ٿو چوائي ته. گهيٽلو ٻاهر لاهي ٻوه ڪورٽ اندر گهڙ. چواس ته. گهيلا! ٽئون گهيٽلو آهي، اصل هيئنر خريد ڪيل. ماجسٽريٽ صاحب ته ان ڳالهه تي داد ڏيندو. ٻاڻ کي وڏاڪ چوڻ لڳو اسر هي مفلس پٽوالو ليندو ڪير آهي جو چوي ٿو ته ڪورٽ ۾ اڳيان اُگهاڙو اچ. اها ڪورٽ جي بي ادبي ليندي. ماجسٽريٽ صاحب چوندو ته ڪهڙو ته بي شرم آهين جو ڪورٽ ۾ اچڻ لاءِ پيرن ۾ جتي پاتي اچڻ جي به وصيت ڪيو اٿئي. ٻاڻ کي وڏاڪ چوڻ لڳو ته ٻوه ته اون وي ڪرنير اوروڻي آيو آهين. لڙڪي ته خاص دعوت ڏني گهرايو ويو آهي" ڪير دلبر اندر گهڙيو.

سرشتيدار پڇيس - مذهب ڪهڙو اٿئي؟

دلبر- (ٻاڻ سان ڳالهائيندي) دلبر، سرشتيدار پڇيئي ٿو مذهب. ڪاٿي جي چوان ٿو هندو ته مسلمان ٻاڻو ناراض ٿيندا ۽ جي چوان ٿو مسلمان ته. هندو ٻاڻو ٿيندا ولچ ۽ اُن ڪري جواب ڏي ته لامذهب آهين.

دلبر- سائين لامذهب.

مئجسٽريٽ- (سرشتيدار ڏانهن منهن ڪري) لکيس مسلمان.

سرشتيدار- ٻالو ۽ ذات جا اٿئي؟

دلبر جواب ڏنو- "ٻالو ومتو ۽ ذات خدائي."

سرشتيدار- سچو ٻالو ۽ ذات ٻڌاءِ.

دلبر- مون بلڪل سچ چيو آهي حضور.

مئجسٽريٽ- هيءَ ڪورٽ آهي، مسخري ڪرڻ جي جڳهه نه. هتي سچي سچي حقيقت بيان ڪر.

دلبر ٻاڻ ڏانهن مخاطب ٿي چيو ته، "دلبر هيئنر ماجسٽريٽ صاحب ته ڪاوڙ ٿيو اٿئي. جلد ڪر، وقت نه وڃاءِ ۽ چئينس ته ومتو آهين ۽ ذات اٿئي خدائي، ۽ جي ايا

۽ اعتبار نه اچيس ته ڇٽيس سرشتيدار کي ٻاهرين ان سوال جو جواب ڏني جيئن ٻڌو پاڻين ٻڌايائينس ته تون مسلمان آهين."

مئجسٽريٽ- (سرشتيدار ڏانهن منهن ڪري) هي چٽ آهي، هن جي ڳالهين تي ڌيان نه ڏيئي هن تي مڙهيل تهمت ثابت قبوليم وٺيس.

سرشتيدار- دلبر توتي تهمت مڙهي وئي آهي ۽ وڏاري ڪسي ٻئر جاٽي واٽي هيو آهي.

دلبر- (پاڻ سان ڳالهائيندي) اڙي ڇٽيس نه، ته چٽ ڪان عقل ڇو نا سڪو مئجسٽريٽ نه لوکي چٽ ثابت ڪري فيصلو اول ني ڏيئي ڇڏيو ته تون اي گناه آهين. پوءِ سڏي چيو ته تو ٻڌايس ته جڏهن پنهنجو فيصلو پاڻ کي ئي سمجهه ۽ اٿو اچيس نه چٽ اهو ٿيو ڪين تون. آڙي، پار همت رک، ڪورٽ کي سچي بيان کي زبانڻ جي اختياري ني ڪاله آهي. چگو "انين ۽ ڇٽيس نه اڳتي فيصلا ڪرڻ کان اول تو وٽ اچي صلاح مصلحت وٺي پوءِ ني ڪورٽ ۾ وڃي ا. ل. ا. سندس راز فاش ني ٿيندو. (دلبر انين چوندو چوندو ڪورٽ کان ٻاهر نڪتو ته نڪرڻ مهل ماجسٽريٽ کي سلام ڪندو ٻاهر نڪتو نه مئجسٽريٽ ۽ اٿي ڪڙو ٿيو ۽ ڪورٽ ارخواست ليڻ جي حڪم سان گڏ، ڪيس رد ٿيل ڄاڻايائين.

شاهي قبر ليکڪ: جيوت "جوت"

هڪ دفعي هڪ ملڪ جو بادشاهه گذاري ويو. سندس لاش کي شان و شوڪت سان دفنايو ويو. بادشاهي دفناءَ جي خيال کان هڪ سهاڻي اڏي ٺاهي طور ٺهيو هوندو هو. اهو دستور ڇگي وقت تائين هلندو رهيو.

گهڻي وقت گذرڻ کانپوءِ ملڪ جون بادشاهون بدلجي ويون. هن بادشاهه جي قبر جي سنڌ سماءَ نه لڌي وئي ۽ نڪي هاڻي اتي ڏانهن ڪو سهاڻي ايندو هو!

هاڻي هن شاهي قبر مٿان گاهه ڄمي ويو هو. ڪنهن کي خبر ڪانه هئي ته هن قبر ۾ ڪنهن زماني جو هڪ طاقتور بادشاهه دفنايل آهي.

هڪ ڏينهن هڪ گڏهه ان شاهي قبر جو گاهه کائڻ لڳو. بادشاهه جيڪو اندر دفنايو ويو هو تنهنکي ڏاڍو غصو آيو ۽ گڏهه کي چيائين: "او گڏهه! ڏسين نه تو نه، مان ڪير آهيان؟ مان ڪنهن زماني ۾ هن ملڪ جو بادشاهه هوس. تنهنجي اهڙي مجال جو منهنجي قبر جو گاهه تو کائين!"

گڏهه ورندي ڏيئي چيو: "بادشاهه! لوکان وڏن وڏن بادشاهن ۽ شهنشاهن جي قبرن جا گاهه مان کائي آيو آهيان. تون وري ڪير آهين؟"

بادشاهه دل ۾ چيو: "هي گڏهه آهي، هن سان بحث ڪرڻ اجايو آهي!"

ڇا پنهنجيءَ مادري ڀاشا سان پريم ڪرڻ پاپ آهي؟

ليکڪ:- وي - ايل - ڪيسواڻي
اي - او - ٽي آفيس، پير مازري، اهڪس بلڊنگ، ممبئي وي - ٽي

پنهنجيءَ ٻوليءَ ذريعي ئي پنهنجي اندر جا اُڌما ۽ من جا اونهان ويچار ڪنهن طرح سان اظهار ڪري سگهون ٿا. شايد ان ۾ وڌاءُ ڪونه ٿيندو ته هر آدمي پنهنجي مادري ڀاشا ۾ خيال آزاديءَ سان ظاهر ڪري سگهي ٿو ۽ ٻيءَ ڪنهن به ڌاريءَ ٻوليءَ ۾ پنهنجن ويچارن کي پوريءَ طرح پيش نه ڪري سگهندو. پر اسان سنڌين جو معاملو نرالو آهي. اسين سڀ کان ٻاڻ کي اڳ ڏيکارڻ ۾ دلچسپي وٺندا آهيون، ۽ شايد شاهه صاحب جي قول جا پابند پاسندا آهيون:-

”جي اوارو لوڪ وهي ته تون اوچو وهه اوپارو“

وڌيڪ ڪان اڄ جي ڳالهه ٿا ڪيون. ان کان اڳ جو دستور آهي ته سنڌ ۾ مادري زبان لاءِ چاهه گهٽ هو ۽ خاص ڪري سنڌي هندن ۾ ته اهين ئي ڏاڍو پڻ هو ڇو ته سڀ مائٽ پنهنجي ٻارن سان ڌاري ٻولي يعني انگريزيءَ ۾ گفتگو ڪرڻ وڏائي سمجهندا هئا. جيڪڏهن ڪو سنڌيءَ ۾ ڳالهائيندو ته سمجهندا ته انگريزيءَ جو پورو اڀياس ڪونه اٿس يا انگريزيءَ ۾ ڪچو آهي تنهنڪري سنڌيءَ ۾ ٿو ڳالهائي. صرف ڳالهائڻ تائين اهو رواج محدود ڪونه هوندو هو پر خط پٽ لکڻ ۾ به اهو ئي طريقو اختيار ڪيو ويندو هو ته مائٽن ڏانهن انگريزيءَ ۾ چٺي لکي وڃي. مطلب ته جيڪو سنڌيءَ ٻوليءَ جو استعمال ڪندو هو ته ٻاڻ کي ذري گهٽ ڪلڪ هاب ڪرائيندو هو.

هتي به قاعدي اُن ڏانهن جي ٻارڙن لاءِ انگريزيءَ يا هنديءَ ۾ تعليم ڪٺي ڪئي وڃي. سنڌي پڙهڻ، لکڻ ۽ ڳالهائڻ شان جهڙي گهٽتائي سمجهي ٿي وڃي. جتي به وڃو اتي ٿا ئين زماني جون سنڌي ٿيون ان ڳالهه تي فخر وٺن ٿيون ته سندن ٻار سنڌي نه پڙهي ڪونه ۽ نه ڪو سنڌيءَ ۾ ڳالهائي سگهن. گهر جي حرڪتن جي پوري چاهه گهٽ وڌ پرائمري هجي ته ٿي. مائٽ ٻارن کي سنڌي اسڪول ۾ موڪلڻ کان عار ڪندا ۽ ڪيسٽ کي ڪي يعني ڪنهن ڪانوينٽ يا انگريزي ماڌيم (Meduim) واري اسڪول ۾ داخل ڪرائڻ جي ڪوشش ڪندا. ڪانوينٽ ۾ پڙهندڙ ٻار اوچي خاندان جو ليکيو وڃي ٿو.

اوهين اهو ئي دهرائيندا ته سنڌي آهن ڪان آهن ڏاڍن وارا، ولايت وڃڻ وارا تن لاءِ انگريزيءَ جو گيان هجڻ نه ضروري آهي. پر ان جو اهو نه مطلب ڪراوي ته ... ڀاشا کي ڇڏي ودهشي ڀاشا جي اثر کاڌو ڪئو پنهنجي. ان ڳالهه کي نه ڏسون ته سنڌي هندن جو ساهتيه ۽ ڀاشا سان ڪيڏو ۽ ڪيترو چاهه رهيو آهي

آهي. هيترين صدين گذري وڃڻ پر صرف هندن ۾ هڪ ئي ٻاهر ڪوي اڪيلو ”سامي“ پيدا ٿيو. ايڪڙ ٻيڪڙ شاعر پيدا ٿيا آهن ڪو ٿورو ڪونه ڪيو. مسلمانن ۾ ته اڪيچار شاعر پيدا ٿيا. موجوده دور ۾ چئي سگهجي ٿو، ته هندو شاعر ته ٿيا، ليکڪ ته ٿيا ۽ ترجمان ته ٿيا ۽ پڻ ۾ انهن جا چيچڙي ته سنڌي مسلمانن کان ڪنهن حال ۾ گهٽ ڪونه آهن پر صرف چند شاعر ۽ ليکڪ پيدا ڪرڻ ڪافي ناهي. اسان وٽ لکندڙن جي کمي ڪانه هوندي. پر اتر پڙهندڙن جي کمي آهي. ارٿ شاستر (Economics) جي اصول موجب ضرورت آهر مال ميسر ٿئي ٿو. مانگهن جي طرفان جي تقاضا هوندي آهي، ليکڪ اڪري تروار ليندا ۽ ضرور لکندا پر هتي ته ڳالهه سپ ابتي آهي. ليکڪ زور ڪري لکن ٿا جيترو ٽيڪ ڪري، فائدو ته ڪونه، الٽو سندن لکيتن کي پڙهڻ وارا ڪونهن. اشتهار وٺي ڪتاب ڇپيندا. عجب جهڙي ڳالهه آهي ته پنهنجي مادري ڀاشا ۾ لکڻ پڙهڻ شايد عظيم گناهه آهي.

سنڌي ٻولي ته وڏن ۾ تسليم ٿي - ريڊيو ذريعي ته سنڌيءَ ۾ پروگرام پرسارت ٿين ٿا پر ڇا ڳالهه اتي ئي ختم ٿي؟ ڇا سنڌي صرف ليکڪن ۽ شاعرن تائين محدود رهندي يا سنڌي پبلڪ به ساٿ ڏيندي؟ جيستائين سنڌين جي ذهنيت نه بدلي آهي، جيستائين هو پنهنجيءَ ٻوليءَ ۽ ساهتيه لاءِ هڪ طرح جو ”تعصب“ نه رکندا ۽ پنهنجي مادري زبان ۾ ڳالهائڻ، پڙهڻ ۽ پاڙهڻ ۾ فخر نه وٺندا تيستائين ٿيو پلو. پنهنجيءَ ڀاشا ۽ ساهتيه لاءِ احساس ڪمزوري ”Inferiority Compless“ رکڻ واجب ناهي. سنڌي ساهتيه ترقي ڪئي آهي ان جو سبب اهو ئي آهي ته اسين گهٽ لکون ٿا ۽ ان کان گهٽ پڙهون ٿا. پاڻ ۾ جيڪڏهن سنڌي پڙهڻ لاءِ وڌيڪ چاهه پيدا ڪنداسين ته ضرورت آهي پاڻمرادو سنڌي سهڻا ۽ اوچ ڪوٽيءَ وارا سنڌي پستڪ نڪرندا. اهڙيءَ طرح ئي سنڌي ٻوليءَ ۾ ساهتيه اُتي ڪندو. ان ئي سنڌي جاتي فخر سان ڪنڌ اوچو ڪري سگهي ٿي. صرف ڏاڏي ۾ استادي ظاهر ڪري پنهنجي هوشياريءَ جو ثبوت نٿو ڏئي سگهجي. پنهنجو سر تڏهن ئي اوچو ڪري سگهبو جڏهن اسان کي پنهنجي الڳ انفرادي حيثيت هوندي، پنهنجو اوچو ساهتيه هوندو ۽ پنهنجو الڳ تهذيب هوندي.

پنهنجي ٻولي ۽ ساهتيه سان پيار رکڻ شان جي گهٽتائي ڪانهي ۽ نه وري پاپ آهي. پاپ ته اهو آهي جو اسين سنڌيءَ سان پيار نٿا رکون. سنڌيءَ کي اوج تي آڻڻ لاءِ پرشارٿ ڪونه ٿا ڪريون. پاپ ته اڳيئي سر ٿي آهي جو ڪيترا ئي رسالا جنميا ۽ ختم ٿي ويا. ڪيترا ليکڪ ۽ ڪوي اُڀريا ۽ اڻ موت موئي ويا. اچو ته اهو پاپ جو نڪردونون. هيترو ته وڃي ويل ڪانهي. اچو ته پڻ ڪريون ته پنهنجيءَ مادري ڀاشا ۾ لکون، پڙهون ۽ ڳالهايون. اهو خيال من مان ڪڍي ڇڏيون ته پنهنجيءَ ٻوليءَ سان پيار ڪرڻ پاپ آهي. حقيقت ۾ اهو ئي پڃ آهي، ٻيو سڀ پاپ.

ڇا پنهنجيءَ ماتر ڀاشا سان پريم ڪرڻ پاپ آهي؟

ليکڪ:- وي - ايل - ڪيسواڻي

اي - او - ٽي آفيس، پير ماڙو، اليڪس بلڊنگ، بمبئي وي - ٽي

پنهنجيءَ ٻوليءَ ذريعي ئي پنهنجي اندر جا اُڌما ۽ من جا اڀر ۽ ويچار ٺيڪ طرح سان اظهار ڪري سگهون ٿا. شايد ان ۾ وڌاءُ ڪونه ٿيندو ته جو آدمي پنهنجي ماتر ڀاشا ۾ خيال آڇي نٿو ڪري سگهي سو ٻيءَ ڪنهن به ڌاريءَ ٻوليءَ ۾ پنهنجن ويچارن کي پوريءَ طرح پيش نه ڪري سگهندو. پر اسان سنڌين جو منهن نرالو آهي. اسين سڀ کان ٻاڻ کي اڳ ڌڪارڻ ۾ ڏاڍي وڏائي وٺندا آهيون، ۽ شايد شاهه صاحب جي قول جا پابند پاسندا آهيون:-

”جي لهوارو لوڪ وڃي ته تون اڀرو وڃ اوڀار“

ورهاڱي کان اڳ جي ڳالهه ٿا ڪريون. ان کان اڳ جو دستور آهي ته سنڌ ۾ مادري زبان لاءِ چاهه گهٽ هو ۽ خاص ڪري سنڌي هندن ۾ ته انهيءَ ٻنهي ڏاڍو ۽ پڙهو ويو سڀ مٽ مائٽ پنهنجي ٻارن سان ڌاري ٻولي يعني انگريزيءَ ۾ ڳالهائڻ ۾ فخر محسوس ڪندا هئا. جيڪڏهن ڪو سنڌيءَ ۾ ڳالهائيندو ته سمجهندا ته انگريزيءَ جو پورو اڀياس ڪونه اٿس يا انگريزيءَ ۾ ڪچو آهي تنهنڪري سنڌيءَ ۾ ٿو ڳالهائي. صرف ڳالهائڻ تائين اهو رواج محدود ڪونه هوندو هو پر خطن پٽن لکڻ ۾ به اهوئي لهجو اختيار ڪيو ويندو هو ته مائٽن ڏانهن انگريزيءَ ۾ چٺي لکي وڃي. مطلب ته جيڪو سنڌيءَ ٻوليءَ جو استعمال ڪندو هو ته ٻاڻ کي ذري گهٽ ڪلڻ هاڻ ڪرائيندو هو.

هتي به باقاعدي اهي ڏاڏن جي پر ٻارڙن لاءِ انگريزيءَ يا هنديءَ ۾ گفتار ڪئي ويئي وڃي. سنڌي پڙهڻ، لکڻ ۽ ڳالهائڻ شان جي گهٽتائي سمجهي ويئي وڃي. جتي به وڃو اتي نئين زماني جون سنڌي ٻارن ان ڳالهه لئي فخر وٺن ٿيون ته سنڌين ٻار سنڌي نه پڙهي ٿا ڪري ۽ لکو سنڌيءَ ۾ ڳالهائي سگهن. گهر جي فرنا جي پورس چاهي گهٽ وڌ پرلدي هجي تڏهن به مائٽ ٻارن کي سنڌي اسڪول ۾ موڪلڻ کان آر ڪندا پر ڀيٽ ڪي ٻني ڏيئي به ڪنهن ڪانوينٽ يا انگريزي ماڌيم (Meduim) واري اسڪول ۾ داخل ڪرائڻ جي ڪوشش ڪندا. ڪانوينٽ ۾ پڙهندڙ ٻار اوچي خاندان جو ليکيو وڃي ٿو.

اوهين اعتراض ڪندا ته سنڌي اُتان کان آهن ڏاڏن واڙا، ولايت وڃڻ وارا تن لاءِ انگريزيءَ جو گيان هجڻ ته ضروري آهي. پر ان جو اهو ته مطلب ڪونهي ته پنهنجي ماتر ڀاشا کي ڇڏي وديشي ڀاشا جي ابترو ڪاهر ڪيو وڃي. ان ڳالهه کي به ڇڏيو. اچو ته ڏسون ته سنڌي هندن جو ساهتيه ۽ ڀاشا سان ڪهڙو ۽ ڪيترو چاهه رهيو آهي

آهي. هيترن صدين گذري وڃڻ بعد صرف هندن ۾ هڪ ئي ناميارو ڪوي اڪبر اعظمي "سامي" پيدا ٿيو ۽ ٻيا ڪي ٿورا شاعر پيدا ٿيا آهن جو نالو ڳڻائي سگهجي ٿو. مسلمانن ۾ ته اُڪا ڏڪا شاعر پيدا ٿيا. موجوده دور ۾ جيڪي سگهجي ٿو، ته هندو شاعر ۽ ٿورا ليکڪ ۽ ٻيا ترجمان ۽ ٻيا ۽ پيٽ ۾ اُنهن کان گهٽ ته سنڌي مسلمانن کان ڪنهن حال ۾ اڳتي ڪونه ٿيا پر صرف چند شاعر ۽ ليکڪ پيدا ڪري سگهيا آهن. اسان وٽ لکندڙن جي کمي ڪانه ٿيندي. پر اُنهن پڙهندڙن جي کمي آهي. اَرٿ شاستر (Economics) جي اصول موجب ضرورت آهر مال ميسر ٿئي ٿو. ماڻهن جي طرفان جي تقاضا هوندي آهي، ليڪن اڪري ٿورا ٿيندا ۽ ضرور اڪندا پر هتي ته ڳالهه سڀ اُبتي آهي. ليکڪ زور ڪري لکن ٿا جيترو ٺيڪ ڪري ٿا، فائدو ڪونه، اُن پر سنڌي لکيتن کي پڙهڻ وارا ڪونهن. اشتهار وٺي ڪتاب ڇپيندا. عجب جهڙي ڳالهه آهي ته پنهنجي مادري ٻاشا ۾ لکڻ پڙهڻ شايد عظيم گناهه آهي.

سنڌي ٻولي ۽ وڏن ۾ تسليم ٿي- ريڊيو ذريعي ۽ سنڌيءَ ۾ پروگرام براڊڪاسٽ ٿين ٿا پر ڇا ڳالهه اُتي ئي ختم ٿي؟ ڇا سنڌي صرف ليکڪن ۽ شاعرن لائين محدود رهندي يا سنڌي پبلڪ ۽ سائنس ڏيندي؟ جيسين سنڌين جي ذهنيت نه بدلي آهي، جيسين هو پنهنجيءَ ٻوليءَ ۽ ساهتيه لاءِ هڪ طرح جو "تعصب" نه رکندا ۽ پنهنجي مادري زبان ۾ ڳالهائڻ، پڙهڻ ۽ پاڙهڻ ۾ فخر نه ونندا تيسين ٿيو پلو. پنهنجيءَ ٻاشا ۽ ساهت لاءِ احساس ڪمزوري "Inferiority Compless" رکڻ واجب ناهي. سنڌي ساهتيه اوتي ڪونه ڪئي آهي اُن جو سبب اهو ئي آهي ته اسين گهٽ لکون ٿا ۽ اُن کان گهٽ پڙهون ٿا. ٻارن ۾ جيڪڏهن سنڌي پڙهڻ لاءِ وڏي ڪا چاهه پيدا ڪنداسين ته ضرورت آهي ٻالمراد و سنا سهڻا ۽ اوچ ڪوٽيءَ وارا سنڌي پستڪ نڪرندا. اهڙيءَ طرح ئي سنڌي ٻوليءَ ۾ ساهتيه اُتي ڪندو، اُن لئي سنڌي جاتي نظر سان ڪنڌ اوچو ڪري سگهي ٿي. صرف ڏاڏي ۾ استادي ظاهر ڪري پنهنجي هوشياريءَ جو ثبوت نٿو ڏئي سگهجي. پنهنجو سر تڏهن ئي اوچو ڄاڻي سگهبو جڏهن اسان کي پنهنجي الڳ انفرادي حيثيت هوندي، پنهنجو اوچو ساهتيه هوندو ۽ پنهنجو الڳ تهذيب هوندي.

پنهنجي ٻولي ۽ ساهتيه سان پيار رکڻ شان جي گهٽتائي ڪونهي ۽ نه وري پاپ آهي. پاپ ته اهو آهي جو اسين سنڌيءَ سان پيار نٿا رکون. سنڌيءَ کي اوج تي آڻڻ لاءِ پرشارٿ ڪونه ٿا ڪريون. پاپ ته اڳئي ٿي چڪو آهي جو ڪيترا ئي رسالا جنميا ۽ ختم ٿي ويا. ڪيترا ليکڪ ۽ ڪوي اُڀريا پر اُهي موت مري ويا. اڃا ته اهو پاپ جو نڪرندو رهون. هيترو ۽ وڌيڪ وڌي ڪانهي. اڃا ته پرڻ ڪريون ته پنهنجيءَ مادري ٻاشا ۾ لکون، پڙهون ۽ ڳالهايون. اهو خيال دل مان ڪڍي ڇڏيون ته پنهنجيءَ ٻوليءَ سان پيار ڪرڻ پاپ آهي. حقيقت ۾ اهو ئي سچ آهي، ٻيو سڀ پاپ.

ڇا پنهنجيءَ ماتر ڀاشا سان پريم ڪرڻ پاپ آهي؟

ليکڪ:- وي - ايل - ڪبسواڻي
اي - او - ٽي آفيس، پير ماڙي، ايڪسائيز، امتي وي - ٽي

سنڌيءَ ٻوليءَ ذريعي اِي سنڌي اندر جا اُڌما ۽ من جا ڀاءُ ۽ ويچار ٺيڪ طرح سان اظهار ڪري سگهون ٿا. شايد ان ۾ وڌاءُ ڪونه ٿيندو ته هر آدمي سنڌي ماتر ڀاشا ۾ خيال آزاديءَ سان ڪري سگهي ٿو ايءَ ڪنهن ٻي ڌاريءَ ٻوليءَ ۾ سنڌين ويچارن کي پوريءَ طرح پيش نه ڪري سگهندو. پر اسان سنڌين جو مت نرالو آهي. اسين سڀ کان پاڻ کي انگ ڏيکارڻ ۾ ڏاڍو خوش ٿيندا آهيون، ۽ شايد شاهه صاحب جي قول جا پابند پاسندا آهيون:-

"جي ڀرارو لوڪ وهي ته تون اوجهڙ وهه اوٻار"

ورهاڱي کان اڳ جي ڳالهه ٿا ڪريون، ان کان اڳ جو دستور آهي ته سنڌ ۾ مادري زبان لاءِ چاهه گهٽ هو ۽ خاص ڪري سنڌي هندن ۾ ته انهن لاءِ ڌاري ٻولي وڌيڪ پسند هئي. مٿ مالڪ سنڌي ٻارن سان ڌاري ٻولي يعني انگريزيءَ ۾ گفت گو ڪرڻ وڌيڪ پسند ڪندا هئا. جيڪڏهن ڪو سنڌيءَ ۾ ڳالهائيندو ته سمجهندا ته انگريزيءَ جو پورو اڀياس ڪونه اٿس يا انگريزيءَ ۾ ڪچو آهي تنهنڪري سنڌيءَ ۾ ٿو ڳالهائي. صرف ڳالهائڻ تائين اهو رواج محدود ڪونه هوندو هو پر خط پٽ لکڻ ۾ به اهوئي نمونو اختيار ڪيو ويندو هو ته ماڻهن ڌاريءَ انگريزيءَ ۾ چٺي لکي وڃي. مطلب ته جيڪو سنڌيءَ ٻوليءَ جو استعمال ڪندو هو ته پاڻ کي ذري گهٽ ڪلڪ هاڻ ڪرائيندو هو.

هتي به باقاعدي اُن ڏاڍن جي ٻارن لاءِ انگريزيءَ بنا هنديءَ ۾ گفتار ڪئي پئي وڃي. سنڌي پڙهڻ، لکڻ ۽ ڳالهائڻ شان جي گهٽتائي سمجهي پئي وڃي. هتي به وڏو الي انهن زماني جون سنڌي ٻارن ان ڳالهه لي فخر وٺن ٿيون ته سنڌين ٻار سنڌي نه پڙهن ٿا ڪونه ۽ نڪو سنڌيءَ ۾ ڳالهائي سگهن. گهر جي حرفا جي پوري چاهه گهٽ وڌ ٻولڻي هجي ٿڌهن ٿا. مالڪ ٻارن کي سنڌي اسڪول ۾ موڪلڻ کان آر ڪندا پر پيسا کي ٿڪي ڏيئي به ڪنهن ڪانوينٽ يا انگريزي ماڌيم (Meduim) واري اسڪول ۾ داخل ڪرائڻ جي ڪوشش ڪندا. ڪانوينٽ ۾ پڙهندڙ ٻار اوچي خاندان جو ليکيو وڃي ٿو.

اوهين اهو ٿي ڏهرائيندا ته سنڌي ٻارن کان آهن ڏاڍن وارا، ولايت وڃڻ وارا تن لاءِ انگريزيءَ جو گيان هجڻ ته ضروري آهي. پر ان جو اهو ته مطلب ڪرائي ٿو سنڌي ماتر ڀاشا کي ڇڏي ودديشي ڀاشا جي آڌرو ڪاهر ڪڍ پنجي. ان ڳالهه کي به ڇڏيو. اچو ته ڏسون ته سنڌي هندن جو ساهتيه ۽ ڀاشا سان ڪهڙو ۽ ڪيترو چاهه رهيو آهي

آهي. هيترين صدين گذري وڃڻ تي صرف هندن ۾ هڪ ئي نامور ڪوي اڪيلو اهڙي
"سامي" پيدا ٿيو، ۽ ٻه ٽي ٻيا شاعر پيدا ٿيا آهن جن جو نالو ڪڍڻ ڪيو. مسلمانن ۾ ته اڳڀرائي
شاعر پيدا ٿيا. موجوده دور ۾ چئي سگهجي ٿو، ته هندو شاعر ۽ نثر ليکڪ ته ٿيا ئي نه ۽ جيترا
به ٿيا ۽ پيٽ ۾ آئين ٻار چئجي ته سنڌي مسلمانن کان ڪنهن حال ۾ گهٽ
صرف چند شاعر ۽ ليکڪ پيدا ڪري ڪامياب ٿيا آهن. اسان وٽ لکندڙن جي ڪمي ڪالهه
نٿيندي. اسر الٽو پڙهندڙن جي ڪمي آهي. ارٿ شاستر (Economics) جي اصول
موجب ضرورت آهر مال ميسر ٿئي ٿو. ماڻهن جي طرفان جي تقاضا هوندي آهي، ليکڪ
لکن ٿا جيترو ٽيڪ ڪري، فائدو ۽ ڪونه ان تي سنڌين ليکڪن کي پڙهڻ وارا ڪونهن. اشتهار
وٺي ڪتاب ڇپيندا. عجب جهڙي ڳالهه آهي ته پنهنجي مادري ٻولي ۾ اڻ پڙهڻ شايد عظيم
گناهه آهي.

سنڌي ٻولي ۽ وڏن ۾ تسليم ٿي. ڇا تيئن ذريعي ۽ سنڌيءَ ۾ پروگرام پرسارت ٿين
ٿا ته ڇا ڳالهه اتي ئي ختم ٿي؟ ڇا سنڌي صرف ليکڪن ۽ شاعرن تائين محدود رهندي
يا سنڌي پبلڪ ۽ ساٿ ڏيندي؟ جيستائين سنڌ جي ذهنيت نه بدلي آهي، جيستائين
هو پنهنجيءَ ٻوليءَ ۽ ساهتيہ لاءِ هڪ طرح جو "تعصب" نه رکندا ۽ پنهنجي مادري زبان
۾ ڳالهائڻ، پڙهڻ ۽ پاڙهڻ ۾ فخر نه وٺندا ايستائين ڪجهه ڪونه ٿيندو. پنهنجيءَ ٻولي ۽ ساهت لاءِ احساس
ڪمزوري "Inferiority Compless" رکڻ واجب ناهي. سنڌي ساهتيہ ترقي ڪونه
ڪئي آهي ان جو سبب اهو ئي آهي ته اسين گهٽ لکون ٿا ۽ ان کان گهٽ پڙهون ٿا.
ٿا ۾ جيڪڏهن سنڌي پڙهڻ لاءِ وڏي چاهه پيدا ڪنداسين ته ضرورت آهي پاڻمرادو
سنڌ سڄي ۾ اوچ ڪوٺيءَ وارا سنڌي پستڪ نڪرندا. اهڙيءَ طرح ٿي سنڌي ٻوليءَ ۾
ساهتيہ اتي ڪندو، ان ٿي سنڌي جاتي نڌر سان ڪنڌ اوچو ڪري سگهي ٿي. صرف
ٿاڪندي ۾ استادي ظاهر ڪري پنهنجي هوشياريءَ جو ثبوت ڏئي سگهجي. پنهنجو
پر تڏهن ئي اوچو ڄاڻي سگهبو جڏهن اسان کي پنهنجي الڳ انفرادي حيثيت هوندي،
پنهنجو اوچو ساهتيہ هوندو ۽ پنهنجو الڳ تهذيب هوندي.

پنهنجي ٻولي ۽ ساهتيہ سان پيار رکڻ شان جي گهٽتائي ڪونهي ۽ نه وري پاپ
ي. پاپ ته اهو آهي جو اسين سنڌيءَ سان پيار ڪونه رکون. سنڌيءَ کي اوچ تي آڻڻ
پرشارت ڪونه ٿا ڪريون. پاپ ته اهي سڀ ٿي آهي جو ڪيترائي وسالا جيئڻ ۽ ختم
۽ وڏا ڪيترا ليکڪ ۽ ڪوي آيا ۽ اهي موت موري ويا. اچو ته اهو پاپ جو نڪرندڙ ٿيون.
پهريون ۽ وڏي وڏي ڪالهي. اچو ته پڻ ڪريون ته پنهنجيءَ مادري ٻولي ۾ لکون، پڙهون ۽
ڳالهايون. اهو خيال من مان ڪڍي ڇڏيون ته پنهنجيءَ ٻوليءَ سان پيار ڪرڻ پاپ آهي.
قصو ۾ اهو ئي پچ آهي، ٻيو سڀ پاپ.

ڇا پنهنجيءَ ماتر ڀاشا سان پريم ڪرڻ پاپ آهي؟

ليکڪ:- وي - ايل - ڪبسواڻي

اي - او - ٽي آءِ ايس، ٽيو ماڙي، الهڪس بلڊنگ، امٽي وي - ٽي

پنهنجيءَ ٻوليءَ ذريعي ئي پنهنجي اندر جا اڌما ۽ من جا ڀاو ۽ ويچار ٺيڪ ٺا سان اظهار ڪري سگهون ٿا. شايد ان ۾ وڌاءُ ڪونه ٿيندو ته جو آدمي پنهنجي ماتر ڀاشا خيال آرائي نٿو ڪري سگهي سو ٻيءَ ڪنهن به ڌاريءَ ٻوليءَ ۾ پنهنجا ويچار پوريءَ طرح پيش نه ڪري سگهندو. پر اسان سنڌين جو معاملو نرالو آهي. اسين سڀ ڳ ڳالهه کي اُلٽو ڏيکارڻ ۾ دلچسپي وٺندا آهيون، ۽ شايد شاهه صاحب جي قول جا پا پاسندا آهيون:-

”جي لهرارو لوڪ وهي ته تون اُڀو وهه اوڀار“

ورهاڱي کان اڳ جي ڳالهه ٿي، پر ان کان اڳ جو دستور آهي ته سنڌ ۾ ماتر زبان لاءِ چاهه گهٽ هو ۽ خاص ڪري سنڌي هندن ۾ ته اِهين ئي ڏٺو ۽ ٻڌو ويو ته مٽ مائٽ پنهنجي ٻارن سان ڌاري ٻولي يعني انگريزيءَ ۾ گٽ مٽ ڪرڻ وڏائي پسند ڪ هئا. جيڪڏهن ڪو سنڌيءَ ۾ ڳالهائيندو ته سمجهندا ته انگريزيءَ جو پورو اڀياس ڪ اٿس يا انگريزيءَ ۾ ڪچو آهي جنهنڪري سنڌيءَ ۾ ٿو ڳالهائي. صرف ڳالهائڻ تائين اِ رواج محدود ڪونه هوندو هو پر خط پٽ لکڻ ۾ به اهو ئي نمونو اختيار ڪيو ويندو ته مائٽن ڏانهن انگريزيءَ ۾ چٺي لکي وڃي. مطلب ته جيڪو سنڌيءَ ٻوليءَ جو استعما ڪندو هو ته ٻار کي ذري گهٽ ڪلاس ٻاهر ڪرائيندو هو.

هتي به باقاعدي ٻن ڏاڏن جي پر ٻارڻ لاءِ انگريزيءَ يا هنديءَ ۾ گفتار ڪ ئي وڃي. سنڌي پڙهڻ، لکڻ ۽ ڳالهائڻ سان جيسي گهٽتائي سمجهي ئي وڃي جتي نه ويو اتي لئين وماي جون سنڌي ناريون ان ڳالهه تي فخر وٺن ٿيون ته سند ٻار سنڌي نه پڙهي ٿي ڪونه ۽ ٿورو سنڌيءَ ۾ ڳالهائي سگهن. گهر جي خرچ جي ٻور چاهي گهٽ وڌ برابري هجي ٿئين ته مائٽ ٻارن کي سنڌي اسڪول ۾ موڪلڻ کان ڪيڏا پر پيٽ کي ٽٽي ڏيئي به ڪنهن ڪانوينٽ يا انگريزي ماڌيم (Meduim) وار اسڪول ۾ داخل ڪرائڻ جي ڪوشش ڪندا. ڪانوينٽ ۾ پڙهندڙ ٻار اوچي خاندان جو ليکيو وڃي ٿو.

اوهين اهو ئي ڏهرائيندا ته سنڌي اٿئون کان آهن ڏاڏن وارا، ولائت وڃڻ وارا ٿهن لاءِ انگريزيءَ جو گيان هجڻ ته ضروري آهي. پر ان جو اهو ته مطلب ڪراڻي لسـ پنهنجي ماتر ڀاشا کي ڇڏي وديشي ڀاشا جي اُتري ڪاهو ڪيو پٽجي. ان ڳالهه کي به ڇڏيو. اچو ته ڏسون ته سنڌي هندن جو ساهتيه ۽ ڀاشا سان ڪهڙو ۽ ڪيترو چاهه رهيو آهي

آهي. هيترن صدين گذري وڃڻ ۾ صرف هندن ۾ هڪ ئي نامور ڪوي اکتو يعني "سامي" پيدا ٿيو ۽ اڪثر پڪڙ شاعر پيدا ٿيا آهن ڪو ٻالو ڪونه ڪيو. مسلمانن ۾ ته اڳهٽيئي شاعر پيدا ٿيا. موجوده دور ۾ چئي سگهجي ٿو، ته هندو شاعر ۽ ٿورا ليکڪ ته ٿيا ۽ نوجوان ته ٿيا ۽ پيٽ ۾ اٿين ٻار چئجي ته سنڌي مسلمانن کان ڪٿهن حال ۾ ٻٽي ڪونه ٿيا ۽ صرف چند شاعر ۽ ليکڪ پيدا ڪرڻ ڪافي ناهي. اسان وٽ لکندڙن جي ڪمي ڪانه ٿيندي. اسر اٿو پڙهندڙن جي ڪمي آهي. اَرٿ شاستر (Economics) جي اصول موجب ضرورت آهر مال ميسر ٿئي ٿو. ماڻهن جي طرفان جي تقاضا هوندي تہ ليکڪ لکڻ لاءِ تيار ٿيندا ۽ ضرور لکندا ٻر هتي ته ڳالهہ سڀ اُبتي آهي. ليکڪ زور ڪري لکن ٿا جيئوٽيڪ ڪوئي، فائدو ته ڪونه، الٽو سندن لکيتن کي پڙهڻ وارا ڪونهن. اشتهار وٽي ڪتاب ڇپيندا. عجب جهڙي ڳالهہ آهي ۽ پنهنجي مادري ٻوليءَ ۾ لکڻ پڙهڻ شايد عظيم گناه آهي.

سنڌي ٻولي ته وڌان ۾ تسليم ٿي. واحد ذريعو ته سنڌيءَ ۾ پروگرام پرسارت ٿين ٿا پر ڇا ڳالهہ اِتي ئي ختم ٿي؟ ڇا سنڌي صرف ليکڪن ۽ شاعرن تائين محدود رهندي يا سنڌي پبلڪ به ساٿ ڏيندي؟ جيسين سنڌين جي ذهنيت نہ بدلي آهي، جيسين هو پنهنجيءَ ٻوليءَ ۽ ساهتيہ لاءِ هڪ طرح جو "تعصب" نہ رکندا ۽ پنهنجي مادري زبان ۾ ڳالهائڻ، پڙهڻ ۽ پاڙهڻ ۾ فخر نہ ڪندا تيسين ٿيو پلو. پنهنجيءَ ڀاشا ۽ ساهت لاءِ احساس ڪمزوري "Inferiority Compless" رکڻ واجب ناهي. سنڌي ساهتيہ ترقي ڪونہ ڪئي آهي ان جو سبب اهو ئي آهي تہ اسين گهٽ لکون ٿا ۽ ان کان گهٽ پڙهون ٿا. ٻارن ۾ جيڪڏهن سنڌي پڙهڻ لاءِ وڌيڪ چاهہ پيدا ڪنداسين تہ ضرورت آهي ٻاٽمراد ۽ سنا سهٽا ۽ اوچ ڪوٽيءَ وارا سنڌي پستڪ لکرائڻ. اهڙيءَ طرح ئي سنڌي ٻوليءَ ۾ ساهتيہ اُتي ڪندو، ان ٿي سنڌي جاتي نئين سان ڪند اوچو ڪري سگهي ٿي. صرف ڏاڏي ۾ استادي ظاهر ڪري پنهنجي هوشياريءَ جو ثبوت نٿو ڏئي سگهجي. پنهنجو سر تڏهن ئي اوچو ڇهلي سگهبو جڏهن اسان کي پنهنجي الڳ انفرادي حيثيت هوندي، پنهنجو اوچو ساهتيہ هوندو ۽ پنهنجو الڳ تهذيب هوندي.

پنهنجي ٻولي ۽ ساهتيہ سان پيار رکڻ شان جي گهٽتائي ڪانهي ۽ نہ وري پاپ آهي. پاپ تہ اهو آهي جو اسين سنڌيءَ سان پيار اتا رکون. سنڌيءَ کي اوج تي آڻڻ لاءِ ڀرشارت ڪونہ ٿا ڪريون. پاپ تہ اڳيئي سر تي آهي جو ڪيترا ئي وسالا جهميا ۽ ختم ٿي ويا. ڪيترا ليکڪ ۽ ڪوي اٿيا پر اڻ موت مري ويا. اڃا تہ اهو پاپ جو اڪرڙون. هيئر ته وڃي وال ڪانهي. اڃا تہ اوڻ ڪريون تہ پنهنجيءَ مادر ڀاشا ۾ لکون، پڙهون ۽ ڳالهايون. اهو خيال من مان ڪڍي ڇڏيون تہ پنهنجيءَ ٻوليءَ سان پيار ڪرڻ پاپ آهي. حقيقت ۾ اهو ئي پنج آهي، ٻيو سڀ پاپ.

٭ ديش ڀڳت ٽئگور ٭

ليکڪ:- امرلعل ساڌواڻي
ڪدوائي نگر، نئين دهلي-٢٣

ٽئگور هڪ مهاڪوي هو، هڪ ڪهاڻيڪار هو، هڪ ناول نويس هو، هڪ ناٽڪڪار هو، هڪ چترڪار هو، هڪ فلاسافر هو، هڪ وڏو ديش ڀڳت به هو. سندس ديش ڀڳتي ملڪ ۽ راڄ جي حدن ۾ محدود نه هئي. سندس ديش پريم ڀرپور هو- آفاقي هو- عالمي هو. پنهنجي هڪ نظم ۾ ديش جي مهما ڳائيندي، ڀارت ماتا جي اُستتي ڪندي چوي ٿو:

”منهنجي ملڪ، منهنجي ماتا! تون ساري سنسار کي مسحور ڪندڙ آهين. سورج جي اُجل ڪرڻن جو تاج تنهنجي سر تي آهي. سمنڊ جو نيرو پاڻي تنهنجي چرڻن کي ڌوئي ٿو. تنهنجي اوچي مستڪ هماليه کي آسمان ڇهيو ڇڏي. تنهنجي تاج تي سدائين سفيد برف پيئي چمڪي. دنيا جو پهريون پهريون صبح تنهنجي آڪاش ۾ لٿو هو. پهريون پهريون گيت تنهنجي جهنگلن ۾ ڳايو ويو هو. پهريون پهريون آواز تنهنجي آڳڻ ۾ لکيو ويو هو. وگيان، ڪلا ۽ ڪويتا جون پهريون پهريون ڪهاڻيون تو تي لکيون هيون. اي ڪلياڻڪاري ماتا! تون ڌنيه آهين. تنهنجي آسپاس وهندڙ گنگا ۽ جمنا ڌارائن وانگر پکڙيون وهن. تنهنجي آشرم جا ميوا سدائين پيا وسن.“

هڪ ٻئي نظم ۾ مهاڪوي پنهنجي ڀاڳ جو ورڻن ڪري ٿو. جو ته هن ڀارت ۾ جنم ورتو آهي. ”منهنجو جنم سڦلو آهي جو هن سرزمين ۾ ڄائو آهيان ۽ ان کي پيار ڪرڻ جو ڀلو ڀاڳ مليو اٿم. مونکي ڪو خيال نه آهي، جيڪڏهن سندس ڀنڊار شاهي خزانن کان خالي آهي. سندس پيار جو اکٽ خزانو ئي مون لاءِ سڀ ڪجهه آهي. سرهاڻ جي اهڃاڻ سوکڙي، منهنجي دل کي، سندس ڪلن مان ئي ملي ٿي. نٿو ڄاڻان ته ٻئي ڪهڙي هنڌ ۾ چنڊ ايڏو چمڪي ٿو، جو منهنجي آتما کي ساڳي سرڳي سوڀيا سان ڀري سگهي. سندس آسمان مان ئي منهنجي اکين کي پهريون پرڪاش مليو. شل ساڳيو ئي پرڪاش، اجل لاءِ بند ٿيڻ کان اڳ، منهنجي اکين کي چمي.“

هڪ ٻئي نظم ۾ وري هي مهان شاعر ڀارت ماتا تي پنهنجو سڀ ڪجهه ارپڻ لاءِ تيار ٿئي ٿو. غلام ديش کي آزاد ڪرڻ لاءِ مري مٽجڻ جو اقرار ڪري ٿو. ”اما! هي سر تنهنجي لاءِ آهي، هي جيون به تنهنجي لاءِ آهي. تنهنجي دک ۾ منهنجون اکيون ڳوڙها ڳاڙينديون. تنهنجي درد ۾ منهنجي دل دکي ڪيم ڳائيندي.

جيتوڻيڪ منهنجون ٻانهون ڪمزور آهن، تڏهن به تنهنجي سيوا لاءِ سمرٿ آهن. جيتوڻيڪ منهنجي ترار تي ايمان جي ڪٽ چڙهي وئي آهي، تڏهن به اها ضرور تنهنجا

بند خلاص ڪندي. جيترو ٽيڪ مان ڪمزور آهيان تنهن ۾ مان تنهنجا گيت گهٽيءَ گهٽيءَ ۾ ڳائيندس ۽ جن تنهنجا پار سڃاڻڻ ۽ ساوڌان اين."

هڪ ٻئي گيت ۾ وري غلام ڀارت جي غلاميءَ کي ناس ڪرڻ لاءِ ڪوي مالڪ در ٻاڏائي ٿو:

"مالڪ! مشڪلاتن ۽ مصيبتن کي منهن ڏئي، ڪشٽن ۾ گهي ۽ سختيون سهي، شل اسين مانائتا ۽ مهان ٿيون.

مالڪ! آجو ڪر اسان کي ڪوڙي قسمت جي قيد مان. آزاد ڪر اسان کي اُنهيءَ طاقت کان، جا اسان جي سڀوان کي ٻيئي ٽڪر ٽڪر ڪري. ڇوٽڪارو ڏي اسان کي ظالم حاڪمن کان، جي اسان کي آئياءَ جي گهاٽي ۾ پيا ٻوڙين.

مالڪ! صديون واريءَ ذلت کان اسان کي ڇڏاءِ. اُتم آڪاش جي کاڌي پرڪاش ۾، هلندڙ هوا واريءَ آزاديءَ ۾، اسان کي اوچي ڳاٽ ڀر ڪري ٻيهار."

اهڙيءَ طرح ٽئگور ديش ڀڳتيءَ جا هزارين گيت لکي پنهنجي گهوريءَ ۽ عاليءَ ديش ڀڳتيءَ جو ثبوت ڏنو آهي. ٻه سندس هيٺيون گيت ساريءَ دنيا ۾ مشهور آهي. ڪوا ملڪ اهو گيت پنهنجو ڪري ڳائي سگهي ٿو ۽ آدرش آزاديءَ لاءِ انشور کي ٻار ٿنا ڪري سگهي ٿو، ڇو ته گيت جا ڀاوَ وياڪ ۽ وشال آهن. سروَ ديسي ۽ سروَ عالي آهن:

"جتي دل بي خوف ۽ سر عزت سان اوچو آهي، جتي علم آزاد آهي، جتي ديش تنگ گهروُ ڀتين (جهڳڙن) ۾ ٽڪرا ٽڪرا نه ٿي ويو آهي. جتي لفظ جي سچائيءَ جي اونهائيءَ مان ٻاهر اچن ٿا. جتي ماڻهو جفاڪشيءَ ۽ اورچائيءَ سان، پنهنجون ٻانهون پورنتا ڏانهن پيا وڌائين. جتي سياڻپ جي شفاف نهر پنهنجو رستو، جهونين ۽ خراب رسمن جي رڻپٽ ۾ نه وڃايو آهي. جتي انسان، تنهنجي رهبريءَ هيٺ، سدائين وڌندڙ خيال ۽ ڪرم ڏانهن پيا وک وڌائين. اهڙي آزاديءَ جي سرڳ ۾، هي منهنجا مالڪ! منهنجي ملڪ کي جاڳاءِ."

مهاڪوي ٽئگور پنهنجي ديش ڀرم جي ڀاوَن جو اظهار رڳو پنهنجي گيتن ذريعان ڪين ڪيو آهي، پر آزاديءَ جي هلچلن ۾ سڌيءَ طرح ڀاڱو به ورتو آهي. ۱۹۱۹ع ۾ امرتسر جي جليانوالا باغ ۾ انگريزي راڄ جي ظلم خلاف هڪ شاهي سڀا ٿي هئي. پنجاب جي گورنر مسٽر ڊائر کان اهو سٺو نه ويو ۽ ڪنڌ ٿيل بي هٿيار ماڻهن تي گوليون هلايون ويئون. سوين ڦٽجي پيا، زالون ۽ مرد مري ويا. هن حوالي ڪرس مهاڪويءَ جي ڏکيءَ دل کي گهري چوٽ رسائي. انگريز سرڪار وٽان مليل "سر" جو خطاب هن انگريز سرڪار کي موٽائي ڏنو. اهو لقب ان وقت انگريزي راڄ جي وڏي ۾ وڏي عزت هئي. اسر مهاڪويءَ لاءِ، ديش جي عزت، انگريزن وٽان مليل اعليٰ عزت کان گهڻو مٿي هئي.

عجيب اتفاق

ليکڪ: ايشور شرما
ٽرنڪ اڪائونٽس آفيس، پرال، بمبئي ۱۲

يونيورسٽيءَ جي ڪنووڪيشن هال جو دروازو اڃا بند پيو هو. اسين سڀ ڳائون پاتي ٻاهر بيٺا هئاسين ۽ ايئي ڳالهيون ڪيوسون. ڳالهيون ڪندي منهنجي نظر وڃي هڪ ڪماريءَ تي پيئي جا اسڪ ڪارو چشمو پائي پنهنجي ساهيڙين سان ڳالهائي رهي هئي. مونکي پاڻ ڏاڍو نهاريندو ڏسي اُن کي ڪاوڙ لڳي ۽ هلي وئي.

هال جي صدر دروازي کلندي ئي اسين سڀ وڃي اندر ڪرسين تي ويٺاسين. اسان جي ويهڻ کانپوءِ يڪدم چونڊ شاگرد جلوس ۾ اندر هال ۾ آيا جنهن جي اڳواڻي چانسيلر صاحب ڪري رهيو هو. مکيه مهمان ان وقت شري سي. ڊي. ديشمک هو. سندس تقرير کانپوءِ ڊگريون عطا ڪرڻ جي رسم چانسيلر صاحب ڪئي ۽ هر هڪ امتحان جي ڊگري عطا ڪندو ويو. اهڙيءَ طرح جڏهن سڀ رسم پوري ٿي تڏهن سڀ ڪو ٻاهر نڪرڻ لڳو. مان جڏهن ٻاهر آيس ته وري به منهنجي نظر ان ڪماريءَ جي نظر سان ملي ۽ هوءَ شوخ ڪندي هلي وئي.

بي - اي پاس ڪرڻ کانپوءِ مان هر روز اخبار ۾ "Wanted" جو ڪالم پيو ڏسندو هوس ۽ ڪٿي نه ڪٿي درخواستون موڪليندو هوس. آخرڪار هڪ هنڌان Interview لاءِ هڪ ڪال آئي. مقرر ڏينهن ۽ جاءِ تي مان به پنهنجي ڊگري ۽ اهڙا ڪئي سرٽيفڪيٽ ساڻ ڪري اچي حاضر ٿيس. عجب جي حد نه رهي جڏهن ڏٺم ته Interview ڏيڻ لاءِ هوءَ ڪماري به حاضر هئي. هڪ دفعو وري نظرون پاڻ ۾ ٽڪرايون. سندس نظرن ۾ هن دفعي شوخي نه پر معصوميت هئي.

انٽرويو وٺڻ کانپوءِ ٻڌايو ويو ته چونڊيل اميدوارن کي نوڪري بمبئيءَ کان ٻاهر ڪرڻي پوندي ڇاڪاڻ ته ڪمپنيءَ جي هيڊ آفيس ڪلڪتي ۾ آهي ۽ انٽرويو فقط بمبئيءَ ۾ ٿي رهيا آهن. ٻاهر وڃڻ جو ٻڌي ڪيترا اميدوار اتان ئي واپس ويا جن ۾ اها ڪماري به هئي. باقي بچيل اميدوارن جو انٽرويو ورتو ويو. مان به واري سان انٽرويو ڏيئي گهر واپس آيس.

ٿورن ڏينهن کانپوءِ ڪمپنيءَ وارن جو ليٽر آيو جنهن ۾ مونکي چونڊيل اميدوار ظاهر ڪيو ويو هو ۽ نوڪريءَ تي چڙهڻ لاءِ ان هفتي جو عرصو ڏنو هئائون. گهر وارن ته ماڻهن چيو ته مان جواب ڏيئي ڇڏيان جو ٻاهر پرديس ۾ پنڪڻ جو ڪهڙو ضرور. هتي بمبئيءَ ۾ ڪڏهن نه ڪڏهن نوڪري ملي ويندي. پر منهنجي سمجهاڻي تي نه آئي ته روزيءَ کي ٺڪرائجي. مونکي موڪل ڏنائون ۽ مقرر وقت تي وڃي نوڪريءَ تي چڙهيس. رهڻ لاءِ جڳهه به سولائيءَ سان ملي وئي.

هڪ ڏينهن شام جو جيئن آفيس کان موٽيس ته در جي چانئٺ وٽ لفافو پيل ڏٺم. خط گهران آيل هو. کولي پڙهيم جنهن ۾ منهنجي پيءُ جي آسيس لکيل هئي ۽ اهو لکيل هو ته ٻار منهنجو. مڱڻو منهنجي پرپٺ ڪري ڇڏيو آئون جو گهر ۽ خاندان شان وٽان هو ۽ مون ۾ اميد رکيل هئي ته مان انڪاري نه ٿيان جو آن ۾ سندن ڏنل وچن ۽ گهر جي عزت جو سوال آهي. مون ان سندن خط جو جواب هاڪاريءَ ۾ ورائڻ ٺاهيل ۽ ڏياري موڪليو ڇو ته جو ڪم وڏا ڪن ٿا اهو ڪو هوڻو ئي اڙو ڪونه هوندو آهي. جو مڱڻو آهي ان جي شادي ته ٿيڻي ضرور آهي ان ڪري منهنجي مائٽن سا

شاديءَ جو مهورت ڪڍرائي مونکي تاريخ لکي موڪليائون. مان موڪل وٺي گهر آيس. شاديءَ جا ڪارڊ کڻي سيني يارن دوستن کي ڏيڻ لاءِ ڪارڊ اوڦ ڪيس ۾ وجهي الهاس لڳر اسٽيشن تي آيس. اوري وقت ۾ گاڏي نه آئي. گهڻيءَ وش اسا هجڻ جي ڪري مونکي دريءَ جي ڀرسان جڳهه ملي وئي. گاڏيءَ جي هلندي ئي، مونکي جهوٽو اچي ويو ۽ ان ڪري آڪ ڪلي جڏهن گاڏي اچي ڪرلا اسٽيشن تي هتي. جان کڻي دريءَ کان ٻاهر نهاريان ته ڏٺم اها ساڳي ڪماري ڊوڙندي وڃي ٻئي گاڏي ۾ وڃي. جنهن سان منهن ۾ گاڏي اچي سيان اسٽيشن تي بيٺي. مان اهي پل تي چڙهيس ته ڪنهن جي ڪلهي سان هلڪو ڇهاءُ ٿيو. جان کڻي ڏسان ته اهائي ڪماري. مونکي ڏسندي ئي سندس منهن ڪروڌ ۾ لعل ٿي ويو. مان وڏا ڪ چوڻ ڀڄاءُ Sorry چئي اڪڙو اڪڙو پل پار ڪري ٻاهر آيس.

مونکي ان پنهنجي مونجهه جي جلدي هئي سو سوچيم ته جلدي وڃي دوست کي ڪارڊ پهچائي واپس وران. مونکي خبر ڪونه هئي ته ڪو اها ڪماري اسا ڪالوايءَ طرف ئي وئي. منهنجي اوت جي چيچات پڏي ڪماريءَ اِمڪ وراڻي ڏٺو ته هڪوار وري وڃي سندس نظرن جو شڪار ٿيس. ٻر هن دفعي اسا حد ٿي وئي. ڪماري ڪاوڙ ۾ ٻرجي پرون لائيندي چيو ته مان هيئن سندس ڇو پيڇو ڪري رهيو آهيان. مون ڪيس ٻڌايو ته مونکي منهنجي شاديءَ جو ڪارڊ ڪنهن دوست جي گهر پهچائڻو آهي ۽ واپس مونجهه جي ان لڪڙ آهي ان ڪري ٿي ڪالوايءَ ڏانهن وڃي رهيو آهيان ۽ ٿه ڪ ڪنهنجي ٻاچي ڪرڻ جي واڳار سان ڪيڏانهن وڃي رهيو آهيان. منهنجي سو جو خشڪ مناڻي لڙڪڙون وکون ٻرندو اچي دوست جي گهر پهتس ٻر هيءَ صاحب ان گهر ۾ اداري. خير سندس گهر ۾ ڪارڊ پهچائي واپس موٽيس.

شادي هال مهمانن ۽ يارن دوستن سان ڀريل هو. هال جي سڀ ڏج ان واهه جي هئي. اجلي اتين ته رنگ لائي ڇڏيو هو. هال جي هڪ ڪنڊ ۾ شهنائي وارا وڄنا هئا ڀي ننا سر ڪيڏي رهيا هئا. هال ۾ اسٽيج تي مان ڪوچ تي ويٺو هوس. پاسي کان يارن دوستن وٽان مليل سوکڙيون جا پارسل رکيل هئا جن تي پاڙها ساوا پيا لڳل هئا. مون

ڪوڪا ڪولا پي بس ڪئي ته اهو صاحب ولي هليو اُن زور ۾ جتي مولکي مهنجي ڪمرا ساڻ هيٺالو پڌرو هو. ڌلهن سينگاريل ته واهه جو هئي ۽ سنڌس مکڙي جي اَڌ ٽالين لعل چولي اوڍيل هئي ۽ سنڌس مکڙو چنڊ طرح ڪونه ڏسي سگهيس ڪجهه شڪ جي ڪري ٻه هيٺالو پڌري ٻاهر آياسين، اچي ڪوچ تي ويٺاسين. اوهان ڌاريا ۽ وڏي ٻڌي ڌوڙي ڪئي ۽ اڙه اسان هال خالي ڪري گهر آياسين.

شادي ته ٿي ويئي مگر هن جي مکڙي ڏسڻ لاءِ انتظاري وڌندي رهي، ڪمري ۾ ٽالين مٿي مالڪن ساڻ گپ شپ هئي ٻهنجي سيج اوڻ ۾ اهتس جتي مهنجي ڪمرا ڪي اڳهرلي مهنجون اٺين پير ولي آيون هيون. مهڻ ڪرڪسي اَڌ ٻڪيل ۽ ڪنڌ هيٺ جهڪيل. مهنجا هٿ آخر اُٿي وڌيا. ڪنڌ مٿي ڪري ۽ چولي کولي جان ڪٿي ڏسان ته اهتا ساڃهي ڪماوي. اکين تي ته هڻ اعتبار نه ٿي آيو ۽ ووڙي ووڙي اکيون مهٽيم ۽ جهٽ سنڌس ڪٿي اٺين هٿ پڪڙيم ۽ جتي ويئس ته هاڻي ٻڌاءِ ته ڪٿان لي ڪنهنجو اچڻ ڪيو. شرمايل ته اڳهرلي هئي. وڏا ڪجهه ته ڪڇيائين، فقط واهه ماڻ هڪ ٻڌڪر لکيس عجيب اتفاق!!!

سيتا- (ٻيمي) هيءَ ڳاڻه ۽ ڳاڙ ڪنهنجا آهن؟ خبر اٿئي.

ٻيمي- مولکي خبر آهي ته ڳاڙ ڪنهنجو آهي ۽ ڳاڻه جنهن جي خبر مولکي ڪونه آهي.

سيتا- ته ٻڌاءِ ته ڳاڙ ڪنهنجو آهي، ته ٻچالي ڇڏيان.

ٻيمي- ڳاڙ ڳاڻه جو آهي.

... ...

ماستر- (شاگرد کي) راجا جي هٿ گديءَ تي وهڻ کان انڪار ڇو ڪيو؟

شاگرد- سائين، گديءَ ۾ ضرور مڪوڙ هوندا.

.. .. ..

اُبل- جهير ڇو ٻاٻرو آهي؟

موهن- ڪنهجن جي چلي ٻڌڻ لاءِ.

اچوت ٿلواڻي
- بلاڪ نمبر سي- ٢٢٠-٥٩، الهاس نگر ٣

.... جاني دشمن ....

ليکڪ - تاراچند - جي - ليکواڻي
هيڊ ماستر سنڌي اسڪول، ڪرلا.

اسين سڀ سفر ڪري رهيا هئاسين. مون وٽ هڪ گهوڙو هو، سٺو گهوڙو. سٺو ان ڪري مان اُن تان ڪڏهن دغا ڪانه کاڌي هوس. جيڪڏهن مان ڪرڻ هوندس ته سٺي گهوڙي تان. هو ٿاڦ سان قدم کڻندو هو، تيزيءَ سان گردن مٿي ڪري هلندو هو. منهنجو ساٿي پنهنجي سفيد گهوڙي تي چپ چاپ اچي رهيو هو. چار پنج نئون ان جي پٺيان اچي رهيا هئا:

اُنجو سراپو هيئن هو، لمبو قد، واڪرو ڪنڌ، مرجهايل چهرو، مرڪي جهڙو سفيد ۽ اُنجي هلت چلت اهڙي ڀڙڪيدار هئي جو مان اُن کي ڏسندو ئي رهيس.
اُنجو نالو هو "ٻاروڪو مرانوڪ.

اُنجي ڀاري ۾ مون گهڻئي ڳالهيون ٻڌيون هيون. ماڻهو چوندا هئا ته هيءَ پنهنجي ٻانگ جو هڪ ئي بهادر ۽ چالاڪ آهي. ڪڏهن وقت اُنجي نالي ٻڌڻ سان ماڻهو ڏڪندا هئا. سچي ڳالهه ۾ هن ظلم ڪمائي وڪيو هو، اهڙو ناميارو هو جو ٻاڪڻ ۾. انهيءَ سبب ڪري مان هنکي غور سان ڏسي رهيو هوس. گهڻو وقت چپ رهڻ کانپوءِ مون پڇيو- "آخر هيءَ نئون خالي ڇو اچي رهيا آهن؛
"شهر ويا هوس، ڀڄائي اچي رهيو آهيان."
"ڇا کيو هو؟"
"گهڻيون شيون هيون. روئي، اٽا، ٻاجهي."
"ڪنهنجي لاءِ کڻي ويا هئا؟"
"غاليءَ جي گهر وارن کي ڏيڻ ويا هوس."
مان چپ ٿي ويس ۽ ڪن ٻل هنکي حيرانيءَ سان ڏسندو رهيس.
هاي، "مونداگي" وڏو بهادر ۽ اڙاڪو ترڪ هو. انهيءَ ڪانسواءِ هيءَ "ٻاروڪو" جي خاندان جو جاني دشمن هو.
"ڇا" انهيءَ جا ڪيتا ڪپڙا لاءِ ويا هئا؟
"ها" مونتي هنجو قرض آهي، تمام گهڻو قرض آهي.

هو چپ ٿي ويو، هنجو سر جهڪي ويو. هن گهوڙيءَ جي گردن تي چهبڪ لڳايو. جيتوڻيڪ گهوڙي مڙي ۾ وڃي رهي هئي. هوءِ يڪدم جوش ۾ اچي اڳين ٽنگن تي اُٿي رهي. هن وري گردن جهڪائي ۽ سڌي ڊوڙي.
هيءَ ڏسي مون ڪجهه دير پڇيو، گهوڙي جي رسي ڍلي ڪري گنگنائي لڳس-

ياد نه اچي ته ڪهڙو ڪيس هو. هن کي جنهن ڇڪڻ لڳو. هن پنهنجي گهوڙي منهنجي پرسان بيهاري ۽ [ڌيان سان] ٻڌڻ لڳو.

"ٻڌو ٿو سائين؟" هن چيو.

مون آواز تيز ڪيو. هن پنهنجي سر تان پڳ رومال کي هٽائي ڪري ڪلهي ۾ وڌو ۽ سر ملائڻ لڳو.

منهنجو ڪيس سمايت لي وارو.

"بيو ڳايو" هن چيو.

"پوءِ ياد ڪرائي" مون چيو.

هنکي جوش اچي ويو. گهوڙيءَ جي وڳ ڇڪي ۽ جهنگل طرف ويو.

"ڪيڏانهن؟" مون پڇيو.

"گهوڙن کي آرام ڪرايون، اچو ته......"

مان پٺيان هليس. جهنگل ۾ لهي ڪري اسان گهوڙن کي ڇڏي ڏنو. هو چرڻ لڳا. اسين هڪ وڏي وڻ جي ڇانوَ ۾ وڃي ويٺاسين ۽ ٿڪ ڪڍي ڇڪڻ لڳاسين.

اسين چپ چاپ گهوڙن جي چرڻ جو آواز وٺي ٻڌو. وچ وچ ۾ ڪاٺ ڪٽي پکيءَ جي ٺڪ ٺڪ جو آواز ٻڌڻ ۾ ٿي آيو.

"عليءَ کان ڪڏهن فرض ورتو هو" مون پڇيو.

"ڊاڪو جو سر ڪڙو ٿيو. هن هٿ سان اشارو ڪيو، گهڻيئي ڏينهن ٿيا."

"اڃا پورو نه ٿيو؟" مون چيو.

هن چيو اڃا ڪٿي.

"گهڻن ڏينهن ۾ پورو ٿيندو؟" مون چيو.

بت ٻي ڏواهي جون ڳوڪون ڪڍي هن منهنجي طرف ڏٺو. ڪجهه ڪن ان ڏسڻ کانپوءِ چيو. تمام وڏي آکاڻي آهي. ٻڌائڻ سان ٿو لڳي. ٻه ٽي ڏينهن جو ڪم ٿو لڳي.

"ترڪن" جي زبردستيءَ مونکي ڏاڍو هٿ کڻڻ لاءِ مجبور ڪيو. مسلمان ترڪن جو غلام رهڻ پسند نه ڪندو هوس. جنهنکي ڏس تنهنکي سر جهڪائي ۽ خوشامد ڪرا پئي. مون بندوق کڻي ۽ هڪ ٻن ساٿين کي پاڻ سان وٺي مون اهڙي جهنگلن ۾ ڏاسرو جمايو. اتي وهي اسين ترڪن تي حملو ڪندا هئاسين. روز مار ڪٽ ٿيندي هئي. اسين ڪجهه نه ڪجهه کڻي ايندا هئاسين.

هڪ ڏينهن اسان عليءَ جي خاندان وارن سان هڪ هڪاڻي ڪري ان جي ڳوٺ تي حملو ڪيو. ان جي گهر جي ٽن ماڻهن کي جان تان هٿ ڌوئڻو پيو. علي پاڻ اڪيلو. اسين ان کي پڪڙي نه سگهياسين. ان کي گهڻن ڏينهن تائين ڳوليندا رهياسين. هلندي ڳوٺ کي ڦري ڪٺي پنهنجي جاءِ تي اچي ويٺاسين.

۽ اسان کي ان جو پتو پڪو پيو. عليءَ اسان کان وڏو جٿو (ٽولي) ماڻهن جو
گڏ ڪري اسان جي پٺيان پيو. انهن اسان کي جهنگلن ۽ پهاڙن تان ماري ڀڄايو. اسان ڀڄي
وڃي پاراڻن ۾ اُجهو ورتو. اسان اتي رهي ڪري مقابلو ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي.
عليءَ جي ساٿين گهيرو وڌو. اسين گهيري جي وچ ۾ هئاسين. وڏيءَ مصيبت ۾ ڦاٿاسين.
ڪاڏي ڀڄي جي ڪمي، اڄ اک جا شڪار ٿياسين. منهنجا ساٿي چپ چاپ سڀ
سهندا رهيا.

مون ساٿين کي چيو ته چڱو ته اهين آهي هڪ دفعو اسين هتان ڀڄي نڪرڻ جي
ڪوشش ڪريون- مرڻو ته آهي! ماري! مرڻ سٺو آهي.
سڀني اها راءِ پسند ڪئي. ٻيو ڪو رستو نه هو. مان سڀ کان اڳيرو هوس. تلوار
هٿ ۾ کڻي ۽ ماڻهو پٺيان. ”ٽوڪن“ اسان کي گولين سان روڪڻ چاهيو. مون پنهنجي
ان ساٿين کي ڪرندو ڏٺو. هاڻ منهنجي لاءِ ٻيو ڪهڙو رستو هو. مان دشمن مٿان اچاي
پيس. منهنجا اڪيل ساٿي منهنجي پٺيان هئا. مان اڳيان وڌاس- منهنجي اکين مان خون
وهڻ لڳو. مولکي ڪجهه ڏسڻ ۾ نٿي آيو. اوچتو! ڪنهن پٺيان مون تي حملو ڪيو. مان
بيهوش ٿي ڪري پيس.

هوش آيو ته مون پاڻ کي عليءَ جي گهر ڏٺو. مان هڪ ٽڏي [چٽائي] تي پيو
هوس. ڪي ٽوڪ، جن ۾ علي به هو، مون تي جهڪي سو اوڏي رهيا هئا. مون اکيون
کوليون. عليءَ جهڪي ڪري منهنجو هٿ جهلي مولکان پڇيو- ڪيئن طبيعت آهي؟
مون اٿڻ جي ڪوشش ڪئي ۽ اهڙو درد اٿيو جو اهين ڄاتي لڳو ته وري چوٽ
لڳي آهي. مان بيهوش ٿي ويس. پورو مهينو مان موت جي منهن ۾ پيو هوس. عليءَ کن
پل به مون وٽان پري نه ٿيو. هيءَ ڀاءُ کان به وڌيڪ منهنجي سيوا ۾ رڌل رهيو. پنهنجن
هٿن سان منهنجي مرهم پٽي ڪندو هو. پاڻي پيار پيندو هو ۽ کڏهن به مون ڪاڏي کاڻ کان
انڪار ڪيو ته پاڻ والگر مولکي ٻه چانهي کارائيندو هو. کڏهن کڏهن هيءَ منهنجو سر
پنهنجن گوڏن تي رکي زبردستي منهنجي وات ۾ زوريءَ ڏاڍو وجهندو هو.

آهستي آهستي مان چاڪ ٿيڻ لڳس. زخم ڇٽندي ئي مون هلڻ چلڻ شروع ڪيو.
ديوار جي آڌار تي بيهڻ تي بيهڻ لڳس- آهستي آهستي ڪمري ۾ هلڻ چلڻ لڳس. علي
مولکي آڌار ڏيئي ٻاهر ورانڊي ۾ گهمائي (شهتوت) ٻڙن جي وڻ جي ڇانوَ ۾ آرام ڪرڻ
ڪٺيندو هو. ڏينهون ڏينهن منهنجي طبيعت ٺيڪ ٿيندي ويئي. علي مولکي ڏسي
هوش ٿيندو هو. اهو چهرو ٻهڪڻ لڳو. هو مولکي ڏسي مشڪڻ لڳو.
”چا، چا ٿي سگهين ٿو؟“ هن مولکان هڪ ڏينهن پڇيو.
مون چيو- ”هاڻ ته، هاڻ اهڙي طاقت نه آهي.“
”هن پنهنجي مٺين تي هٿ ڦيرايو ۽ مشڪڻ لڳو.“
”هاڻ! گهڻو وقت نه لڳندو، جلدي تون ڊوڙ ڊڪ ڪري سگهندين.“

هڪ ٻن ڏينهن کانپوءِ هن ٻيو ساڳيو سوال پڇيو.

”ڇو ڏسان“ چئي ڪري مون ڪوشش ڪرڻ چاهي. هو هڪ طرف ڏسي
مان ڊوڙ ڏس- مون وڏو ٿورو ڏاڍو علي الصبح تي ڏاڍو خوش ٿيو. هو ٿورڙ ڏينهن ڪانءِ

”تنهنجي مهرباني هجي. نه هاڻي اوهان اڪيلا ليڪ تي وڃو آهيو“ هن چيو.

”مولڪي الهئي چڱي هو گهر جي اندر هلڻ واري مان ڪئي. ۽ سمجهي نه سگهيو
اڄ طرف ڏسندو رهيس. ڪن ٻن ڪانپوءِ هو پنهنجن هٿن ۾ ۽ بندوقون ٻن ڪٽي ا
سندس چهرو پيلو هو ۽ اکين ۾ بکايل ٻليءَ واري چمڪ هئي.“

”هاڻي اوهان ليڪ تي وڃو آهيو- اوهان پنهنجن ماڻهن تي وڃي سگهو ٿا“ هو منهنجو
ٻروسان اڄي چوڻ لڳو- ”هاڻي ٻوران“ والگر تي وڃو آهيو- هاڻي اوهان کي ٻڌايو ڇڪالڪوهرا
اوهان منهنجو فرض آهي.

اڄي اکين مان ڳوڙها وهڻ لڳا. آتا چپ ڏکڻ (ڏڏڻ) لڳا.

”مون اوهان کي ڪالهه سمجهي ورتو نه ڪيو هو. رحمدل ٿي مان حملو نه ڪندو آهيان
ان لاءِ مون اوهان کي ليڪ ڪيو. هاڻي اوهان ٻڌايو ونڊس! علي ڪڏهن به ٻنا هٿيار وار
تي حملو نه ڪندو آهي ۽ اولاد ۾ مان پنهنجو ايمر نه ٽوڙيندس.

هن منهنجي هٿ ۾ بندوق ڪڍائي ۽ چيو- ”هيءَ وٺ“ مون جهڙي ٻرائي بندوق
هلو جهنگل ۾ اسين پنهنجو فيصلو ڪريون.

منهنجي منهن مان ڪو به جواب نه نڪتو. چا جوان! سو هٿيار لٽڪائي اداس
هڻجي ٻليان هليس.

اسين جهنگل ۾ وڃي پهتاسون- اس الهئي ٿيڻ رهيو.

هن چيو مان هتي بيهان ٿو. آمهون سامهون الهيءَ جاءِ اسي اسان هڪ ٻئي وٽ
ڪوائي هلايون.

”هاڻي“ مولڪي سڄي ڳالهه سمجهه ۾ آئي. مون بندوق کڻي ڪئي ۽ هڪ طرف
اڇلائي واس.

”تنهنجي مٿان هٿ ڪٿان! اوهان سمجهندو هوندي مان ايترو نيچ آهيان......نه
ڪڏهن به نه!

”ڪندس......مجبور ڪندس“ هن مذاق ڪندي چيو. هاڻي هنڪي ٿاري اسا
سگهندس- اڄ فيصلو ٿيڻ کوي. ٻنا هٿيار تي ٽواي هلائڻ نه کوي. کڻ بندوق ۽ مان مذاق
ٿيو ڪريان.

مان چپ چاپ ٿيو رهيس.

ڪڻ بندوق...سمان چوان ٿو، هن جوش ۾ چيو، مرد آهين ته....

مون جهٽڪي بندوق کڻي ورتي.

"سامهون ڏس!"

مون هن جي طرف منهن ڪيو (نهاريو).

انسان ڪو مولتي! هن چيو.

هن مون ٿي انسان ورتو. مون پنهنجي بندوق جي نالي هن جي طرف ڪئي.

هن جي بندوق چٽي. گولي گرگرات ڪندي نڪري وئي. سڄو جهنگل آواز ڪرڻ لڳو.

خبر نه آهي ته مون ڪهڙو ڏٺو ها ته ٻر جڏهن منهنجي نظر عليءَ تي پئي ته مون هن کي ٽٽڪندڙ خون ۾ لت پت ڪرندو ڏٺو. ڏڪندو ۽ ولندو مان هن جي طرف ڊوڙيس پر اڳ ئي اکيون ٻوٽي اڳتي وڃي چڪو هو.

تڏهن کان هر سال مان هن جي، اون اهن جي لاءِ پناڻا، ساڙ، پاڻي ڇانئيندو آهيان. ڪڏهن ڪڏهن وٽون ۽ ڳاليون ۽ الهنگي ڏاڻ ڏيندو آهيان.

ٻاوڪر پنهنجي ڪهاڻي سمجهه ڪئي. هن سر لٽڪائي ڇڏيو. "آنسون" جهڙي وهندڙ ڌارا کي هو روڪي نه سگهيو.

***

هڪ بادشاهه، ڪنهن شاعر کي گهوڙو ڏنو ۽ اهو گهوڙو رات مري ويو. صبح جو بادشاهه شاعر کان پڇيو "گهوڙو ڪيئن هو؟"

شاعر - جيئندا قبلا - ڇا نه واهه جو گهوڙو هو. هڪدم تيز. هڪ ئي رات ۾ هن جهان مان ٻئي جهان ۾ وڃي پهتو.

... ...

پٽ - ابا! مان اڄ کان وٺي سنان ڪين ڪندس.

ماءُ - ڇو پٽ؟

پٽ - ابا! هڪ ماستر اڄ چيو ته انسان مٽيءَ جو ٺهيل آهي. ڇا؟ لسون وڃي مرڪي ڪپ چٽ ڪرڻ ٿي چاهيان.

لڇمڻ ٿواڻي
بلاڪ سي ٥٩-٢٢٠، الهاس نگر ٣.

…. ٻڍاپڻي جو قدرتي علاج ….

ليکڪ- نبوندرام ليڇروپت ١٨١٣، الهاس نگر ٥

جيڪا وڃي ڪري واپس نه اچي اها جواني آهه
جيڪا اچي ڪري واپس نه وڃي اها پيري آهه

سنسار هڪ قدرتي چڪر آهي. انهيءَ چڪر ۾ جيئن ڏينهن پيو هڪڙو آرو ٿئي پيدا ٿيندو وڃي ٿو ايئن انهيءَ چڪر ۾ هڪڙا ڏينهن چڙهي هليا وڃن ٿا ۽ ٻيا وري اچن ٿا. جيڪي ڪالهه ٻار هئا سي اڄ ٻيا ڏسڻ ۾ اچن ٿا. اهڙيءَ طرح سنسار جو سلسلو هلندو وڃي ٿو.

هي سارو سنسار ۽ انسان جو شرير پنجن قدرتي تتن جو ٺهيل آهي (مٽي، پاڻي، ٽيج، هوا، آسمان) مٿين ايڪ سڪل سنسارا پنج تت مل ٿيو آڪار.

پيريءَ جي اڪاوٽ ۽ ڪمزوريءَ کان اچڻ لاءِ پنج قدرتي اصول يا اپاءَ هيٺ ڏنا وڃن ٿا.

هڪ انگريزي ڪتاب (Eternal Youth) ۾ لکيل آهي ته پيريءَ جو مکيه ڪارڻ نسن جي سختي Stiffnon آهي. نسن جي سختي دور ڪرڻ لاءِ صبح جو اسٽري تان اٿڻ وقت بدن جي هرهڪ عضوي کي سيڙهي ۽ وري ڍرو ڪجي. اهڙيءَ طرح سيڙهڻ Contraction ۽ ڍرو ڪرڻ Relaxation سان نسن ۾ لچڪ پيدا ٿئي ٿي، رت جو دورو تيزيءَ سان هلي ٿو، نسون نرم ٿين ٿيون ۽ جواني وري واپس اچڻ شروع ٿئي ٿي. اهو پيريءَ ۾ صحيح سالم رکڻ لاءِ ڊگها ساهه کڻڻ کپن. هرهڪ انسان منٽ ۾ اٽڪل ١٢ دفعا ساهه کڻي ٿو پر يوگي لوڪ يوگ وسيلي منٽ ۾ ٨ دفعا ڊگهو ساهه کڻن ٿا ته ڊگهيري انهن جي ڦڦڙن کي پنهنجا سواس پورا ڪرڻ ۾ وڌيڪ وقت لڳي ٿو ۽ ڊگهيري انهن جي عمر وڌيڪ ٿيندي آهي. جيترو ساهه ڊگهو کڻبو اوتري عمر وڌي ٿي ٿئي ٿي ۽ جواني وڌيڪ وقت جٽاءُ ڪري ٿي.

ٻيو قدرتي اپاءُ— ساهه کڻڻ کانپوءِ جياپي لاءِ پاڻي پيئڻ ضروري آهي. سيني ساهوارن جي واڌ جو مدار پاڻيءَ تي آهي. پاڻي گرمي گهٽائي ٿو، اڪاوٽ دور ڪري ٿو، هاضمو سڌاري ٿو ۽ خون صاف ڪري ٿو ڊگهيري هر روز ٥-٧ گلاس پاڻيءَ جا پيئڻ گهرجن. کاڌي وچ ڍڪ ڍڪ ڪري پيئڻ گهرجي. گهٽ گهٽ ڪري پيئڻ نه کپي. پاڻي گهڻين بيمارين جو اڪسير علاج آهي.

ٽيون قدرتي اصول— شرير ۾ شڪتي ۽ گرمي پيدا ڪرڻ لاءِ هوا پاڻيءَ کانپوءِ کاڌي جي ضرورت ٿئي ٿي. پيريءَ ۾ پيٽ صاف رکڻ انتهائي ضروري آهي. ٨٠ سيڪڙو

بيمارين جي خرابيءَ ڪري پيدا ٿين ٿيون. صحيح کاڌو سٺيءَ صحت جو آڌار آهي. پيدائش ۾ قدرتي کاڌا کائڻ کپن. جهڙوڪ ساڳ، سبزين جا سوپ سلاد، اوٻاريل ۽ ٻاڦيل ڀاڄيون، ميون جون رسون، سڄا اڻڇڙيل اناج، کير مکڻ ڏهي مٺو ۽ ماکي وغيره. ايڪ کان سواءِ کاڌو کائڻ نه کپي. غير قدرتي ۽ اڻ ميل کاڌا کائڻ نه کپن. اسان جو ساهه اڍائي گهڙيون يعني انڪل هڪ ڪلاڪ ساڄي ناسڪا مان هلي ٿو ۽ اڍائي گهڙيون کاٻي ناسڪا مان هلي ٿو. ساڄيءَ کي سورج ۽ کاٻيءَ کي چندر ناسڪا سڏيو آهي. ساڄي ناسڪا مان ساهه هلڻ وقت ڳرو کاڌو کائڻ سان کاڌو جلد هضم ٿئي ٿو ۽ پاخانو صاف اچي ٿو ۽ آنڊن جون بيماريون قبضي، اپاسمار وغيره دور ٿين ٿيون ۽ کاٻي ناسڪا مان ساهه هلڻ وقت پاڻي پيئڻ سان پيشاب صاف اچي ٿو ۽ مثاني جون بيماريون دفع ٿين ٿيون

چوٿون قدرتي اُصول — اس. اس هڪ سڀني ۽ سستي ٽانڪ آهي. اس وٽامن ڊي جو خزانو آهي. وٽامن ڊي هڏا مضبوط ڪري ٿي ٿورو لاهه روز صبح جو هلڪي اس ۾ تيل مالش ڪرڻ گهرجي ـــ نسون نرم ٿين ٿيون ۽ انهن ۾ لچڪ پيدا ٿئي ٿي، جواني وڌائڪ جتاءُ ڪري ٿي ۽ بيمار رڪجي وڃي ٿو.

پنجون قدرتي اُصول آسمان — آسمان سڀني تتن ۾ سوکم تت آهي. انهن پنجن تتن جا ٻه روپ آهن. هڪ ستول ۽ ٻيو سوکم. ستول روپ ۾ پنج گيان اندريون آهن اک، ڪن، نڪ، جڀ ۽ چمڙي ۽ پنج ڪرم اندريون هٿ، پير، واڻي ۽ مل موتر جا عضوا. اندرين جو سوکم روپ من آهي. من جو سوکم روپ ٻڌي آهي. ٻڌيءَ جو سوکم روپ آتما آهي. آتما جو سوکم روپ اهو اُهو تت يا مول تت آهي جنهن کي پرماتما چئبو آهي. انهن پنجن تتن جا سڀ گڻ سوکم روپ ۾ آتما ۾ سمايل آهن. ساڳيءَ طرح آتما جو ستول روپ ٻڌي آهي ۽ ٻڌيءَ جو ستول روپ من آهي ۽ من جو ستول روپ اندريون آهن ۽ اندرين جو ستول روپ انهن گڻ شبد سپرس روپ رس گند آهن. آتما ۾ پنجن تتن جي شڪتي تمام سوکم روپ ۾ سمايل آهي انهيءَ ڪري آتما ڪسي ٻاهي ۾ ساڙي نٿي سگهي ڇاڪاڻ ته پنجن ٻاهيءَ جي شڪتي سمايل آهي. آتما کي تلوار ڪاٽي نٿي سگهي ڇاڪاڻ ته آسمان جو ڪو ٽڪرو يا سوکم آهي. اهڙيءَ طرح آتما ۾ پنجن تتن جي شڪتي موجود هئڻ ڪري ڪوئي به اسان آتما کي اثر نٿو ڪري سگهي. لهندڪري سوامي صاحب چوي ٿو ته ڪي آتما مري، ڪي اچي گرڀ ۾، ڪي ٻڌي جل ۾ ڪي اڳني سڙي وڃي. اسان آڪاس جيان نانا روپ ڌري، سمائن سڀ ڪري ساک ڏئي آهي. سوامي چوي:

لهندڪري موهه ٻانڌ ٻڌين کي جيترو ٿي سگهي اوترو ڌڪر نه ڪرڻ کپي. موهه کي دشمن نه پر هڪ دوست سمجهي خوش آمد ڪرڻ کپي ڇاڪاڻ ته موهه اٿر آهي سامي صاحب چوي ٿو:

اهڙا لوڪ لڏي ويا ساڻي هن سنسار مون
پير پيغمبر اولياءَ جن پنهنجا پنڌ ڪيا
سڀئي پنڌ پيا اسين رهيو نه آدمي.

پرهيز ڪاميابيءَ جي ڪنجي آهي. شراب جي صحت ۽ مزاج لاءِ ازحد نقصانڪار آهي. ڳالهه کي ڪمائڻ ڪرڻ جي ڪوشش ڪجي ايتري ان کي اوجهو نه لڳڻ ڪجي، ڪوڙ ڪو دلچسپيءَ وارو شڪار جيئو ڪم ڪجي. سڀ ساڻ رساليءَ سان علم ڏيکارجي، بيڪار وقت نه وڃائجي، جوش جلدبازي جيئا شوق ۽ نڪ کان ڪنارو ڪجي. الهائي ۾ صبر قدرائي ڪانڌا ۽ اميدوار ٿيڻ نه وسارڻ گهرجن. هن هر حالت ۾ اوسر ۽ خوش رکڻ جي ڪوشش ڪرڻ گهرجي.

فخرِ - اي - سنڌ، شهيد وير هيمون ڪالاڻي

ليکڪ - ڪي - ٻي - لسا

٨/٩٥، ڀاڳي ڪوارٽرز، ڪرلا، امبئي ٧٠

عاشق زهر پياڪ، وهه ڏسي وهسن گهڻو
ڪڙيءَ ۾ قاتل جا، هميشه هيراڪ

ڀارت ۾ شهيد ڀڳت سنگهه، راجگرو، سکديو ۽ پنڊت چندر شيکر آزاد ڀارت جي آزاديءَ جي آندولن ۾ ٽڙي موتي ٽٽي ويا ۽ انهيءَ ايا لائين لالو ڳاڙهو ۽ وڄائي ايو وجي. جان جي آهوتي ڏيڻ لاءِ ۽ لاثاني قربانين [Supreme Sacrifices] لاءِ هنن آزاديءَ جي متوالن کي هميشه ياد ڪيو ويندو آهي. انهن شهيد وارن جي قطار ۾ هڪ سنڌي نوجوان به سنڌ جو "هيمون ڪالاڻي" جي لاثاني سان ئي ڳڻيو آهي، جنهن ڀارت جي آزاديءَ خاطر جان ڏني ۽ سنڌ جو نالو ۽ شان اوچو ڪيو.

هيمونءَ جو جنم تاريخ ٢٣ مارچ ١٩٢٣ع ۾ سکر ڀراڻي ۾ ٿيو، اوڪالت تلڪ هاءِ اسڪول سکر ۾ پڙهندي هنجو لاڙو هندستان جي ديش ڀڳتن لاءِ ۽ هندستان جي آزاديءَ لاءِ رهندو هو. حقيقت ۾ هيءُ جوان ننڍي هوندي کان ئي بغاوتي [Revolutionary] هوندو هو، جو اڪثر ڪري هيمون رستن تي، ديوارن تي ۽ ملڪ ملڪ هنڌن تي واڪ جو ڪوچ "انقلاب زنده آباد" "هندستان آزاد، ڀارت ماتا ڪي جئه" جا نعرا لکندو هو.

هيمون ننڍي هوندي کان ئي نڀروار ۽ اٻوجهو هوندو هو. بهادري ۽ همت جو ته جڻ پتلو هو. هيمون کي وڏا ڳهر ۾ وقت به وقت سمجهائيندا ايندا هئا ته حڪومت خلاف اهڙي ڪاررواين ۾ ڪو جو خطري کان خالي نه آهي ۽ انهن ۾ چوندا هئس ته "جان تان همت ڪٽڻو ٻولنده"!! پر هيءُ ته آزاديءَ جو متوالو، آزاديءَ جي شمع جو پروانو انهن ڳالهين کي اڻ سمجهي ڪن لاتار ڪندو ايندو هو.

هڪ دفعي هيمونءَ ننڍپڻ کانئن جي "ڦاسي" لاهي ٻيهڻي ڳهر وارن کي ڏيکاري سمجهائي رهيو هو ته ڦاسي هنکي چئبو آهي ۽ اها هيئن ڏني ويندي آهي. پر جو هن وار جي دل ۾ اڳ ئي ڪکي رهيو هو ته انهن انقلابي ڪاررواين جو نتيجو اها ڦاسي [Hangihg] ئي آهي.

هيمونءَ سکر ۾ هڪ ٽولي [Gang] ٺاهي، جا آزاديءَ جي آندولن ۾ خاص ڀاڱو وٺندي هئي ۽ اها ٽولي گهڻو ڪري رات جي وقت ۾ ڪن مقصدي هنڌن تي ملي پروگرام ۽ رٿا ٺاهيندي هئي.

آزاديءَ جي انقلابي ڪاروان کي پڪو ڏيڻ لاءِ، انگريزن سڄيءَ سنڌ ۾ ان وقت

مارشل لا [Martial Law] برپا ڪري ڇڏيو. جيئن ته هڪ ڏينهن هيمون جي ٽوليءَ کي خبر پئي ته روهڙيءَ کان سکر ڏانهن ايندي هڪ گاڏي [انگريزن] جي فوجي سامان سان ڀري رهي آهي. سو هنن جوانن فيصلو ڪيو ته انهيءَ گاڏيءَ کي ڪيرايو وڃي، ڇو جو هيمون جو خاص صرف اهو ارادو هو ته انگريزن جي حڪومت اسان جي ڌرتيءَ مان ختم ٿئي. اهي ظالم اڌلي گورا اسانجي ديس مان ڀڄي وڃن، جو غلاميءَ جي زنجيرن ۾ جڪڙي رکڻ ويٺا آهن ۽ اهو ذلت ڀريو ۽ شرمناڪ ٿي رهيو هو. سو هڪ رات اها مستانن جي ٽولي سکر جي ٻارڪ جي ڀرسان جي - اي ٽي سگنل ڪارخاني جي ڀرسان وڃي ريلوي جي لائين سان هٿ چراند ڪئي. جيئن ته هيمون اهو ڪارو ڪري رهيو هو، آواز اهو ٿي اهيءَ وقت ڪارخاني جي چوڪيدار، وڃي پوليس کي خبر ڪري آيو. پوليس جي اچڻ تي هيمون جا ٻيا ته ساٿي اُڏري ويا ۽ اهو هيمون اڪيلو ٻانهن ۾ همت ۽ مردانگيءَ جو پتلو، سندس جو آخري گهڙي اچي ٿي، وهو پنهنجي مها ڪارڪن ۾ ڏاڍو مشغول. ٻاهر نڪتو، ٿورو گهرجي ڪم ڪري ٿو. هيمون واڪر سو هٿيليءَ تي رکڻ مذاق نه هو.

هيمون کي هيٺ ملٽري ڪورٽ ۾ ڪوڙو ڪيس هلايو ويو، جنهن ۾ هن وٽان کي ڦاسيءَ جي سزا مقرر ٿي. هيٺ هيمون کي سکر سينٽرل جيل ۾ هڪ تمام ننڍيءَ ڪوٺيءَ ۾ بند رکيو ويو. هي جوان آلي اکين سان ڪيتا جي پاٺ جو آواز ڪندو هو. جيل جي آلي خوراڪ کي ۽ روٽي جي ڪوالٽي ۽ هي ٻار ڏينهن ۽ ڏينهن تون ۾ ونڊيندو پئي رهيو، جو هن آزاديءَ جي پروانن کي ديش لاءِ مسوري منجهي وڃڻ ۾ ٿي ٿيو. موت جي نه هنکي هڪ لڪي جي ۽ پرواهه ڪانه هئي، ڇو جو هن شادي ڪئي هئي ڦاسيءَ سان، موت سان، ٻالڪي ٿيا ڪرڻ سان، ڀارت ماتا جي آزاديءَ سان. سکر جيل ۾ هيمون ڪيسان سڀني ڪرانٽ ۽ سنڌ لاءِ تمام سخت سزائون، جلدين ۽ غلوين ڪنهن ويندا هيون. هنکي "سڀني اوهه" مان ڪڍيو ويندو هو.

ڪالهه اهو اچو ويندو هو ته هنجي ٽوليءَ ۾ اها ڪهڙا ماڻهو هئا؟ پر هن اُن مڙس ڪجهه به نه ٻڌايو ۽ سڀ ماٺ سان سخت واليءَ سزائون برداشت ڪندو رهيو. هن انقلاب زنده باد "لي رکيو. شاباش آهن عاشقن کي. شاباش آهن جي ماتا پتا کي، جن هنکي ڄڻيو.

هڪ ڏينهن هيمون جي ماتا، چاچي ۽ سرتيون وغيره هن سان جيل ۾ ملڻ ويون. هيمون جي ماءُ سادي سو هن هيمون کي ڳالهائيندي چيو - "هيمون، پٽ، ٻاهر اچ ادا!" سو هيمون ذرا مشڪي هنکي ڏکوئيندڙ ۽ چيائينس "ڇڱو ڪيو!"

سکر جيل جو جيلر [Jailor] ته هڪ سنڌي هندو هوندو هو. هيءَ صاحب هن عاشق جي حال تي، هنجي ننڍيءَ عمر کي، هنجي وڏڙن ڏانهن کي سمجهي ڏاڍو ترس کائيندو هو. پر هيءَ صاحب ڪري ڇا ٿي سگهي، جو هيءَ پاڻ انگريزن جي نوڪريءَ جو غلام هو.

اُن وقت هيمونءَ جي ڪيس [Case] لاءِ هن جي پتا سرڪار ۾ اسومل ناياڻو لڳايو ۽ ويندي جمشيد جي نسروانجي جي معرفت اهو ڪيس ڪٽايو ويو. هيٺ صاحب ۾ ناياڻو انگريزن سان اڙايو ۽ ويندي ڪراچيءَ جي گورنر ۽ هندستان جي وائسراءِ دهليءَ تائين وڃي پهتو ۽ افسوس ڪوبه "ڪڙ ليکو" نه نڪتو.

هيمونءَ کي ڦاسيءَ جي سزا لاءِ چاڙهڻ لاءِ تاريخ ٢١-١-١٩٣٤ع مقرر ڪئي وئي. هيمن ڦاسي ڏيڻ کان نورو اڳ هنن کان پڇيو ويو ته هن جي آخرين خواهش ڪهڙي هئي. هن شير آزادي جي اپاسڪ، سنڌ جي سالار، فخر-اي-سنڌ آخرين اچا ڏيکاريندي اهو چيو ته "موکي ٻي نعرا چوڻ ڏنا وڃن" جنهن لاءِ تمام ناراضگيءَ سان هن بار کي اختياريءَ وارن اجازت ڏني. هيمونءَ کي پوءِ ۾ ڦاسيءَ جو ڦندو اچي رسي وڌي وئي. هيمن هيمون، پوءِ ۾ رسو ٻڌل تمام زور سان اهي ٻي نعرا هنيا:

"انقلاب زنده آباد!"

"هندستان آزاد!!"

"ڀارت ماتا کي جئه!!!"

پوءِ خود هن جلاد کي چيو ته سزا جو ڪم چالو ڪر. جلاد پنهنجو فرض ادا ڪيو ۽ هيمونءَ ۾ پنهنجي قرباني اعلى ادا ڪئي. جلاد پنهنجي پيٽ لاءِ اها ڏيوٽي ڪئي، هيمون پنهنجي وطن لاءِ، ديس لاءِ ڏيوٽي ادا ڪئي. فرق صرف اهو هو جو جلاد حڪم جو ٻڌو هو ليڪن هيمون وطن جي آزاديءَ جي شمع جو پروانو هو.

هيمونءَ جي ڦاسي ملڻ جي خبر ٻي نه صرف سکر ۾ پر سڄيءَ سنڌ - هند ۾ دک ۽ غم ۽ شوڪ جي لهر ڇانئجي وئي. جنهن هاهاڪار مچي ويو. هيمونءَ جي شؤ کي انڌيري پيماني ٻي سرڪس ۾ کڻيو ويو، جو هنن جي خاص واقف ماڻهن ۽ مکين چوڌاران کان لڪيل ۾ رکيو ويو ته اگر ڪو به اُٺ وڌندڙ واقعو ٿيو ته ڪين للاهي ٺاهرايو ويندو. ليڪن سڄي سکر شهر روهڙي ۽ سنڌ جي ڪن شهرن ۾ اکنڊ هڙتال ڪئي وئي.

هيمونءَ جي ماتا صاحب، جيڪا هيمن اڃا اوستان ۾ آهي ۽ هيمونءَ جا ٻه ننڍا ڀاءُ سرو شري ٽيڪو ۽ ٻرڪو اڃا تائين اٺرڪ نمبر ١٨ چيمبور ڪالوني ۾ رهندا آهن.

تازو تاريخ ٢١-١-١٩٦٩ع جي هيمونءَ جي [Silver Jubilee] چيمبور ڪالونيءَ ۾ ملهائي وئي، جتي هيمونءَ کي شردانجلي ڏني وئي. هيمونءَ جي ماتا صاحب کي هار وڌا ويا. ڦتومل صاحب، وليچا صاحب ۽ ڏاري گرسهاڻي ارڪ وڪيلن هيمونءَ جي لاءِ دل ڀاڻيندڙ ۽ اُدن ۾ سياڻا ڏيندڙ ڀاشڻ ڪيا. انهيءَ موقعي تي مدهلا ٻه ليک انگريزيءَ ۾ (1) "Forgotten patriot" (2) "Hemu Kalani" اهميت جي ..... اخبارن ۾ (1) Free Press Journal (2) The Indian Express جي سري سان ڇپجي ويا.

مرمل

بيبي حوا جو اپراڌ

ليکڪ - تاراچند - جي ليکواڻي

هيڊ ماستر سنڌي اسڪول ڪرلا.

سنڌيا جي وقت ڪٽالي ڪرڻ وارا مزدور پنهنجي ڇوڪريءَ جون ڳالهيون ماڻهه
سنڌ ۾ اڃا رهيا هئا. جهوپڙيءَ کان ٻاهر آڪاس ۾ ٿي تارا لڪي رهيا هيا. شام
جي وڻندڙ اونداهيءَ ۾ ڪنول ڦل جا ٻوٽا ٻوران ٻوڙنه اوس ۾ اچي ڏسڻ ۾ آيا. ٻيڙي ڦل
هوا ۾ لهراڻي رهيو هو. لڪاوٽ کان ڇڙو ۽ مزدوريءَ جي ڪان جهڙن کان لنگ لال
ڇوڪري چوڻ لڳو- اهو سڀ "اهي حوا" جو ڏوهه آهي، آدم جي اسٽريءَ جو. لمام
ڪهڻ ڏيهن جي ڳالهه آهي مهنجي ڏاڏي چوندي هئي ته غراب سدائين آهون جا غلام
ٻڌيا رهندا. ان ڇاڪر ته هلندن. مزدورن کي "اهي حوا" جي ڳالهه ٻڌڻ لاءِ ليار ڏسي
ٻڌي ڇوڪريءَ پنهنجي ڳالهه هن طرح شروع ڪئي. "آدم ۽ اهي حوا" کي سرڳ مان ورجهه
اها ان وقت جي ڳالهه آهي ابراڏي، آدم جا ڏيهن اوڪ ڪرڻ

ورڪس جو ڦل کائڻ سبب ڪيرائي ڏنيءَ لي موڪليو ويو هو. آدم جا ڏيهن کائيندي هئي.
۽ انجي ڏيکال ڪرڻ ۾ پٺي گڏ رهيا. جهوپڙيءَ ۾ اٿئي ڏيهن ڪائيندي هئي. ۽ ان پٺي آئو
"حوا" هسار سمڪار ڪري پنهنجي. واچاري آدم جي سمجهه ۾ ان پٺي آئو
سال ۾ سال سندس ڪٽنب ۾ واڌ ٿيندي رهي. ان وقت دنيا جي حالت ڇاڇڻ لاءِ هڪ فرشتو
۽ انهن جو ڪلاوو ڪيئن لي سڪهندو. ان وقت دنيا جي ڪٽنب جي دنيا ۾
اچي اهترو هو ڏسڻ آيو هو ته ايهڙو جو حڪم ته مڇڻ سبب آدم ۽ ڪٽنب جي
ڪهڙي حالت لي آهي. هو ڏسڻ آيو هو ته ايهڙو جو حڪم ته مڇڻ سبب آدم ۽ ڪٽنب جي
"حوا" ان فرشتي کي ڏسي چهرو اٿڻ، ٻچا جا لون سرڳ مان آيو آهين. اسانجو
الڪ ڪيئن آهي؟ مهنجو هيءَ ٺاٺو ڪهن ضرور ڏجانءِ، مان پنهنجيءَ پل ڪري ڏابو
اڄڪالي رهي آهيان. سرڳ ۾ اسان ڏايو سکي هئاسون ۽ ان کي مهنجي طرفان عرض
ڪجانءِ ته اسان پنهنجي ڪئي جو ڦل ڀوڳي رهيا آهيون. هاڻي اسان کي معافي ڏي،
پنهنجي چرڻ ۾ رهڻ جي جاءِ ڏي. غالب اسي وار. ان طرح اپايا ٺراٺو
فرشتو لمام چڪر ڇئي ار ٺڪاليندو ٻادان ۾ غالب. ارمالما پنهنجي ٻڪوڙي ۾ ڦاڙ اير هو.
ويندا رهندا هئا، ار ڪرلي لتيجو ڪرلو لڪدو. ارمالما پنهنجي ٻڪوڙي ۾ ڦاڙ اير هو.
هن دوشن ته ڏاو. ان اڏامي ڪٽيا وٺ اچي ٻهڙو ۽ ڀاهران اهي "حوا"
هڪ ڏيهن هڪ فرشتو سرڳ مان آيو ڏيهن آهي شايد مالڪ هسه
ڪي چوڻ لڳو "اڙي حوا" ڪئي آهين؟ اچ ڪوڙو ته سڀاڳو ڏيهن آهي شايد مالڪ هسه
اچڻ جي ڪرپا ڪري. ڪالهه رات جو وڏي فرشتي مالڪ کان ٻچڙو هئائين ته ٻچارو

نرواسين جو ڪھڙو حال آھي.

”حوا“ ٻڌي ڏاڍو خوش ٿي ته ٻرهاما درشن ڏيڻ وارو آھي. ھن ڏور سان آدم
کي سڏيو. هو روزمره وانگر اڄ به کيتيءَ جي ڪم ۾ مشغول هو پوءِ به ڳالھ ڪرڻ جي
نه آھي. ”حوا“ جھوپڙيءَ جي ڪنڊ ڪڙڇ صفا ڪئي، استري تي اڇي چادر وڌي،
پاڻ سٺا وستر پهريا. آدم کي سٺو ڪوٽ پهرايو. ان وچ ۾ سندس ڪنن ۾ ٽهڪن چالهين
ٻارن جي چيخ چلاھٽ پئي. ”اوه“ اھي ڪيڏا ٻار ٻرهاما جي سامهون ڪيئن ايش ڪيا.
ته! ته!! الين ڪيئن ڪيو، مالڪ ڇا سمجھندو ته ڪھڙي نه لاپرواهه عورت آھي. مردن
کي ڪھڙي خبر ته وڏي ڪٽنب وارن تي ڇا ٿو گذري. تمام گھڻو سوچ ويچار ڪري ھن
ٽي ٻار جيڪي سڀني ۾ سٺا هئا ۽ ڪيس وڌيڪ پيارا هئا چوايا، باقي ٻارن کي
ٻوورن جي واڙي ۾ بند ڪري ڇڏيو، جنهن جي چيخ ۾ چلاھٽ بند ته ٿي ٿي ۽ ان ٻارن
کي وهنجاري صفا ڪري ٻرهاما جي انتظار ۾ ويٺي ته اٿري ۾ هڪ چمڪندڙ بادل
جو ٽڪرو اڏي وٽ ايندو ڏسڻ ۾ آيو. سارو واڻ ٻدل ڪيئن جي ڦڙڦڙاھٽ سان گونجي
آيو. ڏسندي ڏسندي سڀ تارا وغيره ٻه زمين تي اچي پهتا. اڳيان فرشتن جو جهنڊ هو.
چمڪندڙ تلوارون هٿن ۾ کڻي اچي رهيا هئا. هي سڀ ٻوڌا آدم جي ڪيس مان ٺهيا
زاتون جي وڻ هيٺان اچي پهتا. آدم پنهنجي نسل جي درشا ڏسي اندر ئي اندر ۾
ڪڙهي رهيو هو، ان ڪانوره جڳس جو مالڪ پڌاريو. سفيد ڏاڙهي ۽ منهن تي سوارج وانگر
چمڪندڙ مڪٽ پهرايل هئس؛ سندس پٺيان مائيڪل فرشتو ۽ ٻيا عملدار هئا. مالڪ
آدم ڏانهن مشڪي اهاري ڪنڌ ڏوٺيو. ”آدم ۽ حوا“ سندس اچڻ تي خوشيءَ وچان
ناڇي ٻاٽي ٿي ويا هئا. ھن ھڪ ڪرسي ٻرهاما کي ويھڻ لاءِ ڏني. جڳس جي مالڪ
لاءِ اها آرام ڪرسي ٿلهي ڪاٺ جي گاهه سان مڙهيل هئي. اهڙيءَ ڪرسيءَ تي جيڪر
ٻوٽ جو ٻروهت به جيڪر ويهڻ کان آنڪاني ڪري. جڳس جو مالڪ ان ڪرسيءَ تي
ويهي آرام سان حال احوال وٺڻ لڳو. سندس ڪٽنب کيتي واڙي ۽ ڪاروبار ڏلڏي وغيره
جي ٻاري ۾.

آدم چيو- ”ٺيڪ ته آھي مالڪ.“

ٻرهاما چيو- ٺيڪ آھي. هاڻي لوکي اها سکيا ملي آھي جو لون پنهنجي استريءَ
جي آکيا موجب نه هلندا. ڇا تو سمجهيو ٿي ته سدائين سرڳ جي حياتي گذاريندا؟
پٽ ڪمرڪشي محنت ڪر، پنهنجي پگهر جي ڪمائيءَ تي گذارو ڪر. اهڙيءَ طرح
لوکي وڏن جي خلاف ورورت نه ڪرڻ جي سکيا ملندي.

ٻرهاما ٿورو نرم ٿي چيو- جو ٿيو سو ٿيو. منهنجو سراپ منهنجي لئه سکهجي. او مان
هيس ٿو وٽ آيو آھيان نه ڪجهه، نه ڪجهه، لوکي ڏٺي وڃان، تنهنجا ٻار ڪٿي آهن.

ٽيئي ٻار قابل ڪوڙن ۾ لپٽيل ٻرهاما جي سامهون اچارڻا ويا. ڪجهه سمڪندڙ

برهما ڏاڍو ٺڪ ٺڪ اهاريندو رهندو. اره الهن مرچالن ۽ عقل جي اکين مثل ٻارن لئي ٻهڳڙو هنڌ رکيو ۽ اهڙن ٻار ڏاڍهن اهاري ڇڏيو. اُن سڀني انسان جهڙي نرباڻ ٻڌائي، الهڻي ڪرڙ سچ جو فيصلو ڪندا، حڪومت جا امر لاڳيندا، اچا اوسار لاءِ ٻڌليندڙ رهندا، مطلب نه سمجهي رڳو حق لئي، ڏوا ڏيندا.

ان بعد هن اُنهي چوڪري جو ونگ جو سالاري هو ۽ هنڌ ۾ لڌي ڏدا ڪيو ٻهڙهي ٻاهه جي ٻلبان ٻلو هو. ان جي مٿي تي هنڌ رکي ڇڏيو اُن اوڏو لڌا، سردار ٻڌندا، اُن ٻڌن ٺڪراڻ والڪر مالهن کي ڪانيندا ٿا ڏهن نه ماڻهو لهڻي تعريف ڪندا، اُرڪي دٻرنا سمان سمجهندا، لهڻي اڏو سر ڦاڻيندا. جڏهن لوڪاسوا اهو ڪيو خون ڪندو سواءِ سمجهو ويندو ۽ جي اُن خون ڪندا نه ٻهادر سمجهيو ويندا ۽ لهڻي واروا جا ڳيت ڳائيندا. اروي ساعت بعد برهما ٽين ٻار ڏاڍهن اهاري ڇڏيو. اُن دنيا جو ڏن ڪار ڪندا، راجائن ۽ مهاراجائن کي قرض ڏيندا، الهڻي ارادي جو سند حاصل ڪندا. دنيا لهڻي هوشياري ۽ عقلمندي جي ساراه ڪندي ونڃاريو آدم خوشي ۾ احسان وڃان گد گد اسون وهائي رهيو هو ته هو ڪجهه چيتا ۾ اچي ڏسڻ ۾ آئي. هن ڪجهه چوڻ لئي چاهيو پر چئي نٿي سگهي. مالا جو هردو ٻڇائي رهيو هو. هوءِ ٻهڙهي هاسه ٻارن جي ٻاري ۾ سوچي رهي هئي، جنڪي واڙي ۾ بند ڪري آئي هئي. انهن وٺائن کي به وٺي اچان. حوا آدم کي آهستي آهستي آواز ۾ چيو ڀسر آدم کيس روڪيو. اڃا وڏيڪ لالچ ۾ نه پئو. جڳت پتا ناراض ٿي ويندو. ان وچ برڏان ڏاو ورسه الهڪال جڳت پتا کلي ٻاو ڏيڪاريو ته ڪاڻي ٿاڻيم لسي وار آهي، هاڻي هلڻ گهرجي. جڳت پتا اُتي گسڻو ليو. حوا ٻڇاڻيندي ڊوڙندي واڙي ڏاڍهن ويئي ۽ دروازو کولي ٽڙتڪاعت ڪري ويهي ڪئي. برهما اُنهن لئي نه ڪجهه ڪريا ڪراڻ، الهڪي نه ڪجهه برسات ڏنو. اوهان کي اتا آخرائن ويهي لئي ڪريان. برهما اچرج ۾ پئجي اُنهن ڪندن ٻارن کي ڏلر جي واڙي جي مٿيءَ ۾ لڙهي رهيا هئا.

جڳت پتا چيو- هاڻ نه مون وٽ اپورلي ڪجهه نه آهي، هندجي ٻارن کي سمجهه ڏيئي چڪيو آهيان. چگو حوا ٻهڻ لاءِ ڪجهه ڪري سگهيس نه........ فرشتي بالڪل حوا کي روڪيو نه هوءِ ڪجهه، وڏيڪ نه چوي پر هوءِ جڳت پتا جي ٻلبان ڪرڪڙائي هلندي آئي، اي جڳت جا سرامي هنن وٺائن لئي به ڪجهه، مون جي اظر ڪر، ونڃارا سمار ۾ جا ڪندا...... ڏاو- مهڙهي ويهي قبول ڪر. جڳت پتا ويندي ويندي ساعت پر ٻلبان اهاريندي چيو، چڱو الهڻي لاءِ بس اهي ٻهڙهي ٻارن جي خدمت ڪندا ۽ اهي ڪين ورتي اڪر ڏيندا. اهي اٻائن کي حوا واڙي ۾ بند ڪري رکيو هو؛ هن ٻاري چوڏري ڪماٽي سماٺ ڪندي چيو ته اهي اٻائن مان اسان ڪسان، مزدورن جي اُمتي ٿي آهي. جو واهه ڏيهن ڪم ٽوڙي ڪر ڪري آهرو ٻوڄ ڪالي رهيا آهيون. "هر" جهڙي اٻراڊ جو قل ٻوڪي رهيا آهيون.

…….. راڳڻي ……..

ليکڪ- پرڀوداچندر "مڪت" انوادڪا- سشيلا لعلچند هسند

رات ڏاڍي ڳري گذري هئي. راڳڻي ڪجهه به سوچڻ نه پئي چاهي. هوءَ سمجهڻ چاهيندي به سمجهي نه سگهي. سمنڊ جي لهرن جيان، هڪڙا خيال اچڻ لڳا وڃڻ لڳا. زندگيءَ جي دائري ۾ ستن سالن جو عرصو ڪا ننڍي ڳالهه ڪانه ٿيندي آهي، اهي ئي راڳڻيءَ جي زندگيءَ جا ست سال.

راڳڻيءَ کي اڄ ست سال اڳ جي اها رات ياد پئي آئي. اها ڪاري ۽ ڀيانڪ رات. راڳڻي هن رات کي ڪڏهن به ڀلجي نه سگهندي ۽ اڄ جيئن اها رات سندس اکين اڳيان وري ڦرڻ لڳي.

سس ۽ سهري هن رات هن کي ڪلڇڻي ۽ ڪميڻي چئي گهر کان ٻاهر ڪڍي ڇڏيو هو. راڳڻيءَ پنهنجي پتيءَ سروج ڪمار جا پير پڪڙيا، پنهنجو مٿو ڌرتيءَ سان ڪيترا دفعا ٽڪرائي ڇڏي هو. ماءُ ۽ پيءُ جي ڳالهين جي برخلاف ڪجهه چوڻ جي همت سروج ڪمار ۾ ڪونه هئي. جڏهن گهر کان ٻاهر نڪتي ته کيس چوطرف اونداهه ئي اونداهه نظر آيو. هن جي لاءِ پيءُ جي گهر جو دروازو به بند هو. شاديءَ کان پوءِ ماءُ پيءُ جي گذاري وڃڻ تي هوءَ اڪيلي رهجي ويئي هئي ۽ ڪريا ڪرم تي وڃڻ کانپوءِ ڀٽس کيس ساهري گهر موڪلي ڇڏيو. موڪلائي وقت پيار سان هن جي مٿي تي هٿ ڦيريندي ڀرئل ڳلي سان ڀٽس چيو هو "اڄ کان هن گهر سان هميشه لاءِ تنهنجو ناتو ٽٽو آهي، ڌيءَ هاڻي ساهرو گهر ئي تنهنجو اڳتي لاءِ سڀ ڪجهه آهي. اتي ئي توکي سک دک ڀوڳڻو آهي ۽ اتي ئي تنهنجو جيئڻ مرڻ آهي. ٻنهي ڪٽنبن جي لڄ تنهنجي هٿ ۾ آهي. ڌيءَ ياد رک، هن گهر مان توکي نه بلڪ تنهنجي لاش کي نڪرڻو آهي."

ليڪن اڄ هن جو لاش نه، هوءَ خود ئي هن گهر مان نڪري آئي هئي، نڪرڻ لاءِ کيس مجبور ڪيو ويو. هوءَ هاڻي ڪهڙي منهن سان پيءُ وٽ ويندي؟ ۽ ڪيئن وڃي ساهرن چوندي ته سندس مٿان ڪوڙي ڪلنڪ جو الزام لڳائي گهر کان ٻاهر ڪڍيو ويو آهي. پيءُ هيڏو دک ۽ اپمان چپ ڪري سهي ويندو؟ نه هوءَ پيءُ وٽ ڪونه ويندي. جنهن گهر ۾ هن کي مرڻ جي جڳهه ڪونه ملي، ان کان ٻاهر وڃي هوءَ مري ٿي سگهي، ٻي ڪا به راهه هن جي لاءِ ڪانهي.

مرڻ جو پڪو ارادو ڪندي ئي ان جا هوش حواس گم ٿي ويا. سک ۽ دک جي ڀاونا مٽجي ويئي. هن کي لڳو ته جڻ هن دنيا ۾ رشتي ناتي جي هڪ مالا آهي، سا ٽٽي پيئي آهي. هوءَ پل طرف وڌي ۽ پل جي وچ تي پهچي هوءَ ٽپو ڏيڻ واري هئي ته پٺيان هڪ تيز رفتار سان هڪ ڪار هن جي بلڪل ويجهو پهچي، هڪ جهٽڪي سان بيٺي.

واڱي اها ڳالهه ڪي چڱيءَ طرح سمجهي ٿي ته ٻار ڪهڙي ڪار مان لهي آيو ۽ ٻيا ڪهڙا ٻار ۽ ٻار کي ٻن واڱيءَ کي ڏٺي ڪار ۾ ڏڪيندو ۽ ٻئي ڪنهن سان اڳتي وڌيا.

دير ۽ هراس جي ڪارڻ ۽ هيءَ سڀ ڪجهه اوچتو ٿيڻ ڪري واڱي ائين بيهوش ٿي وئي. هوءَ نه ڪجهه سوچي سمجهي رهي هئي ۽ نه هوءَ ڪجهه ڪچي ٿي سگهي.
الله گهڻي مراد سان ڪار ۾ هلائيندي ٿي هليو، هٿ ۾ شراب جي گلاس ۽ ٻيو ٻانهن ۾ ٿي آيو. دير ۽ گهٻراهٽ ڪري واڱي جڏهن آڏو هيٺ اچي وئي هئي ۽ هٿ سوچڻ سمجهڻ جو ڏانءُ جڏهن هو ۽ بند ڪار ۾ ٻڌي هئي.

ٻار کي هڪ عاليشان بنگلي ۾ ۽ هو وڃي ڦاٿي بنگلي ۾ پهتو. هوءَ جلد اٿي ۽ هن الله کي ٻار ڏانهن ڏسي ڀڄي ڏاڍو واڱي آئي الله کي ۽ سڀني سامان کي چڱيءَ طرح ڏٺو ۽ ڪمري هو جو الله اوچتو بيهوش ٿي. زمين تي ڪري پيو ۽ ڏانهن پنهنجو ٻالڪ واڱيءَ الله کي سنڀالڻ جي ذميواري ڏني.

صبح جو جڏهن الله اکيون کوليون ڏانهن ٻار والڪو ڏانهن سان چيائين "واڱي ڏاڍي بک لڳي آهي." ۽ ڏانهن سڀ ڪجهه ٻڌي واڱيءَ ممتا ڀري هٿ. اڄ کان گهر ۾ رولي ٻالڪ ٻالي ۽ ٻيا ٻار سامان سنڀالڻ لڳي.

۽ پنهنجو ٻار سڀ ڪجهه سنڀالڪ لي واپس هو. واڱيءَ ڪجهه ۾ گهر جو ڪم ۽ نه الله ٿي ڪجهه چيو، نه ڪا ضرورت پيئي. الله هاڻي ٻار کي ٻئي گهر ڪي ۽ اڄ حالت ڏسي دولت طلب سمجهه هن واڱيءَ جي آزادي هٿ ۾ سوالي ڇڏيا ۽ واڱي ٻئا ڪجهه هڪ جي اهو سنڀالي ويو ڪيترا ڏينهن اهڙي طرح گذري ويا.

هو ٻار ٻار ڪيڪوا ڪيس سنڀالڪ لڳو هو. ڪجهه ڏينهن کان ٻه ڪجهه نه ليڪ ڪرڻ لڳو. سڀني سنڀال حوالي ۾ واڱي هميشه اڪيلي رهجي وئي هئي. هن حالت واپس مڃي ۾ هوءَ گهٻرائجي وڃڻ ٿي، ڪيس ڏي لڳي رهيو هو. هو ڪيس اها چاهت جي سهارو ملڻ هو، هيڪي ڇڏي ۽ نه نه ٿي سگهي، هن ڪالهه ڪٿي سندس اڪيلو نه ڪرڻ هو.

الله جڏهن رات واڱيءَ کي گهر ڪٿي آيو هو ۽ هيڪي ڏسي بيهوش ٿي ويو هو، ان ڪالهه الله وري واڱيءَ جي ڪمري ۾ ڪرڻ آيو. صبح اٿي ٿي لسي هن چيو هو "ڏاڍي بک لڳي آهي" ڏانهن گهر کان اڄ واڱيءَ بنگلي جي ڪمري ڪجهه ڪرڻ هئي. نه ڄاڻ ڪهڙيءَ طرح دل ۽ ٿلڪو ۽ هڪ ٻاجهه ٿي الله جي اڳيان رکي. الله ان ڪاڏي ٿي لمحن ٿي پر جڏهن ٿي ڏينهن کان بکيو هو. ٻئي ڪان واڱيءَ ڏانهن نه الله ڪائيندي ڪائيندي ورتي پيو ۽ اکين مان ٻاهي وهي ڳالهيءَ ۾ پيو هو.

گهر ۾ نوڪر جي ٿالهي هڪ پيو ماڻهو هو. شام جو هر ضروري جون شيون ڪٿي هو واڱيءَ وٽ آيو ۽ ڪيس ڏيئي سيڌي وڃڻ جي ڪرڻي ۽ ولڏو نه ڪاوڙائين ۽ چيائين "اڄ ڏان ولي الله ٻاهر ٿي ٿالهه هڪ ڪائيندو."

ٿوري دير نه واڳئي ڳالهه جو مطلب نه سمجهيو ۽ پوءِ عجب مان چيائين ته ”هيڪان ٻاهر ان هو ڪٿي ڪاٿيندو هو؟“

مالهيءَ چيو- ”ڏيءَ هي سڀ ڇو ٿي پڇين؟ آهستي آهستي سڀڪجهه سمجهي وينديئن.“

هيترن ڏينهن ۾ واڳئي سچ پچ سڀ ڪجهه سمجهي ويئي هئي- پر جيڪو ڪجهه ٻڌي سمجهيو هئائين، ان تي ڪيس بلڪل وشواس ڪرڻ نٿي آيو.

آنند جا ماءُ پيءُ هن لاءِ تمام گهڻو ڌن دولت ڇڏي ويا هئا. هلندڙ ڪاروبار هو- ڪرڻون هيون، پئسڪ ۾ لکين رپيا پيا هئا. آنند ڪاروبار جي جهنجهٽ ۾ ڪونه پيو، هن سڀڪجهه وڪڻي ڪري روڪڙ رپيا پئسڪ ۾ رکيا ۽ پنهنجي پلاڪ جي زندگي ادا ڪرڻ لڳو. شراب جي موجن ۾ وهڻ، عورتن جي زندگيءَ سان راند ڪرڻ، اهو ئي سندس شوق هو، هيجا خوبصورت ڏينهن رنگين پڪنڪ ۽ ڪلبن ۾ گذاريندا هئا. جڏهن به هو گهر ايندو هو تڏهن هن سان گڏ سهڻين ڇوڪرين جي ٽولي هوندي ٿي هئي ۽ آواره دوست پڻ هوندا هئا. وري شراب جا دورا هلندا ۽ رات هنجي ڪاري ڪارنامي ۾ خلاص ٿيندي هئي.

واڳئي اهي ڳالهيون ٻڌيون هيون، ڪڏهن ڏٺيون ڪونه هيائين. جڏهن کان واڳئي هن وڏي بنگلي يعني حويليءَ ۾ آئي هئي تڏهن کان آنند هنجي ڪمري ۾ پير ڪونه رکيو هو ۽ ڪاڏو ايترو وقت ٿي گهاريندو هو ۽ پوءِ هو ڪيڏانهن ويندو هو ۽ ڇا ڪندو هو ۽ راتيون ڪٿي گذاريندو هو؟ هن جو پتو واڳئيءَ کي نه پئجي سگهيو. واڳئي هيئنر سڀڪجهه کان ٻاهر هئي. هڪ ڏينهن جڏهن رات جو ڪاڏو ڪٽي مالهي آنند کي ڏيڻ وئي، تڏهن واڳئي پڻ هنجي پٺيان پٺيان وئي. ٿوري دير پوءِ آڳنڊ جي دروازي تي اچي پردي پٺيان بيهي رهي: آڳنڊ ۾ هڪ گول ميز جي اردگرد ڪيترا ئي ڪرسيون پيئون هيون. آنند دروازي طرف پٺي ڪري ڪرسيءَ تي ويٺو هو. مالهي هنجي اڳيان وسڪيءَ جي ٻاٽلي ۽ پاڻيءَ جو گلاس رکي هلي وئي.

واڳئي ٿوري دير ڏسندي رهي، پوءِ پردو هٽائي ٻاهر آئي. آهٽ ٻڌي آنند جون اکيون مٿي کڄيون. هن واڳئيءَ کي ڏٺو، ٿوري دير ڏسندو رهيو- پر پوءِ جلد جلد واڳئيءَ ڪري هاڻي وڃڻ لڳو. واڳئي سامهون ڪيس ٽڪ ٽڪ ڏسندي رهي، تڏهن آنند جي اکين مان پاڻيءَ جون ٻه ڦڙا پوڻ ڪري اچي ڳالهين ۾ پيون. هيئنر واڳئيءَ جو ڏاج ويندو رهيو وري به جيتري قدر ٿي سگهيو اوتري قدر شانتيءَ سان چيائين ”مونکي ڪجهه ڳالهائڻو آهي“

آنند ڪنڌ هيٺ ڪري ويٺو رهيو- چوڻ لاءِ ته بلڪل ٿي ... ۽ پوءِ اکيون مٿي ڪيائين. چيائين ”ڇا ڳالهه آهي، ما ڪر......

راڪيءَ چيو- "اوهان مونکي هتي ڇو وٺي آيا آهيو؟ اوهان مونکي ڇو هن پرديس
جهان جنگلي ۾ اڪيلو ڇڏي ڪيو آهي؟"

آلند راڪيءَ جي سوال جو ڪوبه جواب نه ڏنو، پوءِ هيٺئين اکين مان ان
پاڻيءَ جون اولدون ڳالهيءَ ۾ ڪراون- راڪيءَ جي دل لرڻي اُٿي ۽ ڪنهن نه ڪنهن ريت پاڻ کي
سنڀالي پڇائين "اوهان اکين ۾ پاڻي ڇو آيو؟"

آلند پريل ڳلي سان چيو "مان نه ٻڌائي سگهان راڪي، اهو ڏاڍو خراب انسان ۽ تمام
خراب ۽ خراب آهيان."

آلند جي جواب تي راڪيءَ جرڪ ڀري ۽ سمجهي ورتي ۽ پڇائين "اوهان ائين ڇو ٿا
سوچيو؟ اوهان خراب نه آهيو."

"نه، راڪي نه، مان سچ پچ تمام برو آهيان، توهان نٿي ڄاڻين."

"جو مان نٿي ڄاڻان، ان کي مان ڄاڻڻ به نٿي چاهيان ۽ توهين جا سچ ڄاڻو ٿا؟"

"ها، راڪي سچ ئي آهي ته مان خراب آهيان."

"توهين ائين ڇو ٿا سمجهو؟"

"مان ٺيڪ ٿو سمجهان ۽ مان پاڻ کي چڱيءَ طرح ٿو ڄاڻان."

"اڳر ڄاڻو ٿا ته خرابيون ڇڏيو ڇو ڪين ٿا ۽ خرابين کي ڇڏي ئي نه سگهو ٿا
سگهو آهي؟"

"چاهيان ته ٿو، پر ايڏيون ڪي مان ڪين ڇڏي سگهان."

"جتي چاهه هوندي آهي اتي راهه به نڪرندي آهي. چاهيو ته سڀ ڇا نه ٿا ڪري
سگهو؟ مان توهان جي ڳالهه نٿي مڃان."

"پر مان ته بلڪل اڪيلو آهيان ۽ ڏاڍو ڪمزور، مان چاهيندي به ڪجهه نٿو ڪري
سگهان. مونکي ڪوئي اڳڙ اڪيلي راهه تي لڳائيندو ته شايد مان سڌو ٿي به وڃان."

"واعدو ڪريو ٿا."

"واعدو ڪرڻ سان ڇا ٿيندو، ڪير مونکي راهه ڏيکاريندو، ڪير مونکي
سڌو ڪرائيندو."

"اگر مان جوابداري کڻان ته؟"

"توهين؟ راڪي توهين؟"

"ها، ليڪن اوهان کي منهنجي ڳالهه مڃڻي پوندي."

"مان توهان جي هرڪا ڳالهه مڃيندس."

"واعدو ڪريو ٿا؟"

"هي واعدو ته مان ڪري سگهان ٿو، چاهين ته پل امتحان وٺي ڏس."

پر راڪيءَ کي امتحان نه وٺڻو پيو آلند پنهنجو واعدو پوريءَ طرح نڀايو ۽ راڪيءَ

جي ڇوڪري ۽ شراب پيئڻ ڇڏيائين آوارا دوستن، عورتن جي پٺيان ڀڄڻ ۽ آخر ۾ پنهنجو
عاليشان محل ڇڏي تمام پريان ۽ ڀريان هن ديهاتي گهر ۾ اچي رهيا.

هوءَ زندگي سمجهه سال پٺيان ڇٽي وئي هيٺئين ته هن محل جي ياد پڻ ڏاڍي پٺتي
وئي هن گهر جي ٻاهر ننڍو باغ هو ۽ جتي ٻاسي ڪان پرپا پڻ گهر هئا، پاسي ۾ آوري
آليءَ مٽيءَ واري زمين هئي جتي واڳيءَ ٻلسي ٻوڪي ڇڏي.

هيٺئين آنند کي هن ايڪاڻي وارا سک ڪونه هئا. نه بجلي، نه قيمتي غاليچا نه سوفا نه
پلنگ، ڪجهه به ڪين هو. هن پنهنجي ڪوٺين ۾ ڪاٺ جو هڪ هڪ تختو ۽ هن گهر ۾ به
زندگيون آهن جي زال جي ٻئي وانگر هڪ ٻئي تان الڳ. پر هڪ سڏائيءَ ۾ پريان کان
هلندي ٿي وئي، هن راهه جي حد ڪٿي؟ آهي ۽ انت ڪٿي؟

اڄ هو آنند کل جو آنند ڪونه. هو، اڄ آنند ڏکن جي نوران ۽ ڪهڙين وستين ۾
پنڌ ڪيترا ميل چڪر کائيندو هو. ڪٿي ڏکن وارن کي سٺي زندگي بسر ڪرڻ
جا طريقا ٻڌائيندو هو ۽ ڪٿي ديش ۾ ڦهليل ڪوڙ حالتن جون خبرون ٻڌائيندو هو. ۽ ڪٿي
اڻپڙهيل ماڻهن کي پڙهائيندو هو ۽ ڪٿي غريبن لاءِ دوائون ورهائيندو هو. پوءِ ۽ بيمارن
ڦٿڪندڙن هيڻن ته هن جي ايترن کي ٻار لڳي ويندا هئا. هو هر جڳهه ڏسڻ ايندو هو
۽ مصيبتن ۾ ڦاٿل ماڻهن کي مدد ڪندو هو. پيا ڪهڙن شور گل جي هن ڪيترن ڦير
گهير ڪري ڇڏيون. ڏکن جا ماڻهو هن کي جيئن پوڄيندا هئا. ۽ سندس عزت ڪندا
هئا. آنند جهڙو ڪو ٻيو هو جو ٻئي ڪنهن پٺتي واو هو.

هوءَ پنهنجي ڳالهه سوچي ٿي ته هنجو شرابو ڏڪي نو اٿي. هن جي من ۾ ڪانٽا
ٿا چڀن. پر هوءَ نيز ڏارا پروهندڙ هڪ ننڍڙي وهندڙ ڪک جيان لاچار آهي، هوءَ ڪري
به ڇا ٿي سگهي. هوءَ استري آهي، عورت آهي. هن جي من ۾ به ته ڀاڳاون ۽ امنگون
آهن، جيون جيئڻ جو سوڀاوڪ ارمان آهي. هڪ ڏيهن زندگي جي راهه پاڇي وئي
هئي هن لاءِ ٻڌهن مرڻ ڪاسواءِ ڪوبه اپاءُ ڪونه. هو پر هن ڏيهن موي به سگهي پر هيٺئين
ته هن کي جيئڻو آهي. پر هيءَ به ڪا زندگي آهي.

واڳيءَ ٻليءَ کي چالو پنهنجي ڪتب کي ڪونه سچالو هن جي جيون روپي ٻالين
تي ڦل ڪونه لڳا هئا. هيٺئين هن زندگيءَ ۾ ساوڪ ڪونه هئي سهارو ڪونه هو، ڇاڪاڻ
ڪالر هئي.

راهه جي نزديڪ وهندي به واڳي اڃان جلي ڪين هئي. جاڻ جو هن کي مرڪڻ ٿي
ڪين مليو پر راهه تاپش نه ڪيس لڳي هئي، ۽ هاڻي راهه ۾ جلي مرڻ لاءِ هوءَ واڪل
ٿي رهي هئي. جو پتنگ شمع جي پاسي ۾ وهندي به ڪين مٽو ته باقي هن جي جيون ۾
هٽولي ڇا؟ واڳيءَ محلن ۾ اميل شهزادي کي هيٺئين جهوپڙيءَ جو فقير بڻائي ڇڏيو هو.
سک ۽ مستي جي زندگي ڪاٽڻ واري آنند جون سڀ خوشيون ڇني ورتيون هئيون. پر
هن ٻاڻ ڇا پاتو؟ پاڻ ته شايد سندس قسمت ۾ ليکي ڪين هو.

جڏهن سندس اشاري سان ٻنهي رانديءَ جي راند ٻڌلي هئي، ۽ ٻنهي ڄڻن
هن جي هٿن ۾ سونهن چڙهيو هو، راڻيءَ جو هن طرف ڇا ڪرڻ فرض ڪين هو؟ هيئر
ڪ نه هوءِ ٻنهي فرض لئي، اچانڪ لئي سگهي ۽ نه ٻنهي دل جي انڪار لئي ڪن لڳائي
سگهي. البت ڪيس اهو سوچ لئي ڏاو، ۽ راڻيءَ جي دل لرزي رهجي ويندي هئي.
صبح ٿيندي ئي البت ٻاهر نڪري ويندو هو، ۽ سڄو ڏينهن گهوڙو ڊوڙائي
اڪو ماندو ۽ ٿڪو ٿيو شام جي هنڌ گهر ۾ واپس ايندو هو. لڏهن هن جي شڪل ڏسي
راڻيءَ جي من ۾ هاهاڪار مچي ويندو هو. هوءِ چاهيندي هئي ته ٻنهي آنچل
ڇانئي هوءِ. البت جا منهن سان پيار ڀري اکيون جڏي ۽ هن جي اکيل شرارتي ٻنهي
ڪومل هٿن سان زور ڏئي، هيءَ اٿي مٿي لئي لول وجهي، ۽ هيئر اهو ارمان من ۾ رکي
رهجي ويندو هو. هوءِ ڪجهه به ڪري نه سگهي. البت هنڪي ٻنهي ڇالا نه چوڻ
ڪين ڏيندو هو. ان ڇو؟ ائين ڇو ڇا ڪوڙ آهي راڻيءَ ۾؟ ڇا هوءِ سندر ڪونهي؟ جوان
ڪونهي؟ هن جي من ۾ ڇا ڪامنائن جي ڪا نه ڪلي؟ ڇا هن جي من ۾ ارمانن جا
طوفان نه اٿيا هئا؟ دنيا جي رنگين محلن ۾ هوءِ ڇا ڪجهه پاڻ ۾ حقدار ڪونه هئي؟
اڄ هن شام جو نه هد لئي: وٺي البت مونيو نه هيئر چهرو سڪل هو، اکيون ڇڙ هڻيل
هيون. هنڪي اهڙيءَ حالت ۾ ڏسي ڏڪ ۽ شڪالن سان راڻيءَ جو من ڏڪڪي اٿيو.
البت چپ چاپ کٽ تي ليٽي پيو. راڻيءَ جي پيچ ۾ پيالين نه ڪٿي ۾ پير تسلط جي
ڪارڻ ڪري پيو هو ۽ پير جي آڱرين ۾ اوري چوٽ آئي هئي. هيءَ چوٽ ڏسڻ لاءِ
راڻي جڏهن هيٺ پير کي هٿ لڳائڻ چاهيو لڏهن ارارئي آئي واڪي رهيو ۽ چيائين
”اڙي ڪجهه به نه ڪائي. راڻي جڏهن چوٽ لڳي لڏهن ئي ٽون مٿي وجهي جڏي ۽
لڏي پار ڪندي ڏوڙي رهي. صبح ٿائين سڀ ڪجهه ٺيڪ ٿي ويندو. اڄ ڏاڍو ٿڪو
پيو آهيان، ٿڪڪري رسولي ڪالهه ڪائيندس. ماٺي چپ چاپ سمهڻ لو چاهيان. ائين
چئي البت ٻنهي ڪمري ۾ هليو واو ۽ دروازو بند ڪري ڇڏيائين. البت جي وچ ڪان
پوءِ راڻيءَ ڏاو نه چوٽ ڪا معمولي ڪاله هئي. آڱرڻ صفا ڪچلجي ويو هو. شايد ڪرڏو
ان ٿڪي پيو هو. راڻي ڪجهه به چئي نه سگهي چپ چاپ ڏسندي رهي. اوچتو هن
ڪمري مان ڪراهڻ جو آواز ٻڌي راڻيءَ چرڪ ڀري ۽ ٻڪدم اٿي لالٽين کڻي هن
ڪمري طرف آئي. دروازي کي هٿ ڏڪ ڏيڻ سان کلي پيو. اندر رهي راڻيءَ دل
لاءِ البت جي معصوم ۽ ٻڌائي ٻالي ڇهري کي ڏاو. هن جون اکيون ٻرجي آيون، دل
ڪري آئي. هن دل ئي نه البت کي ٻنهي ٻانهن ۾ سمائي ڇڏي، پر هوءِ ڪجهه نه
ڪاله ڪري سگهي ۽ ٻڪ ٽڪ البت کي ڏسندي رهي. پوءِ آهستي ۽ خبرداريءَ سان
هن ٻنهي ساڄو هٿ البت جي جلدي مٿي تي رکيو هو. ٽل لٽي واڪو ڪرم هو، سٽرش
ٻالي البت جون اکيون کلي ويون. راڻيءَ کي ڏسي هو گهٻرائجي اٿيو ۽ چيائين ”ڇا
آهي راڻي؟“ راڻيءَ جي مردي جو ٻند ٽٽي پيو. هن ڏڙي چيو ”هن ڏينهن ٿرهان

...ھنجي ڄاڻ ڇو پئي؟ پراڻي ورڻ ڇو ڪين ڏنو؟ مونکي.......

واڻيءَ جي ڳالهه تي ڪانئي آنند چيو ”واهه رهه، شامت ٿي ڳالهه ڪر،“

واڻيءَ چيو ”ٺ، ٺ. مونکي ڪاڻ ڳالهه نه ڪرڻي آهي، مونکان همٿر ڪواڻ نسو
و وڃي. توهان آخر مونکان ڪيترو پري ڪيندا. جيئن زندگيءَ کي توهان پيار، جيئن
...ر کي توهان ورڻ ڪين ڏنو اهو توهان جوئي آهي، هن کي سوبڪار ڪرڻ. اڪثر
...ڪار نه ڪرڻ ته مونکي پيڙن پر نه پڌو جو مان ان ڏينهن نه ڪري سگهيس سو اڄ ٿي
...ري چڙهندس.“ آنند ڪجهه ڪاڻ چيو، پر لاءِ هڪ ٽڪ ڪيس ڏسندو رهيو. هن جي
...ن مان آلسون جهر جهر ڪري وهڻ لڳا. هن آنسن کي اکيو ڪين ۽ ڏني ورڪڻ جي
...شش ڪئي. پوءِ شانتيءَ ٿي چيائين ”واهه واڻيءَ، ڪيستائين اهڙي رهندا؟ مسان
...ان ڪجهه ڳالهيون ٿو ڪرڻ چاهيان.“ آنند جي آنسن واڻيءَ کي واپس لاءِ مجبور ڪيو
...مين ٿي وڃائل ٿوريءَ ٿي ڦاٽي.

ٿوري دير پهرين مان ڪنهن به ڪجهه نه چيو. پٺي چپ چاپ زمين ڪسي لڪي
...ا هئا. پوءِ آنند ڪنڌ مٿي ڪيو ۽ آهستي آهستي ڳالهائڻ شروع ڪيو. ”واڻيءَ هڪ
...ون ٿون مولسان ڳالهيون پٺي ڪرڻ چاهيون، اڄ مان توسان ٿو ڳالهائڻ چاهيان. شايد
...ءَ ڳالهه مونکي اڳ ٿي، ڇوڙ ڪهڙي هئي، پر سڀ ڪجهه ٺيڪ ٿلي رهيو هو ٺهڪري
سوچيو ته نه ته ڇونڊس ٿسا. هلي وهندو ليڪن اڄ سوچيان ٿو ته مون غلطي ڪئي.
اڄ جو ڪجهه ته ڇوڙ ٿو چاهيان، اهو پهريان ٿي ڇوڙ ڪوي ها ته هيءَ نوبت نه اچي
ليڪن وري به جيڪي ٿيو سو ٿيو. سو اون ٿوري دير شانت ٿسي مهنجي ڳالهه
ٻڌ.

آنند ورڪجي واڻيءَ کي ڏنو ۽ ڇوڙ شروع ڪيو ”واڻيءَ، اڄ کان پهريان ... تو
کان پڇيو ته مان ٿوکي ڪٿي ڇو وٺي آيس. مون توکي جواب ڪونه ڏنو. مون سوچيو
...واب ڪونه ڏنو. مون سوچيو ته جواب نه ڏيڻ سان ڪم هلي ويندو، پر اٿين ڪونه
...ر اڄ صاف صاف ڳالهيون جو موقعو اچي ويو آهي ۽ مان توکي ڇوان ٿو ته اڙهيءَ
...ون مان ٿوکي سڃي نيٺ سان ڪاڻ وٺي آيس. جواني ۽ خوبصورتي اهڙي شيءِ آهي
...ڪاڻ سان به ڪاڻ لڪندي آهي. مان شراب جي نشي پر اڄ سڌ هوس ۽ شڪار
...الاش پر ٿڪتو هوس. اوچتو توکي هن حالت پر ڏسي توکي گهر کڻي آيس پر جڏهن
...اچي توکي روشنيءَ پر ڏٺو ته ڏهن مونکي هڪ عورت نه پر ٻار سان لڳندي نظر آئي.
...ي تهنجي روپ پر ٻار جي جيڪا جوالا مون ڏٺي هئي ٿيون مهنجي سڄي ڪوت
...ڀسم ڪيو. تو مونکي جيڪي ڪجهه چيو اهو مون ڪيو. مونکي جتي ٻڌائڻ پئي چاهيو
...اٿيس. اڄ مان جيڪو ڪجهه آهيان، تهنجو ٻڌائل آهيان.
...ڪڏهن اڄ پر مان سوچيندو آهيان ته آخر اها نه ٿيڻ واري ڳالهه ڪيئن ٿي وئي

ٻڌڻ ٻاڻ کي مان ڪهڙو جواب ڏيندو آهيان ڄاڻين ٿي راڌڪا؟

منهنجي ماءُ مٺي ٻڌڻ مان ٻن سالن جو هوس هن جي ڏاڏاڻي ٻساد اچا ۽ منهنجي اکين ٻسي آهي. ماءُ جي مري وڃڻ بعد ڪافي ڏينهن تائين منهنجي لصرار ڏسي ورلندو هوس ۽ اي چئي ٿي هن کي مان انڪار ڪندو هوس. هن ڪڏهن به منهنجي انڪار ڪول ڪندي، ڪڏهن به ٻهنجي. ڳلي سان ڪين لڳايائين. ڪڏهن منهنجي آڱول به ڪين لڳايائين. آهستي آهستي منهنجي آشا اڃا به ٻڏائي وئي، ٻڌڻ مون منهنجي جوطرف ڏاو.

مان هڪ ڦري ٻٽ هوس، ان ڪري ماءُ جي مري وڃڻ بعد اهڙي سڄو پيار مولڪي کي ڏنو. هن منهنجي سڀال لاءِ ڪيترائي لڪر ڇاڪر رکيا. انهن سان مولڪي هميشه ڏکي ٿي ملي. آخر هڪ ڏينهن اهڙي به هليو ويو، اوهه مولڪي ڪاي طرح والد ڪرڻ جو موقعو مليو ۽ لڙڪ جو جسم ڦٽي ويس. ٻڌڻ اون اوچتو مولڪي ملي ۽ تو جيئن ٻاڻ چاهيو مان ٻڌندو رهوس، اوهه لوکي آهي ڳالا جو هڪ ڪوي؟ راڌڪا ڪالهه منهنجي واري هئي ۽ اڄ منهنجي واري آهي. ڪالهه تائين تو جهڪو نه ڪجهه، ڪهڙو مان اما ڪيئن اکيان ٻٽيان ڏسڻ جي لوکي ڏيندو رهوس. اڄ مان لوڪان ڪجهه. ڪهڙان ان ڏٺي سگهندين؟" راڌڪا جي اکين جي اکيان الڏوڙو چالڻي ۽ هو آخر چيائين- اوهان کي نه ڏٺي سگهان اهڙو ڪهڙو مون وٽ ڪجهه آهي؟" مولڪي ماءُ جو پيار ڪوله ملو هو، انهي ڪري منهنجي والدگي درٻدو ٿي وئي. لوکي ڏاو نه مولڪي انهن لڳو جڻ منهنجي مري وال ماءُ واپس آئي آهي. اون ٻاڪل منهنجي ماءُ وانگر آهين راڌڪي، ۽ اون مولڪي ڪٿي مان هڪ ڏي دارتا جي منڊو به وڌو، جڏهن ڏينهن مون لوکي ڏٺو اون دعو ڏاو ٻڌڻ هن ٿي مان مون کي مون به لوکي نه چاڻ ڪيترا دعا ماءُ ڪري ڪرايو، ۽ ماءُ ماءُ پڪاري شايد مان ڪهڙائي دعا وڪلي پهس، نه مان لوکي ڪلي طرح "ماءُ" ڪري جو اٺو چئي سگهان. اڄ آخر انڪار ڏي راڌڪي. مولڪي هڪ دعو ماءُ چوڻ ڏي منهنجو هي آخران ارمان سو

زمين ڏڪڻ لڳي آسمان ڪنبي اٿيو راڌڪا کي چڪر آيو ۽ هو ڪرڻ لڳي ٻٽ جي ڪتاب ڪل نه رهي ٻهوش ٿي ڪري پئي.

Printed by Shri Srichand Allani at Mahesh Printery, 100/A, Main Bazar, Ulhasnagar-4.
and published by him as behalf of Central Railway Sindhi Sabha, Goods Supdtt's Office, Wadi Bunder, Bombay.
Issue edited by Ram J. Tilwani, Block No. C/59-220, Shanti Nagar Ulhasnagar-3.

سينٽرل ريلوي سنڌي سڀا

سال ١٩٦٩-٦٨ع جا عهديدار

ڪارڪني ڪاميٽيءَ جا ميمبر

چيئرمن	شري موهن آسنداڻي
وائيس چيئرمن	شري سي - جي - اجلاڻي
"	شري ساڌو سنگهه موورجاڻي
جنرل سيڪريٽري	شري سرامند آلاڻي
فائنانس	شري ايڇ - ايڇ - آڏواڻي

ڪارڪني ڪاميٽي

ميمبر	شري وي - ايل - ڪيسواڻي
"	ڪماري شانتا مسند
"	شريمتي جي - اي - چانڊواڻي

برانچ سيڪريٽري

ريلوي بورڊ	شري اي - ايم - موٽواڻي
ڀوساول	شري ٽي - آر ميگهاڻي
ناگپور	شري ايڇ - ٽي - سڀاڻي
جبلپور	شري اي - جي - ٿڌا
جهانسي	شري هري پوڃاڻي

آڊيٽر	شري ڪنهيالعل ايم - لوڪاڻي
سمپادڪ	شري رام - جي - ٿلواڻي

ڪي خاص پترايون

١- جن ميمبرن جون ائڊريسون مٽيل يا ڦريل آهن، اهي جلد ئي جنرل سيڪريٽري جي گهر يا آفيس جي ائڊريس تي موڪلين ته جيئن هنن ڏانهن ڪارڊ پرسڪار موڪليو وڃي.

٢- اسڪولن، لئبررين ۽ ميمبر دوستن کي موڪل جي ڪاپي گهر ڪرڻ تي مفت ڏني ويندي. ٻاهر فقط ٽپال خرچ ٢٥-٢ رپيا موڪلڻ سان موڪل جي ڪاپي حاصل ڪري سگهن ٿا.

٣- اسان کي اڳين ڪاميٽيءَ وٽان اڳ پڳ سمت وسيد ٻوڪ ڪولا مليا آهن، ان ڪري آهي ته ڪيترن دوستن جا اڳئين موڪل پرچا ملي نه هجن ته اهڙا دوست وسيد ڏيکاري جي ڪاپي حاصل ڪري سگهن ٿا.

٤- جيڪڏهن ڪنهن به آفيس جا دوست جي هن مهل تائين ڪن سببن ڪري نه سگهيا آهن، سي سڀا کي ساليانو چندو هڪ رپيو ڀري موڪل جي ڪاپي حاصل ڪري سگهن ٿا.

پڪنڪ جي رپورٽ

تاريخ ١٩-١-٦٦ آچر ڏينهن سنڌي سڀا طرفان جبلپور ڊويزن جي سنڌي وار
ملازمن (شتل) ڪراري گهاٽ (اوبدا اڏيءَ لڳ) ڪيو ويو، جنهن ۾ اٽڪل ٢٢ ڄڻن ٻار
ٻچن سان گڏ ۾ سنڌي آفيسر به شامل هئا. ڪراري گهاٽ جبلپور شهر کان اٽڪل ٥ ميل
اوڀر اوبدا اڏيءَ لڳ هڪ مشهور ۽ سٺو گهاٽ آهي. اتي واري جو واڙو ميدان ۽ سنڌ
اڱڻ جي وچ ۾ هڪ وسيع ميدان به آهي، ان وسيع ميدان کي لڳ ان ڏينهن هڪ
جو ميلو گاهه جيو وڻيو هو. اٽڪل صبح جو ساڍي اٺين بجي اسين اتي وياسين
اتي لڳي واري هڪ ٽڪري سان واقف ڪيوسين. ان ڪانپوءِ ٻارو آيو چانهه جي چسڪي
جو، سوڙهي چانهه پي جسم ڪجهه گرم ٿيو ۽ هيٺ اوبدا ندي جا نظارا ڏسڻ وياسين. ڪل خوشي
۽ موج مستيءَ ۾ نظارا ڏسڻ وقت ڪجهه ٿوڙا به ڪياسين. ان بعد موٽي اچي وسيع
ميدان ۾ گڏ ٿياسين. مشهور جي ماليءَ ۾ ايسا ڪيو. ڪو هڪڙو ۽ وقت والدراڻي جي خيال
کان جنهن ۾ ڊاڪٽر ڌاڳيا (DMO/JBP) ٻانڊ سان گهڻو پيار آهي جو حصو ۾ "ٻاڌ
ماولڪس" جو حدوان زوال هو، اهو هلائو واو ۽ سڀني ان جو آنند ورتو. جنهن ۾ ڪپڙو
ختم ٿيو ۽ روٽي ۾ اچي ويٺي. سڀ ٻار هٿ ڌوئي روٽيءَ کي اڳتي ويا. لنچ وقت
لي ويا ۽ سنڌي ڪيمپ چالو ٿي ويا. سنڌي گيتن جي موج مستيءَ ۾ روٽيءَ جيسو سواد
سڀن ٿي وائو ووي روٽيءَ سان گڏ هئي ٽوٽڪا ماڪوڙيءَ جي لاهيال ٻولي جي چٽڻي
۽ سلاد، جنهن سڀني کي ٿڌي آڱرين چٽايون. ڏاڍي موج ۽ مزي سان ماني کاڌي سين.
ان ڪانپوءِ ڪجهه وقت گڏجي والدين ڪيوداسين ۽ شام جا اٽڪل چار لڳا. چئين انجي چانهه
ڏ ماني ڏ مسجود ٿا ٿي ٻارن جو ڪيئن حال ليڪو، سو امنگ چاهه، ڏاڍيءَ جي اسان ارجا
ڪئي وئي. سياري جا ڏينهن ڪري اڳي جلدي واپس ورڻ جا سڀ ڪياسين ۽
۽ جلدي ماڳ پهتاسين.

سنڌي واري ملازمن جا ٻار ۽ مرد ميلاپ آيا ۽ ليڪا اهن ٻو هن ٻوري آهو وڃي
روح رهاڻ ڪرڻ جو آنند آيو هو.

يمن بليچا
نائب سيڪريٽري
جبلپور نائب

CENTRAL RAILWAY SINDHI SABHA Bombay.

Balance Sheet For The Year 1966—67

INCOME	Rs. Ps.
From last year's balance carried forward	2,129—74
Membership	1,371—75
Advertisement	13,347—50
Donation	535—00
Reward received to be disbursed to the Awardce (Best Writer)	51—00
Loans raised	2,168—00
Sale of Paper (4 Reams)	100—00
Sale of Mumal	32—00
Sale of Block	7—00
Interest from Bank	31—80
Total	19,773—79

EXPENDITURE	Rs. Ps.
Towards the Purchase of Paper	2,754—39
Towards Payment for Printing	2,654—50
Towards Making of Blocks	421—44
Towards Cutting, Coolies & Transport charges	352—00
Towards Binding of Mumal	254—50
Towards Purchase of Stationery	268—92
Towards Postage	87—85
Towards Picture Show	531—82
Towards Picnic	291—52
Towards Photography	100—00
Towards Advertisement expenditure	126—30
Towards Books etc. for library	416—00
Towards Meeting Expenses	107—00
Towards Honorarium etc. to Editor	325—00
Towards Payment to Article Writers (Last year's)	209—00
Towards Donation to Maharashtra Sewa Mandal	51—00
Towards Payment of loans	2,168—00
Towards Interest on Loan	214—00
Towards Miscellaneous Expenses	256—28
Towards Bank Commission or cheques paid	11—45
Towards Commission against Advertisement	4,483—00
Towards Outstanding from Advertisements	530—00
Net balance on hand (As shown to me)	3,159—41
Total	19.773—79

Sd/- B. P. Talreja
(C. Rly. S. S. BB.)
3/2/68

جنرل سيڪريٽريءَ وٽان

دوستو،

مارچ ۱۹۶۹ع ۾ اڳينءَ ڪاميٽيءَ ڪن سببن جي ڪري استعيفائون ڏنيون. جيئن ته مومل جي ڇپائيءَ وغيره جو ڪارج، اڳ ۾ ئي رهيل هو ان کي پورو ڪرڻ جي لاءِ دوستن جي بيحد زور ڀرڻ تي اسان سڀا جو ڪارج پنهنجي هٿ ۾ کنيوسين، پر ان ڪانپوءِ اسان جي سامهون جهڙيون ڪٺنايون آيون تنهن بيان ڪرڻ مان هتي مناسب ڪونه ٿو سمجهان پر اسين مڙئي ساهسين ڪونه. آهستي آهستي ڪن دوستن ۽ خيرخواهن شري آسوداڻيءَ جي آسري ۽ مالڪ جي مهربانيءَ سان وک وڌائيندا آخر اچي توهان جي سامهون ڪڙا ٿياسين. اسان جي

ڪوشش توهان اڳيان آهي. مومل سڀني جي آهي. مٺڙي آهي يا مندي، پر آهي سا پنهنجي ئي؛ "مومل" اميد ته قبول پوندي.

انهن کانسواءِ سڀا جو اندروني ڪاروبار جنهن ڏانهن هن وقت تائين ڪجهه گهٽ ڌيان ڏنو ويو هو، سو ٺيڪ سر آڻيو ۽ ٺاهيو ويو آهي. اڪائونٽ بوڪ، ميمبرشپ رجسٽر ۽ ٻيو سڀ ڪارڀار ڪنهن رٿائتي ۽ سهڻي نموني ۾ ٺاهيو ويو آهي. انهن کانسواءِ ٽڪيٽن ۽ هوٽل جهڙن اجاين خرچن کي بند ڪيو ويو آهي.

توهان ڄاڻو ٿا ته عام رواجي اوڻايون هر انسان ۽ هر سنسٿا ۾ رهنديون آهن. ممڪن آهي ته اسين به انهن کان [illegible] نه هجون ۽ اسين دل ڪري ايترا پڪا ته ڇا هوندا سون ته ڪو توهين اسان جي ڪمي پيشيءَ تي اکيون ٻوٽ ڪريو، سو ان کي دور ڪرڻ لاءِ ڪنهن به جوڙجڪي ۽ ڪارائتي صلاح جو اسين هميشه سٽڪار ڪنداسين.

پڇاڙيءَ ۾ وڌيڪ ڪجهه نه لکي ايترو ضرور عرض ڪندس ته هن سالن کي جيڪي سڀ اچ سڀا جي واڌاري ۽ سڌاري لاءِ پنهنجي وقت آهر ۽ پنهنجي پنهنجي نموني ڪجهه ڪري سگهون ته عام پاڙون ۽ ٻين ڪسي نه سڀا جي ڪارن ۾ وڌاءُ ۽ وڌيڪ اهڙو ولن ۽ هڪ پلئٽفارم تي گڏجي هٿ هٿ ۾ ملائي سڀني جي سهڪار ۽ سهڻي نموني سان اهڙو ڪجهه ڪري ڏيکارڻ جنهن مان نه رڳو هر جس جا پاڇا اڀرن پر اهڙي نموني ۾ سنڌي سماج، سنڌي ساهتيه ۽ پنهنجيءَ سنڌي سڀا جو ڳاٽ اوچو ڪن.

اسانجون برانچون

ڪيترن ئي هنڌ سڀا جون برانچون آهن جن لاءِ هنڌ ڏوکي برانچ سيڪريٽرن جي

همٿن ۾ ڪاوڙ کي سڱل ٻڌائي لاءِ ٻالمرادو ڪاوڙ کي اڳتي وڌائي ۽ همٿ ڏيندي رهيا
آهن. مان انهن دوستن جو آڀاري آهيان. اميد اٿم ته اڳتي به همٿ جو همٿ وڌائيندا.

شڪرگذاري

چيئرمين، شري آسوپداڻيءَ جو، جنهن وقت به وقت ڪارائتيون صلاحون ڏيئي
سري اسانجي ۽ رهبري پڻ ڪئي آهي.

سنڌي لکڪ ٻالن جو جن ٻهنجون رچنائن سان موهل جي شوڀا وڌائي آهي.

موهن پولوري ۽ شري لڪرمل ٻالمندر جي، جن موهل جي شايع ڪرڻ ۾ اڻ ورڻ
سهڪار ڏنو.

شري رام ٿلواڻيءَ جو، جنهن دوستي وقت سر مدد جو همٿ وڌايو ۽ سهائڪ
اڻ ملهه ڪيو ۽ پريس جي ڪم جي سڄي جوابداري پاڻ تي کڻي ڪاوڙ ڪسي سان
مولي اوور ڪيو.

عارضي ڪاميٽيءَ جي ميمبرن ۽ خاص طور شري لڇمڻ آڏواڻي ۽ ڪنهن سواءِ
شري آنند آهوجا جو جن سڀا جو ڪيٽو ڪاوڙ سنڀاليو ۽ هر وقت لڳيءَ لڏيءَ ۾ ڀهنجو ساٿ
۽ صلاحون ڏيندا رهيا.

شري الجل، شري ايم-سگن ۽ شري ڪيٽن ارساڻي جا، جن سڀا جي مک ڪاوڙ
۾ صلاح مصلحت ۾ مدد ڪئي.

آنس ۾ اُن اوڀر ارماڻا جي، جنهن جي مهر ۽ آشيرواد ڪاسواءِ هي ڪاوڙ
ناٻڌ اوور نه ٿي سگهي ها.

سريچند آٿلاڻي

Residence:
SEEMA-SADAN
602, O. T. Section,
Ulhasnagar 2.
Tel· 279

Office: Goods Supdtt. Office
Wadi Bandar,
Bombay-15
Phone 333353 Rly. Phone No. [illegible]

ايشور ڪٿي آهي؟

ايشور نه هر گهڙيءَ ۾ ۽ هر جڳهه تي آهي. ان کي ڳولهڻ لاءِ ڪٿي به وڃڻ جي ضرورت نه آهي. جاڳون ۽ ڏسون ۾ جاءِ ڪري جيڪي اسين ڏٺو وڃي ٿو، اهو سڀ پرماتما ئي آهي.

صوفي ڪري حفيظ پنهنجي گروهه جي آشرم ۾ هو. اتي ست ڪيترا شش آئي هئا. هڪ واعظ گروهه سڀني ششن کي شانتي ۽ گيان ۾ واڌو لاءِ چيو. آخر واعظ ڪندڙ کان پوءِ گروهه آهستي سان چيو "حفيظ". ان ڏينهن تي حفيظ هڪدم آئي آيو. گروهه کي جيڪي ڪجهه ڪيس چوڻو هو، چيو. وري ٿوري دير کان پوءِ هن ڪنهن ٻئي شش کي آهستي سان ڪوٺيو پر آيو حفيظ ئي. اهڙي طرح ڏهه دفعا هن سڏ ڪيو ليڪن هر دفعي آيو حفيظ ئي. ٻيو جو باقي سڀ سمهي پيا هئا!

پرماتما به هر گهڙيءَ هر هڪ کي سڏي رهيو آهي. سڀني طرفن کان، سڀني وسيلن سان ان جو ئي آواز اچي رهيو آهي، ليڪن اسين سمهيل آهيون. جيڪو جاڳي ٿو، اهو ان کي ٻڌي ٿو ۽ جيڪو جاڳي ٿو صرف اهو ئي ڪيس پائي ٿو.

ان ڪري ايشور جو فڪر نه ڪريو. ان جي چنتا وِرٿ آهي. چنتا ڪريو پنهنجي جاڳڻ جي. ننڊ ۾ جيڪي اسين ڏسي رهيا آهيون اهو ايشور جو ئي اگيان روپ آهي. اهو اگيان اُهوئي سنسار آهي. جاڳندي جو سنسار پاڻ ٿو وڃي اهو سنسار نه پر ستيه ئي آهي. اهو ئي پرماتما آهي. ستيه هر جڳهه آهي. سچ نه اهو ئي آهي ٻيو ڪجهه به نه آهي. ليڪن اسين ننڊ ۾ آهيون ۽ ان ڪري جيڪي آهي اهو ڏسڻ ۾ نه ٿو اچي. ننڊ کي ڇڏيو. سنسار کي نه، پر ننڊ کي ڇڏڻ ئي سنياس آهي ۽ جو ننڊ کي ڇڏڻ ۾ سمرٿ ٿي ٿو وڃي اهو پائي ٿو نه هو نه پاڻ ئي ستيه آهي.

ڊاڪٽر اي - ڊي - ڀڳلاڻي

D. M. O. JBP.

SHRI MOHAN ABICHANDANI
Statistical Officer,
4th Floor - C. Rly.
BOMBAY-1.

پيارا دوستو،

جنرل سيڪريٽري شري آنلال ۽ سمپادڪ شري رام ٽلواڻيءَ پنهنجي رپورٽن ۾ گهڻي پاڳي سڀا جي ۽ منڊل جي ڪمن ڳالهين بابت اڳ ۾ ئي لکيو آهي. مان فقط هڪ ٻه ڳالهيون، جا انهن جي رپورٽ ۾ نه آئي آهي، ان بابت ٻه اکر چوندس.

پهريان ته مان اسان جنرل سيڪريٽري شري راجاڻي، فنانس سيڪريٽري شري ليلاڻي ۽ منيجنگ ڪاميٽي جي ميمبرن جو شڪرگذار آهيان جن مونکي سڀا جي چيئرمين جي پد جو شرف عطا ڪيو. پنهنجي آزمودي ۽ قوت مطابق مون پنهنجي ذميوارين کي پوري ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي آهي. قسمت سان هن وقت بمبئيءَ ۾ ڪيترا وڏا لياقت ۽ آزمودي وارا سنڌي آفيسر موجود آهن. مان سڀا جي ميمبرن کي عرض ڪندس ته انهن جي بمبئيءَ ۾ هجڻ جو لاڀ وٺي ايندڙ سال لاءِ چيئرمين جي عهدي قبول ڪرڻ لاءِ کين عرض ڪن. مونکي وشواس آهي ته هو ضرور سڀا لاءِ پنهنجو قيمتي وقت ڏيندا.

فلم شو

٢٥ ڊسمبر ١٩٦٨ع تي الڪار سئنيما ۾ سڀا جي پاران فلم "دو الدن" جو شو ڪيو ويو. ان جلسي ڪرڻ ۾ اسان کي شري ايم - سي - لالا، بمبئيءَ جي مشهور آرڪيٽيڪٽ ۽ شري هرڪشن ميرچنداڻي، واهي دنيا جي مشهور پروڊيوسر گهڻي مدد ڪئي. مان سڀا جي پاران سندن شڪرگذار آهيان. شري رام دادلاڻي، بمبئيءَ جو مشهور ڪانٽريڪٽر ان جلسي جو سڀاپتي هو. فلم شو تمام ڪامياب ويو. شري رام دادلاڻيءَ جلسي ۾ سڀا کي ٥٠٠ روپيه جو چندو ڏنو. مان شري دادلاڻيءَ جو ۽ سڀا جي طرفان گهڻو ڌنيواد ٿو ڪريان. شري ڪي - ٽي - ميرچنداڻي، سينٽرل ريلوي جي فائنانشل ائڊوائيزر ۽ چيف اڪائونٽس آفيسر، نه اچي ان موقعي جي شوڀا وڌائي جنهن لاءِ اسين سندس ٿورائتا آهيون.

شري وڌاڻيءَ جي مدد

سينٽرل ريلوي جي هڪ موٽرمين شري رتنلال وڌاڻيءَ کي هڪ لوڪل گاڏيءَ جي حادثي ۾ بمبئي هاءِ ڪورٽ لاپرواهيءَ جو ڏوهاري ظاهر ڪيو ۽ جيل جي سزا ڏني. سندس ڪٽنب جي ان مصيبت ۾ مدد ڪرڻ لاءِ سڀا جي ميمبرن گڏجي هڪ هزار روپين ڏان ۾ وڏي مدد ڪئي. مان ان لاءِ سڀني ڀائرن ۽ ڀينرن جو شڪرگذار آهيان. اميد ته آئينده به اهڙي شڀ ڪارن ۾ سڀا ڪڏهن پٺتي نه رهندي.

اوهانجو

موهن آبيچنداڻي (چيئرمين)

SHRI K. T. MIRCHANDANI
F. A & CAO C. Rly.
BOMBAY VT.

مونکي اها ڄاڻي بيحد خوشي ٿي آهي ته سينٽرل ريلوي سڀا پنهنجي سالياني رسالي "موول" جو ڏهون انڪ ڪڍي رهي آهي.

ساهتيڪ، فن ۽ ڪلچرل پروگرامن جي ذريعي سنڌي سڀا سينٽرل ريلوي جي سنڌي ملازمن کي گڏ رکڻ لاءِ ڪيترن سالن کان واکاڻ جوڳي ڪم ڪندي آئي آهي. ان ڪري عجب جي ڳالهه نه آهي ته سينٽرل ريلوي جي جدا جدا ڀاڱن مان سنڌي ملازمن جي دلين ۾ سڀا هڪ دائمي جڳهه والاري آهي. مان سڀا کي اپيل ڪريان ٿو ته پنهنجي ڪارج جو دائرو اڃا به وڌائي ۽ وڌيڪ وسيع ڪن.

منهنجي هي دلي اڀلاکا آهي ته شال سڀا کي پنهنجي هر ڪنهن ڪارج ۾ ڀاري سڦلتا پراپت ٿئي.

ڪي - ٽي - ميرچنداڻي.

SHRI C. G. BIJLANI
D.C.O S "CWE"
C. Rly - Matunga BBVT.

خوشي اٿم جو اڳئين سال کان توهانجي وچ ۾ آهيان ۽ توهانجو ساٿي ٿي ڪم ڪرڻ
و موقعو مليو اٿم.

منهنجون شڀ اڇائون هميشه اُناهي ڪم ڪندڙن سان ساٿ آهن ۽ ڪين هر ڪا
دد ڪرڻ ۾ منهنجو هٿ ٻ ڪوهيڙيندس ته جيئن منهنجا ساٿي اڳتي ۾ هلي اهڙي اوچ تي
هچن جو هر ڪو داد ڏئي.

سي - جي - ٻجلاڻي
وائيس چيئرمين

SHRI SADHUSINGH MOORJANI
S. S. O. (Shipping)
C O S. Office - BBVT.

مونکي تمام گهڻي خوشي آهي ته سينٽرل ريلوي سنڌي سڀا جي ڪارا ۾ شراڪ
ڻ جو موقعو مليو اٿم. گذريل ١٥ سالن کان سڀا سنڌي ساهتيه ۽ سنڌن جي شيوا
ڪندي آئي آهي.

مونکي اميد آهي ته سينٽرل ريلوي ۾ ڪم ڪندڙ سڀ سنڌي سڀا جي ڪارا ۾
رڊڪ ۽ ودڪ اهڙو ٿي سڀا جا هٿ مضبوط ڪندا.

ساڌو سنگهه موراجاڻي
وائيس چيئرمين

SHRI R. T. SHAHANI
Chief Commercial Supdtt.
W. Rly - Churchgate
Bombay-1.

مونکي اهو ٻڌي ڏاڍي گهڻي خوشي ٿي آهي ته سينٽرل ريلوي سنڌي سڀا گذريل
سالن کان هلندي اچي ٿي ۽ ان ۾ سينٽرل ريلوي جي جدا جدا ڀاڱن مان ١٥٠٠ ڄڻا
جا ميمبر آهن. سنڌي ٻولي ۽ هن اداري جي مسند سان سڀا ساليانو رسالو "مومل"
ڪڍي سنڌي ساهتيه جي سوڀيا طرح سيوا ڪندي آئي آهي. هن سال سڀا مومل جو
هون انڪ ڪڍي رهي آهي. اها به خوشيءَ جي ڳالهه آهي ته سڀا سينٽرل ريلوي جي
سنڌي ملازمن جي ولدر وروان، لاءِ پڪنڪ، ڊرامو ۽ ڪلچرل پروگرام وغيره ڪندي
ي رهي آهي.

جيتوڻيڪ ڪي اهڙا مسئلا آهن جن بابت ماڻهن ۾ گهڻا متڀيد آهن جن جي بابت ۾
ان ڪجهه نه چوڻ مناسب ٿو سمجهان پر ڇاڪاڻ ته مان اميد ٿو ڪريان ته سنڌي
سڀا سنڌي ساهتيه جي ذريعي سڄي سنڌين جي دلين ۾ ديش جي ٻين جي ڀاونا جاڳائيندي
ديش جي ايڪتا کي اوڀندڙ هر هلچل جو همت سان مقابلو ڪندي. اسان جي سنڌي
قوم اڄڪلهه ڪهڙي گهور گهاٽ جڏي ملڪ جي ورهاڱي سبب ڀارت جي جدا جدا ڀاڱن ۾
جي ٽڙن سڙ ٿي پاڻ کي وساري آهي ۽ شادي مشڪلاتن کي منهن ڏنو آهي.

ان ڪري اهو ضروري آهي ته اسين ڪي اهڙو قدم کڻون جنهنڪري سنڌي
قوم کي وڌيڪ مضبوطي سڄڻون ٿيون.

سينٽرل ريلوي سنڌي سڀا جي هر ڪارڪن لاءِ منهنجون شڀ ڪامنائون آهن.

آر- ٽي - شهاڻي

سينٽرل ريلوي سنڌي سڀا - بمبئي

AD HOC COMMITTEE 1969

شري سريچند پي- آٽلاڻي

General Secretary

شري لڇمڻ- ايچ- آڏواڻي

Finance Secretary

مسز جي- پي- چاندواڻي

Member Ad hoc Com.

ڪماري شانتا مسند

Member Ad hoc Com.

شري وي- ايل- ڪيسواڻي

Member Ad hoc Com.

شري ڪي- ايم- نوتاڻي

Auditor

شري رام ٽلواڻي

Editor

پکچر "دو بدن" جا تاريخ ٢٥-١٢-١٩٦٨ع تي ڏيکاري ويئي·
اُن موقعي تي نڪتل ڪجهه نظارا.

شري پي-بي-رٿاڻي
(ناگپور)
Br. Sec. NGP

(ساڄي کان) شري ساڌوسنگهه، شري موهن آڏيچنداڻي ۽
شري دادلاڻي (مکيه مهمان) پڪچر ڏسڻ ۾ مشغول آهن·

(ساڄي کان) شري موهن آڏيچنداڻي·
شري رام دلاڻي ۽ شري پي-سي-لالا
پاڻ ۾ مکاميلو ڪري رهيا آهن·

شري راجاڻي اسانجي (مکيه مهمان)
شري رام دادلاڻيءَ جو قول ماليا
سان سواگت ڪري رهيو آهي ۽
شري ڪرتار ٻدراڻي پاسي ۾
بيٺل آهي·

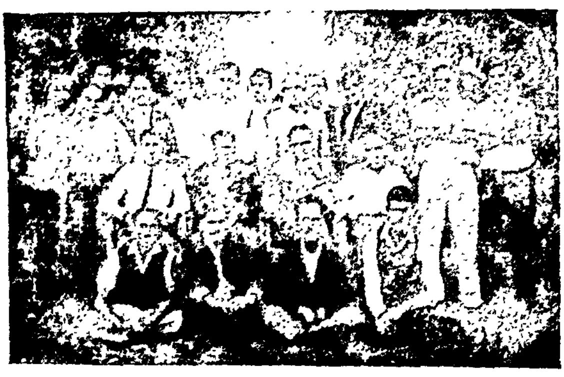
شري ٽي-آر-منگهاڻي (ڀوساول)
Br. Sec. BSL

شري ٻي-جي-لنيجا
Br. Sec. JBP

شري اَبيچنداڻي (چيئرمن) آيل مهمانن
جو سواگت ڪري رهيو آهي.
شري ماکيجاڻي سهڻن جي دنيا ۾،
شري ٻدراڻي آئينده جي
سوچ ۾ غلطان آهي.

سينٽرل ريلوي جبلپور جي ميمبرن جو پڪنڪ نظارو
هرهڪ پنهنجيءَ مستيءَ ۾ مشغول آهي.

ڊاڪٽر اي- يو- اجلاڻي
D.M.O. JBP

جن تي
آچ بہ
آسانکي
ناز آ

شري ڪي- اي- موٽواڻي
Dy. COPS (Survey) BBVT.

شري ايل- اين- سدارنگاڻي
Div. Engineer JHS

شري ايم- ايچ- مدراڻي
Dy CE BBVT

شري ٽي- ڊي- پاڻيا
Senior Marketing Supdtt.
BBVT

شري ايس- ٽي- آڏيشي
Dy CEE (C) BBVT

شري ڌرميندر صاحب

ڪيترن ڪسان ڳڀرو هوندي

هن جوان پنهنجي اداڪاريءَ ٿن ۾

سڀني کي موهي ڇڏيو آهي.

هن صاحب هروقت سڀا کي مالي

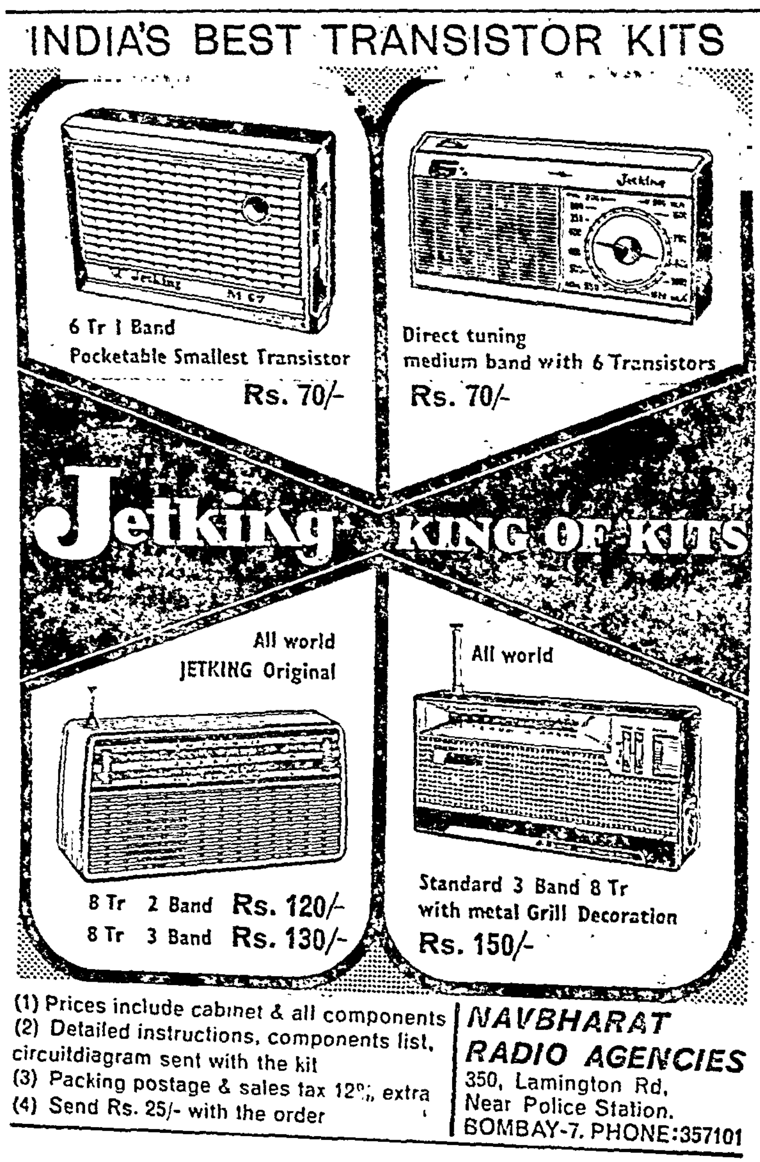
مدد ڏيئي سڀا جي ڪاروار کي

اٿي هموار آهي. جنهن لاءِ

اسين سندس تهدل

شڪرگذار آهيون.

جنرل سيڪريٽري

INDIA'S BEST TRANSISTOR KITS
6 Tr 1 Band
Pocketable Smallest Transistor
Rs. 70/-
Direct tuning
medium band with 6 Transistors
Rs. 70/-
Jetking
KING OF KITS
All world
JETKING Original
8 Tr 2 Band Rs. 120/-
8 Tr 3 Band Rs. 130/-
All world
Standard 3 Band 8 Tr
with metal Grill Decoration
Rs. 150/-
(1) Prices include cabinet & all components
(2) Detailed instructions, components list, circuitdiagram sent with the kit
(3) Packing postage & sales tax 12% extra
(4) Send Rs. 25/- with the order
NAVBHARAT
RADIO AGENCIES
350, Lamington Rd,
Near Police Station.
BOMBAY-7. PHONE:357101

اسان جي سينٽرل وارڊ سنڌي سڀا (امبرناٿ)
لاکورو اراڪ جي ميمبرن جو شعل وقت
اڪثل درشيو جنهن ۾ اسان جا ارڪ
۽ ايا مشڪرائي رهيا آهن.
شل هميشه ترندا رهن.

Statement about ownership and other particulars about news paper (MUMAL ANNUAL) to be published in the first issue every year after last day of February.

FORM IV

(See Rule 8)

1. Place of Publication	Goods Supdtt's Office, Wadi Bunder, Bomday-10
2. Periodicity of its Publication	Annual
3. Printer's Name	Shrichand B. Allani
Nationality	Indian
Address	Seema Sadan, 602/O.T. Section Ulhasnagar 2.
4. Publisher's Name	Srichand B. Allani
Nationality	Indian
Address	Seema Sadan, 602/O.T. Section, Ulhasnagar 2
5. Editor's Name	Ram J. Tilwani
Nationality	Indian
Address	Block C/59 Room 220, Shiv Colony, Ulhasnagar 3
6. Name and Addresses of individuals who own the news paper and partner or shareholders holding more than one percent of the total capital.	Central Railway Sindhi Sabha, BOMBAY.

I, Srichand B. Allani, hereby declare that the particulars given above are true to the best of my knowledge and belief.

Date: 10/1/70

Signature of Publisher
Srichand B. Allani

اسان جا سنڌي آفيسر

جدول سيڪريٽري

ڪن ڀل چوڪ لاءِ معافي طلب آهيون

AEN	شري جي - وي - هنگوراڻي	DY (COPS)	شري ٽي - ايل - آڏواڻي
AEN CNB	شري ٻرسواڻي	CPO BB	شري آر - ٽي - شهاڻي
	شري ايڇ - ڪي - ڀاڪرو	FA&CAO "	شري ڪي - ٽي - مير چنداڻي
Asst. Audit Officer	شري ايم - اي - آڏواڻي	DYCE "	شري ايم - ايڇ - متراڻي
AEN HX	شري ايم - اي - لالواڻي	DCS NGP	شري ڪي - اي - مونواڻي
AEN	شري وي - ٽي - سمبراڻي	SCO BB	شري ٽي - ڊي - ڀاٽيا
DMO JEP	ڊاڪٽر اي - او - اڏلاڻي	DEN JHS	شري ايل - اين - سارنگاڻي
AMO IGP	ڊاڪٽر ايم - ايڇ - چنداڻي	XEN	شري جي - وي - ميلواڻي
AMO KYN	ڊاڪٽر جيوت ليکواڻي	DCOS BB	شري ساڌو سنگهه
AMO	ڊاڪٽر جي - ايڇ - ڀاٽيا	DSO "	شري موهن آڏيچنداڻي
AMO KYN	ڊاڪٽر مسز هوُر موهن	DCOS MTN	شري سي - جي - اڏواڻي
AMO JBP	ڊاڪٽر جي - جي - ڀالاڻي	AMO JBP	ڊاڪٽر جي - ڪي - ڀالاڻي
AMO NGP	ڊاڪٽر جي - جي - آڏواڻي	ACO	شري اي - جي - ملاڻي
		ASO BB	شري ايم - ڪي - ٽيڪچنداڻي

G M' S Office B B V T

عيوضي شري آنند گلاباڻي

شري ايڇ ايس شرما — شري ڊي بي آسچنداڻي

مس چندرا ڪوڪاڻي — مسز جمنا ڪوداراماڻي — " موتي سدارنگاڻي — " ايم ايل للواڻي
" وملا سي لالا — " ڪملا سي جهالڪاڻي — " ڪي ڊي ليلاڻي — " جي ايم جڳياسي
" ايس آر هنگوراڻي — " اندو ايس وچاڻي — " گوڪل ايسراڻي — " ايم اي سعناڻي
" ايم ايڇ مسڪاڻي — " ديوي گدواڻي — " لعل جي لهيجا — " مولچند کمترا
" ايس ڪي لاکر — " ساوتري وللعراماڻي — " چمن ايڇ ڪنگواڻي — " آر جي پنجاٻي
" ڪمل مورچنداڻي — " وملا ايس للواڻي — " گوبندان ٻالچنداڻي — " ٽيڪم ولهچا
" ودا ڪوهالاڻي — " اين ايڇ دبي — " ايڇ ايم ڪلواڻي — " جي جي ڏ اوتاڻي
" سهلا لولاڪاڻي — " آر ايڇ ڏداڻي — " جي ٽي للواڻي — " ليلارام
مسز ڪملا آسچنداڻي — " ڪي جي ممتاڻي — " جي اين مورجاڻي — " بي آر ڪرالاڻي
" سندري جي جيسراڻي — " آر ايڇ ڪيمري

G M'S Compilation Statistical

عيوضي ڪي ايم ڀاڄواڻي

مس ڊي ٽي منگلاڻي — مسز ايم ايل پنجابي
" ڪي جي جڳسيا

شري شڪراسڪناڻي — شري ايس ايس جهالمداڻي — مسز آء ڪي منگهاڻي
" جي سي اوهاڻي — " او ڪي لارنگ — " ايس آر ساعتاڻي
" ڪي جي للواڻي — " اي ڊي چڇلاڻي — " ايس ايس بالاڻي
" اين وي ماڪاڻي — " ڪي ڊي آڏواڻي — " آر ايم لالا
" آر ڪي واڌاڻي — " آر ٽي اڏاڻي

Cash Office G M Office B B V T

عيوضي سي ايف ٿهلاڻي

شري اي ڊي جڳياسي — شري اي بي هاساڻي
شري اين ٽي للوڪاڻي — شري اين ٽي جهسنگهاڻي — " ڊي وي ٻاٽيا — " ايس اي ولهچا
" ايڇ اين للواڻي — " او ڊي چوڏري — " آر ايم لاڳواڻي — مسز جي آر مورجاڻي
" سي اي ڏوما — " ايڇ ڊالمور گرڏواڻي

C O S BBVT

عيوضي ٽي بي جوريباڻي

مس اي اين مسڪاڻي — مسز بي ايم شراڻي
شري جي اين موٽواڻي — شري ساڌو سنگهه — " ايل جي ٻڪناڻي — " اي اين آڏواڻي
" آر ايڇ لعلواڻي — " ٽي جي ڪرلاڻي — " ڊي اي ڪرلاڻي — " آر ايس چهلاڻي
" ايم جي ساڌواڻي — " هري سندواڻي — " اين اي ٻولاڪاڻي — " ايس ايس ڪرلاڻي
" آء آر لالا — " ڊي اين واسواڻي — " اي آر امداچنداڻي — " سي ايڇ چندلاڻي
" ٽي ڪي اڏداساڻي — مس او او ٻتاڻي — " ايس ڪي شهاڻي — " ايل اي چندراڻي
" آر ڊي سڌواڻي — " ايم جي گلراجاڻي — " اي جي لعلچنداڻي — " اي ڪي چوڙاڻي
" سي سي لڪاڻي

موهل

شري ايل آر پنجابي مس آر جي لالا مسز ڪي ايل ڪوهنداڻي مسز ايس اي ڪولاڻي
" ٽي ٽي اڇماڻي " وي ايل ملڪاڻي " بي ڪي ڪندواڻي " جي ايل شرما
" ايڇ اي ڀلاڻي " جي آر ٽيڪچندڻي " ايس جي ميرچنداڻي
" ٽاڪر سنگهه " آر ايڇ واسواڻي " ايل جي ساڌواڻي
" بي اي الوپجا " اي ايل راجاڻي " ايم آر ٺڪراڻي
" بي جي ٻالاڻي

C C S Office B B V T

عيوضي مسز ديوي ملڪاڻي

مسز وي جي چنداڻي شري بي سي آهوجا شري بي اوُ رهيجا مس آر ڪي جيٺنداڻي
" آر ايل هرڪڻاڻي " ڊي اي ٿڌياڻي " هيرو ميرچنداڻي " جي ٽي سڳنداڻي
" آر ايڇ ڀمياڻي " جي ايس ڪولاڻي " بي سي ڪيولراماڻي " جي ايس ميرچنداڻي
" ڪي جي شوڪاڻي " جي ايس مهتاڻي " جي ايڇ اڏواڻي " ايس ايم ميرچنداڻي
" بي سي شهاڻي " ڪي ايم لالا " رام شهاڻي " آءِ ايس چيلملاڻي
" بي بي مديال " ڪيول ڀيتمداس مس ايم جي ميرچنداڻي " آر ايف ڀگتاڻي

Accounts & Audit
3rd & 4th floor New Bldg. BB V.T.

عيوضي شري ايم جي ڀلواڻي

شري ايم جي ٻاروااڻي شري او مالند لهيجا مس ڀشپا سڪناڻي مسز ايم ايس واسواڻي
" ايڇ ڪي ٻاڳواڻي " ڪي ٽي ڪلناڻي " ايس ايڇ آهو " سي سي ماڪيجاڻي
" ڪي ايس ڪيماڻي " ڪي اين ڪرشناڻي " اين ڊي ميوڪسواڻي " ايم سي للا
" شيوڪ ڊي ميو ٽاواڻي " ايس اي ڀنجواڻي " ڪي ڪي ڳوڪيا " آر ايڇ ٿڌراماڻي
" آر ايل لجواڻي " ايڇ ايڇ ڀٽجاڻي " سي ايڇ سهجاڻي " آءِ بي هيرالنداڻي
" آر آر ڪامراڻي " آءِ اي ٻٽاڻي " بي آر واسنگهاڻي " ايڇ آر اين جها
" ارجن ڀلاڻي " سي اي چوڙاڻي " جي جي ميرچنداڻي " ايم اين ڏواڻي
" هري چڪاڻي " بي ايل ٻاليا " اوُ ايس مدلاڻي " اي ايڇ جڳياسي
" ايس بي ڀلاڻي " جي ٽي ميراڻي " بي اين ڪلراجاڻي " جي اي لڌيجداڻي
" بي اين وزيراڻي " روپ ٽي ڏوڏيجا " ايل جي ٻاواڻي " شهداداوري
" ايڇ جي جهانگياڻي " ڪي جي ڀماڻي " ديوي اي واڌواڻي " اين ايم جيٺاڻي
" اين ايڇ داڪيا " آنند آهوجا " بي ٽي رواڇنداڻي " آءِ بي ٽاڪر
" ڊي بي مرٽواڻي " ڪي ٽي ميرچنداڻي " ايڇ اوُ اڏاڻي شري ديال ڀيرواڻي
" آر ڪي ٽارلڪ مس ديوي مسڪاڻي مسز رڪمڻي ڪولاڻي " سرلچند ساڻيماڻي
" ٽي ڊي ميو ٽارڻي " ايس اين واسواڻي " آنيتا هنگوراڻي " لالڪ آڏواڻي
" اين اي ٻوجواڻي شري جي ٽي شهاڻي شري سڳن مولچنداڻي " چندر ڪلاٻاڻي
" ايل جي ٻالما " ڪي جي ٿيراڻي " هاسانند ٻجواڻي " لعل مرٽواڻي

ڪيوضي جي بي وسلائي — C C S Office (Claims)

شري آر ايس ٻسوالي شري ٻلا جواءِ چملالند شري رام ايس ڪليالداساڻي مسز ايم اؤ سامتاڻي
" ايم ايل للواڻي " آءِ ايم موٽواڻي " ڪي ايل ورواڻي " ايم ڊي آيچنداڻي
" بي ايم املواڻي " اشوڪ ٽي ڪلاڻي " آر جي ڪدواڻي مس آر جي واسواڻي
" ڪي ايم ڪيماڻي " جي ايڇ ٻاوناڻي مسز ڪي اي ڀاسيجا " جي اي ماڪيجا
" اي آر ماڻا " ايم جي ڪمسواڻي " جي اي ڪنگواڻي " آر ايل سڪتاڻي
" جي ايس چوڌري " ايڇ ايل آلوچنداڻي " آءِ جي ڪنٽلوار " سي اي ٻناڻي
" ٽي سي ورانچنداڻي " جي ايڇ شرما " وي آر آڏواڻي " ڪي وي هنگورواڻي
" ڊي ڪي ممتاڻي " ايم ڊي ٻجواڻي " اي بي لعلواڻي " اي ايل ڪرناڻي
" سي جي لعلواڻي " ٽي جي موچنداڻي " اي ايڇ جڳسيا " واڻي ايف ٻانيا
" ايم اي آهوجا " جي ايس ڏاواڻي " ايس ايس اچلاڻي " وي ڪي ماکيجاڻي
" ايڇ ٽي ٻوباڻي " لعل سي آڏواڻي " ايس ڊي آڏواڻي " اي جي هنگورواڻي
" ڪي ڊي مصراڻي " اي جي لالا " ڪشڪر هو اسنگهاڻي

ڪيوضي ايل ٽي جڻسنگهاڻي — G E'S Office

شري ايڇ ايڇ ٻانيا شري ڪي ڪي ٻانيا مسز سي جي ماکيجاڻي مس لڪشمي ٻرداساڻي
" ايل بي تولاڻي " او ٽي ٻانيا " او ايم شرداساڻي " ايس آر آهوجا
" جي ٽي ڪوڀالاڻي " ايم اءِ لاڪور " ايم ڪي ٻوٻاڻي " جي ڪي چوڌري
" ارجن آءِ عبدلاڻي " ڪي ايس وادواڻي " ايس ايم ٻجاج " اِلدرا اي ڦيرواڻي
" ايس بي منڌاڻي " ايل ايڇ ڪستوريا " ڪيما آر سچدو مسز ڪلا ايم ماکيجاڻي
" جي آر هرجاڻي " ايڇ آر هنگورواڻي " ڄوڙي آر ڪرپالاڻي شري آر ايم آهوجا
" اي اي ڪوالاڻي " اي ايم واسواڻي شري ڪوپه ڪرلاڻي

ڪيوضي ڪان بي آهوجا — C E (C)'S Office 6th Floor B B V T

شري چندن لوهاڻي شري موهن آڏواڻي شري جي ڊي سيعلاڻي شري ايڇ ايل هنگورواڻي
" بي اي شرما " ڪي ڪي ٻولاڻي " جي جي لالا مسز آر ايم آڏواڻي
" سندر هاسالنداڻي " جي آر ٻناڻي " ايل ايل وزيرا " اؤ جي ناواڻي
" آر اي ڪلاڻي " ڪي جي ڪرلاڻي " سي اي موٽواڻي " جي ٽي دوداڻي
" ڊي آر شرما " ٽي اي ساولاڻي " آر جي ٻناڻي مس موهني هرسنگهاڻي
" ايل ٽي جڳسيا " ايڇ ڪي سڌوتا " بي آر عبدلاڻي " اؤ ٽي دادلاڻي
" جي جي اوداساڻي " جي سي ٻدلاڻي
" ايڇ آر ڪمسواڻي " جي ايس چاولا

ڪيوضي مسز ڪي ڪي واسواڻي — DS Office G-Floor BBV

مسز آر ايڇ وزاراڻي مسز ايم ايل ڀاٽيا مس اي ايڇ مسڪاڻي شري ائو سي رلگواڻي
" آر ڪي اراڻي مس ايم ايل هيراننداڻي " ٽي اي ڀڄواڻي " جي ڪي منلاڻي
" ايم جي مسڪاڻي " ايس بي ٻنواڻي " جي ڪي ميرچنداڻي " ايڇ ايس وزاراڻي
" ڊي ڊي آڏواڻي " اي جي جهانگياڻي " اي جي ٽيپاڻي " اي ايس ليلاڻي
" آر ايڇ مسند " ايس ڪي گرار " اين بي ٻڌواڻي " سي ڪي ميرچنداڻي
" اي اي هاٿيراماڻي " ايڇ ڪي ساڄناڻي " ڊي ڪي مسبڪاڻي " ٽي جي ٺهلياڻي
" ايم ڪي ٻڌاڻي " ڊي ڊي اڪيڇا شري وي اي لالا " اي آر رامچنداڻي
" اي جي ماڙيوالا " ليلا جيٺمالاڻي " اين ڪي آڏواڻي " اي ايڇ آڄواڻي

COPS DEE DEN'S Office 1st floor BBVT

مسز جي اي ٻيڇا مس ايل ايڇ ڀلاڻي شري چندر ڏيوناڻي شري ايل سي ڪالڊي
" وندنا اين ماڪيڄا " رجني ڪاراڻي " ٻرسو جي ٽاواڻي " سي اي ڀاٽيا
مس ڊي پاڳداڻي شري اي ڪي ساڄداڻي " ايل جي ٻهوڄا " رام ڏاولاڻي
" آء آر ميرواڻي " ٽي جي ٺهلياڻي " ڪي جي ڪرپالاڻي " جي اي ڪمسواڻي
" ڪي اي لالا " ايل ايڇ چهلاڻي " اين وي موٽواڻي

ڪيوضي پي جي پوڄواڻي — CME'S Office 2nd Floor BBVT

شري ايم ايڇ ٽيڪراڻي شري اي ڪي ڪوڏواڻي مسز جي ايم رامچنداڻي مس ڪي اين آڏواڻي
" ڊي ايم ڪيماڻي " پي اين ٽاراچنداڻي " اين اي طوطلاڻي " اي جي سدارنگاڻي
" آر ايم جاڳي " پرمانند رامچند " اي آر ماڪيڄاڻي " اي ٽي خوبچنداڻي
" ٽي آر ٻيڇنداڻي " اين ايڇ لالا " آر ايڇ ميواڻي " ايس جي چهلاڻي
" آر ايڇ ماڪيڄاڻي " آر اي ڀاٽيا " ڊي اي ڪرپالاڻي " ايس ڪي واسواڻي
" آنند سنگهه ڪرپاسنگهاڻي

عيوضي ڪي ڪي راڄاڻي — CSTE Office 3rd Floor BBVT

شري ايم اڀيچنداڻي شري اي ايم هنگوراڻي شري ايڇ اين ٻيڙاڻي مسز ايم اي ماڪيڄاڻي
" پي ائو ٽڏاڻي " اي اين آڏواڻي " اي ڊي چتاڻي " اين سي رلماڻي
" ايس اي ڦيرواڻي " وي اين ڪلراڄاڻي " اي ٽي ماڪيڄاڻي " ايس ٽي ڀاڄنداڻي

ڪيوضي مسز جي پي چانڊواڻي — DS, S&T Elc Annexe Bldg 2nd Floor BBVT

مسز ايس ايم ٻيڙاڻي مسز اي ايڇ چهلاڻي شري ايس جي هندوڄا
" اي ايل ڪٽري مس ڪي ائو ڀلاڻي " ڪي ڊي آسراڻي
" ايم ٽي هندا " جي ڪي ٻڄاڻي " ايڇ آر آنجواڻي

ميوضي ايس آر ميلواڻي DAO'S Office 4th Floor, Annexe Bldg. BBVT

شري ايڇ ڊي شولاڻي شري ڪي ايم واڌواڻي شري بي ڪي ٿڌاڻي مس وي ڪي ڪاڪرو
〃 ڪي جي ٻجلاڻي 〃 ايڇ آر شرما 〃 ايس اين ٻاروواڻي 〃 آء اي اڏلاڻي
〃 اين سامتاڻي 〃 ايس اي راولاڻي 〃 وي ايس ٻالاڻا 〃 ڪي ايم لولاڻي
〃 ايم جي ڪرپالاڻي 〃 ڪي ايس امتاڻي مسز آر ايڇ ڪرپالاڻي 〃 اين ايم لولاڻي
〃 اي ٽي ڪرپالاڻي 〃 ايس جي مورچنداڻي 〃 ايس اي ليکوڄا 〃 ڊي ايم اولاڻي
〃 رام ڪلاڻي 〃 اي ايس ٻجاڻي 〃 ايل جي جاڳيا 〃 جي ايل واسواڻي
〃 اين ايڇ ڊاڳيا 〃 اين جي واسواڻي 〃 ڊي جي آڏواڻي 〃 آر ٽي شهاڻي
〃 آر ٽي سڪراڻي 〃 ڪي ايم اولاڻي 〃 آر جي ڪلاڻي 〃 ايم ٽي ٻاڳراڻي
〃 آر ڪي ٻاڪرو 〃 اين وي راڄپال 〃 ايم ايس ڪلراجاڻي 〃 آر آر مسڪاڻي
〃 ايس اي ڏاڍا 〃 ايس جي مسنگهاڻي 〃 ايل جي ليلواڻي 〃 ايم ايڇ آهراڻي
〃 ڪي ڪي آجراڻي 〃 جي ايم اولاڻي مس سي ڊي سامتاڻي 〃 ايل ڊي لڌاڻي
〃 ايم اي هرجاڻي 〃 جي اين ٻتاڻي مسز ايم مولياڻي
〃 وي ڊبليو آڏواڻي 〃 اي اين هندوڄا

ميوضي مس ايس بي مسلد CXO Office BBVT

شري ايس ايس واواري شري جي وي ٻانيا شري ايس ايڇ کاچنداڻي شري ايم ڪي ٽيڪچنداڻي
〃 ٽالڪرام

ميوضي وي ايل ڪيسواڻي Traffic A/Cs Office BBVT

مس سي ايم شهاڻي شري اين ايل ٿڌاڻي شري لوڪي ٽاڪرو شري اين ايم ٻجاڻي
مسز ڪي جي ڪرپالاڻي 〃 اي ٽي ٽيڪچنداڻي 〃 اي ٽي ٽيڪراڻي 〃 اي ڊبليو ڪرپالاڻي
〃 آر ايڇ ٻواڻي 〃 ايم بي مولچنداڻي 〃 اي ڊي للا 〃 اي ٽي ڪناريا
شري آر اي ڪرٽا 〃 ايڇ ٽي آهوڄا 〃 جي ڪي لعلواڻي 〃 اي ايم للا
〃 ڪي ايڇ چندراماڻي 〃 ايشور ڊيماڻي 〃 اين آر ٽاڪرو 〃 اي جي ميمڪهاڻي
〃 بي جي للا 〃 سي ڊي منگهاڻي 〃 جي ٽي لعلواڻي 〃 پرڪاش ٽاڪراڻي

ميوضي برجو رام ڪياڻي Commercial BBVT

شري جي ايم ماڪيجاڻي شري اي آر موٽواڻي شري ڊبليو وي عالمچنداڻي شري ايس سي آسناڻي
〃 اي ٽي ٻلوچا 〃 ڪي ايم شرما 〃 ايڇ اين ماڻاڻي 〃 اي اين ادڄراڻي
مس ٻندو جهانگياڻي

ميوضي ايم ايڇ ڪرشناڻي Wadi Bunder Office

شري ڊبليو ڪرتاسنگهاڻي شري جي جي کٽوري شري اين جي آچاريا شري سي ڪي ٻولاڻي
〃 جي جي رامناڻي 〃 اي بي سهجواڻي 〃 ٻڪراڻ ٻالاڻي 〃 جي ايڇ لڌاڻي

شري ٽي جي اولاڻي شري موهن لال گوڪلاڻي شري ڪي ڊي ڀڳواڻي شري ايم ايم وليڇور
" ايم سي کانچنداڻي " اي آر وزيراڻي " اين ايڇ سکيجا " اين ايڇ عيدناڻي
" جي ٽي ناگراڻي " جي ڊي مولاڻي " جي جي ڪوڏواڻي " ٻي ٻي ڀمواڻي
" ايم ايل ٽنڊن " اي ٻي چندرماڻي " ڪي ٽي شرما " ڊي ايل رواڻي
" ٻي اي ڪوڏواڻي " ٻي ايم ڀارواڻي " آر ايس اپلاڻي " ٻي وي لچاڻي
" ٻي آر ٽنا " جي ڊي راجاڻي " سي ٻي ڀسواڻي " ڊي سي چندناڻي
" ايس ٻي ٻوهاڻي " ايم او ڏوڏيجا " اين جي آهوجا " ايڇ ايل هرچنداڻي
" ايس اي ٻرلاڻي " ٽي ڪي ٻالاڻي " سي ڪي راجپال " سي ايڇ ڏاٻلا
" اين ٽي چاٻڙيا " ڪي اي راچنداڻي " ٽاراچند اي چگهه " ٻي ايس ناڪراڻي
" وي وي چاٻڙيا " اين ڊي چاٻڙيا " ٽانڪ اي داڌلاڻي " ڊي جي کتري
" ايس ٻي آنلاڻي " ايل ڪي مولاڻي " اي ٽي ٽيڪچنداڻي " ڪي ايڇ وزيراڻي
" ايل ايڇ آڏواڻي " او ڊي ڪڪڙيجا " جي ايل شهاڻي TAX WB
" اين ٻي ٻاٽيا " ايڇ ايڇ وزيراڻي " ايس ٽي چتاڻي
" ٺاڪرداس چتاڻي " ايم جي شرما " آنند سنگهه ٻالاڻي

ڊيوضي هري مرڏواڻي DMO's Office Byculla

شري جي آر ڀڳاڻي شري هرچنداڻي شري اي ايس دولاڻي مس آر ڪي لالا
" آر اي راسنگهاڻي " گهنشام ٽيڪچند " اين ٽي ٻاٽيا " ايس ٻي ڀڳاڻي
" ايم اين کانچنداڻي " ٽارو ٺاڪورداس ڊاڪٽر جي ٽي آهوجا " موهني ٻالاڻي
" ٻي اين ٺاڪرچنداڻي " ڦتومل ٻرمانند مسز سي ٻي عيدناڻي " آر ايڇ منگهرملاڻي
" ايس اين ٿهراماڻي " ڪمنچند ٺاڪرچند شري هيمنداس ڪيمنداس

ڊيوضي مس ساوتري جيٺيشاڻي S & T STS Byculla

شري ايل جي جيسواڻي شري جي آر ڀڳاڻي شري اين سي ڪرپالاڻي شري سي او منالي
" ايڇ ايم ٻرسراماڻي " رتن گدواڻي " ٽي جي لشاڻي " ٻرمانند
" ايڇ اين ڀڳاڻي " اي ايم ڀڳاڻي " شنڪر ڦيرواڻي مس آر جي ڪرپالاڻي
" اي ٻتامبر " ايڇ راسنگهاڻي " آر ٻي آهوجا

عيوضي ٻي اين چاٻڙيا WM'S Office S&T W/Shop Byculla

شري ڪي جي مولاڻي شري ديوداس شرما شري اي ايڇ سيتلاڻي شري جي ايس ٻياڪي
" ايڇ ٻي گورڌناڻي " ڪي ايس ڏيواڻي " ديوڪ ٻرشوتماڻي " ڪي ٻي آڏواساڻي
" جي ٽي شهدادپوري " اين وي آڏواڻي " وي جي آسراڻي مسز جولي ڪي ايسراڻي
" آر سي ججياسي " اين سي چاٻڙيا " اي جي ڪرپالاڻي مس اوملا جي ڪيهاڻي
" اي جي هرسنگهاڻي " ڊي آر ٻيدچنداڻي

مومل

DCOS 'G' Curry Road, Stores

شري ڪشن ڀنڊراڻي
" ايم ايڇ ڪيسواڻي
" ايم اڙ چڱراڻي
" ايل ٽي چاولا

۱۹۶ عيوضي مسز مايا جي جماڻي

مس ايس سي واسواڻي
مس آر آر دوسوڄا
" ايم ايم ماڪيجا
" ڪي ٽي لالاڻي
" ايس جي خالصا
" ڪي ٽي ڪوڪل
" ايل جي پٽاڻي
" ڪي اين هيراچنداڻي

مسز اي آر لالا
" آر ايم پاڻيا
" ڪي ڪيملاڻي
مسٽر اي ايل پاڻيا
شري گرڌر ونجاڻي

Curry Road A/C

شري اي ايس پاڻيا

عيوضي ايم ٽي ايسراڻي

شري ڊي ڪي ساڀناڻي
شري آر جي ٽوراڻي
مسز اين اين شهاڻي

DCOS (M) Parel

شري ايم جي شواڻي
" ڪي سي لعلچي
" ايڇ ايم چاولا
مس اي اي وزيراڻي
" ايس ٽي موراڻي

اين وي تلريجا

شري اي ڪي تيراڻي
شري ايل سي ساولاڻي
" جي ايس ڪرلاڻي
شري موهن وي لالواڻي
" آر جي جڳتياڻي
" اي ايڇ وادوا
" وشن ڪي واڌواڻي
" ايس جي ڪرلاڻي
" جي ايم خالصا
" آر وي وزيراڻي
" جي ٽي واڌواڻي

A/C Office Parel

شري ايڇ ڊي ڀٽاڻي
شري رام ايڇ ڀنڊراڻي

عيوضي شري بي اي گلاڻي

مسز ايم اي لالا
شري آر ڊي ڪيسواڻي
" ڪي ڊي دليرا
مس اي آءِ ارواڻي
رشري اي آر واڌاڻي
" ايل اي شرداساڻي
" پدمسنگهاڻي اي مس
" ڊي جي وڄاڻي
" ڊي ايس آسيجا
" آر اي ڪرلاڻي
" آءِ ايس شرما
" آر اي ڏونگي
" ٽي ڊي ادواچنداڻي
" ايم ايل منسڪاڻي
" ايم اي ڏاسواڻي
" جي ايم پاڻيا
" ايس اي ڏاهجا
" اي ان ڀدلاڻي
" جي جي موراڻي

Loco W/Shop Parel

شري سي ايف ڀوسواڻي
" هيرا گوبند
" آر ايس آساڻي
" ايڇ اي لالا
" للسي وارا چنداڻي
" شيوڪرام ڪي
" ڪيمچند آڏاسي
" ڪي سي راولاڻي

عيوضي ايل ڊي ڪناريا

شري جي ايڇ آهوجا
شري گرمک جهنگهاڻي
شري جي پاڻيا
" وشن گوالاڻي
" ڪشن راچنداڻي
" وي ڊي ڀدلاڻي
" اي سي هنگوراڻي
" هنسراج ڪنوروا
" اي آر ٽاڄرا
" ڪي ڪنواڻي
" ڪي اي لعلواڻي
" ايڇ ڪي لالواڻي
" لعل ايل دوداڻي
" بي ايل ميرچنداڻي
" ايم اي چڱاڻي
" ايم اي دادلاڻي
" اي ڊي ايلو آهوجا
" هرچند ڪي شاهه
" سي ايس داس
" جي ٽي ٽيڪچنداڻي
" ڪرتار ٻڌراڻي
" ايس اي ڪلراڻي
" لاوي اوڙلاڻي

سومل

شري گوبند ميواڻي — شري شنڪر اين — شري اين آر مسڪاڻي — شري ڪي آءِ ڏان

„ پسو بي — „ اي جي وادهوداڻي — „ ڪي اي ناواڻي — مس آشا ليجواڻي

„ اَرجن مسند — „ ايم ٿهلراماڻي — „ آءِ جي ڏيڏواڻي — „ ڪلا ليجواڻي

„ آر آر آهوجا — „ ڪي آر طوطلاڻي — „ آر ماکيجا

„ گوبند جي واسواڻي — „ جي هيراننداڻي

عيوضي واسديو ٻي ڦيرواڻي

DCOS (CWE) Matunga

شري رام جي ٿلواڻي — شري اين بي ڪلراجاڻي — شري ڪي او ولڳواڻي

„ ٽي ايڇ جڳمشا — „ ايم ڪي پدواڻي — „ ايم ايم ٿولاڻي — مس ماپا اي

„ ويمش عيداڻي — „ وي ايس چيلاڻي — „ سواچند آر ڪي — „ وديا ٽي ڪالڏي

„ منوهر لعل وادهوچند — „ جي ٽي پميپاڻي — „ گيان پدماڻي — „ اي سي ڪه

„ جي ڊي هرپاڻي — „ ڪوپ سهندا — „ چندر ڪيهاڻي — مسز آشا واڌاڪر

„ ايم بي ناواڻي — „ نند لعل ڊي ولبچا — „ آر پدبجواڻي — „ جولي اين پِڊ

„ آر ڊي راڳوراماڻي — „ ايل ناالگواڻي — „ ايل ڪي چندراماڻي

„ بي اي هرپاڻي — „ اي ايس هيراڻي — „ اَمر پدماڻي

„ ناانڪ سدواڻي — „ ٽي آر خانچنداڻي — „ سي اين اڪر

عيوضي هرلي اين لڪاڻي

Matunga Workshop & A/Cs

شري ديوالمل سکيومل — شري اين ڪي ڪتري — مس ايس ايم جيٽلي — شري اي او وانداڻي

„ سي ٽي ڏاورواڻي — „ اين ڪي پاواڻي — „ اي اين هيمنداڻي — „ ڊي اين واڌواڻي

„ وي جي ليجواڻي — „ اي ڊي چندراماڻي — „ اي جي وادهوچنداڻي — „ اين ڪي ڏوڏيجا

„ ايم ايڇ اوڪواڻي — „ اي ايل دوداڻي — „ وي سي ليجواڻي — „ جي ايم ڪرلاڻي

„ جي ڊي ڏارواڻي — „ ٽي اي موٽيراماڻي — مسز ايڇ ايم پدبجواڻي — „ ڪي جي واسواڻي

„ ووهوبل هردومل — „ ايل هولچنداڻي — شري آلداس ڪمدچنداڻي — „ اين سي پانيا

„ ڪي ڪي ناراچنداڻي — „ اين ايل سدگتاڻي — „ اي ڪي هرپاڻي — „ سدڪتراه

„ چترڀج ايم لوڻيرا — „ نند لعل ڪنڪواڻي — „ ڊي ايم ڪامرا — „ پاسڪهه جي خالصا

„ مولي اي سدواڻي — „ ايڇ جي جڳتياڻي — „ اَرجن جي ميرچنداڻي — „ اين جي پانيا

„ ڊي ايس جشنڪهاڻي — „ ساڌو اين واڌواڻي — „ اي ايم ملڪاڻي — „ ڊيلهو ٽي جڳمسا

„ لو اي اداسي — „ اين ٽي مالکوراجاڻي — „ وشنو جي ڪٽارپا — „ آءِ وي هيرانداڻي

„ ميش ميرچنداڻي

عيوضي ايم جي رامچنداڻي

ATE, XEN, AEE (S&W) Kurla

شري ايل ڪيسواڻي — شري ڪي جي شهاڻي — شري نرام ٽي آهوجا

„ سنگهه اي خالصا — „ ڪمدچند ٽي پٽاڻي

ATE XEN, AEE (S&W) Kurla

عيوضي ايم. ڪي. ميراڻي

شري ايس ايس جيسنگهاڻي شري آر ڪي مولاڻي شري وي جي لوڪچنداڻي شري ڪي سي واڌواڻي

" ايس ايچ کيماڻي " ايم ٽي ارسنگهاڻي " ايم اي ٻلوچا " ٽي ايس ارلاڪاڻي

" ٽي ايچ لاڪور " ايم جي واڌواڻي " اي آر ٻجاڻي

" ٽي جي سيتاڻي " ڪي ايم راڪور " ايل ايس خالصا

" رام ڏي شواڪام

Vadala Road, Kurla, Dadar, Thana

عيوضي بي ايس روهڙا

شري ايس جي لوڄواڻي شري وي اي پاليا شري ڪي سي سنڌي شري ايم ايچ ماڪوڄا

" ايم ايم ڪپاڻي " ايس ڏي جيسواڻي " جي سي واسواڻي " ڏي ايس آناڻي

" ايم ايم ڪرواڻي " ڪي جي شرما " آر جي ڪيمچنداڻي " ايس سنگهه خالصا

" ايم آر مودي " آر ايچ پاليا " ايم جي موورجاڻي " جي آر هرجاڻي

" ايس آر لهوڄا " آه جي ڪرلواڻي " سي ڏي ٻالاڻي " سي ايم ڪرلاڻي

Kalyan

عيوضي بي ايم جگياسي

شري آر ڏي لالاڻي شري ايل ايس سدڪواڻي شري اي ڪي چاولا شري آر ايم لالسنگهاڻي

" ٽي ايس آهوجا " ايم اي دولتاڻي " چندر لال ڊالاڻي " ليلارام اي مدوجا

" هارٺارام ايس ادواڻي " هريش ٽي اداسي " هرداس ايم واسواڻي " ارڪاش آر شرما

" ڀامداس جي دوداڻي " هرلعل ڪي شاه " ٻکراه ٻاوراڻي " گراهلعل ٽي واسواڻي

" سعرام ڪي آهوجا

Line Staff BB Div

عيوضي جي وي پملاڻي

شري ايم وي للڪراماڻي شري اي آر موڙاڻي شري ڪي جي ٻلوچا شري آئي سي ارلاڻي

" جي اي ڪرلواڻي " اي ڊبليو ملڪاڻي " آر ڪي ڪيماڻي " آه جي ڪرلواڻي

" مرلي ڊبليو موچنداڻي " جي ڪي لعلواڻي " ٽي جي پاليا " اي اي شهداداروڪ

" ايس ايم جيسنگهاڻي " اي ايچ هوراچاڻي " اي ايچ لعلواڻي " جي اڙ متاڻي

" آر ٽي ايسراڻي " ڪي ڏي لولا " مدوهر هراڻا " ايس ٽي هنگوراڻي

husawal Div.

عيوضي ٽي آر ميلگهاڻي

شري سمرومل واڙومل شري اي اي ساولاڻي شري ايم اڙ ڪناڻي شري ايم آه داساڻي

" ايچ آر واسواڻي " ايم ايل دوداڻي " جي ايل ڏاراڻي " ٽي ٽي پاليا

" اي آر لنداڻي " گوبند رام ايچ پاليا " سي اي لعلواڻي " ايچ ايل چندرا

" ايم ايم پمڄواڻي " ايم ڪي واسنگهاڻي " جي ايچ واسواڻي " ايچ ٽي

" ڪي ايم ساداڻي " ايم ايم چهلاڻي " ايچ ڏي ڪورڏاڻي ڊاڪٽر جي ايچ

" ڏي ٽي اوڏاڻي " ايچ ڏي جگتيا " ايس ايل ... واڻي شري آر ايل ڊ

" ايچ جي جهنڊاڻي " جي جي ڪپلاڻي " سي ڊبليو وشناڻي " گرداس اي لعا

" ڪي سي لنداڻي " ٽي ڪي مرلچنداڻي

ميوضي ڀي بي وڌڃاڻي

Nagpur Div.

شري ٽي سي کيالچنداڻي شري ايم ايل واسواڻي شري آسوداڻي
شري اي ڪي واڌواڻي " جي اي شاهداساڻي " جي اي ڪاڪي " ايڇ آر ٿهلاڻي
اي بي ڪرناڻي " آر ڪي ٽوٽلاڻي " وڪرم اميواڻي " ايڇ اي جيسواڻي
مولچندل ارجنچنداڻي " وي ايم ٿولاڻي " سي آر ڪرپالاڻي " رام ڪنگراڻي
جي ايل پالاڻي " ٻي ايڇ ڄيسنگهاڻي " ڪي آر ايلاڻي " ايل آر ڪنا
للاڻسنگهاڻي " ڪوپال اداسي " ارجن شيواڻي " رام ڪيشلاڻي
هيرالعل چيتلاڻي " ٽي ٽاواڻي " ايم ايل اوٽواڻي " چنارڏن پيچاڻي
چهرو واڻي " آه ٽي دوداڻي " ڪي ٽي پاڻيا " ارجن ناڪرو
" ڪي اي متراڻي " لوڪومل " آسنداس ڪلپاڻي " مراري لعل ساڌواڻي
" واڇچند ڊاڪٽر جي ڪي آڏواڻي " سوماڻي

ميوضي ڀي جي ٻڌيڄا

JBP Div.

شري شنڪرلعل پاڻيا شري ڏومداس ڄيسنگهاڻي شري ڊي اي اولا شري جي ڪي چنداڻي
" ايم ٽي شوداساڻي " هيرو جرپاڻي " ٽي آر پکرو " ڪوپال اچاڻي
" واڇچند موپاڻي " ارجن ٽيڪچنداڻي " هيرو واڇچنداڻي " پڳوان مولتاڻي
" اي اين ٿهلياڻي " ايم ڪي ڦتناڻي " ڪي آر واڇهواڻي " هرلدراج امناڻي
" ڪي اي والسنگهاڻي " ڊي اين للاڻواڻ " اي ڊي اولاڻي " ايڇ ايڇ هنگوراڻي
" پيرومل ڏيواڻي " اين جي جاڻي " ايم ڪي شهاڻي " ايس ايس ديواڻي
" جي ڪي پالاڻي " مولچند ڪرپالاڻي " ڪرشنراڻ ڊاڪٽر اي اوُ ٻجلاڻي
" آء وي درپاڻي " ايم ڪي پنجاڻي " جي اي ٽيڪچنداڻي شري ارمچند سرواڻي
" ايس ايل ڪتري " اين سي اچراڻي " ايڇ وي للا " ارسرام لعلچنداڻي
" ايڇ سي ڪندلاڻي " سي اي لعلواڻي " هرداس پاڻيا " ٽي جي ٻجواڻي
" ڪنڪارام " آر سي جيسواڻي " ڏان ڪيسواڻي

ميوضي هري جي پوچواڻي

Gwalior - Jhansi

شري ارڄن ديال شري سڳنومل پالاڻي شري ڊي ڊي آبنداڻي شري ارواڇند چتواڻي
" دوارڪاداس پاڻيا " ارولد ڪمار شرما " چيلارام کوچنداڻي " ڊي ڊي آهوجا
" واڇچند اکتاڻي " رام ساپاڻي " پڳوان پمياڻي " رميش ٽي چڪاڻي
" هاسو آسونداڻي " ارمتلعل ٿولاڻي " گرڌاري لعل اولاڻي " آلند داس مولچند
" ڪشنچند اکتاڻي " هرچسراڻ آهوجا " روپچند ٿهلاڻي " ڪشنچند
" هرارام چتراڻي " اي جي للا " هيرالعل چندواڻي " للسداس
" ڪي جي ڪشنلعل " هيرالعل پاڻيا " چيتلند " هري پاڻيا

شري سندرداس ارڏواڻي شري آرجن مسند شري رام ڪپاڻي شري مهاڻو سنگهه
" ڀڳوان مسند " ڄڳتراه جي ارجواڻي " ونياڻي
" ديال سبناڻي " دامودرداس مومل
" ليلارام

Poona

عيوضي وي. بي. شهدادپوري
شري ايڇ ڊي ٽاواڻي شري ايڇ ڊاواڻي شري ڪي اڙ آهوجا " ايم ايل ٽڏاڻي
مس ايل ايم ٽاواڻي شري ڪي اڙ آهوجا " ايس ڊي ڪترڻي
" ايس ڪي چوڌري " جي ايس ڌوماڻي
" هرپال رامومل.

Railway Board

شري اڙ ايڇ لالا
عيوضي رام توهلياڻي
شري چندرلعل اي تولاڻي شري مولي آسواڻي شري وي جي جڳاسيا
شري ڪي ڊي دياڻي شري وي جي جڳاسيا " شنڪر آهوچنداڻي
" ولن لعل بجلاڻي " سرواش راماڻي
" سرچند ٻاواڻي " ايل ڪي اپلاڻي " ڪوپال جي ٻاٻي " ايم آر لعلجاڻي
" چيتانند ڪيسواڻي " آر جي ڪيسواڻي " آر ڪي آهوجا
" السيداس موورجاڻي " وي اي سامونڊي " ديال ايسراڻي مسز چبلاڻي
" آر جي ٿيرواڻي " پي ايڇ ميراڻي
" ولن لعل مس ٽارا آهوچنداڻي مس ڊي ٻاليا
مسز اي آر لڪاڻي

Thakurli Pewer House THK

عيوضي ٽي ڪي بدلاڻي
شري اي جي لهواڻي شري اي ايس لوملاڻي شري جي ايس سدواڻي شري ارسرام ايڇ مڪواڻي
" جهمڪلداس لرهداس " ٽي اي رامچنداڻي " ڪي ايس آهوجا
" جي ڪي خالچنداڻي " ڊي جي موٽواڻي " ڪوروڌن اجلاڻي
مسز داري ٽوالاڻي " آر اي مسڪاڻي " جي آر ٽاڪراڻي

Donors

سهائڪ ميمبر
شري اين ايس اٽيل شري وشنو ووهڙا مس دوو ووهرام شري ايڇ ٽي اوجراڻي
" ولعل ايس ولهچا " شرمه ڪمار " مهرا ايل مسند " ارماند مولهرام
مس لاجونتي ٽاٽاڻي شري جي جي آهوجا شري اين ٽي ميراڻي ميمرس شنڪر الل ملس
" اينٽ ٽي مسند " پي اي اهرواڪر " ايس جي شهاڻي شري ٻاشارام ليلارام
ڊاڪٽر ايڇ وي ديهڪرا " اين ڪي ڪوري " آواراه وولچند " ڪرلاڻي ڪي
" پي اڙ سنڌي " جي ڌولارام " ولچند چمارام " سنڌي هاءِ سڪول
" جي پدواڻي " اي اين شيخ " ٽي ٽي آهوجا اومڪولال سنڌي هاءِ سڪول
شري جي ايل ڀڳواڻي " جي سي مهرا " سڪهومل ويرومل شري چترامداس برڀداس
" ورواچند سمرومل " ايل ڊي چالدواڻي " اي سي ٻلهچا مس وملا ڊي جسنگهاڻي
" ڪي ايس مورچنداڻي " ٻالچند رامچند

Happy New Year To You, All

Wish India economically Stable, politically mature and industrially progressive."

WELL WISHER

With Compliments of the

BUSH BARON

